

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**GENÇ BİLİM İNSANLARININ BİLİMSEL BİLGİ ANLAYIŞLARI
VE BİLİMSEL BİLGİNİN ÜRETİM SÜRECİNE KARŞI TAVİR
ALIŞLARI**

Buket BEREKETLİ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2023

GENÇ BİLİM İNSANLARININ BİLİMSEL BİLGİ ANLAYIŞLARI VE BİLİMSEL
BİLGİNİN ÜRETİM SÜRECİNE KARŞI TAVİR ALIŞLARI

Buket BEREKETLİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Buket Bereketli tarafından hazırlanan “Genç Bilim İnsanlarının Bilimsel Bilgi Anlayışları ve Bilimsel Bilginin Üretim Sürecine Karşı Tavrı Alışları” başlıklı bu çalışma, 13.06.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emine Feryal TURAN (Başkan)

Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ (Danışman)

Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

08/07/2023

Buket BEREKETLİ

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Buket BEREKETLİ

TEŞEKKÜR

Akademiye bakışımın akademiye öğrenci olmak vasfı dışında dahil olmakla birlikte dönüşmeye başladığı bir süreçte, araştırmacı olarak benim ile yer yer benzer veyahut çok farklı deneyimlere sahip genç bilim insanlarının, anlayışlarını ve tavır alışlarını mercek altına almanın bir sonucu olarak kendime sorduğum soruların artmasına neden olan ve ileride bu soruları aşan sorular sorabilmeyi umduğum bu araştırmayı kendi adıma büyük bir heyecan ile yürüttüm. Heyecanımı lisans yıllarımdan beri diri tutan, çalışmamda yüzleştiğim akademinin bazı olumsuz hallerinin nasıl aşılabileceğine dair kendi iş yapma biçimiyle umudumu arttıran, tez süreci boyunca ilgisini ve anlayışını her zaman hissettiğim, her bir soruma ve çalışmamla ilgili tüm detaylara özen gösteren ve emek harcayan danışmanım Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ'e müteşekkirim.

Savunma sınavımda değerli katkılar sunan ve önerilerde bulunan Prof. Dr. Emine Feryal TURAN'a ve ayrıca lisansta kendisinden aldığım derslerde vermiş olduğu teorik ve pratik eğitimlerin yanı sıra sosyolojiyi meslek olarak sahiplenmek konusunda beni yüreklendiren kıymetli hocam Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK'e ve kendilerinin bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Kendi deneyimlerini açık yüreklilikle benimle paylaşarak bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan, kendi yoğun eğitim ve mesleki hayatlarında araştırmam için vakit ayıran 41 katılımcının her birine ve onlara ulaşmamı sağlayan herkese ayrı ayrı teşekkür ederim. Onların araştırmaya gösterdikleri ilgi ve bu araştırmayı zaman ayırmaya değer bulmaları, araştırmacı olarak beni ayrıca güdüleyen önemli bir unsur haline dönüştü.

Hacettepe Üniversitesi'ndeki öğrencilik yıllarının ardından bir meslektaş olarak da her zaman desteğini hissettiğim, tez yazmaya dair kaygılarımı paylaşabildiğim ve bu kaygıları aşmak adına beni cesaretlendiren, aynı süreçlerden geçtiğimiz dönemlerde birbirimizin yükünü hafifletebilmek adına iş birliği içinde çalıştığımız değerli mesai arkadaşım Arş. Gör. Talha AYDIN'a ve tüm tez dönemi boyunca araştırmama dair ilgi ve merakıyla sorular sorarak sohbetlerimiz esnasında bazen yeni detaylar fark etmemi sağlayan Arş. Gör. Bahadır SÖYLEMEZ'e ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak bu sürece değin kendi yollarından ilham aldığım ve benim yolumu açabilmek için her zaman çaba gösteren, fedakârlık yapan, bana her zaman inanan, başarıma benden çok sevinerek bana güç veren, üzerimde ayrı ayrı emekleri olan sevgili annem Sevim BEREKETLİ'ye, ablalarım Berna BAŞARAN ve Beyza SEZGEN'e çok teşekkür ederim.

ÖZET

BEREKETLİ, Buket. *Genç Bilim İnsanlarının Bilimsel Bilgi Anlayışları ve Bilimsel Bilginin Üretim Sürecine Karşı Tavrı Alışları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Bu araştırma doktora tez aşamasında olan veya doktora tezlerini henüz tamamlamış genç bilim insanlarının, bilimsel bilginin üretiminde takınmış oldukları tavrın başta akademik sosyalizasyon süreci olmak üzere hangi toplumsal, kültürel, siyasal ve bireysel etkenlerden nasıl etkilendiğini ve bilimsel bilgiye dair anlayışlarının bu koşullara bağlı olarak nasıl oluştuğunu karşılaştırmalı bir bakış açısından ele almaktadır. Araştırma, yoğun araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmış olup çalışma kapsamında fiziksel bilimler, sağlık bilimleri, yaşam bilimleri, sosyal bilimler ve beşerî bilimler olmak üzere beş farklı alanda çalışmalarını yürüten 41 katılımcı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Mülakatlardan elde edilen veriler, genç bilim insanlarının bilimsel anlayış ve tavırlarının oluşumu ve gelişiminde bilimsel alana giriş süreçlerinden itibaren beklentileri, stratejileri, kurdukları ilişkiler, konum alışları ve mekanizmalar dahilinde bilimsel alanlar arasında bir karşılaştırma yapabilmek adına betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma bulguları, genç bilim insanlarının bilimin özgün değerine olan ilgi ve meraklarından çok mesleki bir tercih olarak akademiye yöneldiklerini, araştırma konularını bilim içi tartışmalardan ziyade bireysel deneyimleri, kariyer hedefleri veya danışmanlarının yönlendirmesiyle belirlediklerini, bilimsel üretim süreciyle ilgili olarak en çok etik sorunlara ve unvan elde etmek amacıyla yapılan bilimsel üretime dikkat çektiklerini, akademinin çıkar çatışmalarının ve bilim dışı hesaplaşmaların yoğun olarak gözlemlenebildiği bir alan olduğunu ve buna karşılık genç bilim insanlarının kurdukları sosyal ilişkiler vasıtasıyla bilimsel alandaki konumlarını güçlendirmeye çalıştıklarını göstermektedir. Bu kapsamda bir yandan fen bilimleri ile sosyal bilimler arasında bilimsel üretimin birden fazla yolu olup olamayacağı konusundaki görüş ayrılıkları devam ederken diğer yandan da fen bilimleri alanında tek ve üstün olan bilim anlayışının aşınmaya başladığını, toplumsal olanı daha çok fark eden ve kapsayan bilim ihtiyacının gündeme geldiğini, sosyal bilimlerde ise nesnel üretim sürecini sağlamanın bir sorun olmaya devam etmesinin yanında bunu çözmeye pozitifizmin tek seçenek olmadığı düşüncesinin oluşmaya başladığını görmek mümkündür.

Anahtar Sözcükler

Bilim Sosyolojisi, Bilimsel Bilgi, Bilim İnsanı, Akademi, Akademik Sosyalizasyon

ABSTRACT

BEREKETLI, Buket. *Young Scientists' Understanding of and Attitudes Towards Their Production of Scientific Knowledge*, Master's Thesis, Ankara, 2023.

This study examines from a comparative perspective how the attitudes of young scientists at the doctoral dissertation stage or who have just completed their doctoral dissertations are influenced by the social, cultural, political and individual factors, especially the academic socialization process, and how their understanding of scientific knowledge is formed depending on these conditions. The research was designed in accordance with the intensive research method. Within the scope of the study, in-depth interviews were conducted with 41 participants working in five different fields: physical sciences, health sciences, life sciences, social sciences and humanities. The data obtained from the interviews were described and interpreted in order to make a comparison between scientific fields within the expectations, strategies, relationships, positioning and mechanisms of young scientists in the formation and development of their scientific understanding and attitudes since their entry into the scientific field. The findings of the research show that young scientists choose academy as a professional preference rather than their interest and curiosity on the intrinsic value of science, that they determine their research topics with their individual experiences, career goals or the guidance of advisors rather than intra-scientific discussions. In addition, it is seen that they mostly draw attention to ethical problems related to the scientific production process and scientific production for the purpose of obtaining a title, that academy is a field where conflicts of interest and unscientific confrontations can be observed intensely, and that young scientists try to strengthen their position in the scientific field through the social relations they establish. In this context, it is possible to see that, on the one hand, the disagreements between the sciences and social sciences on whether there can be more than one way of scientific production continue; on the other hand, in the field of science, the understanding of only and superior science has begun to erode, and the need for science that is more aware and inclusive of the social has become an important issue, and in the social sciences, while ensuring the objective production process continues to be a problem, the idea that positivism is not the only option to solve it has begun to emerge.

Keywords

Sociology of Science, Scientific Knowledge, Scientist, Academy, Academic Socialization

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLOLAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	6
2. BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KENDİLERİYLE MÜLAKAT YAPILAN BİREYLERE İLİŞKİN BİLGİLER.....	12
2.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI VE KATILIMCI KÜMELERİNİN BELİRLENMESİ.....	12
2.2. MÜLAKAT SÜRECİ VE KENDİLERİYLE MÜLAKAT YAPILAN BİREYLERE İLİŞKİN BİLGİLER.....	17
2.3. MÜLAKAT VERİLERİNİN ANALİZİ.....	25
3. BÖLÜM : SOSYAL BİR OLGU OLARAK BİLİMSEL BİLGİ ÜRETİMİ SÜRECİ VE İLİŞKİLER.....	29

3.1. MODERN BİLİMİN DOĞUŞU VE BİLİM SOSYOLOJİSİNİN GELİŞİMİ	30
3.2. ÖRGÜTSEL VE SOSYAL YAPISIYLA AKADEMİ	43
4. BÖLÜM : AKADEMİYE GİRİŞ SÜRECİ VE PLANLAR.....	48
4.1. LİSANS EĞİTİMİ ALINACAK ÜNİVERSİTE VE BÖLÜMÜ SEÇMEDE ETKİLİ HUSUSLAR.....	48
4.2. LİSANSÜSTÜ EĞİTİME GİRİŞ SÜRECİ	59
4.3. TEZ KONUSU SEÇME SÜRECİ	64
4.4. DOKTORA SÜRECİ VE SONRASINA DAİR PLANLAR	73
5. BÖLÜM : AKADEMİK SOSYALİZASYON	80
5.1. AİLE.....	80
5.1.1. Ailede Tekim “Keşke beni anlayan olsa”	81
5.1.2. Ailem Destekçim.....	83
5.2. EĞİTİM ALINAN BÖLÜMÜN GENEL TAVRI/ATMOSFERİ.....	85
5.2.1. Öğrencinin Olumlu Karşılıdığı İlişki Biçimleri	86
5.2.2. Hoca ve Öğrenci Arasında Mesafeli İlişkiler.....	89
5.2.3. Bölüm İçi Çekişmeler ve Ayrılıklar.....	91
5.2.4. Bilimden Mahrum Kalanlar	96
5.2.5. Hocalar Arası Zayıf Bağlar	100
5.2.6. Bölümün Geleneği	102
5.2.7. (Tıpta) Hiyerarşik İlişkiler	105
5.3. DANIŞMAN İLE İLİŞKİLER.....	107
5.3.1. Beklentiler ve Seçimler	108

5.3.2. İlişki Biçimleri	113
5.3.2.1. Profesyonelliğe Dayalı İlişki.....	114
5.3.2.2. Karşılıklı Eleştirelilik ve Çatışma	115
5.3.2.3. Zayıf Bağlar “Yokmuş Gibi”	118
5.3.2.4. Uzlaşmacı ve Destekleyici İlişkiler.....	120
5.3.2.5. Arkadaşça Danışmanlık	121
5.4. AKRANLAR İLE İLİŞKİLER.....	122
5.5. BİLİMSEL ALANLARDA DİĞERLERİYLE ETKİLEŞİMLER	128
5.5.1. Bilimsel Etkinlikler/Toplantılar (Kongre, Çalıştay, Panel, Sempozyum vb.).....	129
5.5.2. Çevrimiçi Platformlar (Academia, Researchgate, LinkedIn vb.).....	134
6. BÖLÜM : BİLİMSEL BİLGİYE DAİR: ANLAYIŞ, ÜRETİM VE TAVIR ALIŞLAR	
	137
6.1. BİLİM İNSANI TARİFİ	137
6.1.1. Kişisel ve Ahlaki Özellikler	137
6.1.2. Akademik ve Bilimsel Yeterlilikler	142
6.2. BİLİMSEL ÇALIŞMA TARİFİ.....	151
6.2.1. Bilimsel Çalışmanın Pratik ile İlişkisi.....	151
6.2.2. Bilimsel Çalışmada Etiğe Dair Sorun Alanları	154
6.2.3. Bilimsel Araştırmanın Metodolojik Özellikleri	159
6.3. BİLİMSEL YAKLAŞIM, ANLAYIŞ, DURUŞ	164
6.3.1. Fen Bilimlerinde Bilimsel Yaklaşım.....	169
6.3.2. Sosyal Bilimlerde Bilimsel Yaklaşım	173

6.4. BİLİMSELLİĞE VE AKADEMİYE DAİR GERİLİM, ÇATIŞMA VE KIRILMA ALANLARI	181
6.5. BİLİMSEL ALAN TARİFİ, STATÜSÜ VE KONUMU	191
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	202
KAYNAKÇA	209
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	219
EK 2. ETİK KURUL İZİNİ	220
EK 3. MÜLAKAT CETVELİ	221

KISALTMALAR DİZİNİ

akt.	Aktaran
Arş. Gör.	Araştırma Görevlisi
bkz.	Bakınız
Dr.	Doktor
Öğr. Gör.	Öğretim Görevlisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
Uzm.	Uzman
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Kendileriyle Mülakat Yapılan Bireylere İlişkin Genel Bilgiler.....	20
Tablo 2: Katılımcıların Bilimsel Alanlara Göre Dağılımı.....	22
Tablo 3: Katılımcıların Lisans Eğitimlerini Aldıkları Üniversitelerin Şehirlere Göre Dağılımı.....	24
Tablo 4: Katılımcıların Yüksek Lisans Eğitimlerini Aldıkları Üniversitelerin Şehirlere Göre Dağılımı.....	24
Tablo 5: Katılımcıların Doktora Eğitimlerini Aldıkları Üniversitelerin Şehirlere Göre Dağılımı.....	24

GİRİŞ

Bilimin ne olduğu veya neyin bilim olup olmadığı, bilgiyi bilimsel kılan unsurlar ve bilimsel bilgi üretmenin hangi vasıflara dayandığı gibi konular felsefe, mantık, bilim tarihi ve sosyoloji gibi disiplinlerin uzun süredir tartıştığı konulardır (Go´mez-Morales, 2007, s. 4087). Bu tartışmalar aynı zamanda din ve metafizik alanlarıyla ve ideoloji ile karşılaştırmalı olarak bilimin onlardan farkını ortaya koyma çabası da gütmüştür. Mahner’a (2007, s. 515-517) göre, bir araştırma alanı, konusu dahilinde belirli tarzda nesnelere ile ilgilenmeli ve bu nesnelere ele alış biçiminin diğer disiplinlere göre nasıl bir farklılık arz ettiği açıkça belirli olmalıdır. Ancak Mahner, bilimsel olan ve olmayan ayrımı ile ilgili olarak bilimsel alanın dışına açıkça itilen metafizik ve astroloji konularına rağmen bu ayrımın tam olarak nasıl gerçekleştiği ile ilgili apaçık bir kriter bulunmadığını düşünmektedir. Buna rağmen bilimi sınırlandırma çabası, bilim olanın teorik olarak hangi alanı kapsadığı ve bilimsel olanın normatif olarak gündelik hayatı idame ettirmeyi sağlayan kültürel, sosyal ve siyasi kararlara pratik olarak yön vermesi sebebiyle gereklidir.

Bilim, rasyonel düşünme yolu ile açıklanmaya muhtaç olay, olgu ve durumları anlamaya, açıklamaya veya betimlemeye dayanmakta ve teknolojik uygulamalar ile pratik olarak karşılıklar sunabilmektedir. Dolayısıyla bilimsel düşünme ve araştırma, bilimsel yöntemler ile sonuca ulaşmayı hedefleyen süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bilimin ne olduğu tartışması, sonuna gelinmiş bir yol olmaktan ziyade hala gündemde olan ve disiplinlere göre değişkenlik gösterebilen bir alana işaret etmektedir. Örneğin bilim felsefesi açısından bilim “*kendine özgü entelektüel bir girişim, olgusal dünyayı tanımaya, açıklamaya yönelik bir arayış*” olarak tanımlanırken bilim sosyolojisi ise bilimi “*kendine özgü norm ve davranış biçimlerine bağlı, iş birliği ve iş bölümüne dayanan sosyal bir kurum*” olarak tanımlamaktadır (Yıldırım, 1997, s. 11-14).

“*Ampirik, sistemli, kesin, öz ve eleştirel*” olma vurgusunun, genel manada bilimsel olmanın koşulları olduğu hakkında bir mutabakat olsa da bunun ötesine geçildiği

söylenemez. Dolayısıyla ancak temel noktalarda kısıtlı bir uzlaşma sağlanmıştır (Sayer, 2017, s. 30). Bu bağlamda kabul gören hâkim bilim anlayışı, araştırma nesnesine dair bilgiye “*sistemik, tarafsız ve ampirik*” gözlemlerle erişmek manasına gelmektedir ve bilimsel faaliyetin kendisinden önceki sonuç ve araştırmalara ihtiyaç duyan, onları aşan ve böylece gerçekliğin bilgisine yaklaşmayı hedefleyen bir yönü vardır (Danermark vd., 2018, s. 39, 49). Ayrıca bilimsellik tartışmasının kendisi, bilimi bilim olmayandan ayırt etmek ile sınırlı olmayıp iyi-kötü bilim ayrımını da sorunsallaştırmaktadır ve bir disiplinin bilimselliği, konusu ve epistemolojik özellikleri ile bağlantılıdır (Hansson, 2021). Dolayısıyla bir disiplini bilimsel olarak tanımlamanın ayırt edici hususları konusunda genel geçer ölçütler yoktur ancak bilimsel bilgi üretme iddiasında olan ve olmayan disiplinler vardır.

Bilimsel bilginin üretimi ayrıca sosyal bir etkinlik olmasından dolayı bilim olarak kabul edilmeyen bilgiye de ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple bilgi türlerinin farklılığı, birbirlerini tamamen dışlamalarını değil aynı zamanda tamamlamalarını da gerektirmektedir (Sayer, 2017, s. 28, 41). Bilimsel olsun ya da olmasın bilimsel bilgi üretme iddiasında olan disiplinlerin bu iddialarına karşılık olarak geliştirmiş oldukları bir anlayış mevcuttur. Aynı zamanda böyle bir iddiaları olmasa dahi bilimsel bilginin üretim sürecine dair almış oldukları eğitim, çalışma ve araştırma alanları ile sosyal, kültürel veya ideolojik etkenlere bağlı olarak geliştirmiş oldukları bir bilim anlayışı olacaktır.

Bilimsel bilgiyi çeşitli yönleriyle ele almak mümkündür ancak bu çalışmada üzerinde durulan esas konu, bilimsel alandaki hâkim pozisyonlar ile ilgilidir. Öğüt ve Balkız'ın da belirttikleri gibi, bilim tarihsel olarak başlangıcı gereği fizik ve biyoloji gibi doğa bilimleri ile eşleştirilmekte ve bu nedenle de sosyal bilimlerin kendi bilimselliğini ispatı da bu bilim dallarıyla ilişkisi çerçevesinde anlaşılmaktadır. Sosyal bilimlerin başlangıçtaki pozitivist yaklaşımının sebebi buna bağlı olarak gelişmiş, "bilim" olarak kabul edilmenin şartı olarak doğa bilimlerinin var olan yöntemleri kabul edilmiştir. Türkiye'de de özellikle Cumhuriyetin kuruluş safhasında bilime ve fenne verilen rol, bilimde pozitivist bir bakışın benimsenmesi ve akademinin de bu minvalde şekillenmesi

sonucunu ortaya çıkarmıştır (Öğütle ve Balkız, 2016, s. 22-23). Ancak bu hakimiyetin günümüzde devam edip etmediği ve devam ediyorsa hangi boyutlarda gerçekleştiği konusu belirsizdir ya da yeterince aydınlatılmamış görünmektedir.

Disiplinlerin yaklaşım farklılıkları, bilimsel bilginin üretiminde etkili bir unsurdur. Bernal'e (2011, s. 80-81) göre, tıp ve mühendislik bölümleri tarihsel olarak üniversite dışında kaldıkları için üniversite eğitiminin geneli içerisinde ayrı bir konuma sahiptir. Bu sebeple bilimsel disiplinin kendisinin de bilimsel tavır alıştaki etkisi karşılaştırmalı bir bakış açısından görülmeye değerdir. Parsons (1973 akt. Akşit, 2004, s. 124-125) ise üniversite tanımında özel olarak Fen Edebiyat fakültelerinin ve araştırmanın kritik önemine dikkat çekmektedir. Parsons üniversite içinde “*tecrübeli öğretim üyeleri, genç öğretim üyeleri, lisansüstü öğrenciler ve lisans öğrencileri*” olmak üzere dört ayrı gruptan bahsetmektedir. Ona göre bu gruplar açısından üniversite, meslektaşlar arası eşitlikçi bir yapıya sahip olsa da işlevlerini yerine getirebilmek adına tabakalaşmanın da hâkim olduğu bir yapıdır. Bu bakımdan üniversite, bürokratik veya iktisadi örgütlenmeden farklı bir yapıya sahiptir.

Üniversitede üretilen bilimsel bilginin kurumsal yönü kadar sosyal bir yönünün de bulunması, üniversite içindeki etkileşimleri, ilişkileri önemli kılmaktadır. Dolayısıyla akademinin içindeki ilişkilerin gelişme şekilleri bir sosyalleşme örneği teşkil etmektedir ve bu çalışmada bu durum belirli ilişkiler dahilinde “akademik sosyalizasyon” olarak ele alınmaktadır. Literatüre bakıldığında akademik sosyalizasyon kavramı, dezavantajlı grupların akademide yer edinme süreçlerinde karşılaştıkları engeller açısından veya sosyal sermayenin bu süreci etkileme biçimleri açısından ele alınmaktadır (Turner ve Thompson, 1993; González, 2006; Gonzalez-Brambila, 2014; Crane, 2016). Ancak bu çalışmada akademik sosyalizasyon kavramı, dezavantajlı gruplar özelinde değil doktora tez aşamasında olan veya doktora tezini bitireli en çok bir sene geçmiş katılımcıların öğretim üyeleri, danışmanları, eğitim aldıkları bölümler, okudukları metinler, akranları ile kurdukları ilişkiler ve bilimsel etkinlik veya platformlarda tavır alış biçimlerine bağlı olarak ele alınmaktadır. Katılımcıların kendi bilimsel bilgi üretme pratiklerine ilişkin

sorgulamaları veya duruşları ise tüm bu ilişkilerden bağımsız, ayrıksı bir alanda durmamaktadır.

Sosyalizasyon kavramı, insanın doğum sürecinden itibaren toplumsal olarak geçerli norm, değer ve davranışları öğrenme sürecine atıfta bulunmaktadır. Bu süreç içerisinde bireyler farklı türde ve alanlardaki sosyal etkileşimleri ile beraber sürekli bir öğrenme halindedirler. Sosyalizasyon sürecinde en önemli eyleyen olarak aile konumlandırılırken özellikle yaşamın erken çocukluktan sonraki evrelerinde arkadaşlar, okul, medya, işyeri gibi aktörler devreye girmektedir ve tüm bu etkileşimlerin ve aktörlerin etkin olma durumları farklılık gösterebilmektedir (Giddens, 2012, s. 201, 205-208). Dolayısıyla toplumsallaşma açısından etkili aktörleri yalnızca doğrudan etkileri ile değil dolaylı etkileri ile de düşünmek gerekir çünkü var olan duruma doğrudan uyum sağlamak ve onu kabul etmek dışında ona tepki göstermek de mümkündür. Ayrıca Becker vd. (1961 akt. Bruce ve Yearley, 2006, s. 285-286) “*Boys in White: Student Culture in Medical School*” isimli çalışmalarında mesleki anlamda sosyalizasyon sürecinde teknik bilgilerin dışında belli bir alanda uzmanlaşarak o alanın bir üyesi haline gelmenin getirisi olarak, o alana özgü değer, norm ve tutumlar da geliştirilebildiğini göstermektedir. Bu sebeple her bilimsel alanın ayrı ayrı veyahut bilimsel alanda uzmanlaşıyor olmanın genel anlamda bireye kattığı birtakım özellikler bulunmaktadır.

Bu çalışma bağlamında sosyalizasyon kavramının önemi, akademi içi sosyal etkileşimlerin bireylerin bilim anlayışının oluşmasında nasıl bir etkide bulunduğu ile ilgilidir. Dolayısıyla akademik becerilerin gelişimine dahil edilen sosyal etkileşimler aracılığıyla nasıl bir akademik sosyalleşme süreci geçirildiği sorgulanmaktadır. Akademik olarak sosyalleşme ile kastedilen aslında çalışırken toplumsallaşma kavramı ile belli noktalarda örtüşmektedir. Çalışırken sosyalleşme, “*ücretli işte çalışmayı ve bunun getirdiği ideolojik yapılara uyum sağlama sürecini öğrenmeyi, işkolunun normları, değerleri, kültürünü içselleştirmeyi, güç ve otorite ilişkilerine uyum göstermeyi, ikincil ilişkileri yürütme becerisini öğrenmeyi...*” kapsamaktadır (Marshall, 1999, s. 109). Akademik sosyalleşme de buna benzer biçimde akademi ve üniversite

içerisindeki kural ve değerleri öğrenmeyi ve aynı zamanda hoca-öğrenci, öğrenci-öğrenci, öğrenci-metin arasında kurulan ilişkilerin mahiyetini içermektedir.

Bu temel ilgi dahilinde yürütülmüş olan araştırma metin olarak altı bölüm halinde düzenlenmiştir. İzleyen Bölüm 1’de araştırmanın konusu ve amacı daha ayrıntılı bir şekilde takdim edilmektedir. Bunun ardından Bölüm 2’de araştırmanın yöntemi ve araştırma sürecine ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Mülakat kümesinin belirlenmesi, katılımcılara erişim süreci ve katılımcılar hakkındaki genel bilgiler ile mülakat verilerinin analizine ilişkin bilgiler bu başlık altında sunulmaktadır. Bölüm 3’te, sosyal bir olgu olarak bilimsel bilgi üretim sürecinin tarihsel ve kuramsal arka planındaki tartışmalar dikkate alınarak araştırmanın sınırlarının netleştirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın hangi bağlamda neyi tartıştığına açıklık getirmek amacıyla, modern bilimin doğuşu ve bilim sosyolojisinin gelişimi ile birlikte örgütsel ve sosyal yapısıyla akademideki ilişkilerin ne bakımdan ele alındığı meselesi gündeme getirilmektedir. Bölüm 4 ve ilerleyen bölümler, araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinin sunulduğu ve literatürdeki diğer çalışmalar dikkate alınarak tartışıldığı bölümlerdir. Bölüm 4’te katılımcılar hakkındaki tanıtıcı bilgileri derinleştirebilmek ve sonraki verileri anlamada yardımcı olması amacıyla, onların akademiye giriş süreçleri, beklentileri, bu süreçte aldıkları kararları hangi gerekçelere bağlı olarak açıkladıkları ve ileriye yönelik planları hakkında betimleyici bilgiler sunulmaktadır. Bölüm 5’te katılımcıların akademik sosyalizasyon süreçlerinde aileleri, eğitim aldıkları bölüm(ler), danışmanları, akranları ve ilişki kurdukları diğerleri ile nasıl bir ilişki kurdukları, hangi ilişki biçimlerinin onlar açısından ne ifade ettiği, bu ilişkilerden beklentileri ve bu ilişkileri sürdürmeye dair istek ve motivasyonlarının kaynağı tartışılmaktadır. Bölüm 6’da katılımcıların bilimsel bilgiye ve onun üretim sürecine ilişkin anlayış ve tavır alışlarına odaklanılmakta ve bu konu katılımcıların bilim insanı, bilimsel çalışma ve bilimsel yaklaşım tarifleri ile bilimselliğe ve akademiye dair yaşadıkları gerilimler ve bilimsel alanlarını nasıl değerlendirdiklerine bağlı olarak ele alınmaktadır. Son olarak sonuç ve değerlendirme başlığı altında, çalışmada elde edilen verilerin bilimsel bilgi anlayışı ve bilimsel bilginin üretim sürecindeki tavır alışların anlaşılması bakımından neyi ortaya çıkardığı değerlendirilmektedir.

1.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Bu çalışmanın konusu doktora tez aşamasında olan ya da çalışmalarını tamamlamalarının üzerinden henüz bir yıl veya daha az bir süre geçmiş olan genç bilim insanlarının bilimsel bilgi anlayışlarının oluşumu, lisans ve lisansüstü eğitim hayatları boyunca akademik alandaki etkileşimleri ya da bunun bir başka ifadesi olarak akademik sosyalizasyon süreçleridir. Bu sürecin araştırılmasındaki esas amaç ise genç araştırmacıların bilimsel bilgi üretimine katkıda buldukları alan ile ilgili kavrayışlarının hangi koşullar altında oluştuğu ve genç bilim insanlarının bu koşullara nasıl yanıt verdiklerinin anlaşılması ve değerlendirilmesidir. Bu anlayış ve değerlendirmenin bir ürünü olarak aynı zamanda Türkiye'de akademinin nasıl bir bilim insanı yetiştirme düzenine sahip olduğuna dair ipuçlarının yakalanması da amaçlanmakta olup belirtilen bu hususların biraz daha ayrıntılı bir şekilde açıklanmasında yarar bulunmaktadır.

Bilimsel bilginin üretiminde rol sahibi olarak görülen ve bilim insanı olma yolunda adımlar atan doktora öğrencilerinin ve çalışmalarını henüz yeni tamamlamış olan genç bilim insanlarının bilimsel bilgidene ne anladıkları, bilimsel bilgi üretiminin onlar için ne anlam ifade ettiği ve bilimsel bilginin üretiminde takınmış oldukları tavrın hangi toplumsal, kültürel, siyasal ve bireysel etkenlerden nasıl etkilendikleri ve bu etkenleri nasıl anlamlandırıp deneyimledikleri, bir faaliyet olarak bilimin nasıl yapıldığı ve bu faaliyetin aktörünün toplumsal olarak nasıl inşa edildiği veya şekillendirildiğini anlamada önemli bir yere sahiptir. Bu önemden dolayı bu araştırmada farklı alanlarda lisansüstü eğitime devam eden veya henüz yeni tamamlamış olan bireylerin, bilim insanı yetiştirme düzeninin inşa etmiş olduğu insan tipinin değerleri, inanışları ve tavır alışları bakımından nasıl şekillendiği ve burada hangi etkenlerin etkili olduğu ve bunlardan nasıl etkilenildiğinin doğrudan ve bilim insanı yetiştirme düzeninin kendisinin nasıl algılandığının ve buna nasıl tepki verildiğinin de dolaylı yoldan anlaşılması hedeflenmektedir. Böylece akademik alandaki bu etkileşimler sonucunda

ortaya çıkan bilim insanı yetiştirme düzeninin bilimsel alanlar açısından ayrı ayrı veya bilimsel bilginin geneline dair nasıl bir görünüm arz ettiğini anlamak amaçlanmaktadır.

Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi adına konular ve süreçler içerdikleri ilişkiler, beklentiler, stratejiler, konum alışlar ve mekanizmalar dahilinde üç farklı boyutta ve birbirleri ile ilişkileri dikkate alınarak ele alınmaktadır. Bunlardan ilki geçmişe yönelik olarak katılımcıların alana ilk giriş süreçleri ile ilgili tercih ve kararlarının nasıl şekillendiği hakkındadır.

Çalışmanın ikinci boyutunun konusu katılımcı genç bilim insanlarının bilim anlayışının ve bilimsel bilginin üretim sürecinin hangi sosyal, kültürel, ideolojik ve bireysel etkenlerden nasıl etkilendiğinin anlaşılmasıdır. Sayer'in de belirttiği gibi, bilginin üretildiği koşullar ve içinde geliştiği toplumsal ortam, sosyal ilişkiler düşünülmesizin onun içeriğini anlamaya yönelik çabalar yetersiz kalacaktır (Sayer, 2017, s. 28). Dolayısıyla çalışmanın bu kısmının çıkış noktasında, bilimsel bilginin toplumsal bir yön barındırdığı ve bu sebeple üretiminde sosyal koşulların etkili olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Ancak bu, bilimsel bilginin içeriği ve biçiminin tamamen bu toplumsal koşullar tarafından tayin edilen ve onun bir ifadesi olarak inşa edilmiş bir şey olduğu ya da hiçbir toplumsal yön barındırmadığı şeklinde uç noktalara gönderme yapmamaktadır. Aksine, bu çalışmada bilim, kendi tarihsel koşullarına veya topluma indirgenmek şeklinde değil “*bilimsel pratiği yönlendiren toplumsal mekanizmaları ve hem doğa hem de toplum hakkındaki bilgimizin içerisinde üretildiği sosyal dünyaların yapılarını anlamaya yönelmek*” (Öğütler ve Balkız, 2016, s. 22) anlayışıyla ele alınacaktır. Nitekim, Ünsaldı (2018, s. 22)¹ da bilimsel bilginin inşa olmasının onun seviyesinde herhangi bir değişiklik yaratacak bir nedene işaret etmediğini belirtmektedir. Ona göre, bilginin bir yönüyle inşa olması bilgiyi nesnel gerçeklikten koparmamakta veya onu subjektif bir düzleme çekmemektedir. Böylece bilginin sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamı ile veya çıkarlar doğrultusunda görülmesi aslında bilginin nesnellik referansına engel olmak yerine bu nesnelliği daha iyi anlamayı sağlayabilecektir.

¹ “Bourdieu, P. (2022). Bilimin toplumsal kullanımları bilimsel alanın klinik bir sosyolojisi için (L. Ünsaldı, Çev.). Heretik Yayınları” künyeli kaynağın “Çevirmen Önsözü” başlıklı bölümüne atıfta bulunulmuştur.

Toplumsallaşma sürecinin yaşamın farklı evrelerinde ayrı ayrı görünümüleri olduğu düşünülürken, araştırmanın katılımcılarını oluşturan doktora tez aşamasında olan ya da çalışmalarını yeni tamamlamış genç bilim insanları, genç yetişkin veya olgun yetişkin olarak tanımlanabilecek gruplara denk düşmektedir. Bu iki aşamada, “*siyasal ve dinsel bağlanmaların keşfedilmesi*” veya “*meslek edinme*” gibi olgular ile karşı karşıya gelme ihtimali bulunmaktadır (Giddens, 2012, s. 217). Bu açıdan katılımcıların hem meslek olarak bilimi nasıl karşıladıkları hem de bireysel duruşlarının bilimsel bilgi üretmek açısından ne anlam ifade ettiği ve bu süreçlerle nasıl eklemleştirdiği sorgulanabilecektir.

Çalışmanın bilimsel bilgi anlayışının anlaşılmasını hedefleyen üçüncü boyutunda, farklı disiplinlerden ve bilimsel alanlardan genç bilim insanlarının bilimi ve bilim insanını, bilimsel araştırma sürecini, bilimsel bilginin nasıl bir bilgi olduğunu tanımlama şekillerine bağlı olarak bilimsel bir araştırma sürecinin neyi amaçladığı ve bilimsel bilgi üretmenin ne manaya geldiği hakkındaki anlayışlarının anlaşılması hedeflenmektedir. Ancak bu noktada özellikle sosyal bilimciler ile doğa bilimciler arasında yaklaşım açısından bir farklılığa dikkat çekmek gerekmektedir. Bu farklılık, sosyal bilimcilerin araştırma nesnelere hakkında felsefi sorular sorup ona karşı sorgulayıcı bir tavır almalarına karşın doğa bilimlerinde bu tarz sorgulamaların ya hiç ya da çok nadir yapılıyor olması ile ilgilidir (Benton ve Craib, 2018, s. 15). Ancak bilim, sadece bilim yapmayı değil, bilimin nasıl yapılacağına ilişkin sorgulamaları da içermektedir.

Öğüt (2019, s. 64), sosyal bilimsel bilgi üzerine düşünmenin aynı zamanda bu bilgiyi üreten ile bağlantısına dikkat çekmektedir. Böylece bilimsel bilgiyi üreten aktörün kendisi ve bilgiyi üretme bağlamı üzerine de düşünmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bilim hakkında sorular sormaya başlamak aynı zamanda bu soruların sahibinin, kendisinin bilim anlayışını sorgulamasını zorunlu hale getiren bir sürece işaret etmektedir. Bilimsel bilgi üretme süreci, doğrudan bilimsel etkinliğin kendisine dair sorular sormayı zorunlu kılmasa da kendi içinde etkinliğin ilerleme sürecine dair cevaplar barındırmak durumundadır. Dolayısıyla farklı farklı disiplinlerin çatısı altında oluşan bilimsel yaklaşımların belirli kavramlar üzerinden değil dolaylı örnekler

üzerinden tartışılarak ipuçları aranması yöntemsel bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple disiplinler arası farklılıkların ortak bir çerçevede karşılaştırılabilmesi amacıyla kullanılan somut ve alana özgü tekniklerin ve kavramların aksine fiziksel bilimler, sağlık bilimleri, yaşam bilimleri, sosyal bilimler ve beşerî bilimler alanında “bilim” olma çatısı altında toplanabilecek yönlere odaklanılmaktadır. Ayrıca araştırmacının, kendileriyle mülakat yaptığı katılımcıların bilim alanlarına dair kapsamlı ve derinlemesine bilgi sahibi olmadığı da düşünüldüğünde tek tek disiplinlere özgü ve ayrıntılı bir anlama çabası yerine bilimsellik sürecinin kendisinin nasıl ilerletildiğinin bahsi geçen ortak temalara bağlı kalınarak işlenmesi de bir zorunluluk haline gelmektedir.

Üretilen bilginin bilimselliğini sorgulamanın öncesinde onun alanını tayin etmek gerekmektedir. Belli bir türde bilgi edinme amacıyla olan insanların uygulamaları, epistemik bir alana işaret etmektedir (Mahner, 2007, s. 523). Bu araştırmada da bilimsel bilgi üretme sürecinin nasıl ilerlediği yani bilimsel yöntemler ile sonuca ulaşmayı hedefleyen sürecin kendisine dahil olan konu ve epistemolojik özellikler, farklı bilimsel alanlardan katılımcıların deneyimleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu anlama çabasının hedefinde bulunan şey üretilen bilimsel bilginin bahsi geçen kriterlere uygunluğu değil, bilim anlayışının kendisinin sürece nasıl dahil edildiğidir. Dolayısıyla bu çabanın sonunda amaçlanan, iyi-kötü veya doğru-yanlış gibi değerlendirmeler yapmak değil, araştırma nesnesinin kendisinden başlayarak onun hakkında üretilen bilimsel bilginin nasıl bir anlayışla üretildiğidir. Bu nedenle, araştırma nesnesini anlamak için de ona dair epistemolojik ve ontolojik düzlemde bilgi sahibi olmak gerekmektedir (Danermak vd., 2018, s. 55).

Lakatos’a (2012, s. 20) göre, bilimsel bir yaklaşım sürekli olarak “şüphe” barındırmak zorundadır. Bu sebeple, en çok kabul gören kuramların dahi yeniden sorgulanmaya ihtiyacı vardır. Ona göre, bir kurama şartsız koşulsuz bağlılık aslen “*entelektüel bir suç*” olarak nitelendirilmeyi hak etmektedir. Nitekim bu hususla alakalı olarak belirtmek gerekir ki, bilimsel araştırma ve yayın süreçlerinde daha yaygın olarak kullanılan ve akademik camiada daha saygın addedilen bazı kuramlar ile karşılaşmak mümkündür.

Bu kuramları vazgeçilmez kılan unsurların ne olduğu veya ele alınan konuyu açıklamada neden diğerlerinden daha iyi olduğu tartışılmadığı takdirde kuramın kullanılma gerekçesi olarak sadece “*kuramın tercih edilme sıklığı*” gösterilebilecektir. Dolayısıyla bilimsel araştırma sürecine dahil olan bir unsur olarak bilimsel bir duruşun, bir açıklama tarzının, bir kuramın neden tercih edildiğinin makul bir zemine dayandırılabilmesi için tercih edilme yaygınlığı dışında bir nedene ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da katılımcıların açıklama tarzları ile nasıl bir ilişki kurdukları, gerekçelendirmelerini ne üzerinden yaptıkları ve diğer bilimsel duruşlara, yaklaşımlara veya bakış açılarına ilişkin nasıl bir tavra büründükleri meselesinin anlaşılmasına da önem verilmektedir.

Öte yandan araştırmada katılımcıların hem kendi disiplinlerine hem de diğer disiplinlere dair sorgulama yaparak genel bir bilim anlayışına sahip olup olmadıkları, böyle bir anlayışa sahip değillerse ayrışmayı hangi etkenler bakımından yaptıkları ve zihinlerinde nasıl bir ayrışma tasarladıkları da anlaşılmaya çalışılmaktadır. Ayrışmaların sadece disiplin farklılıklarından ortaya çıkıp çıkmadığı ise Woolgar’ın (2016, s. 370-371) değinmiş olduğu, bilimsel bilginin toplumsal düzen ve ilişkiler ile olan bağlantısı ve bu bağlantının nasıl açıklanabilecek olduğu sorununu gündeme getirmektedir.

Barnes (2016, s. 316-318, 341), bilimsel bilginin tamamen değerlerden arınmış olmadığını, değerlerin dahil olduğu ölçüde bilimin eleştiriye açık hale geldiğini belirtmekte ve bunun örtük olarak da mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Örneğin kullanılan kavramların dahi değer yüklü olması mümkündür. Bu bağlamda hem sosyal bilimler hem de doğa bilimleri için aynı iddiayı yinelemektedir. Ayrıca geçmişte olduğu gibi doğa biliminin de yanlılanabilir bir yapıda olduğunu unutmamak gerekmektedir. Bu bakımdan bahsi geçen sorular, herhangi bir bilimsel alan dışlanmaksızın araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Özetle katılımcıların akademik olarak nasıl bir sosyalizasyon sürecinden geçtikleri, bu sürecin kendisini nasıl deneyimledikleri ve buna karşılık nasıl tepkiler ürettikleri çalışmanın merkezi sorusunu oluşturmaktadır. Böylece bilimsel bilgi ile girmiş olunan

ilişkinin mahiyetinin aydınlatılması ve üniversitelerde yaşam bilimleri, sağlık bilimleri, fiziksel bilimler, sosyal bilimler ve beşerî bilimler biçimindeki bölünmenin kendi başına veya diğer etkenler ile ilişki içinde birbirlerinden fark ve benzerliklerinin de bir analizinin yapılması amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda araştırma dört temel soru etrafında şekillenmektedir.

(i) Genç bilim insanlarının bilimsel bilgi üretim sürecinde sosyal, ideolojik ve bireysel etkenler nasıl bir etkide bulunmaktadır?

(ii) Genç bilim insanlarının belirli bir türdeki bilim anlayışını edinmelerinde akademi içi ilişkiler ve konumlar nasıl bir etki ortaya çıkarmaktadır?

(iii) Genç bilim insanları akademik olarak nasıl sosyalleşmekte, hangi etkenler dahilinde nasıl ilişkiler ve stratejiler geliştirmektedir?

(iv) Bilim insanı yetiştirme düzeni farklı alanlarda ne tür bir bilim insanı yetiştirmektedir? Bir alanın kendisi o alanda bilgi üretme sürecini nasıl etkilemektedir?

2.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KENDİLERİYLE MÜLAKAT YAPILAN BİREYLERE İLİŞKİN BİLGİLER

2.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI VE KATILIMCI KÜMELERİNİN BELİRLENMESİ

Bir önceki bölümde ana hatları ile ifade edildiği üzere, bu araştırma, doktora tez aşamasında olan veya doktora tezini tamamlamalarının üzerinden henüz bir sene geçmiş katılımcıların bilimsel bilgiyi nasıl tanımladıklarını ve bilimsel bilgi anlayışlarının hangi sosyal, ideolojik ve bireysel etkenlere bağlı olarak nasıl oluştuğunu, bu öğrencilerin çalıştıkları disipline bağlı olarak bilimsel bilgi üretmenin bir türü ile daha yakın bir ilişki kurup kurmadığını, akademik anlamda nasıl bir sosyalizasyon süreci geçirdiklerini anlamayı ve tüm bunlarla ilişkili olarak Türkiye'de bilim insanı yetiştirme düzeninin tarifi konusunda ip uçları bulmayı hedeflemektedir. Bu amaçları gerçekleştirmek adına araştırma Sayer'in tabiri ile "yoğun araştırma" tasarımına uygun şekilde tasarlanmıştır. Yoğun araştırma "*nedensel sürecin belli bir örnekte ya da sınırlı sayıda örnekte nasıl çalıştığıyla*" ilgili sorular soran, istatistiksel genelleme amacı bulunmayan ama belli bir alanda süregiden kuramsal tartışmaları dikkate alarak betimsel, açıklayıcı ve/veya yorumlayıcı çıkarımlarda bulunmayı amaçlayan bir araştırma tasarımıdır (Sayer, 2017, s. 298-299).

Danemark'ın da belirttiği üzere, sosyal bilimlerde nicel ve nitel olarak bilinen iki temel yöntem bulunmaktadır. Nicel yöntemin temelinde mantıkçı pozitivism ve nitel yöntemin temelinde de öznelci-fenomenolojik yaklaşımlar vardır. Ancak bu temel ayrımı sınırlayıcı bulan yaklaşımlar da bulunmaktadır ve bu sebeple yoğun ve kapsamlı (yaygın)² araştırma modelleri önerilmektedir. Yoğun ve kapsamlı araştırmalar aslında nitel ve nicel verilerin toplanması ve analizi ile bağlantılıdır. Ancak bu noktada metodolojik olarak "*görünür olgulardan üretken mekanizmalara sıçramak*" şeklinde bir önerinin bulunduğunu da eklemek gerekecektir (Danemark vd., 2018, s. 262-263). Bu

² Sayer (2017), yoğun ve yaygın araştırma tasarımı olarak adlandırmaktadır.

çalışmada da bilim insanı olma yolunda adımlar atan katılımcıların bilimsel faaliyetler ile olan ilişkisinin boyutlarının ve akademik sosyalizasyon süreçlerinin anlaşılması amacıyla yoğun araştırma tasarımına başvurulmuş olup, bu kapsamda toplam 41 katılımcı ile bir örneği EK-3'te verilmiş olan mülakat cetveli kullanılmak suretiyle mülakat yapılmıştır.

Farklı bilim alanlarında sosyalizasyon sürecinin nasıl işlemekte olduğunu karşılaştırmalı bir bakış açısından anlamak ve değerlendirmek amacı doğrultusunda ihtiyaç duyulan nitel veriyi derlemek üzere katılımcılar içinde yetişmiş oldukları disiplinler dikkate alınarak (i) sağlık bilimleri, (ii) yaşam bilimleri, (iii) fiziksel bilimler, (iv) sosyal bilimler ve (v) beşerî bilimler olmak üzere beş ana kategoride yer alan genç bilim insanları arasından seçilmiş ve araştırma sürecinde kendilerine amaçlı örnekleme tekniği ile ulaşılmıştır. Bu kapsamda her bilimsel alandan asgari 5 katılımcı ile olmak üzere toplam 41 katılımcı ile mülakat yapılmıştır. Ayrıca beş bilimsel alanın her biri için aynı disiplinden en çok iki katılımcı ile mülakat yapılması³ sağlanarak katılımcılar arası yığılımın dengesi korunmuştur.

Araştırmanın katılımcılarının özellikle doktora programlarında tez aşamasında olan veya çalışmalarını henüz yeni tamamlamış yani en fazla bir yıl önce tamamlamış olanlar arasından seçilmiş olmasının üç temel teknik nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki katılımcıların bilimsel araştırma süreçlerine ve aynı süreçte artık etkileri tanınabilir ve beyan edilebilir belli bir sosyalizasyon sürecinden geçmiş olmaları bakımından yani amaca uygunluk bakımından asgari şartları sağlıyor olmaları ile alakalıdır. Yine aynı konu kapsamında ikinci uygunluk şartı ise geçmişe yönelik kendi deneyimlerini hatırlamak bakımından sürecin içinde olmaları veya süre bakımından ondan henüz çok uzaklaşmamış olmamalarıdır. Üçüncü bir neden ise Turner ve Thompson'ın (1993, s. 357) da belirttiği üzere, özellikle doktora aşamasının bireylerin araştırma süreci ve

³ Bu husus, sosyal bilimler alanında siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında doktora eğitimi alan 3 katılımcı olması bakımından ihlal edilmiş gibi görünse de bu katılımcılardan birinin doktora öncesi eğitiminde farklı bilimsel alanlarda eğitim almış olduğu gözetildiğinde aslında bahsedilen hususa uygunluk açısından bir ihlal bulunmamaktadır.

bilime yönelik tutumları ile alana özgü değerleri kazanmalarında belirgin ve etkileri bir anlamda meslek hayatı boyu devam eden bir aşama olmasındandır.

Katılımcıların eğitimlerine devam etmiş oldukları üniversitelerin eğitim, araştırma veya yayın gibi ölçütler dahilinde ulusal veya uluslararası sınıflandırmalarda hangi mevkide yer aldıkları ve bunun onların sosyalizasyon süreçleri üzerinde bir etki doğurup doğurmadığı araştırmanın odağında yer almamaktadır. Zira bu etkenin de dikkate alınması halinde karşılaştırılması gereken vaka grubu sayısı ve dolayısıyla kendisi ile mülakat yapılması gereken birey sayısı, nitel bir araştırmada yapılması mümkün olandan oldukça fazla olacaktır.

Katılımcılarının bilimsel alanlar açısından ayrıştırılıp sınıflandırılmalarında üniversitelerde lisansüstü eğitimin yürütüldüğü enstitü bazında bir sınıflandırma yerine daha genel bir sınıflandırma yöntemine başvurulmuştur. Bilindiği üzere Türkiye’de lisansüstü eğitim, üniversitelerin enstitülerine bağlı olarak yürütülmektedir. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Kanununun 3-f maddesine göre enstitü “*Üniversitelerde ve fakültelerde birden fazla benzer ve ilgili ana bilim dallarında lisansüstü eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama yapan bir yükseköğretim kurumudur*” ve üniversiteler içerisinde fen bilimleri, sosyal bilimler, sağlık bilimleri, eğitim bilimleri vb. adlı enstitüler bulunmaktadır. Ancak bu enstitüler arası ayrışma üniversiteden üniversiteye farklılık gösterebildiği gibi bazı üniversitelerde bulunup diğerlerinde bulunmayan enstitüler de vardır. Dolayısıyla üniversitelerdeki enstitüleşme anlayışı, bilimsel bir sınıflandırma olmaktan ziyade idari bir ayırım hüviyeti taşımaktadır. Bu sebeple katılımcılar, lisansüstü eğitimlerine devam ettikleri enstitüler baz alınarak değil bilimsel disiplinlerin ana kategorileri hakkındaki yaygın olan akademik sınıflandırma biçimleri dikkate alınarak ayrıştırılmıştır. Böylece farklı alanlardan bilimsel bilgi üretme pratiğinin nasıl karşılandığına dair karşılaştırma yapma imkânı doğmaktadır.

Bilimleri sınıflandırmanın ve bilimsel olanı bilimsel olmayandan ayırt etmenin her alanda tamamen işleyen, kusursuz bir sonucundan bahsetmek mümkün değildir (Gieryn, 1983, s. 781). Bununla birlikte bilimsel üretimi değerlendirmek ve ölçmek amacıyla

yapılan sınıflandırma biçimleri, disiplinleri belirli başlıklara ayırarak hangi alandan ne kadar yayın çıktığı gibi hususlar ile ilgilenmektedir. Bu açıdan bilim üzerine çalışmalarda ve bibliyometri çalışmalarında kullanımları işlevsel olsa da dergi bazlı bir ayırım yapıldığı ve asıl amaç sayısal bir analiz ortaya koymak olduğu için (Milojević, 2020, s. 185-186) hangi alanın bilim olarak kabul edilebileceği veya amacının bilimsel bilgi üretmek olduğu tartışmasını içermemektedir. Yine de Scopus ve Web of Science (WoS) gibi akademik çalışmaların atıf ve referans verilerini toplayan veri tabanlarının çalışmaları sınıflandırma biçiminden hareket etmek, sınıflandırmayı gerekçelendirmek adına akılcı bir yol olarak durmaktadır.

Scopus ve Web of Science’ın kullanmış olduğu sınıflandırmalar, ele aldıkları disiplinleri başlıklandırma açısından benzerlik gösterse de önemli bazı noktalarda birbirlerinden büyük ölçüde farklıdır.

Scopus sınıflandırmasına göre sağlık bilimleri, yaşam bilimleri, fiziksel bilimler⁴ (doğa bilimleri, temel bilimler) ve mühendislik, sosyal ve beşerî bilimler olmak üzere dört ana alan bulunmaktadır. Bu dört ana alan ise kendi içinde toplamda 26 alt başlıktan oluşmaktadır. **Sağlık bilimleri**, “*diş hekimliği, sağlık uzmanlığı, tıp, hemşirelik, veterinerlik*”; **yaşam bilimleri** “*ziraat ve biyoloji bilimleri, biyokimya, genetik ve moleküler biyoloji, immünoloji ve mikrobiyoloji, nöroloji, eczacılık ve toksikoloji*”; **fiziksel bilimler ve mühendislik** “*kimya mühendisliği, kimya, bilgisayar bilimleri, dünya ve gezegen bilimleri, enerji, mühendislik, çevre bilimi, malzeme bilimi, matematik, fizik ve astronomi*” **sosyal bilimler ve beşerî bilimler** “*sanat ve beşerî bilimler (tarih, dil bilim, arkeoloji, klasik filoloji, bilim tarihi ve bilim felsefesi, edebiyat, müzecilik, müzik, felsefe, din çalışmaları, görsel sanatlar ve sahne sanatları), işletme ve muhasebe, karar bilimleri, ekonomi, finans, psikoloji ve sosyal bilimler (arkeoloji, eğitim, coğrafya, planlama ve kalkınma, ergonomi, hukuk, bilgi-belge yönetimi, dil bilimi ve dil, güvenlik araştırmaları, sosyoloji ve siyasal bilimler,*

⁴ İngilizce “physical science and engineering” olarak adlandırılan bu alanın çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde çevirisine rastlanılmıştır. Bunlardan en yaygın olanları ise fiziksel bilimler, doğa bilimleri ve temel bilimler şeklindedir. Çalışma boyunca bu kavramları kastetmek amacıyla “fiziksel bilimler” şeklindeki kullanıma başvurulmuştur. Mühendislik bu alan içerisinde bir alt disiplin olarak değerlendirildiği için adlandırılmada aynı kavram yeniden kullanılmamıştır.

antropoloji, iletişim, kültürel çalışmalar, nüfusbilim, cinsiyet çalışmaları, uluslararası ilişkiler, kent çalışmaları, kamu yönetimi vb.)” şeklinde sınıflandırılmaktadır.⁵

Web of Science veri tabanına göre ise “Science Citation Index-Expanded (SCI-E)”, “Social Science Citation Index (SSCI)” ve “Art and Humanities Citation Index (A&HCI)” şeklinde bir ayırım yapıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırma sisteminde Scopus’un yapmış olduğu sınıflandırmadan farklı olarak fen, doğa, yaşam, sağlık bilimlerinin tek bir başlık altında toplandığı ve sosyal bilimlerin beşerî bilimlerden ayrı bir alan olarak değerlendirildiği görülmektedir. Web of Science veri tabanının sınıflandırmasına göre bilim ve teknik alanında (SCI-E) 178, sosyal bilimler alanında (SSCI) 58 ve sanat ve beşerî bilimler alanında (A-HCI) ise 28 alt konu başlığı bulunmaktadır.⁶

Her iki sınıflandırmada da bazı bilim dallarına birden fazla ana başlık altında yer verildiği görülmektedir. Örneğin Web of Science’in sınıflandırmasında “felsefe” hem sosyal bilimler hem de beşerî bilimler altında bulunmaktadır. Ancak yine de beşerî bilimleri sosyal bilimlerden ayırması dikkat çekicidir. Bunun aksine olarak Scopus sınıflandırması da yaşam ve sağlık bilimlerini doğa bilimlerinden ayrı olarak değerlendirmesi açısından sınıflandırmayı ayrıntılandırmaktadır. Dolayısıyla her iki sınıflandırma biçiminin kısıtları ve avantajları göz önünde bulundurulduğunda toplamda 5 ana başlık etrafında hareket etmek ve görüşmelerin gerçekleştirileceği katılımcıların bu ana başlıklar altında değerlendirilmesi, iki sınıflandırma biçiminin dezavantajlarını en aza indirmek açısından işlevsel durmaktadır. Bu bağlamda, hem sosyal ve beşerî bilimler arasında hem de doğa bilimleri olarak adlandırılan bilimlerin kendi arasında bilimsel bilginin üretim sürecine dair nasıl farklılıklar ya da benzerlikler gösterdiğini görmek daha mümkün hale gelmektedir. Ayrıca bu tarz bir sınıflandırmaya başvurmak, araştırmacıya analizleri açısından bir anahtar sunmuş olmaktadır. Dolayısıyla yaşam

⁵ Scopus sınıflandırması için (05.10.2021 tarihinde ulaşılmıştır):

https://service.elsevier.com/app/answers/detail/a_id/14882/supporthub/scopus/~/what-are-the-most-frequent-subject-area-categories-and-classifications-used-in/ Disiplinler bazında daha ayrıntılı sınıflandırma için: https://service.elsevier.com/app/answers/detail/a_id/15181/supporthub/scopus/

⁶ Web of Science sınıflandırması için (05.10.2021 tarihinde ulaşılmıştır):

<https://clarivate.com/webofsciencegroup/solutions/web-of-science-core-collection/>

bilimleri, sağlık bilimleri, fiziksel bilimler, sosyal bilimler ile beşerî bilimler şeklindeki ayırım, katılımcıların alanlarını ifade eden beş ana başlık olarak kullanılmıştır.

2.2. MÜLAKAT SÜRECİ VE KENDİLERİYLE MÜLAKAT YAPILAN BİREYLERE İLİŞKİN BİLGİLER

Araştırma kapsamında kendileri ile mülakat yapılmış olan 41 katılımcıdan 21’i erkek, 20’si de kadındır. Mülakatlar 2 Mart 2022 ile 25 Eylül 2022 tarihleri arasında yapılmış olup, bunlardan 16’sı yüz yüze, 25’i ise çevrimiçi platformlarda (Zoom ve Skype) gerçekleştirilmiştir. En uzun mülakat süresi 2 saat 22 dakika, en kısa mülakat süresi ise 38 dakika olup toplam mülakat süresi 54 saat 26 dakikaya ulaşmıştır.

Mülakat sürecinin başlangıcında ilk olarak araştırmanın örneklem grubuna uygunluk koşullarını sağlayan ve araştırmacının doğrudan kendileriyle iletişime geçmesi mümkün olan bireyler ile ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler aracılığıyla soruların anlaşılabilirliğini ve araştırmacının kastetmek istediği anlamların katılımcılarda karşılık bulup bulmadığını görmek amaçlanmıştır. Ön görüşmeler sonucunda, yarı yapılandırılmış mülakat cetvelinde köklü bir değişiklik yapılmasını gerektiren bir durum ortaya çıkmamıştır. Ancak mülakat cetvelindeki bazı soruların sırası değiştirildiğinde katılımcının anlatımının kolaylaşacağı fark edildiğinden soru sıralaması ile ilgili birtakım değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca bazı soruların yöneltme biçimine ek olarak daha açıklayıcı olduğu düşünülen ifadeler eklenmiştir. Son olarak tıp alanından katılımcılar için yüksek lisans gibi bir aşamanın olmaması nedeniyle, o sürece ilişkin sorular, kendilerinin eğitim aşamalarına uyarlanabilecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Ön görüşmelerin ardından gerçekleşen mülakat sürecinde katılımcılara ulaşabilmek adına, araştırmacının sonuç alabildiği iki farklı yol bulunmaktadır. İlk olarak araştırmacının kendi çevresindeki tanıdığı kişilerin diğerlerine ulaşmasına aracılık etmesi yoluyla katılımcılara ulaşılmıştır. Bu yolla kendileriyle irtibat sağlanan katılımcıların araştırmaya katılmayı kabul etmeleri durumunda, doğrudan araştırmacı

kendileriyle e-posta adresleri veya cep telefonları aracılığıyla iletişime geçmiş olup her bir katılımcıya, mülakat öncesinde araştırmanın içeriği ve mülakatın tahmini olarak ne kadar sürebileceği hakkında bilgi vermiş ve araştırmanın Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından onaylanmış olduğunu ifade ederek kendilerinden randevu talep etmiştir. Katılımcılara erişimde araçlar ile kurulan iletişim dışında, farklı üniversitelerde doktora aşamasında bulunan ve araştırma görevlisi olarak çalışmakta olan muhtemel katılımcılara kurumsal e-posta adresleri aracılığıyla ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak bu şekilde olumlu ya da olumsuz geri dönüşte bulunan herhangi bir katılımcı olmamıştır.

İkinci olarak ise Instagram, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformları üzerinden katılımcılara ulaşılmıştır. Bu noktada katılımcılar ile araştırmacı arasında iletişimi ve güveni sağlayacak üçüncü bir kişi bulunmamaktadır. Ancak araştırmacı hem kendi kimliğini (yüksek lisans eğitime devam ettiği ve araştırma görevlisi olarak çalışmakta olduğu kurum) açıkça ifade etmiş hem de kimliğini doğrulayabilecek araçlar noktasında katılımcıları bilgilendirmiştir. Bunun yanı sıra mülakat öncesinde katılımcıların kendileri ile ilgili beyanları, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın resmi internet sitesi olan Ulusal Tez Merkezi⁷ üzerinden veya verdikleri diğer bilgiler doğrultusunda başvurulabilecek kamuya açık diğer resmi kayıtlar üzerinden doğrulanmıştır. Sosyal medya aracılığıyla ulaşılan katılımcıların, sorulara verdikleri yanıtların kendi içerisindeki tutarlılığı açısından da beyanları ve kimlikleri ile ilgili şüphe oluşturan herhangi bir durum ile karşılaşılmamıştır.

Sosyal medya aracılığıyla katılımcılara ulaşma noktasında araştırmacı, kendi sosyal medya hesaplarından araştırmaya katılım ile ilgili koşulları belirterek bir duyuru paylaşmıştır. Böylece araştırmaya katılım sağlamayı uygun bulduğunu ve örnekleme uygunluk koşullarını sağladığını belirterek geri dönüşte bulunan kişiler ile öncelikli olarak kendi uygunluk durumlarına bağlı olarak görüşme tarihi ve saati belirlenmiştir. Sosyal medya mecralarından en çok Facebook ve Twitter üzerinden geri dönüş sağlayan kişiler olduğu görülmüştür.

⁷ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Facebook üzerinde var olan ve akademik paylaşımların yapıldığı veya doğrudan bir disipline özgü isimlerle açılan sayfa ve gruplarda araştırma duyurusunun paylaşılması yoluyla katılımcılara ulaşmak mümkün olmuştur. Twitter üzerinden ise yine alandaki kişilerin kendi sorunları ile ilgili seslerini duyurabilmek amacıyla açmış oldukları hesapları takip eden katılımcılara ulaşabilmek amacıyla araştırma duyurusu paylaşılmıştır. Araştırmanın özellikle bir sınıflandırma doğrultusunda beş farklı bilimsel alandan katılımcılara ulaşma ve katılımcı çeşitliliğini artırma amacı düşünüldüğünde geri dönüşte bulunan katılımcıların çalışmalarını yürüttükleri bilimsel alanların araştırmacı tarafından kontrol edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu amaçla görüşmelerin belli bir aşamasından sonra, toplu duyurular yapmak yerine bahsi geçen Twitter hesaplarını takip eden ve profillerinde bilimsel çalışma alanlarını belirten katılımcılara doğrudan kişisel mesaj atma yoluna girilmiştir. Böylece Tablo 1’de de yer verildiği üzere, katılımcıların yalnızca üniversitelerde araştırma görevlisi olarak çalışanlardan değil doktora tez aşamasında bulunup aynı zamanda akademi dışı alanlarda çalışan, bursiyer olan veya herhangi bir işte çalışmayan bireylerden oluşması sağlanmıştır. Dolayısıyla mülakat yapılan bireylerin belirlenmesinde hem bilimsel alanlar arası dengenin sağlanması hem de akademi ile ilişkilene biçimlerinin farklılık arz etmesi, araştırmacının kontrolünde ve araştırmanın amacı doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Araştırmanın amacına yönelik olarak seçilen katılımcılara erişilmesinin ardından mülakatlar esnasında araştırmacının rolüne ve konumuna da değinmekte fayda vardır. Katılımcıların kastetmek istedikleri anlamları gerçeğe en yakın halleri ile anlayabilmek adına, mülakat esnasında araştırmacı tarafından sürekli olarak “Böyle mi söylemek istediniz?”, “Bahsetmiş olduğunuz şöyle bir şey mi?”, “Dediğinizi şu şekilde anlıyorum, doğru mu anlamışım?” şeklindeki sorular yöneltilmiştir. Böylece kastedilmek istenen anlam ile araştırmacının çıkarmış olduğu anlam arasındaki mesafenin daraltılması amaçlanmıştır. Ayrıca soruyu sorduktan sonra katılımcının ifadeleri araştırmacı tarafından olabildiğince bölünmemiş olup katılımcının kendi anlatı tarzında ön plana çıkarmak ve kendisinden daha çok bahsetmeyi arzuladığı deneyim ve düşünceleri hakkında da fikir sahibi olunmuştur. Bu noktada mülakat cetveline göre daha sonra yer

alan sorulara da cevap verilmesi durumunda, cevap verilen sorunun sırası geldiğinde “Bu konudan daha önce bahsetmişsiniz ama eklemek isteyeceğiniz başka bir şey var mı?” şeklinde bir soru yönelterek katılımcının kendisini tekrar etme veya araştırmacı tarafından dikkatle dinlenmediğini düşünme durumunun önüne geçilmeye çalışılmıştır. Son olarak araştırmanın konusu, doğrudan araştırmacının kendisinin de deneyim sahibi olduğu bir konu olması bakımından görüşme esnasında katılımcıları yönlendirebilecek bir etki oluşturmamaya özen gösterilmiştir. Katılımcıların araştırmacının bir konuda ne düşündüğünü veya deneyimlediğini merak ettiği durumlarda ise mülakatın tamamlanmasının ardından bu paylaşımı gerçekleştirmenin daha sağlıklı olabileceği aktarılmıştır. Böylece araştırmacının konumuna bağlı olarak ortaya çıkması muhtemel olan bir sınırlılığın önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların anonimliğini azami oranda temin etmek ve fakat aynı zamanda araştırmanın amaçları bakımından gerekli ve yeterli bilgiler/vasıfları bakımından onları takdim etmek adına onlar hakkındaki bazı tanıtıcı bilgiler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Tablo 1’de kendileriyle mülakat yapılan bireylere ilişkin genel bilgilere yer verilmiş olup katılımcılar, görüşme sırasına uygun olarak sıralanmıştır.

Tablo 1: Kendileriyle Mülakat Yapılan Bireylere İlişkin Genel Bilgiler⁸

Katılımcı No	Cinsiyet	Doğum Yılı	Meslek/İş/Unvan	Uzmanlık Alanı /Disiplin	Görüşme Tarihi
K1	Kadın	1988	Arş. Gör.	Kimya Mühendisliği	02.03.2022
K2	Erkek	1989	Arş. Gör.	Sosyoloji	03.03.2022
K3	Kadın	1987	Arş. Gör.	Kimya Mühendisliği	07.03.2022
K4	Erkek	1988	Arş. Gör.	Felsefe	13.03.2022
K5	Erkek	1984	Çalışmıyor	Tarih	13.03.2022
K6	Kadın	1995	Arş. Gör. Dr.	Çocuk Psikiyatrisi	20.03.2022
K7	Kadın	1986	Arş. Gör.	Biyomühendislik	25.03.2022
K8	Erkek	1983	İşletmeci	Turizm İşletmeciliği	30.03.2022

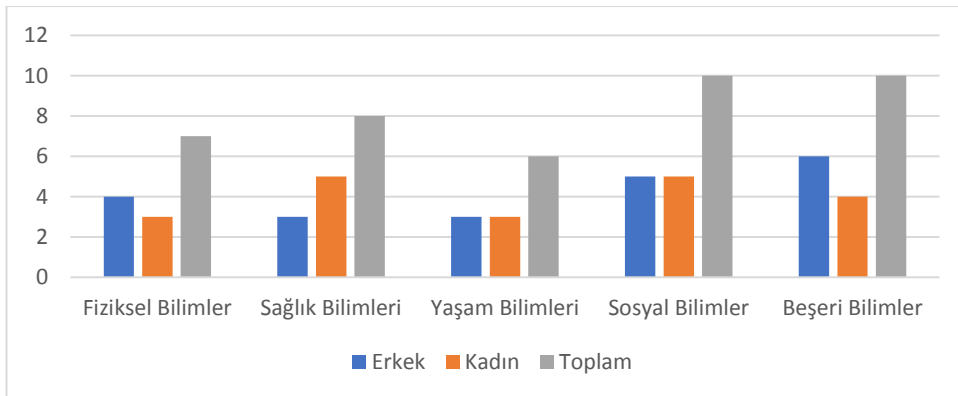
⁸ Tıp fakültesini bitirmiş ve uzmanlık eğitimlerine devam etmekte olan K6, K11, K12 ve K17 mesleki anlamda kendilerini doktor olarak tanımlamaktadır. Ancak tıp dışı alanlar için doktora eğitimi ile kazanılan doktor unvanı ile karışmaması adına mevcut unvanları kullanılmıştır.

K9	Erkek	1989	Öğr. Gör.	İletişim Bilimleri	01.04.2022
K10	Erkek	1976	Arş. Gör.	İktisat	04.04.2022
K11	Erkek	1990	Arş. Gör. Dr.	Psikiyatri	06.04.2022
K12	Kadın	1992	Arş. Gör. Dr.	Aile Hekimliği	06.04.2022
K13	Erkek	1983	Arş. Gör.	Psikoloji	07.04.2022
K14	Erkek	1988	Memur	Kamu Yönetimi	09.04.2022
K15	Kadın	1991	Çalışmıyor	Kamu Yönetimi	28.04.2022
K16	Kadın	1993	Bursiyer	İşletme	10.05.2022
K17	Kadın	1992	Arş. Gör. Dr.	Göğüs Hastalıkları	16.05.2022
K18	Kadın	1988	Arş. Gör.	Türk Dili ve Edebiyatı	20.05.2022
K19	Erkek	1989	Arş. Gör.	Endüstri Mühendisliği	03.06.2022
K20	Erkek	1992	Arş. Gör.	Biyoloji	24.06.2022
K21	Kadın	1984	Hemşire	Hemşirelik	20.07.2022
K22	Erkek	1991	Arş. Gör.	Eğitim Yönetimi	22.07.2022
K23	Kadın	1986	Araştırmacı	Biyoinformatik	22.07.2022
K24	Erkek	1981	Öğretmen	Uluslararası İlişkiler	23.07.2022
K25	Erkek	1985	Öğr. Gör.	İşletme	25.07.2022
K26	Erkek	1985	Veteriner Hekim	Veterinerlik	29.07.2022
K27	Kadın	1992	Bursiyer	Tarım Politikası ve Yayım	01.08.2022
K28	Kadın	1979	Uzm. Diyetisyen	Beslenme ve Diyetetik	03.08.2022
K29	Erkek	1986	Bursiyer	Su Ürünleri Mühendisliği	09.08.2022
K30	Kadın	1989	Koordinatör	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	10.08.2022
K31	Erkek	1989	Bursiyer	Biyoteknoloji	11.08.2022
K32	Kadın	1993	Çalışmıyor	Felsefe	15.08.2022
K33	Erkek	1988	Çalışmıyor	Fizik	19.08.2022
K34	Kadın	1992	Arş. Gör.	Psikoloji	21.08.2022

K35	Erkek	1981	Öğretmen	Matematik ve Bilgisayar Bilimleri	14.09.2022
K36	Kadın	1994	Bursiyer	Sosyoloji	14.09.2022
K37	Kadın	1990	Arş. Gör.	Matematik	16.09.2022
K38	Erkek	1994	Arş. Gör.	Beslenme ve Diyetetik	16.09.2022
K39	Erkek	1984	Sözleşmeli İşçi	Bilgisayar Mühendisliği	20.09.2022
K40	Kadın	1986	Arş. Gör.	Radyo, TV ve Sinema	22.09.2022
K41	Kadın	1992	Çalışmıyor	Antropoloji	25.09.2022

Kendileriyle mülakat yapılan katılımcıların bilimsel alanlara göre ayrımı,⁹ özellikle katılımcı çeşitliliğini artırma, veriyi zenginleştirme, böylelikle alanlar arası bir karşılaştırma yapma imkânı temin etme ve bir alana özgü olarak ön plana çıkan özellikleri görmeyi sağlamaktadır. Her iki duruma özgü örnekler, bulguların tartışıldığı bölümlerde sunulmuştur. Aşağıda araştırma kapsamında belirlenen 5 temel bilimsel alan ve bu bilimsel alanların alt disiplinleri olarak düşünülen bilim dallarından kendileriyle mülakat yapılan katılımcılar bağlamında yapılan sınıflandırma yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Bilimsel Alanlara Göre Dağılımı

⁹ Katılımcıların alanlara göre dağılımları, doktora aşamasında kayıtlı oldukları programa ve çalışma konularına bağlı olarak belirlenmiştir. Özellikle sosyal ve beşerî bilimlerdeki kaygan geçiş problemi ise katılımcının genel olarak çalıştığı konuların hangisine yakınsadığı düşünülerek aşılmıştır. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere bu ayrımın kendisi başlı başına araştırmanın gidişatını etkileme amacı olan bir ayrım değil, veriyi zengin kılmak adına yapılan bir ayrımdır.

Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcıların bilimsel alanlara göre dağılımının dengeli olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte bahsi geçen bilimsel alanlar için hangi disiplinlerden kaç katılımcı ile görüşüldüğünün bilgisi aşağıda sunulmaktadır.

Fiziksel Bilimler (7 katılımcı): Kimya Mühendisliği (2)¹⁰, Endüstri Mühendisliği, Fizik, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri, Matematik, Bilgisayar Mühendisliği

Sağlık Bilimleri (8 katılımcı): Çocuk psikiyatrisi, Psikiyatri, Aile Hekimliği, Göğüs Hastalıkları, Hemşirelik, Veterinerlik, Beslenme ve Diyetetik (2)

Yaşam Bilimleri (6 katılımcı): Biyomühendislik, Biyoloji, Biyoinformatik, Tarım Politikası ve Yayım, Su Ürünleri Mühendisliği, Biyoteknoloji

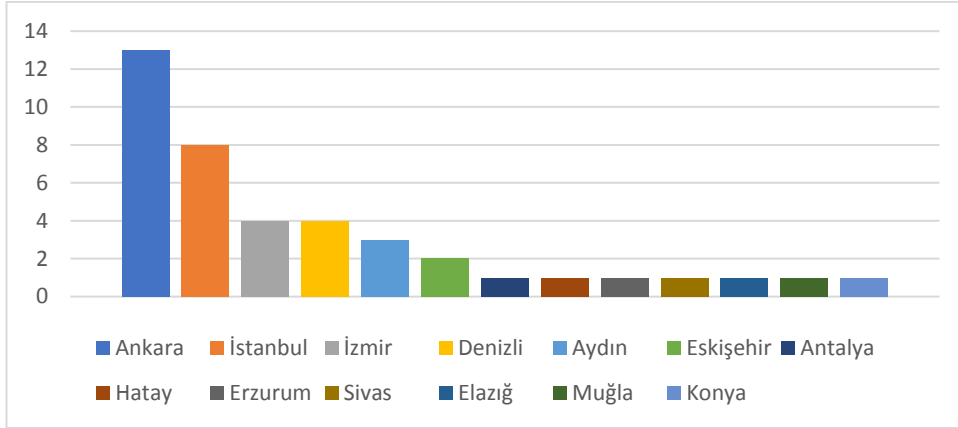
Sosyal Bilimler (10 katılımcı): Sosyoloji (2), İktisat, Psikoloji (2), Kamu Yönetimi (2), Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, Antropoloji

Beşerî Bilimler (10 katılımcı): Felsefe (2), Tarih, Turizm İşletmeciliği, İletişim Bilimleri, İşletme (2), Türk Dili ve Edebiyatı, Eğitim Yönetimi, Radyo-Televizyon ve Sinema

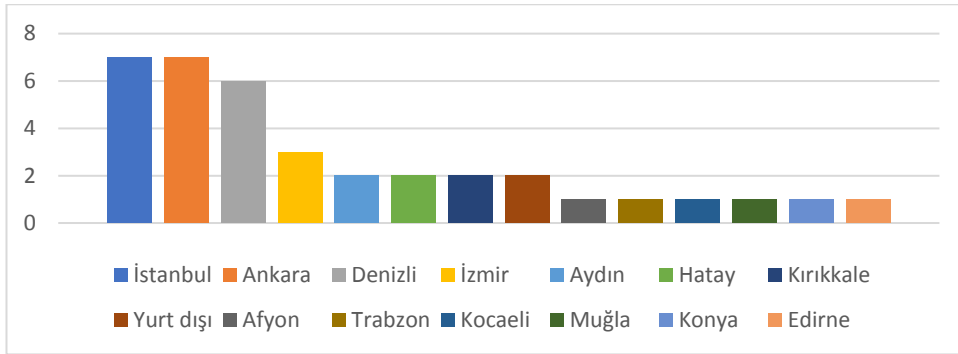
Kendileriyle mülakat yapılan katılımcıların kimliklerinin gizliliğini sağlayabilmek adına lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim düzeylerine dair her bir katılımcı için ayrı ayrı bilgi verilmesi mümkün değildir. Bu nedenle eğitim düzeyleri fark etmeksizin kendisiyle mülakat yapılan her bir katılımcının eğitimlerinin farklı aşamalarında buldukları üniversitelerin şehirlere göre dağılımı sunulmaktadır. Katılımcıların eğitim almış oldukları üniversiteler bakımından çeşitliliği, tekrar eden üniversiteler hesaba katılmadığı takdirde, toplamda 38 üniversiteyi bulmaktadır. Aşağıda Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5’te katılımcıların lisans, yüksek lisans ve doktora aşamaları için ayrı ayrı eğitimlerini aldıkları üniversitelerin şehirlere göre dağılımına yer verilmektedir.

¹⁰ Aynı bilimsel alandan iki farklı katılımcı ile mülakat yapıldığını ifade etmektedir.

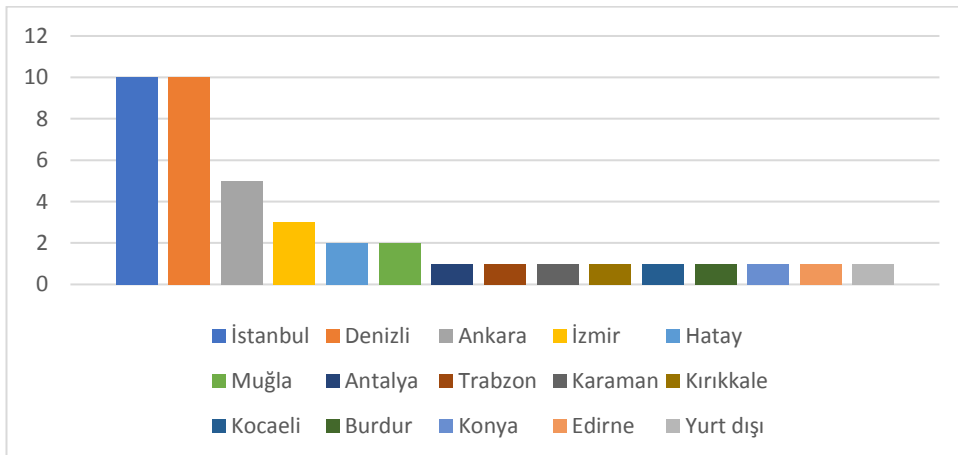
Tablo 3: Katılımcıların Lisans Eğitimlerini Aldıkları Üniversitelerin Şehirlere Göre Dağılımı

Tablo 4: Katılımcıların Yüksek Lisans Eğitimlerini Aldıkları Üniversitelerin Şehirlere Göre Dağılımı

Tablo 5: Katılımcıların Doktora Eğitimlerini Aldıkları Üniversitelerin Şehirlere Göre Dağılımı

Katılımcıların lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini aldıkları üniversitelere bakıldığında, diğer şehirlere kıyasla daha fazla sayıda Ankara, İstanbul, İzmir ve Denizli'deki üniversitelerde eğitim aldıkları görülmektedir. Ancak bunun yanı sıra 17 farklı şehirdeki üniversitelerde lisans ve lisansüstü eğitimlerinin farklı aşamalarını tamamlamış katılımcılar da bulunmaktadır. Böylece mülakatlar esnasında elde edilen verilerin, araştırmanın konusu kapsamında tek bir şehre veya üniversiteye özgü bir içerikte olmadığı söylenebilir. Katılımcılar, bilimsel alanları, çalışma pozisyonları, eğitim aşamalarını tamamladıkları üniversiteler ve cinsiyetleri bakımından dengeli bir dağılıma sahiptir. Bununla birlikte bu dengeli dağılım, araştırma sonuçlarını genelleme noktasında herhangi bir iddiaya atıfta bulunmamaktadır. Araştırma kapsamında sadece elde edilen verilerin çeşitliliği ve deneyimlerin olabildiğince farklılaşması amaçlanmıştır.

2.3. MÜLAKAT VERİLERİNİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında katılımcılar ile yüz yüze veya çevrim içi görüşme platformları aracılığıyla gerçekleştirilen mülakatların, katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kayıtları alınmıştır. Araştırmacı tarafından kaydedilen ses kayıtları, Microsoft 365'in çevrim içi versiyonunda bulunan dikte etme özelliği kullanılarak yazıya aktarılmıştır. Bu şekilde direkt görüşme esnasında alınan ses kaydı, dosya halinde programa yüklenmiş ve programın oluşturmuş olduğu yazı formatı elde edilmiştir. Ancak ses kaydının yazıya aktarımı noktasında, kayıttaki ses kalitesine ve netliğine bağlı olarak transkripsiyonda bazı eksikler ortaya çıkabildiği tespit edildiğinden araştırmacının tüm görüşmeler için ikinci bir kontrol yapması zorunlu hale gelmiştir. Bu noktada da tüm ses kayıtları sırasıyla Listen N Write¹¹ aracılığıyla yeniden dinlenmiş olup ilgili kayıta eksik ya da yanlış aktarımı olan ifadelerin tekrar düzenlenmesi sağlanmıştır. Böylece mülakatlar esnasında elde edilen verilerin tam ve eksiksiz bir halde yazılı kayıtları oluşturulmuştur.

¹¹ Listen N Write, ses kaydının kullanıcının bilgisayar klavyesini kullanmaya başladığı anda otomatik olarak durduğu ve kayıt hızının ayarlanabildiği bir programdır. Ses kayıtlarının yazılı dökümlerindeki eksiklikler ve hatalar bu program vasıtasıyla yeniden düzenlenmiştir.

Mülakatlardan elde edilen verilerin yazılı kayıtları, araştırmacı tarafından ilk olarak görüşme esnasındaki notlar da dikkate alınarak ve araştırmacının yeni notlarını da eklemesi şeklinde görüşme sırasına göre tekrar okunmuştur. Ardından tüm görüşme kayıtları yine baştan sona bilimsel alanlara göre tasnif edilerek ayrı ayrı okunmuştur. Böylece araştırmacının bilimsel alanlar arası benzerlik ve farklılıklar hakkındaki gözlemleri kaydedilmiştir. Bu adımın ardından katılımcılar ile yapılan görüşmelerin tamamı yine önce görüşme sırası ardından bilimsel alan tasnifi dikkate alınarak soru soru tekrar okunmuştur. Mülakat kayıtlarının tamamının dikey olarak okunduğu aşamanın ardından katılımcılar arasında soru sırasını takip ederek gerçekleştirilen yatay okuma, mülakatın her bir bölümü bittiğinde ilgili bölümün tamamında alınan notların karşılaştırmalı bir biçimde ele alınması şeklinde devam etmiştir.

Araştırmacı hem mülakat esnasında hem de ses kayıtlarının yazıya aktarımı ve görüşmelerin tekrar tekrar okunması sürecinde, mülakatlara dair ayrıntılara aşinalığını giderek arttırmış olup aynı zamanda veriler arası benzerlik ve farklılıkların fark edilmesi amacıyla veriler içindeki örüntüleri keşif sürecine girişmiştir. Saldaña (2022, s. 6), araştırma sonuçlarının tutarlı göstergeleri olarak örüntülerin varlığına dikkat çekmektedir. Ona göre örüntüler aracılığıyla, “*rutinler, ritüeller, kurallar, roller ve ilişkiler*” hakkındaki eğilimlerin somut hallerini görmek mümkündür.

Örüntülerin görünürlüğünü arttırabilmek adına araştırmacının izlemiş olduğu yollardan birisi, ilk okumalar sonucunda elde edilen not ve çıkarımlardan da hareketle verileri çözümlenmek şeklinde olmuştur. Saldaña’ya (2022, s.5) göre çözümlenme (decoding), araştırmacının metnin ana fikrini ortaya çıkarabilmek adına veri ile hemhal olmasını ifade etmektedir. Bu amaç kapsamında mülakatın her bir sorusuna dair cevapların ana fikri, araştırmacı tarafından Excel programı kullanılarak tablolaştırılmıştır. Oluşturulan tabloda araştırma sorularının ima ettiğinin dışında birden fazla katılımcıdan veri elde edilebildiği durumlar için yeni başlıklar açılmış, ayrıca herhangi bir başlık altında değerlendirilmesi mümkün olmayan, katılımcının kendi deneyimine bağlı olarak diğerlerinden farklılaşan halleri, tablo içinde ayrı bir sütun altında not edilmiştir. Böylece farklılaşan verilerin dikkatten kaçırılma eğilimi en az seviyeye çekilmek

istenmiştir. Metne dair ana fikirlerin bu şekilde tablolaştırılmış hali, araştırmacının verileri düzenlemesi noktasında bir başvuru kaynağı temsil etmekte ve verilere ilişkin ana fikirleri toplu bir biçimde görme imkânı sunmaktadır.

Mülakat verilerinin analize hazır hale getirilmesi amacıyla izlenen tüm süreçlerde araştırmacının bakış açısına kuramsal düzlemdeki tartışmaların varlığı eşlik etmektedir. Bununla birlikte bir örneği EK-3'te sunulan mülakat cetveli, konu başlıkları şeklinde yapılandırılmıştır. Böylece verilerin analiz sürecinde, kuramsal literatürün sunmuş olduğu tartışma alanı, araştırmacının ve katılımcıların bakış açısı ve katılımcıların kendi ifadelerinde yer verdikleri anlatılar birlikte ele alınmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ilgili sürecin nasıl geliştiği ve ilerlediğine dair örüntüleri yakalamak veya anlama ulaşmak amacıyla, katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar hem kendi görüşmeleri bağlamında hem diğer katılımcıların aynı sorulara vermiş olduğu yanıtlar ile bağlantılı olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla verilerin yatay ve dikey olarak tekrar tekrar okunması yoluyla niteliksel bir analiz yapılmıştır.

Araştırma verilerinin analizi süreci, ilk mülakat ile başlayan ve çalışmanın tamamlandığı aşamaya kadar devam eden bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu bakımdan her bir mülakatın ardından ve yukarıda da bahsedildiği haliyle mülakat kayıtlarının çeşitli stratejiler ile araştırmacı tarafından yeniden okunduğu süreçte alınan araştırmacı notları, verilerin hangi kategoriler altında incelenebilecek olduğu noktasında ip uçları sunmuştur. Bununla birlikte mülakat cetvelinin temelde dört bölümden oluşan yapısı bu kategorilerin tartışılma bağlamları açısından araştırmacıya kılavuz sağlayabilecek nitelikte konumlandırılmıştır. Ancak bu kılavuzluk, araştırmacıyı baştan yönlendirmek ve verileri belli bir biçimde görmesini sağlamak amacıyla değil yalnızca araştırmanın amaçları bakımından farklı alanlardaki konuları ayırıştırma şeklindedir. Yine de bu ayrı başlıklar altındaki soruların birbirlerinin devamı niteliğinde olabilecek ve biri hakkında diğerinden destek olarak analizi güçlendirebilecek yönleri bulunduğu unutulmamaktadır.

Mülakat verilerinin analizinde bazı noktalarda katılımcıların bilimsel alanlarına bağlı olarak ifadelerinde belirgin farklılıklar ortaya çıktığı bazı noktalarda ise meslek, iş, unvan durumlarından kaynaklı olarak benzer süreçlere ilişkin farklı deneyimler elde ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte verilerin analizinde ortaya çıkan temaların bu iki hususa doğrudan bağlı olarak açıklanamayacak yönleri de ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, katılımcıların akademik süreçlere ilişkin deneyimleri yalnızca mesleki ve bilimsel pozisyonları gözetilerek değil genel olarak bilimsel ve akademik süreçlerin kendilerinden kaynaklı açıklanmaya muhtaç yönlerine bağlı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin analizine ilişkin gerekçeler, ilgili bölümlerin başlangıcında ayrıca detaylandırılmaktadır.

3. BÖLÜM

SOSYAL BİR OLGU OLARAK BİLİMSEL BİLGİ ÜRETİMİ SÜRECİ VE İLİŞKİLER

Bilim insanlarının bir alt kümesi olarak genç bilim insanlarının bilimsel bilgi anlayışları ve bilimsel bilginin üretim sürecine karşı tavrı alışlarının incelenmesinin yapılabilmesi birbirleriyle ilişkili iki husustan ne kastedildiğinin öncelikle açıklığa kavuşturulmasını gerektirmektedir. Bunlardan ilki olan bilim anlayışı ile kastedilen bilimsel araştırma sürecinde bilim insanının bilimsel bilgiden ne anladığı ve ona nasıl bir usul takip etmek suretiyle erişilebileceğine dair sahip olduğu fikirler, inançlar ve uygulamalardır. İlişkiler ile atıfta bulunulan husus ise belli bir kurumsal yapı içinde bilginin üretimi sürecine doğrudan dâhil olan diğer bireyler başta olmak üzere toplumsal bir özne-fail olarak bilim insanının faaliyetini yürütme sürecinde etkileri önemli olan diğer bireylerle kurdukları ilişkilerdir. Bu çerçevede düşünüldüğünde, ikinci kategoride ele alınacak olan hususlar bilim insanının toplumsal eylem sürecine, birinci kategoride olanlar ise kendi eylemine “bilim” adına kılavuzluk eden toplumsal tasavvurlara atıfta bulunmaktadır. Bilimsel bilgi üretim sürecini bu şekilde ele almak şüphesiz ki bilim sosyolojisi yapmanın yegâne biçimi değildir. Aksine, aşağıda açıklanacağı üzere, ekonomi, siyaset, din gibi kurumların varlığına ve etki alanına bağlı olarak bilimsel üretim sürecinin bunlardan etkilenme biçimlerini ele almayı içeren veya doğrudan bilimsel bilginin içeriğini ele almayı öneren başka yaklaşımlar da mevcuttur fakat bu iki yaklaşım da bu araştırmanın amaçları bakımından uygun değildir.

Burada işaret edilen bu iki hususu daha iyi ifade etmek adına konular iki alt başlık altında ele alınmaktadır. Bunlardan ilkinde modern bilimin doğuşundan başlayarak 20. yüzyıla uzanan süreçte, bilimsel bilginin tarihsel, felsefi ve sosyolojik olarak nasıl bir seyir izlediği üzerinde durulmaktadır. Aydınlanma düşüncesinin oluşturduğu koşullar bağlamında pozitivist bir çizgide gelişen bilimsel bilgi anlayışı, kendisine belirli bir egemenlik alanı sağlayabilmesiyle birlikte hem doğa bilimleri hem de sosyal bilimler alanında meydana gelen gelişmeler ve metodolojik sorgulamalar nedeniyle sürekli olarak dikkatleri kendisine çekmiştir. Bununla birlikte sosyal bilimlerin bilimsellik vasfını kazanma mücadelesi, kendi araştırma nesnesine uygun bir bilimsel yöntem

gerekliliğini gündeme getirmektedir. Bilim aracılığıyla hakikate ulaşma veya ona yaklaşma adına ortaya çıkan bu süreçte bilimi, bilimsel bilgiyi, bilimsel üretim sürecini, bilimsel yöntemleri ve bilimsel alanın üyeleri olan bilim insanlarını bilimin bu amacına uygunlukları bakımından sorgulamak ise bir anlamda zorunluluk haline gelmektedir. Ancak çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen tartışmaların tamamını ayrıntılı bir biçimde sunma amacı bulunmamaktadır. Bunun yerine genel hatlarıyla tartışma hatlarının oluşum süreçlerine ve yeni bir tartışma alanı açan hususun ne olduğuna değinilmektedir. Araştırma kapsamında, genç bilim insanlarının bilimsel bilgi üretim süreçleri ile kurmuş oldukları ilişkilerin bu tartışma hatları ile bağlantılı olduğu düşünülen yönleri bulguların sunulduğu başlıklar altında (4., 5. ve 6. Bölümler) daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Böylece araştırma verilerinin bu tartışma hatlarında meydana gelen kuramsal tartışmaları destekleyen veya onlardan ayrışan yönlerinin neye atıfta bulunduğunu daha açık hale getirmek hedeflenmektedir.

Bölümün ikinci alt başlığında ise bilimsel bilgi üretiminin günümüzde kurumsal olarak gerçekleştiği bir alan olması bakımından üniversite bağlamında bir değerlendirme yapılmaktadır. Üniversitede üretildiği haliyle bilimsel bilgi, onu üretenlerin kurum içi veya dışındaki sosyal ilişkilerini ve üniversitenin örgüt yapısını dikkate alarak bir değerlendirme yapmayı gerektirmektedir. Bilimsel bilginin üretim sürecinde akademi içinde ve dışında gelişen sosyal ilişkilerin önemi, özellikle bu ilişkilere sosyal sermaye gözüyle bakıldığında ortaya çıkmaktadır.

3.1. MODERN BİLİMİN DOĞUŞU VE BİLİM SOSYOLOJİSİNİN GELİŞİMİ

Tarihsel süreç içerisinde atıfta bulunduğu çeşitli anlamlar dikkate alındığında bilim, kurumsal ve yöntemsel yönleriyle ön plana çıkabildiği gibi bir bilgi geleneğinin zaman içerisinde üstüne konularak ulaşılmış son halini ifade edebilmekte ve üretimi mümkün kılan, evreni ve insanı anlamada inanç ve tutumları şekillendiren bir etken olarak ele alınabilmektedir (Bernal, 2009, s. 44). Bilimin 14. yüzyıldaki kullanımı, daha çok doğa felsefesini işaret etmekte iken 17. yüzyıla gelindiğinde ise bilimsel devrimlerin sürecine bağlı olarak yöntem kavramı öne çıkmaktadır (Giddens ve Sutton, 2016, s. 82). 17.

yüzyıl bilimi, amatörlükten profesyonelliğe bir geçiş olarak değerlendirilmekle birlikte doğa bilimlerine ilişkin birikimsel bilginin sistematik anlamda kavranmasının yolunun açıldığı bir dönemdir. Newton çağı olarak da adlandırılan yüzyılda, bilimsel alanda beklenenin çok üstünde başarılarla imza atılmış ve devamındaki yüzyılı da tesiri altına alarak bilimsel düşüncenin tüm sorunları çözmeye etkili olabileceği düşüncesi yerleşik hale gelmeye başlamıştır (Bernal, 2011, s. 36-37).

Bununla birlikte modern biliminin yükselişi, başlangıçta kilise otoritesini tehdit eder nitelikte görüldüğü için pek çok engel ile karşılaşmıştır. Kilisenin öğretileri ile uyuşmayan bilgiler, kilisenin o dönemdeki güçlü otoritesini sarsma niyetiyle ortaya atılmış olarak algılanmıştır. Bu durumun ilk izleri Galileo Galilei'nin (1564-1642) gökyüzüne ilişkin gözlemlerini paylaşması ile ortaya çıkmaktadır.¹² Galileo'nun gözlemlerine göre güneş üzerinde farklı şekillerde ve hareket ettiğini düşündüğü lekeler bulunmaktadır. Ancak bu gözlemlerine ilişkin yorumu, kaynağını Aristoteles'in doğa felsefesinden alan dünyevi ve göksel varlıkların yapısına ilişkin ayırım ile uyuşmamaktadır. Galileo'nun gözlemleri, göksel varlıkların kusursuz olduğu düşünülen yapısını tehdit etmesine rağmen o yine de bu gözlemlerin doğruluğu konusunda ısrarcı davranmıştır. Galileo'nun bu tavrı, geleneksel bilim anlayışının tartışmaya kapattığı yönlerinin yeni gözlemler ve matematiksel bir akıl yürütme ile tekrar sınanmaya açılmasını beklediğini göstermektedir (Shapin, 2021, s. 31-34).

Moses ve Knutsen (2012, s. 19-20), Galileo'nun gökyüzüne ilişkin bulgularının bilimsel yöntemin ilk doğru uygulaması olarak kabul edildiği için dönüm noktası olarak kabul edildiğini belirtmektedir. Galileo'nun yöntemini bilimsel kılan en önemli unsur, onun sistematik çalışmasıdır. Galileo, sistematik olarak gözlemlerini ve yakaladığı örüntüleri not alarak kaydetmiş ve sonuç olarak bulgularına bu gözlemlerinin ışığında ulaşmıştır. Kendisine bilimsel yöntem ile ilgili olarak biçilen öncü rol, bu sistematikliği ile ilgilidir. Kilisenin öğretileri ise Aristoteles'in gözlemleri hakkındaki bilgiye dayanan doğa felsefesini ve evrenin yapısıyla ilgili yerleşik hale gelen geleneksel yaklaşımı

¹² Reichenbach (1993, s. 72-73), Galileo'nun niceleyici deney metodu ile birlikte Kopernik'in güneş merkezli evren sistemini de modern bilimin başlangıcı olarak konumlandırmaktadır.

savunduğu için yeni keşiflere engel teşkil etmektedir. Böylece yalnızca kiliseden bağımsız ve tarafsız olarak doğanın gözlemlendiği takdirde onun düzenlilikleri hakkında bilginin ilerletilebileceği düşüncesi, bilimsel bilgi üretimi ve kilise öğretileri arasında bir gerilim meydana getirmiştir.

Kilisenin bu tutumuna karşılık sonradan Aydınlanma çağı veya düşüncesi olarak adlandırılan sürecin düşünsel arka planında anılan isimlerden biri olarak Francis Bacon (1561-1626), insanların akıldışı olarak nitelenen ve aklını tutsak eden engellerden kurtulması gerektiği düşüncesini vurgulamaktadır (Hekman, 1999, s. 15). Bacon, Galileo ile benzer bir şekilde değişim öncülüğünü savunmuş ve kilisenin öğretilerine karşılık geleneksel bilgiyi sorgular eserler kaleme almıştır. Ayrıca doğru bilginin gözlemsel olarak elde edilebileceği ve bu gözlemlere sistematik not almanın eşlik etmesiyle bilginin ilerletilebileceği düşüncesini savunmuştur. Böylece Bacon, John Locke (1532-1734) ve David Hume (1711-1776) gibi filozofların ve Galileo da Johannes Kepler (1571-1630) ve Isaac Newton (1642-1727) gibi gökbilimcilerin de takip ettiği isimler haline gelmiş ve modern bilimin doğuşuna ilişkin ortak bir hikâye meydana gelmiştir¹³ (Moses ve Knutsen, 2012, s. 21-23).

Galileo ve Bacon gibi René Descartes (1596-1650) de geleneksel bilgiye ve skolastik düşünceye karşı çıkararak insanların duyuları aracılığıyla bilgi edinilebileceği düşüncesini paylaşmaktadır. Descartes aslında bu dönemin diğer Fransız düşünürleri gibi temelde rasyonalist olarak adlandırılmasına karşın onun düşünceleri empirizmin varsayımları ile de çelişmemektedir. Ancak Descartes duyuları beden ile ilişkilendirirken ondan ayrı olarak zihnin varlığına dikkat çekmektedir. Bu bakımdan yalnızca duyular aracılığıyla elde edilen bilgi, onun açısından yeterli derecede güvenilir değildir. Bu nedenle Descartes, araştırmaya konu olan her bir ögenin en ufak parçalarına ayrılarak onlara sistematik bir şüphe ile yaklaşılması gerektiğini savunmaktadır (Moses ve Knutsen, 2012, s. 30-33). Dolayısıyla bu dönemin hem empirist hem de rasyonalist düşünürlerini ortaklaştıran nokta, insan bilgisinin deneyim ve duyuşsal algılara dayandığı ve dünyanın

¹³ Shapin (2021, s. 23), 17. Yüzyıldaki bilimsel gelişmelere atıfla yapılan modern bilim kurgusunu kabul etmemektedir. Ona göre, bu dönemdeki gelişmelerin bir özü olmadığı gibi bugünün bilimini anlamak açısından ortak ve tek bir hikâye de yoktur.

düzenli yapısına ilişkin görüşleridir. Bununla birlikte Hume, özellikle nedensel analizin olanaklılığını odağına almaktadır. Bilimsel bilginin seyrinde empirik verilerin giderek artan önemi, nedenselliğin kendisini de doğrudan gözlemlenebilir olup olmadığı üzerinden değerlendirmeye sebep olmuştur. Bunun sonucunda Hume, bilimin hakikate ilişkin bilgiyi açıklamaktan ziyade ona ilişkin örüntü ve düzenliliklerin keşfedilmesi yolunun mümkün olduğu sonucuna varmaktadır (s. 24-26). Böylece nedensellik ilkesi, bilimsel üretimin dışında kalmış ve yerini duyular aracılığıyla birlikte bulunma durumunun gözlemlenmesi almıştır.

Aydınlanma çağı olarak nitelendirilen dönem, tarihsel olarak başı sonu net tarihlerle belirlenemeyecek ve aynı zamanda sürece katkıları yukarıda bahsi geçen isimlerle sınırlandırılmayacak ölçüdedir.¹⁴ Ancak geleneksel bilime karşı çıkış ve bu karşı çıkışın sonucunda bilime atfedilen rolün ve bilimsel yöntemin neye karşılık geldiği noktasında uzun yıllar süren tartışmaların ardından ortak noktalarda mutabakatın sağlanabildiği bir bilim anlayışı oluşagelmiştir. Modern bilimin üzerinde yükselmiş olduğu bu temeller, bilimsel olarak natüralizm veya pozitivizm¹⁵ olarak adlandırılan bilimsel yaklaşımı ortaya çıkarmış ve bilimsel bilgi üretiminin pozitivist anlayışla gerçekleştirilebileceği düşüncesini doğurmuştur. Böylece empirizm, modern bilimin felsefesi olarak yerleşik bir konum elde etmiştir (Reichenbach, 1993, s. 59).

Pozitivizm, doğrudan duyulara hitap edebilen veriler aracılığıyla gözlemleyenden bağımsız olarak var olan düzenliliklerin¹⁶ veya örüntülerin kaydedilmesini ifade etmektedir. Elde edilen veriler tekrar eden örüntülerin tanımlanması şeklinde bir açıklama sunmaktadır. Sonuç olarak ortaya çıkan teoriler ise deneyimlerin bir özeti şeklindedir. Pozitivist anlayışa göre, dünyanın onu gözlemleyenden bağımsız olarak

¹⁴ Örneğin Montesquieu (1689-1755), Voltaire (1694-1778) ve Immanuel Kant (1724-1804) döneme ilişkin ismi anılması gereken düşünürler arasında bulunmaktadır. Ancak metindeki anlatının amacı, aydınlanma dönemi düşünürlerinin ayrı ayrı katkılarına yer vermektense ziyade modern bilim anlayışının gelişmesinde ortak anlatının izlerini ortaya çıkarmaktır.

¹⁵ Bu farklı kullanımlarla birlikte kavramsal açıdan bir karışıklığa yol açmamak için metnin devamında daha yaygın olarak kullanılan pozitivizm kavramı tercih edilmektedir. Bununla birlikte pozitivist felsefi temellerine atıfta bulunmak amacıyla empirizm kavramı kullanılmaktadır.

¹⁶ Moses ve Knutsen (2012), dışarıda insan deneyiminden bağımsız olarak var olan dünya manasında "Real World" terimini kullanmaktadır.

sahip olduğu bu düzenlilikler, genel yasalara ulaşma iddiasını beraberinde getirmektedir. Bilimsel açıklama, aynı zamanda henüz gözlemlenmemiş olan hakkında önceki gözlemler aracılığıyla tahmin etme kapasitesini içinde barındırmaktadır (Perri 6 ve Bellamy, 2012, s. 50; Moses ve Knutsen, 2012, s. 8). Bununla birlikte, pozitivist anlayışın deneyimlere dayanan açıklama iddiası, gözlenemeyen varlıklara ilişkin bilgiyi dışlamaktadır. Bu durumdan kaynaklı olarak sınanabilir olgular ile değer yargıları ayrımı ortaya çıkmaktadır ve bilimsel alandan dışlanan husus, değer yargılarıdır (Benton ve Craib, 2018, s. 28). Bu şekilde bir tanımlamadan yola çıkarak pozitivizmin kendi içerisinde temel olarak kabul ettiği ontolojik ve epistemolojik inançları görmek mümkündür. Onun dünyadaki yasaları keşfetme stratejisi, “birlikte bulunma” durumuna ilişkin örüntüleri görme olanağı sağlamakta ancak birlikte bulunan olguların niçin bir arada göründüklerine ilişkin nedensel bir açıklama getirememektedir.

Modern bilim anlayışının oluşmasında, doğa bilimlerinin etkisi göz ardı edilemez niteliktedir. Bilimsel bilgiye kesinlik ve katılık özellikleri ile birlikte diğer bilgi biçimlerinden üstün bir konum bahşedilmesinin sebebi, daha çok modern anlayışın gelişimi ve bilimsel bilgi üretiminde pozitivizmin bir ideoloji olarak yerleşik bir konum elde etmesi (Sönmez, 2018, s. 28) ile ilgilidir. Ancak bununla birlikte hem sosyal bilimlerin kendi rüştünü ispat etmede doğa bilimlerinin yolunu takip ederek kabul görme mücadelesi (Benton ve Craib, 2018, s. 39) hem de pozitivizmin iddialarının doğa bilimleri alanında da sorgulanmaya açık yönlerinin olduğunun fark edilmesi, pozitivistliğe yönelik eleştirileri beraberinde getirmiştir. Bachelard (2013, s. 15), bilimsel düşüncenin gelişimini kabaca üç farklı dönem şeklinde ele alırken 20. yüzyılın başlarından itibaren “*yeni bilimsel zihin çağı*”nın oluştuğunu ve bu durumun Einstein’ın görelilik teorisinin, değişmesi güç kavramları sarsması ile gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu teoriyi takip eden bilimsel gelişmeler, ona göre yeni bir bilimsel aşamadan bahsetmeyi gerektirecek seviyededir.

Pozitivist bilim anlayışına yönelik eleştiriler, daha çok bilimin 19. yüzyılda biçimlenmiş haline atıfla yapılmaktadır. Eğribel’e (2007, s. 352-353) göre bu durumun sebebi, bilimin 19. yüzyıla kadar doğada var olan düzenlilikleri açıklarken Sanayi Devrimi ile

birlikte elde edilen bilginin denetleme, kontrol etme gibi amaçlarla kullanılabilceği fikrinin giderek artan oranda gelişmiş olmasıdır. Ayrıca bilimin yine aynı yüzyıl içerisinde hem doğal hem de toplumsal düzene ilişkin meselelere dair dünyevi açıklama getirme kabiliyeti, onun dini açıklamalar ile arasındaki mesafeyi arttırarak kendi başına bir dünya görüşü olmasına imkân sağlamıştır. Dolayısıyla bilimsel yöntemin ya da anlayışın içeriğine dair bir farklılaşmadan ziyade bilimin kullanım amacı ve algılanış biçimi açısından bir farktan söz edilmektedir.

Modern bilim olma vasıflarının taşımak bakımından sosyal bilimlerin ortaya çıkışı da yaklaşık olarak 19. yüzyıla tekabül etmektedir. 19. yüzyıl, aynı zamanda “bilim” denildiğinde doğrudan doğa bilimlerinin anlaşıldığı ve bu bakımdan toplumsal alanda da doğa bilimlerinin hiyerarşik olarak üstte bir konum elde ettiği bir dönemdir (Gulbenkian Komisyonu, 2018, s. 17). Bununla birlikte modern bir dünyanın ürünü olmak bakımından sosyal bilimlerin kökleri, aydınlanma düşüncesine dayanmaktadır. Bu bağlamda, sosyal bilimlerde insana dair hakikate ulaşabilmek adına, insanın tarihsel ve kültürel özelliklerinden bağımsız olarak ortak bir doğası olduğuna ilişkin ön kabul ile hareket etmek gerekmektedir. Ancak bu şekilde insana dair olguların yasa haline getirilebilmesi mümkün hale gelmektedir. İnsanı ve ona ait olguları bu şekilde ele alma düşüncesi ise daha çok doğa bilimlerinin kazanmış olduğu ayrıcalıklı konum ile ilgilidir. Doğa bilimleri alanında elde edilen kazanımların, sosyal bilimlerin onu takip eden bir yöntem geliştirebildiği takdirde kendisi açısından da geçerli olabileceği düşünölmektedir (Hekman, 1999, s. 16-17).

Doğanın, evrenin, dünyanın yapısına ilişkin giderek artan dünyevi açıklamalarla birlikte modern devlet kurgusu, toplumsal düzenin doğal yapısıyla ilgili de açıklamalara ihtiyaç duymaktadır. 19. yüzyıl, bilimsel disiplinlerin ve mesleklerin ayrışması ve kurumsal olarak üniversitelerde sosyal bilimlerin kendine yer bulma arayışını da kapsamaktadır. Doğa bilimleri, pratik olarak işe yarar sonuçlar elde etmek noktasında zaten bir yol ve konum elde etmeyi başardığı için üniversiteler aracılığıyla kurumsallaşma ve kendi rüştünü ispat etme mücadelesi daha çok sosyal bilimleri ilgilendirmektedir (Gulbenkian Komisyonu, 2018, s. 18-19). Giddens (2013, s. 13-14, 16-17), bir bilim dalını tarihsel

kökenlerini tam olarak belirleyerek tanımlamanın güçlüklerinden bahsetmektedir. Ancak modern sosyal bilimin Batı Avrupa’da ortaya çıktığı haliyle yaşanmakta olan hızlı toplumsal değişimleri açıklama görevi, kendisine ihtiyaç duyulan bir alanı somut olarak göstermesi bakımından önemlidir. Toplumsal değişimin Batı’daki dönüm noktaları ise Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi olarak kabul edilmektedir. Fransız Devrimi’ni ayrıcalıklı kılan nokta, toplumsal düzenin belirli bir yönüyle sınırlı olmayıp toplumsal eşitlik ve özgürlük talebiyle var olan düzene topyekûn bir itiraz içermesi ile ilgilidir. Sanayi Devrimi süreci ise yalnızca teknik yeniliklerin üretim sürecine dahil edilmesi aracılığıyla değil bu teknik değişikliklerin toplumsal ve ekonomik anlamda ortaya çıkardığı değişim süreci sebebiyle dönüm noktası olarak konumlandırılmaktadır. Bununla birlikte sosyal bilimlerin ortaya çıkmasına imkân sağlayan düşünce zemininin aynı zamanda bu iki devrimin ortaya çıkışını hazırlayan koşullar olduğu da söylenebilir.

Sosyal bilimlerin kurumsallaşma veya kendi başına bir disiplin olma iddiasıyla ortaya çıkış biçimleri, belirli oranlarda birbirinden farklılık gösterse de doğa bilimlerinin bu sürece etkisini göstermek bakımından sıklıkla Auguste Comte’un görüşlerine başvurulmaktadır. Bu iddia, aynı zamanda Durkheim’in (1994, s. 15) sosyolojinin araştırma nesnesini toplumsal olgular olarak belirlemesi ve toplumsal olgulara “şeyler” gibi yaklaşılması gerektiği düşüncesi ile pekiştirilerek devam etmiştir.

Giddens (2020, s. 159-160, 164-167), pozitivistimin felsefi anlamda daha geniş kullanımı ile birlikte sosyoloji alanında doğrudan Comte ile ilişkili kullanımının önemine dikkat çekmektedir. Comte’un başvurmuş olduğu manada pozitivism, tarihin üç aşamasından sonuncusu olarak konumlandırılmaktadır. Ona göre sırasıyla teolojik ve metafizik aşamalar tamamlandıktan sonra ancak pozitif bilimsel anlayışa kavuşulmuştur. Bu aşamalar silsilesi hem insan düşüncesinin geneli için hem de ayrı ayrı bilimsel dallar için izlenmiştir. Pozitif aşamada ilk olarak matematik, astronomi ve fizik evrensel yasalara ulaşma kabiliyeti ile karşımıza çıkmaktadır. Ardından kimya ve biyoloji alanlarındaki gelişmeler ve Comte’un önce sosyal fizik olarak adlandırdığı ama nihai olarak sosyoloji adını verdiği bilim alanının oluşması, giderek artan biçimde insana dair bir yaklaşım gelişmesine neden olmaktadır. Comte, sosyolojiyi bu şekilde

konumlandırmakla birlikte sosyolojinin gözlem, deney ve karşılaştırma şeklinde üç temel metodu olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre sosyoloji, bu metotlar aracılığıyla hem değişimi sınırlayan toplumsal düzeni ortaya çıkaracak hem de toplumsal ilerlemenin kontrolünü akılcı bir biçimde eline alma imkânı bulacaktır.

Bilimsel alanda süregelen gelişmeler, bir yandan var olan pozitivist söyleme sıkıca tutunarak peşinden gitmek, bir yandan pozitivism içinde kalarak ama ona eleştirel bir biçimde araştırma nesnesine yaklaşım konusunda daha uygun veya daha sağlam bir temel geliştirmek ve bir yandan da var olan pozitivist anlayışa tamamen karşı durmak suretiyle, temelinde pozitivism olduğu ve bir şekilde onu aşmayı veyahut daha güçlü kılmayı hedefleyen bir zihinsel süreç şeklinde ilerlemektedir. Böylece zorunlu olarak bilimsel üretim sürecinin kendisine dair bir düşünme ve tartışma alanı ortaya çıkmaktadır. Bu tartışma alanı sosyal bilimlerde, Danermark vd. (2018, s. 19) tarafından tarif edildiği haliyle, çoğu halde pozitivism karşısına inşacı yaklaşımı yerleştirmek şeklinde gerçekleşmektedir. Aslında sosyal bilimlerin doğa bilimlerinden farklılıklarına dikkat çekmek amacıyla, sosyal bilimler alanı içinde hermenötik, yorumcu veya inşacı olarak adlandırılan yaklaşımlar gelişmiştir. Sönmez'e göre, inşacılığın temel iddiası sosyal bilimlerin araştırma nesnelerinin doğa bilimlerinden farklı olduğu ve sosyal bilimler alanına dahil olan olguların insana özgü niteliklerinden dolayı doğa bilimlerinin iddia etmiş olduğu türden bir düzenlilik sunmadığı şeklindedir. İnsanların eylemleri, değişken bir karakterde olduğu için onlar arasındaki düzenlilikleri anlamayı ve açıklamayı sağlayarak ulaşılabilecek bir hakikat de yoktur (Sönmez, 2018, s. 66). Buna ek olarak Benton ve Craib (2018, s. 101), bu yaklaşımın felsefedeki rasyonalist geleneklere daha yakın olduğundan ve ayrıca pozitivism doğa bilimlerine de uygunluğu hakkında şüphelerinden bahsetmektedir.

Sosyal bilimlerin doğa biliminin yöntemlerine uygun bir şekilde var etme fikrine karşılık inşacı yaklaşımın meydan okuması, nihai olarak ulaşılması gereken bir amaçtan ziyade toplumsal alana ilişkin bilginin en açık ve anlaşılır haline ulaşmak ile ilgilidir. Bu nedenle insanların eylemlerinin sadece sonuç olarak ortaya ne çıkardığı meselesi değil, eylemlerin gözlenebilir hallerine başvurarak eylemi gerçekleştiren kişinin niyetini de

anlamak önemli hale gelmektedir (Bauman, 2017, s.15). Rabinow ve Sullivan (2008, s. 14-15) ise sosyal bilimlerin aslında sosyal araştırmanın doğasından kaynaklı olarak bir kriz içinde olduğunu ve araştırmacıların bu krizin doğurduğu sonuçları pozitivistlere yaklaşılarak aşma çabalarının onları insana dair olanı anlamaktan alıkoyduğunu ifade etmektedir. Onlara göre tam da bu nedenle yorumcu yaklaşım, sosyal bilimlerin asıl amacı bakımından zorunlu hale gelmektedir.

Bilimsel alanın geneline ilişkin 19. yüzyılı da kapsayan tartışmaların beraberinde Delanty ve Strydom (2003, s. 9-10), 20. yüzyılda meydana gelen dört büyük epistemik değişimden bahsetmektedir. Bilim hakkında düşünmenin bir sonucu olarak mantık, dil, tarih, kültür ve bilgi ile etkileşimli olarak birbirleri ile bağlantılı yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. İlk epistemik değişim, Viyana Çevresi olarak adlandırılan mantıksal pozitivistler tarafından bilginin sağlam bir temele oturtulması gerektiği konusundaki kaygıyı devam ettirerek tümdengelimsel akıl yürütme ile yeni bir pozitivist türü önermesidir. Böylece empirizm ve tümevarımın üzerinden yürütülen tartışmayı aşan bir sorgulama meydana gelmiştir. İkinci epistemik değişim, birinci ile de bağlantılı olarak gerçeklik olgusunun bilimden ziyade dilin içinde ve dil tarafından şekillendirilmiş olarak anlaşılabilirliği şeklindedir. İkinci epistemik değişim ile “*ontolojik göreceliliğe*” doğru bir kayma yaşanmış ve gerçekliğin yanı sıra bilimin de dil tarafından biçimlendirilmiş olduğu düşüncesine ulaşılmıştır. Bununla birlikte üçüncü aşamada dilbilimsel alanın radikal etkileriyle bilimin tarihsel ve kültürel olarak şekillendiği düşüncesinden kaynaklı olarak farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Thomas Kuhn’un “paradigmalar çatışması” görüşü temelde bilimi göreceliliğe kaydırmak gibi bir niyet taşımasa da bu tartışmaların sonunda “*feminist epistemoloji, radikal hermenötikler, postmodernizm*” gibi yaklaşımlar için kapı aralanmıştır. Son olarak dördüncü epistemik değişim ise yüzyılın sonlarına doğru bilimsel alanda ortaya çıkan belirsizlik sorununa karşı bilgiye yönelik olarak nitelendirilmektedir. Bilginin “araştırma programları, gelenekler ve bilimsel topluluklar” aracılığıyla farklı biçimlerinin tarihsel seyir içinde sürekli ama kesintili olarak oluştuğu düşüncesi beraberinde bilginin, doğrudan gerçekliği bilme amacı yerine “*gerçekliğin ortaya çıkan biçimleri ve gerçekliğin bilişsel formlar, yapılar ve süreçler tarafından şekillendirildiği dünyayla düşününsel bir ilişki*”

içerisinde olabileceği düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Böylece, realizmin farklı biçimleri ve Frankfurt Okulu'nun geç dönem düşünceleri ortaya çıkmıştır.

Delanty ve Strydom tarafından özetlenen haliyle, 20. yüzyılda meydana gelen epistemik değişimler ve onlara temel oluşturan bilgiye ve bilime ilişkin ontolojik ve epistemolojik tartışmalar ile birlikte bilimin sorgulanmasına dair yeni tartışma alanları ortaya çıkmıştır. Bilim sosyolojisi, bu alanlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Knorr-Cetina (1991, s. 522-523) bilim sosyolojisinin ortaya çıkışında ve böyle bir alanın varlığını sürdürebilmesinde Merton'un önemini vurgulamaktadır. Ona göre Merton ile aynı dönemde ve hatta ondan daha önce bilimsel üretimin sosyal yönlerine dikkat çekmek amacıyla kaleme alınmış çalışmalar olsa da analizlerinin haklılığına bakılmaksızın Merton'un katkısı, onun bilim sosyolojisi çalışabilmek adına "*kavramlar ve araçlar çerçevesi*" oluşturabilmesi ile ilgilidir. Merton, bilim sosyolojisini çalışılabilir bir alan haline getirirken bilimin kurumsal bir alan olarak içermiş olduğu normlar ve değerleri işin içine katmayı önermektedir. Ancak bu etkilerin doğrudan bilimsel bilginin içeriğine olan etkisinden ziyade bilimsel ilerlemenin mantığını kavramak açısından işlevsel olacağını düşünmektedir. Böylece Merton, bir yandan bilimin sosyolojisini yapmayı önerirken bir yandan da bilimsel bilginin tek başına değerlerden arınık doğasını bu analizin dışında tutmayı hedeflemektedir.

Merton (2016b), modern bilimin korunması gereken bir normatif yapısı olduğundan bahsetmektedir. Bilim insanı açısından bağlayıcı olan değer ve normlar, Merton'un nazarında bilim ethosu olarak adlandırılmaktadır ve bilimin objektif ve güvenilir yapısı, bilimsel alanın üyelerinin bu ethosu içselleştirmeleri aracılığıyla korunmaktadır. Bu bağlamda Merton, bilimsel alanın kurumsal zorunlulukları olarak tarif ettiği dört unsurdan (evrenselcilik, komünizm, çıkarsızlık/tarafsızlık, örgütlü kuşkuculuk) bahsetmektedir. Buna göre, bilimsel bilgiyi üretenin sosyal ve kültürel özelliklerinden bağımsız olarak bilimsel iddianın gözlemler ve önceden üretilmiş bilgiyle uyumu önemli olmakta ve bilimsel üretim alanından yine bu özellikler nedeniyle herhangi bir kimsenin dışlanmaması gerekmektedir. Bununla birlikte bilimsel bilginin üretiminde rol oynayan belirli kişiler olsa da ve bu bilgiler belirli kişilerin isimleriyle anılsa da bilimsel bilgiye

özel mülk muamelesi yapılmamalıdır. Bilimsel bilgi, toplumsal bir üretimin sonucu olarak kamuya açık olmalıdır. Son olarak bilimsel bilgi tarafsız olarak ve herhangi bir başka bilgi türünü kutsal olarak kabul etmeden, şahsi çıkarları gözetmeyen bir tavır ile üretilmelidir. Bilimsel üretim sürecinde hem bilimsel yolla ulaşılan bilgiye hem de diğer bilgi türlerine kuşku ile yaklaşılmalıdır. Böylece Merton'un sunmuş olduğu bilim tarifi kendi içerisinde kurumsal zorunluluk olarak bahsi geçen öğeleri taşımakta ve bu öğeler, bir kurum olarak bilimin normatif yapısını korumaktadır.

Merton'un 1930larda başlatmış olduğu kabul edilen pozitivist bilim sosyolojisi, bilimselliğin sağlanması noktasındaki gücünü bilimsel alanın üyeleri üzerinden sağlamaktadır. Merton'a benzer bir biçimde Karl Popper'ın "bilim topluluğu anlayışı" ve Michael Polanyi'nin "bilimsel inançlar" açıklaması da bilimsellik iddiasını bilginin içeriği ve yöntemi konularından ziyade bilimsel topluluğun kendisi üzerinden kurgulamaktadır (Öğüt ve Balkız, 2016, s. 14-15). Ancak bilim sosyolojisindeki bu tavır alışlar, empirik verilerle desteklenmediği ve hatta bilim topluluğunun bahsedilenin aksine davranışlar sergilediğine işaret eden örneklerin varlığı nedeniyle yoğun eleştirilere maruz kalmıştır (Mulkay, 2016, s. 348). Merton'un bilimsel bilginin kendisini sosyolojik analizden uzak tutmak noktasındaki ihtiyatlı tavrı, onu dış etkenlerden soyutlama amacı gütmektedir. Ancak bunun beraberinde, bilimsel bilgi üretiminin onu üretenler ile bağlantılı olarak taşımış olduğu özellikleri tartışmak bakımından da zorunlu olarak bir alan açmaktadır. Merton'a ve bilim sosyolojisinin pozitivist tavrına yönelik eleştiriler veya bilim sosyolojisi yapmak bakımından diğer girişimler, tam da bu alandan içeriye doğru sızmaktadır.

1960lı yıllarda pozitivist bilim sosyolojisine artan tepkinin en etkili girişimlerinden birinin Thomas Kuhn tarafından ortaya atıldığı düşünülmektedir (Skinner, 1997, s. 19; Halfpenny, 2016, s. 58). Kuhn (2019, s. 97-99), *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (1962) adlı eserinde olağan bilim aşamasını, aynı alanda çalışmakta olan bilim insanları tarafından benimsenmiş, kabul edilmiş bir modelin yani paradigmanın olduğu süreç olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle olağan bilim sürecinde hâkim paradigmanın açıklamasının dışında kalan öğeler ya görmezden gelinmek suretiyle ya da diğer çalışmalarda aşılması

gereken tekil örnekler olarak sunularak askıya alınmaktadır. Böylece bilimin olağan döneminde (normal science) bilim insanının var olan eğilimi devam ettirmek bakımından, Merton'un bahsetmiş olduğu gibi şüpheli bir tavra sahip bilim topluluğu yerine, doğrudan kabullenen ve bilimsel olarak kabul görmüş yaklaşımın içinde kalarak hareket eden bir bilim insanı tanımı ortaya çıkmaktadır.

Kuhn'un bilim tarihinden örnekler sunarak desteklediği bu bakış açısı, pozitivist bir çizgide bilim sosyolojisi yapma önerisinin sakıncaya çalıştığı bilimsel bilginin kendisini de sosyolojik analizin konusu haline getirmek noktasında imkân sağlamaktadır. Bu bakımdan bilimsel bilgiyi analize açmış olmayı vurgulamak isteyen sonraki çalışmalarda "bilim sosyolojisi" kavramı yerine "bilimsel bilginin sosyolojisi" kavramı tercih edilmektedir (Collins, 2016, s. 31; Knorr-Cetina, 1991, s. 524). Böylece Delanty ve Strydom (2003) tarafından da üçüncü epistemik değişim olarak ifade edilen ve Kuhn'un bilimsel devrimlerin yapısına ilişkin analizlerine dayanmak suretiyle başlayan gelişmeler beraberinde, radikal hermenötik yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımlar, bilimsel bilginin inşa olduğu şeklindeki bakış açısıyla hareket etmek noktasında ortaklaşmakta ve mutata (konvansiyonalist) veya izafiyetçi (rölativist) gelenek olarak adlandırılmaktadır. Ancak Collins'e (s. 33) göre, bu gelenek içindeki yaklaşımlar amaçları bakımından ayrılmaktadır. Collins, bir yanda doğrudan pozitivist bilim sosyolojisine yönelik eleştirel kaygıyla hareket etme ve diğer yanda böyle bir kaygı gütmeyen tamamen farklı felsefi temellerin tarihsel seyir içerisindeki gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan tavır şeklinde bir ayrışmadan bahsetmektedir. Bu bakımdan, kendisini doğrudan izafiyetçi ilan edenler ile pozitivistlere muhalefet ederken izafiyetçiliğe kayanlar arasında bir ayrım olduğunu düşünmektedir.

Kendisini doğrudan izafiyetçi ilan etme şeklindeki tavır ile hareket eden ve en olgunlaşmış yaklaşımlardan biri, Güçlü Program olarak adlandırılan yaklaşımdır. Bu programın Barry Barnes ve David Bloor gibi öncüleri, bilimsel bilginin neredeyse tamamen amaçlar ve çıkarılara bağlı olarak sorgulanması gerektiğini savunmaktadır. Araştırmanın merkezine kültürel bağlama uygun olan amaçlar ve çıkarıları yerleştirerek bilimsel bilgiyi ele alma çabası, bilimsel bilginin dış etkenlerden bağımsız olarak analiz

edilebilecek bir yönü kalmadığı düşüncesini doğurmaktadır. Güçlü Program ile giderek daha radikal hale gelen “bilimsel bilgi sosyolojisi”, bilimsel bilgiyi tamamen sosyal etkenlere bağlı olarak açıklama gayretindeki yaklaşımlar ile devam etmektedir (Halfpenny, 2016, s. 59-61).

Collins’e (2016, s. 34) göre, Michael Mulkay ise pozitivist bilim sosyolojisine ve özellikle Kuhn’un analizleri aracılığıyla Merton’a muhalefet ederken rölativizme kayanlar arasındadır. Mulkay (2023, s. 33, 54-55; 2016, s. 351-353), ölçütleri hakkında önceden mutabakata varılmış bilimsel bilginin değerlendirilmesi sürecinin, bir statü ve kalite göstergesi olarak sunulmasını ve bu durumun da bilimsel bilginin nesnellığının bir göstergesi olarak değerlendirilmesini problemlili bulmaktadır. Ona göre bilimsel bilginin değerlendirilmesinde ve ödüllendirilmesinde kullanılan ölçütlerin oluşumu, sosyal bir inşa süreci içermektedir. Bu nedenle süreç, Merton’un kastetmiş olduğu gibi normatif bir düzene uyumun sağlanıp sağlanmadığına göre değil, bilgiyi denetleme gücünü elinde bulunduran bilim insanlarının ön plana çıkardığı nitelikler vasıtasıyla işlemektedir. Mesleki ödüllendirme, bilimsel alanın kendi içinde veya bilimsel tartışma alanının dışındaki sosyal bağlamlarda, bilimsel bilgiyi faydalı saymanın bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Böylece normların varlığı, Mulkay’ın bilim sosyolojisi anlayışı açısından yeterli bir açıklama imkânı sağlamamaktadır.

Delanty ve Strydom (2003) tarafından işaret edilen dört epistemik değişim hatırlandığında, bilim sosyolojisi alanında yukarıda son olarak bahsi geçen radikal hermenötik tavrın ardından bilimsel bilgiye itibarını yeniden kazandırma girişimi olarak bilginin açıklama gücü ve tarzı ile ilgili bir değişikliğe gidilmektedir. Bu süreçteki girişimlerden biri olan realizm, Sayer’in (2017, s. 25) tarif ettiği haliyle “*düzenlilik modelinin yerine, nesnelere ve toplumsal ilişkilerin düzenlilik üretebilen ya da üretmeyebilen nedensel güçlere sahip olduğu ve onlardan bağımsız olarak açıklanabilecekleri bir model getirir*”.

Modern bilimin ve bilim sosyolojisinin gelişiminin genel hatlarıyla sunulduğu bu bölümde, bilimsel üretimin sosyolojik olarak ele alınması yoluyla yeni tartışma

hatlarının açtığı alanları görme imkânı doğmaktadır. Bu nedenle bilimsel faaliyetin sosyolojik olarak sorgulanması, onun bilimselliğini kısmi olarak zedeler görünürken aynı zamanda insani bir üretim aracı olarak elini güçlendirmektedir. Böylece bilimsel üretim sürecinin kesintili ama sürekli bir yapıda devamlılığını sağlamak mümkün hale gelmektedir.

3.2. ÖRGÜTSEL VE SOSYAL YAPISIYLA AKADEMİ

Bilimsel üretim sürecinin bilim insanlarının birbirleriyle ve toplumla etkileşimleri bakımından sosyolojik bir olgu olduğu çalışmanın önceki bölümlerinde ifade edilmiştir. Joseph Ben-David (2011, s. 12), bilimsel etkinliğin sosyolojik bir olgu olarak ele alınması noktasında, iki farklı yaklaşım önermektedir. Bunlardan ilki, bilim insanlarının kendileri arasındaki iş bölümü, bilgiyi diğerlerine aktarma veya diğerlerine danışma tarzı gibi doğrudan birbirleri arasındaki ilişkileri ele almayı öneren etkileşimsel yaklaşımdır. Diğer ise kurumsal yaklaşım olarak adlandırdığı ve ekonomi, siyaset, din gibi kurumların varlığına ve etki alanına bağlı olarak bilimsel üretim sürecinin bunlardan etkilenme biçimlerini ele almayı öneren yaklaşımdır. Bu araştırmada Ben-David'in bahsetmiş olduğu haliyle kurumsal özellikleri açıklama veya yorumlama imkânı sunan bir yaklaşım çerçevesinde ele alınması gereken hususlara değil etkileşimsel olarak nitelendirilebilecek bir yaklaşım ile ele alınabilecek hususlara odaklanılmıştır. Bu nedenle akademinin kurumsal olarak nasıl bir anlam ifade ettiğinden ziyade bilim insanlarının üniversitenin örgütsel yapısı içerisinde birbirleri ile nasıl ilişkiler kurdukları ve kendi aralarındaki etkileşimleri ele alınmaktadır.

Örgüt kavramı, toplumsal alanda temsil etmiş olduğu varlık ile bağlantılı olan amaçlarına ulaşmak için bireyleri belirli bir iş bölümü ve yetkilerle donatarak organize etmeyi ifade etmektedir (Bruce ve Yearley, 2006, s. 221). Bu bakımdan üniversiteler de bilimsel bilgi üretim sürecinin fiziksel olarak ortak bir mekânda yürütüldüğü, ona bağlı olarak çalışanların belirli kural ve düzenlemelere uyma yükümlülüğü olan, yasal olarak kendisinden beklenen unsurları karşılama görevi bulunan ve bu bağlamda belirli amaçları olan örgütlerdir. Ancak örgütler belirli kurallara uyma yükümlülüğünü

barındırsa da bireylerin bu kuralları ihlal ederek hareket etmesi mümkündür. Ayrıca örgüt içinde yine belirli bir iş bölümünün veya hiyerarşik yapının olması da bireylerin her zaman için buna uygun davranışlar sergilemesi sonucunu doğurmamaktadır. Aksine, örgütler iş birliği tavrı ile birlikte sürekli olarak çıkar çatışmalarına da sahne olmaktadır (Giddens ve Sutton, 2016, s. 165, 167).

Üniversitelerin resmi bir örgüt olarak gerçekleştirmeyi hedeflediği veya kendisinden beklenen amaçlar ile birlikte bireylerin de bu amaçlara hizmet etmek veya onlara karşı durmak şeklinde tavır alması mümkündür. Bu noktada devreye tamamen örgütün amaçlarından bağımsız olan kişisel çıkarlar veya doğrudan örgütün amaçları ile çelişen çıkarlar girebilmektedir (Watson, 2008, s. 109). Bununla birlikte üniversitelerde çalışan akademik personelin varlığı ve görevleri, üniversitenin akademik eğitim ve bilimsel üretim amaçlarının toplumsal değerler ile örtüşmesine bağlıdır. Ancak yapılmakta olan işin kontrolü çoğu halde profesyonel diğer meslektaşlar dışındaki kişilere kapalı haldedir. Özellikle üretilen bilimsel yayınların niteliksel olarak içeriği, yalnızca aynı alanda eğitilmiş diğer kişiler tarafından kontrol edilebilir nitelikte olduğu için dış bir denetimden muafır (Leicht ve Fennel, 2008, s. 431). Böyle bir durumda bir örgüt olarak üniversitelerde, meslektaşlar arası iş birliği imkanları kadar rekabet ve çatışmaya da alan açılmaktadır. Ayrıca akademiye unvanlara bağlı olarak hiyerarşik bir yapının varlığı, zorunlu olmasa da alana yeni girecek olan kişilerin kabul edilmesi veya dışlanması noktasında alanın eski üyelerine bir güç bahşetmektedir.

Bilimsel bilginin üretimi ve paylaşımı süreci, günümüzde çoğunlukla üniversite içinde akademisyenliği profesyonel meslek olarak icra eden kişiler tarafından gerçekleştiği için akademinin içinde gelişen sosyal ilişkilerden ayrı olarak anlaşılabilir. Akademik kurumlarda akademisyenler açısından ortaya çıkan iletişim biçimlerini Hagstrom (1965 akt. Arslan, 1992, s. 75-76), (i) akademik yayınlar, (ii) bilimsel toplantılar, (iii) aynı uzmanlık alanında ve (iv) aynı idari bölümde çalışma aracılığıyla kurulan ilişkiler ile (v) öğrenciler ve (vi) bilimsel cemaatin dışındakiler ile kurulan ilişkiler şeklinde altı farklı kategoriye ayırmaktadır. Bu ilişkiler hem resmi hem de gayri resmi ilişki biçimlerine atıfta bulunmaktadır. Bu haliyle Hagstrom'un yapmış olduğu tasnife bağlı alanlarda

gerçekleşen ilişkiler bilim insanının sınırlı bir alanda sınırlı kişilerle doğrudan iletişiminden daha fazlasını ima etmektedir. Ayrıca üniversitelerin işleyişi bakımından örgütsel bir yapıda olduğu ve akademisyenlerin bir amaç ve belirli sorumluluklar dahilinde bir arada buldukları kabul edilse bile bilim insanı olmanın belli bir üniversitede akademisyen olmaktan farklı bir anlam içerdiğini söylemek gerekmektedir. Aksi halde akademisyen olma konumunu temele alarak yürütülen bir araştırmada, üniversitelerin idari birimlerini de kapsayan ilişki biçimlerini hesaba katmak gerekebilirdi. Oysa bu çalışmada bilimsel bilginin üretim süreçleri ile bağlantılı olarak kurulan ilişkiler temele alınmakta ve bu ilişkilerin oluşum ve gelişim süreçlerinde örgütsel bir yapının varlığına bağlı olarak ortaya çıkan unsurlar göz ardı edilmemektedir.

Akademik bilimsel bilgi üretimi ile ilgili işlevi dışında öğrenci veyahut bilim insanı yetiştirme görevi de bulunmaktadır. Bu noktada, öğrencinin akademi ile kurmuş olduğu bağın türü/biçimi ve niteliğini de dikkate almak gerekmektedir. Hagstrom'un akademisyenler açısından sunmuş olduğu ilişki biçimleri, bu araştırmanın konusu olan genç bilim insanları açısından bakıldığında da büyük ölçüde karşılanmaktadır. Ancak burada daha özel olarak öğrencinin danışmanı, hocalarıyla, eğitim aldığı bölüm ile girmiş olduğu ilişkiler söz konusudur. Bu açıdan öğrencinin daha çok alıcı tarafta olduğu ve karşı taraftan bir şey beklediği bir ilişki biçimi meydana gelmektedir. Bu beklentilerin ışığında akademi içinde diğerleriyle kurulan sosyal ilişkiler doğrudan önemli hale gelmektedir. Akademi içindeki sosyal ilişkilere önem atfedilmesi, onlar aracılığıyla elde edilecek kazanımları öncelikle kendisini sosyal sermaye talebi olarak göstermektedir.

Field (2008, s. 17-18), sosyal sermaye kavramının gelişiminde rol oynayan üç farklı katkıdan bahsetmektedir. Bunlardan ilki, Bourdieu'nun toplumsal eşitsizliklerin devamlılığını sağlayan ve toplumda var olan hiyerarşik yapıyı durağan hale getiren sosyal sermaye çözümlemesidir. Bourdieu'nun daha çok toplumsal alanda güçlü olan için işlevsel bir nitelik sergileyen sosyal sermaye anlayışı, James Coleman açısından bireylerin rasyonel davranmak suretiyle kendi çıkarını sağlaması veya sürdürmesi

şeklinde ele alınmaktadır. Son olarak Robert Putnam'a göre sosyal sermaye, toplumsal bütünleşmeyi dernekler vasıtasıyla sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim alanıyla bağlantılı olmaları sebebiyle Bourdieu ve Coleman'ın sosyal sermaye tanımları, araştırma kapsamındaki sorunları ele almak bakımından daha uygun görünmektedir. Bununla birlikte Bourdieu'nun kavramsallaştırmasının daha çok sosyal tabakalaşma tartışmalarına atıfta bulunduğuna dikkat çekmek gerekir. Ancak bu araştırmada katılımcıların sosyal hareketliliklerini nasıl sağladıkları konusunda ziyade var olan konumlarını sürdürmek veya geliştirmek bakımından sosyal ilişkileri nereye ve nasıl yerleştirdikleri sorgulanmakta olup katılımcıların sosyal hareketlilik imkanlarını ölçmeyi sağlayacak unsurlar araştırmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Dolayısıyla üç temel tartışma hattından daha çok Coleman'ın sosyal sermaye anlayışı, araştırmanın kapsamı bağlamında anlamlı görünmektedir.

Rasyonel tercih kuramı çerçevesinde bir sosyolojik analiz yapan Coleman'ın odağında kaynaklar ve aktörler olmak üzere iki temel öge bulunmaktadır. Ona göre aktörler, kaynaklarına bağlı olarak başkalarının dikkatini çekmekte ve diğerleriyle iletişime geçtiği takdirde de bu ilişkiyi karşılıklı çıkarların sağlanabileceği bir düzlemde devam ettirmektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2015, s. 137). Coleman'a göre bireyler, daha fazla önem verdikleri meselelerde diğerleri üzerinde kontrolü sağlayabilmek adına kendi kontrollerinde bulunan birtakım öğeleri karşısındakine açmaktadır (Wallace ve Wolf, 2015, s. 479). Bu bakımdan Field'a (2008, s. 28) göre Coleman, sosyal sermayenin yalnızca güçlü olanı daha güçlü kılmak veya gücünü korumak amacıyla değil dezavantajlı konumdakini de yukarı çekmek gibi bir imkân tanıdığını düşünmektedir.

Coleman, sosyal sermayeyi ayrıca bireyin başkasının bağlantılarına ihtiyaç duymadan edinebildiği bir kaynak olarak görmektedir. Bu açıdan bireyler arası ilişkilerde, bireylerin doğrudan karşılıklı olarak yükümlülük ve sorumluluk alabildiği bir ortam oluşmaktadır. Coleman'a göre, bireylerin birbirlerine karşı duydukları yükümlülük ve sorumluluk duygusuyla artan ortaklık hissiyatı zaman içerisinde taraflar arasında paylaşılan bir ideolojiye dönüşmektedir. Ancak bu ortaklık, birinin kişisel çıkarının

diğeri açısından olumsuz bir sonuç doğurma tehlikesi ortaya çıktığında bozulmaktadır (Field, 2008, s. 28-34). Böylece başlangıçta her iki taraf açısından çıkarları gözetilen ilişki biçimi, sonlandığında veya kesintiye uğradığında yine çıkarların öncelenmekte olduğunu göstermek bakımından tutarlı görünmektedir.

Sosyal sermaye tartışması, akademik alandaki ilişkilerin kurulma biçimlerini görmek açısından bazı ipuçları sunmaktadır. Bununla birlikte, akademik sosyalizasyon kavramıyla atıfta bulunulan husus, yalnızca sosyal ilişkilerin ne gerekçeyle önemli olduğu tartışmasından ibaret değildir. Bireylerin aldıkları eğitim veya kurmuş oldukları ilişkiler aracılığıyla kendi bilimsel araştırma süreçlerini ve bilime bakış açılarını etkileyebilecek ve bilimselliğin belli bir biçimine kendilerini yakın hissetmelerine neden olabilecek bir etki alanının oluşup oluşmadığı sorunu, bu tartışmada hala merkezi bir konum işgal etmektedir. Sonuç olarak, bilimsel bilginin üretim sürecinde bilim insanlarına eşlik eden üniversite içi konum alışlar ve sosyal ilişkiler hem örgütsel yönleri hem de kurulan sosyal ilişkilerin kendi başlarına ne anlam ifade ettikleri bakımından ele alınmaktadır. Böylece, akademide sosyal ilişkilerin hangi açılardan önemli görüldüğü, bu ilişkiler vasıtasıyla neye ulaşmanın hedeflendiği, hangi ilişki biçimlerinin daha değerli görüldüğü ve ilişkileri kurmaya veya ilerletmeye yönelik motivasyonlarının kaynağının ne olduğu gibi hususlar, ayrıca önemlidir.

4. BÖLÜM

AKADEMİYE GİRİŞ SÜRECİ VE PLANLAR

Bu bölümde kendileriyle mülakat yapılan katılımcıların lisans eğitimlerine başlangıç süreçlerinden doktora sonrası planlarına uzanan seçimleri, deneyimleri, beklentileri ve planlarına ilişkin betimleyici bir tablo sunulmaktadır. Katılımcılara bu bağlamda, lisans eğitimi almış oldukları bölümü ve üniversiteyi tercih sebepleri, lisans eğitimi sonrasında lisansüstü eğitim alma amaçları, yüksek lisans ve doktora tezlerinde çalışmış oldukları konuyu belirleme süreçleri ve doktora sonrası akademik kariyerlerine ne şekilde devam etmeyi düşündüklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Böylece katılımcıların bilimsel bilgi anlayışlarının şekillenmesi sürecinde, akademik eğitim sürecinin arka planda nasıl işlediğini anlamak amaçlanmaktadır.

Bireylerin uzmanlaştıkları bilim alanına giriş süreci ile bilim insanı olma amacıyla atmış oldukları adımlar arasındaki mesafe, kendilerinin bilimsel alana dair başlangıç motivasyonlarının dönüşümü veya sürekliliği hakkında da ipuçları sunmaktadır. Bu bölümde ele alınan konular, katılımcıların daha çok bireysel olarak neyi hedefledikleri, bekledikleri ve neye karar kıldıkları ile ilgilidir ve bu hususların sonraki bölümlerde ele alınan hususlar açısından da arka plan sağlaması amaçlanmaktadır. Bu bakımdan bu bölümdeki verilerin literatürle olan ilişkisinden ziyade kendi içlerinde barındırmış oldukları anlamlara odaklanılmaktadır.

4.1. LİSANS EĞİTİMİ ALINACAK ÜNİVERSİTE VE BÖLÜMÜ SEÇMEDE ETKİLİ HUSUSLAR

Mülakatlarda, katılımcılara lisans eğitimi alacakları üniversiteyi özel olarak tercih etmelerinde bir sebep olup olmadığı ve varsa bu sebebin ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar, birbirinden belli ölçülerde farklılaşmakla birlikte genel olarak ve bir önem ve öncelik sırası ifade etmeksizin on farklı başlık altında toplanabilir görünmektedir. Bunlar: (i) aile evine yakınlığı veya uzaklığı, (ii) özellikle kardeşlerden birinin daha önceden üniversite eğitimi için gitmiş olduğu şehirde olması,

(iii) daha önceki senelere bağlı tercih edilme puanları açısından yerleşme puanının yettiği en iyi üniversite olması, (iv) herkes tarafından bilinen, köklü ve prestijli bir üniversite olması, (v) büyükşehirde okuma isteği, (vi) üniversitenin yurt dışı eğitimi ve yabancı dil öğrenmede sağladığı imkanlar, (vii) tercih edilen bölümün akademik kadrosu, (viii) daha önceden aynı okuldan mezun olan sevdiği veya saygı duyduğu kişilerin tavsiyesi, (ix) aynı okul ve bölümden mezun olan ismini duyurabilmiş kişilerin varlığı ve (x) ailenin veya öğretmenlerin doğrudan yönlendirmesi.

Evden uzak olacağım diye (gülüyor). Böyle bir şeyim vardı. Gideceğim kendi ayaklarımın üzerinde duracağım, tek başına yaşayacağım modunda bir şeyle seçtim. Yani Ankara tercihlerim vardı, aslında fazlalıkla Ankara vardı çünkü abim Ankara'da okuyordu, hani ona yakın olurum en azından ama evden de uzakta olmuş olurum diye. Tamamen Ankara, İstanbul ve İzmir gibi böyle büyükşehirleri tercih ettim özellikle. Çoğunlukla puan skalasına göre tercih yaptım yani (K3, Kimya Mühendisliği).

Yani ben (...)lıyım, orali olduğum için de (...)’yı yazmıştım. Onun dışında hiçbir yeri yazmadım. Çünkü ailem şehir dışına izin vermemişti o dönem için. O yüzden (...)’yı tercih etmişim. Bir daha da oradan çıkamadım zaten (K36, Sosyoloji).

Bize yakındı ama ben bunu da gözetmedim, bize yakın olup olmamasını. Ya o dönemde tarihe gitmeden önce ben tarihi metinler okuyordum. Yani İlber Ortaylı’yı biliyordum, Halil İncelik’i biliyordum. İşte sosyolog olmasına rağmen Şerif Mardin’i çok okuyordum. Bunlar lise döneminde oluyordu. Ben üniversiteye gittiğimde Fuat Köprülü’yü öğrenmedim zaten gitmeden önce biliyordum. Bu adamların mezun olduğu yerlere baktım. (...) doğrudan hani puansal bir şeydi (K5, Tarih).

Böylece katılımcıların belli bir üniversiteye yönelme amaçları arasında, akademik olarak en iyi sonuçları alabilecekleri üniversiteyi tercih etme, üniversitenin halihazırda aileleriyle yaşamış oldukları şehre yakınlığı veya uzaklığı ve kendinden öncekilerin tercih etme durumlarına bağlı olarak ortaya çıkan puan sıralamasını dikkate alarak ilerleme eğilimi bulunmaktadır. Katılımcılar, bu kriterler dışında özellikle belirli bir üniversiteyi hedeflemek gibi bir durumdan bahsetmemiştir. Yapısal ve teknik olarak üniversite giriş sınavından alınan puana bağlı olarak önceki yıllarda yapılmış olan tercihlerinden oluşan üniversiteler sıralaması yapılabilecek tercihlere bir üst sınır koyduğundan, katılımcıların üniversite tercihi esas olarak kendi puan seviyeleri ile

gerçekçi olarak tercih edebilecekleri aşağı yönlü bir tercih aralığı yaratmaktadır. Bu hususu dikkate aldığımızda tercihlere yine yapısal ve teknik bir sınır çizen puan türleri sistemi dahilinde izafi olarak aynı puan ile girilebilecek bölümlerden hangisinin niçin tercih edildiğini incelemek daha anlamlı görünmektedir.

Katılımcıların lisans eğitimi alacakları bölümü seçmelerinde etkili hususlara bakıldığında bunlarda hem tesadüfi hem de bilinçli tercihlerden bahsetmek mümkündür. Katılımcılar, lisans eğitimi alacakları bölümü seçerken temelde dört farklı hususu dikkate almaktadır. Onların tercihleri; (i) lisede seçtikleri alanın devamı olarak üniversite giriş sınavından aldıkları puana bağlı olarak, (ii) ilgili bölümden mezun olmanın toplumsal konumları ve itibarları bakımından getirilerini düşünerek, (iii) kendileri için örnek aldıkları yahut tavsiyelerine önem verdikleri kişilerin telkin ve yönlendirmelerinden etkilenecek ve (iv) çocukluktan beri sürdürdükleri merak ve ilgi alanları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Ancak bu dört temel husus, bu başlıklar halinde ima edilene ek öğeleri de barındırmaktadır. Bu öğeler, aşağıda detaylı olarak ele alınmaktadır.

Çalışmalarına devam ettikleri disiplin fark etmeksizin, lisede seçilen alanın (sayısal, eşit ağırlık, sözel, dil) devamı olarak puana bağlı bölüm tercihi yapmak, katılımcılar arasında yaygın bir eğilimdir. Ancak lise döneminde yapmış oldukları alan tercihi ise bilinçli bir tercih olmaktan uzaktır. Bu bakımdan lisede verilen bilinçsiz karar, sonrasında ya gönüllü olarak devam ettirilen ya da kendisine mecbur kalınan bir gidişat halini almaktadır. Bu bakımdan lise eğitimi ve lisede sayısal, eşit ağırlık, sözel ve dil gibi alanlardan hangisinin seçildiği geleceğe yönelik kararlar açısından önem kazanmaktadır.

Yani Anadolu lisesinde okuyordum. Hani zaten hani kazanırım diyordum. Ben herhangi mühendislik istiyordum ben, herhangi bir mühendislik yani illa endüstri mühendisliği olacak diye bir şeyim yoktu. Aslında makine, elektrik elektronik herhangi bir mühendislik düşünüyordum. Mühendislikleri yazdım. Yani endüstri mühendisliği geldi (K19, Endüstri Mühendisliği).

(...) puan usulü yani çok böyle istediğim yer değil de puanımın yettiği yere yönelmeye çalıştım. O şekilde seçeneklerimi sıraladım. Biraz böyle şey gibi oldu. Piyango gibi oldu ama orası geldi **(K29, Su Ürünleri Mühendisliği)**.

Kimya mühendisliği şeydi tamamen, sıralama yapıp işte hangi puan neresi gelir, gıda mühendisliği ve kimya mühendisliği tercihlerim arasındaydı. Kimya mühendisliği oldu. Yani, özel bir sebep yok **(K3, Kimya Mühendisliği)**.

İşte lise sonda herkes gibi üniversite sınavına hazırlanmaya başladım. Dershaneye yazılmıştım, dershaneye gidiyordum. Hem okul hem dershane ikisini bir arada yürütmeye çalışıyordum. Ama şey, yani sınava girdim ve istediğim bir puan gelmedi. 1-2 bölüm yazdım ama mezuna bırakmayı düşünüyorum. Çünkü iyi bölümler gelmiyordu, ikinci sene tekrar hazırlandım. (...) Sonrasında ikinci sınava çok fazla hazırlanmadım. Sonra gelen puanla da tercih yapmak istedim çünkü bir yıl boyunca çok böyle bunalmıştım. Sonra tercih listesini açtım ve nereleri yazabilirim falan diye baktım yani. O dönem yazarken sosyolojiyi ilk defa gördüm **(K36, Sosyoloji)**.

Dolayısıyla lisede alınan karar doğrultusunda tercih edilen alan ile birlikte üniversite sınavından alınan puana bağlı olarak herkes tarafından en çok tercih edilen ve çok tercih edildiği için de puanı en yüksek olan bölümlerden puanı en düşük olan bölümlere doğru tercih yapma eğilimi dikkat çekmektedir. Bu bakımdan lisans eğitimi alınacak bölümün öğrencinin ilgisini çekmesi, bir anlamda tesadüfi bir durumdur çünkü bu şekilde bir tercih yapıyor olmanın lisans bölümünün içeriği ile bağlantısı yoktur.

İfadelerine yer verilen K30 ve K32 üniversiteye giriş sınavından bekledikleri puanları alamadıkları için tamamen bölümlerin puan sıralamasına bağlı konumlarını göz önünde bulundurarak tercih yapmak durumunda kaldıklarını belirtmektedir. Bununla birlikte başlangıçta eğitim almayı istedikleri bölümler de yine tercih edilen en yüksek puanlı bölümler olmaları bakımından talep edilmektedir. Özellikle K30'un ifadesi, net bir biçimde tercihlerinin toplum nazarında ideal olana yatkınlık bakımından şekillendiğini göstermektedir.

(...) benim beklediğim sonuç gelmemişti. İşte İİBF'ler oluyordu daha çok. Ben daha aslında hukuk çünkü her eşit ağırlık öğrencisinin ideali hukuktur öyle bir şey var, algı var. O dönemde okurken en yüksek puana gitmek her öğrencinin hedefidir. Hani size uygun olup olmaması değil de illa idealize edilmiş bir hedef olması açısından. Çok üzülüyordum yani işte hukuk olmadı. Hukuk olmadıysa

psikoloji olsun yani şey, ikisinin birbiriyle alakası yok ama o da çünkü sıralamada bir altında gelir. Benim on küsürüncü tercihimdi, kamu yönetimi (K30, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi).

Aslında şöyle, hukuk ya da psikoloji okumak istiyordum ve buralara girmek için en az 15-20 puan daha yapmış olmam gerekiyordu. Ama 15-20 puan farkının çok büyük bir fark olduğunu, o zaman yanlış yönlendirmelerle de bilemediğim için tercihlerimi hukuk ve psikoloji özelinde yazmıştım ve tercihler açıklandığında yerleşemediğimi gördüm. İlk ek yerleştirmeler sırasında bir daha hazırlanmamak adına (...)’daki devlet üniversitelerinden nereleri yazabilirim diye bakarken felsefede 3 kişilik kontenjan vardı, boş kalan. Oraya girdim. Felsefe bilinçli ve isteyerek seçtiğim bir bölüm değildi, yani böyle bir arka planı var (K32, Felsefe).

Üniversiteye giriş sürecindeki tercihlerin nasıl şekillendiği lisansüstü eğitime devam edilmek istendiğinde de yapısal bir kısıt (belli bir disiplinde lisansüstü eğitim için hangi alanlarda lisans eğitimi alınmış olmasının bir ön şart olduğuna dair düzenlemeler) oluşturduğu için katılımcıların doktora seviyesine varıncaya kadar hangi alanda eğitimlerine devam ettiklerini açıklamak bakımından da önemlidir ve bu seviyede liseden üniversiteye geçiştekine benzer bir tesadüflik açıklaması mümkün olsa da tek başına yeterli görünmemektedir. Bunun sebebi lisansüstü eğitime devam etmek istediklerinde bireylerin kendi eğitim alanlarında ve ona bağlı olarak kendi hayatlarında radikal değişiklikler yapmak yerine, daha önce alınmış olan kararların sonuçlarına katlanma ve mevcut durumu kendi lehlerine çevirme isteği ve çabasıdır. Durum bir anlamda görücü usulü ile yapılan evliliklerde evlendiği kişiyi sonradan sevmeye benzemektedir. Daha önceden aslında sevmediği bir bölümü sırf puanı ancak ona yettiği için tercih etmiş olan bireyler bir kez eğitime başladıktan sonra eğitim aldıkları bölümü sevmeye, onda başarılı olmaya gayret göstermeye ve emek harcamaya başlamaktadır. Sonuç olarak emeklerin boşa gitmemesi de sürece devamlılık kazandıran bir öge haline dönüşmektedir. Yine de katılımcıların ilgi ve emeklerinin yoğunlaştığı alanlarda tutunabilme sebepleri, emeklerinin boşa gitmesinin ötesinde bir anlam taşımaktadır.

Üniversite/bölüm tercihinde üçüncü bir yol olarak lisede seçilen alan dışında tercih yapmak da mümkündür. Ancak alınan eğitimin sınırlarına bağlı olarak farklı bir alandan tercih yapmanın zorlukları bulunmaktadır. Örneğin farklı bir alandan tercih yapan K40, üniversiteye giriş sınavından yeterli puanı alamadığı ve tamamen üniversiteye

girebilmek adına puanının yeterli olabileceği bölümlerden herhangi birine yerleşmek şeklinde bir yol izlemiştir. Bu bakımdan kendisinin tercihi yine gönüllü ve bilinçli bir seçim olmamaktadır. Ancak yine de zaman içerisinde eğitimini almış olduğu bölüm ile bağ kurmayı başarmış ve alana dair ilgilerinin gelişmesi sebebiyle akademik eğitimine lisansüstü düzeyde de devam etme kararı almıştır.

Aslında o biraz ilginç çünkü ben lisede fen-matematik bölümünde okuyordum ve aslında radyo sinema televizyon değil ya da herhangi bir sosyal bölüm değil tıp ve genetik üzerine yoğunlaşmak istiyordum ve o konuda araştırmalar yapıyordum. Daha sonrasında yaptığım tercihle oraya yerleşemedim ve sınava tekrar hazırlanacaktım. Ama bu süreçte sınav sisteminin değişecek olması gibi şeyler beni biraz kaygılandırdı sanırım. Ve ek kontenjanla daha önce direndiğim mühendislikleri yazdım. Sözel puanım yüksek olduğu için bir tane radyo sinema televizyon yazdım derken radyo sinema televizyon oldu. Çok bilgi sahibi değildim açıkçası (K40, Radyo, TV ve Sinema).

Bunun yanı sıra meslek lisesinden mezun olmuş katılımcılar da yine eğitim almış oldukları alanın devamı niteliğinde üniversite tercihlerini yapmaktadır. Ancak üniversiteye başladıktan sonra onların doğrudan mesleki gelişim yerine akademik eğitimi daha çok önemsedikleri, başka alanlara ilgi duydukları veya üniversitede aynı alandan mezun olarak ilgili mesleği icra etmek istemedikleri için üniversite eğitimine yeniden başladığı veya eğitimin seviyesini arttırabilmek adına dikey geçiş, ikinci lisans eğitimi gibi farklı yollara başvurulduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu durumun mülakat yapılan katılımcıların zaten doktora seviyesinde olmaları ile ilgili olabileceği unutulmamalıdır.

Ben lisede Anadolu Teknik Lisesi okudum, bilgisayar bölümü. Bilgisayara yoğun ilgim vardı. Ardından o dönemin olanakları doğrultusunda geçiş yaptım, 2 yıllık ön lisans programlama bölümüne. Fakat o dönemde geçiş hakkı tanındığı için sınava kazanamayıp barajı geçemeyen öğrenciler bile doğrudan kayıt hakkı kazandığı için çok kötü bir eğitim ortamı vardı. Ön lisansta aradığım üniversite ortamını bulamadım. Yani akademik bir eğitim aldığımı düşünmüyorum. Ben lisede ne öğrendiysem ön lisansta tekrarını yapmış oldum. Ailemin teşviki çok oldu mühendisliği okumam için. Dikey geçiş sınavına hazırlandım, ilk sene kazanamadım. O aralıkta teknik serviste çalıştım. Teknik çalışmayı çok sevdim. Geliştirebileceğim konular olduğunu gördüm. Dikey geçişle ikinci sene girdiğimde (...) Üniversitesi'ni kazandım. Aradığım eğitimi kısmen bulduğumu söyleyebilirim. O yüzden iyi ki diyorum mühendisliğe geçiş yapmışım (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Meslek lisesi çıktığıyım ben hani oradan bir geçiş yapmışım üniversiteye sonra bıraktım. Ön lisanstı, sınavsız geçiş hakkı ile girmişim. Onu bıraktım sınava girip meslek lisesinden alan tercihi yapıp bir sene okudum. Sonra tekrar ÖSS'ye girdim 2010'da ve onu tamamladım. [Neden bırakıp yeniden tercih yaptın peki?] Babamın memur zihniyeti işte beni meslek lisesine yazdırmıştı, bitirince en azından mesleği olsun çocuğun diye ama benim hiç alakam yoktu meslek lisesiyle falan. O zamanlar İmam Hatiplere falan katsayı uygulanma durumu vardı gidemiyordum başka yere de. 2010'da onu kaldırdılar falan, o yüzden ben de sınava girip burayı yazdım. Aslında tercihlerimde psikoloji, sosyoloji falan da vardı ama burası oldu (K9, İletişim Bilimleri).

Katılımcıların lisans eğitimi için bölüm tercihlerini etkileyen/belirleyen diğer önemli etken ise kendileri için örnek aldıkları yahut tavsiyelerine önem verdikleri kişilerin telkin ve yönlendirmeleridir. Onların kendi hayatlarında örnek alabilecekleri kişiler olarak konumlandıkları “diğerleri”nin varlığı, kendilerini belirli bir meslek edinmek için eğitim almaya yöneltebilmektedir. Geçmişte aynı alandaki öğretmenlere duyulan hayranlık ve sevgi, bu anlamda katılımcıları etkileme kabiliyeti bulunan bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hocalarımı çok seviyordum yani çok hoşuma gidiyordu böyle eğlencelilerdi, esprililerdi falan. Genel olarak yani mesela dershanedeki hocamı çok iyi hatırlıyorum, çok severdim. Ama lisedeyken de hani kendi okulumdaki hocalarım da hep sevdiğim hocalar oldu, hep memnun oldum ben hocalarımdan biyoloji konusunda. O yüzden onları da konuyu da sevince oraya yöneldim (K7, Biyomühendislik).

Lisede en çok sevdiğim derslerden biriydi, en çok başarılı olduğum dersti. Yani ciddi manada her sayısalcı aslında matematik çözmeyi çok sever. Ben de gerçekten çok seviyordum. Bir de matematik öğretmenlerimi de hep çok sevdim. Gerçekten severek ve isteyerek girdiğim bir bölüm oldu. Dediğim gibi hem en başarılı olduğum dersti lisedeyken hem de öğretmenlerimi çok seviyordum (K37, Matematik).

(...) Doğa sevgisi diyebilirim. Bunda (biyoloji bölümü tercihi) ön ayak olan kişi de aslında ilkokul hocam diyebilirim. Çünkü ilkokul hocam her hafta sonu bizi araziye çıkartırdı ve bitkilerle iletişim içinde olmamızı sağladı. Yani ben bunun oradan kaynaklandığını düşünmekteyim (K20, Biyoloji).

İfadelerine yer verilen katılımcıların anlatılarından da görüldüğü üzere, eğitim aldıkları okullardaki hocaların doğrudan bir yönlendirmesinden ziyade hocaların dersi işleyiş veya öğrenciye yaklaşım biçimine bağlı olarak ortaya çıkan bir ilgi veya var olan ilginin

gelişimi söz konusudur. Böylece bu ilgi ve ona bağlı olarak oluşan başarı, ileriye yönelik planlarda da kendisini göstermektedir.

Katılımcılar öğretmenleri dışında ayrıca aile üyelerinden de meslek ve bölüm tercihi konusunda etkilenebilmektedir. Ailede aynı mesleğe sahip veya aynı eğitimi almış başkaları olması, ilgili mesleğe olan aşinalık nedeniyle, aynı yolu takip etmek gibi bir sonuç doğurmaktadır. Bu durum özellikle sağlık bilimleri alanında rastlanılan bir durumdur. Ancak burada, sağlık bilimleri alanının kendisine duyulan bir ilgi olmaktan ziyade mesleki olarak rol model alma ve özellikle tıp okumanın başarının bir sonucu olarak gelenek haline gelmesi gibi bir durum söz konusudur.

Üniversite tercihleri. Şimdi benim ailemde tıpçı fazla var. Babam diş hekimi işte abim tıp fakültesi kazanmıştı. Böyle zaten hep tıpta herkes, annem de hemşire hep böyle sağlık tarafıyla bir ilişkim vardı. Böyle zaten diş hekimliği ya da hani tıp gibi bir yönelimim de vardı, düşünüyordum (K12, Aile Hekimliği).

Liseyi bitirdikten sonra üniversite sınavına girdik. Benim amcam da veteriner hekimdi zaten, onun da biraz katkısı oldu. Ben de hayvanları sevdiğim için veterinerlik fakültesini tercih ettim (K26, Veterinerlik).

Yani ben kendim istiyordum. Aslında psikiyatri istiyordum. Psikiyatri uzmanı olmak istiyordum. Öyle yazmıştım tıbbi. Yani ailede vardı tıp fakültesi mezunları onlardan biraz etkilenmiştim. Bir de orta okuldaydı sanırım, bir psikolojik danışmandı aslında o, ondan da psikolojik kısımdan etkilenmiş olabilirim diye düşünüyorum. Öyle psikiyatri uzmanı olacağım ben diyerek yazmıştım aslında tıp fakültesini (K11, Psikiyatri).

Katılımcılar lisans eğitimi alacakları bölümü seçmelerinde bir diğer neden olarak çocukluklarından beri sürdürdükleri ilgi ve meraklarına atıfta bulunmaktadır. Küçük yaşlarından itibaren şu an uzmanlaşmakta oldukları alan ile ilgili merak duygusu taşıdıklarını belirten katılımcılar, bu merakın giderek artan oranda kendilerini belirli bir alana yönlendirdiğini düşünmektedir.

Şöyle, ben 6 yaşından beri özellikle dinazorlarla ve buna bağlı olarak işte ilkel canlılarla çok ilgilenirdim ve bunların nedense hani işte bunun neden kanadı var, benim yok işte dinozorun ayağı niye böyle benimki niye böyle tarzında birtakım sorular sorardım ve hep küçükken de ansiklopedilerle çok içli dışlıydım. O

zamanlar tabii internet falan yoktu. Dolayısıyla ben yaklaşık 8-9 yaşından beri hep ben biyoloji okumayı istiyordum. (...) ben bu tür konularda biraz da böyle felsefeyi falan sevdiğim için hani bir evrim nedir, sorusuna küçük yaşlardan beri cevap arayan biri olarak dedim ki ben bunu hani severek yapıyorum, sonuçları ne olursa olsun ben buna katlanacağım. Yaşım 32 oldu. Hâlâ maaş alamıyorum ama hâlâ devam etmekte bu. Dolayısıyla kimsenin bu kadar çok yüklü bir şeyi olmadı ama beni destekleyen insanlar olmadı mı oldu. Çoğu hocalarımın arasında tabii istediğini yap tarzında ama etkili oldular mı? Yani yüzde 2 yüzde 3 diyebilirim ama bu düşüncelerimin temeli küçük yaştan beri bende vardı. Daha sonra bu evrimi anlama hikayesi, bende o kadar çok büyüdü ki böyle giderek çığ gibi olmaya başladı (K31, Biyoteknoloji).

Yani orada şöyle bir şey ben fizikçi olmaya tabii biraz çok erken yaşta karar verdim. 5 yaşında karar verdim fizikçi olmaya. Yani, çünkü o zaman bir çizgi film vardı. TRT’de gösterilen böyle bilim insanların hayatlarını falan anlatan orada işte o çocuk şeyimle en ilgimi çeken Newton’un hayatı olmuştu, işte sordum, Newton neci diye sorduğumda, dediler ki Newton fizikçi. Tamam ben fizikçi olacağım diye öyle bir çocuksu karar vermiştim, ile başladı her şey (K33, Fizik).

Ayrı ayrı alanlara özgü hususlara bakıldığında ise hem sosyal bilimlerde hem sağlık bilimlerinde özellikle diğer insanlara dokunabilme, yardım etme, faydalı olma isteği ön plana çıkmaktadır.

Bizim hocamız hep şey derdi içinizde insan sevgisi yoksa zaten yapamazsınız. İnsanlara yardım etme sevgisi falan varsa diyorduk yani bunu bütün sağlık sektörü için hep aynı şeyi söylüyor bütün hocalar, ben de onlarla aynı fikirdeyim. Biraz insan sevgisi varsa içinizde bir şekilde bulaşıyorsunuz. Yani bu sağlıkla ilgili olmayabilir. Başka bir yolla da olabilir ama insanlara dokunmayı seviyoruz galiba. O yönüm de herhalde ağır bastı, öyle seçtim (K21, Hemşirelik).

Aşağıda ifadelerine yer verilen K13 ve K14’ün alana giriş motivasyonları ile ilgili yapmış oldukları değerlendirme, aynı zamanda geçmişteki insanlara yardım etme isteği ile ilgili bakışlarının değiştiğini göstermektedir. Alana girmeden önceki değerlendirmelerinin aksine, şu anda uzmanlaştıkları alanın, pratikte insanlara yardımcı olma amacını taşımadığı veya taşıması gerektiğine dair bir kanı ortaya çıkmıştır. Bilimsel üretimin çıktı olarak birine ya da birilerine fayda sağlaması hala dolaylı olarak söz konusu olsa bile bu fayda onların kendi eylemlerine bağladıkları anlamın veya onu açıklayan güdü veya niyetin bir parçası ya da merkezi ögesi değildir. Bu açıdan sosyal bilimler alanından katılımcıların ifadelerinde, alandaki deneyim süreçlerinin ardından alana girişteki bakış açılarında bir değişim meydana gelebilmektedir. Ancak K21’in

ifadelerine benzer şekilde sağlık bilimleri alanından diğer katılımcılar da¹⁷ insanlara yardım etme güduları ile ilgili bir değişimden söz etmemektedir. Bu açıdan sağlık bilimlerinden katılımcılarda alana giriş ve alanda uzmanlaşma sürecinde edinilen bakış açısı arasındaki mesafe birbirine daha yakın dururken sosyal bilimler alanındaki katılımcılarda bu mesafenin açılması söz konusudur.

(...) bir tane arkadaşım vardı. Ben işte tam böyle uluslararası ilişkilerle kamu yönetimi arasında gidip gelirken arkadaşımın babası vali yardımcısıydı. Bir gün dershaneden çıktık, ben ona bir soru sordum kaymakamlık ile ilgili. O tabii çocukluğundan hep hatırlıyor babası kaymakamken hatırlıyor ediyor bana bir anlattı. Benim çok hoşuma gitti. Hani kaymakamlığın kendisi, yani insanlara dokunabilmesi yani tabii o zamanlar o şekilde görüyorum. (...) Değişti yani ama tabii çocuklukta böyle gideceğim insanlara faydam dokunacak, orada insanlarla bir arada işte omuz omuza vereceğim bir şey olarak işte daha böyle nasıl diyeyim idealist şeyler hani o zamanın dünyasında. Daha sonra gerçeğin farkına vardım ve değişti bu düşüncem ama lise çağlarında tam bir de ergenlik böyle kişilik yeni oturuyor falan işte onlardan biraz etkilendim (K14, Kamu Yönetimi).

Ya şöyle salak gibi o zamanlar insanlara yardımcı olmak gibi bir motivasyonum vardı. Gençlik işte. Bunun önemli olup olmaması değil de böyle bir yatkınlığım vardı, insanları dinliyordum vesaire o zamanlar ilgimi de çekiyordu. Asıl sebep bu aslında bir de yatkınlığın yanında evet insanlarla ilişkilenmeyi sevdiğim için hani psikoloji uygun gibi geliyordu o zamanlar (K13, Psikoloji).

Sağlık bilimleri özelinde, insanlara yardım etme amacı, sahip olunan mesleği bir nevi kahramanlık olarak konumlandırmaya sebep olmaktadır. Ayrıca katılımcıları sağlık alanına çekmede mesleğin saygınlığının ve meslek edinme ve iş bulma açısından yarattığı güvenli alan algısının önem arz ettiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte fiziksel bilimler, yaşam bilimleri ve sağlık bilimleri alanlarından katılımcıların eğitim hayatlarındaki başarıyı sağlık ile alakalı veya sayısal bir bölümle taçlandırmaları gerektiğine dair yaygın kanıdan etkilendikleri ortaya çıkmaktadır.

Yani aslında ilk böyle çocuklukta atılıyor sanırım, o beyaz önlük şeyi mi denir artık, bir kahraman gibi olur beyaz önlükleri. Evet hatırlıyorum gazete küpürlerinde filan işte Hacettepe Tıp Fakültesi'nin haberini okuduğumda hayal kurduğum, böyle hayal meyal gözümün önünden bu sahne geçiyor. Ondan sonrasında da işte biraz daha böyle kendi kendime karar vermeye başladım lise

¹⁷ Aynı başlık altında sağlık bilimleri alanından K12 ve K17'nin ifadelerinde bu vurguya yer verildiği için burada tekrar ele alınmamıştır.

dönemi gibi. Faydalı olmak, yani insanlığa faydalı olmak, bunu da hani tıpla birlikte yapabileceğimi düşündüm. Bir de tabii ister istemez bir toplumsal beklenti de var. Fen lisesi mezunuyum ben, fen lisesinde olunca da hani yapabileceğiniz çok da sınırlı aslında. Hani o hep öyle süregelen bir şey de olduğu için işte mühendislik yazabilirsiniz iyi bir üniversitede ya da tıp fakültesi yazabilirsiniz gibi. O insana dokunma kısmı daha çok ilgimi çektiği için hani mühendislikten ziyade hep böyle tıp bana daha yakın geliyordu ve ondan sonra zaten hani kafamda hep o vardı, tıp fakültesi (K17, Göğüs Hastalıkları).

(...) Ama bence şeyden kaynaklı yani ailemize ya da çevremizdekilere bakınca hep fen seç, sayısal seç, onda daha çok alan var, daha çok meslek var bizim bildiğimiz modunda olduğu için. Bir de Anadolu lisesinden mezun oldum ben. Anadolu lisesi kazanınca da genelde sayısalcı olunur gibi bir mantık, mantık demeyeyim de öyle bir sıralama vardı yani (K3, Kimya Mühendisliği).

Biyolojiyi seven biri olarak bir şekilde eczacılık falan gibi diğer branşları da okuyabilirdim. Ama hani tıp fakültesinin ekonomik olarak ve iş bulma imkanları, işte her yerde çalışabilme açısından ve saygıdeğer bir meslek olduğu için beni yönlendirdi (K6, Çocuk Psikiyatrisi).

(...) O yüzden hani o zamanlar böyle işte tedavi vermek cazip geliyordu, insanları iyileştirmek hem hani mesleğin saygınlığı da olduğu için o da bayağı cezbediyordu (K12, Aile Hekimliği).

Lisans bölümü tercihinde diğerleriyle olan etkileşim, bölümün ya da mesleğin toplumsal itibarı, bireysel ilgi ve merak gibi etkenler dışında bilimsel alanın yapısıyla ilgili bir beklenti de söz konusudur. Fiziksel bilimler alanından mülakat yapılan katılımcılardan K1 daha önceden başlamış olduğu mimarlık bölümünü bırakarak kimya mühendisliği bölümünde yeniden lisans eğitimine başladığını belirtmektedir. Bu noktada, fiziksel bilimler alanının kendisinin meseleleri ele alış biçiminden kaynaklı olarak bir karar değişiminden söz etmektedir. Daha önce bırakmış olduğu mimarlık bölümündeki deneyimlerini de göz önünde bulundurarak okuduğu bölümden beklentilerinden birinin de netlik olduğunu, yapmış olduğu işe dair doğru-yanlış ikileminde bir yaklaşım beklediğini belirtmektedir.

Şöyle aslında ben ilk seçimimi yanlış yaptım. Çünkü ben mimarlık bölümü kazanmıştım. Orada bir sene okuduktan sonra o bölümün bana göre olmadığını düşündüm ve bölümü bıraktım. [Size göre olmadığını nasıl anladınız?] Onu şöyle eee ortamdan, derslerden, bölüm hocalarından ya farklı bir düzeni vardı mimarlık bölümünün daha böyle jüri daha göreceliydi bana göre. Hani bir proje A

hocasından geçerken o ders ödev diyelim, diğerinden geçmiyordu ee ben de çok ona sanırım katlanamadım diyeyim. Benim için bir şey doğru olursa doğrudur, örneğin sınav kağıdım doğruysa geçmeliyim. Bu göreceli olamaz. O yüzden bu bana çok hitap etmediği için sonra kimya mühendisliği bölümünü kazandım ve bitirdim. O şekilde (K1, Kimya Mühendisliği).

Son olarak beşerî bilimler ve sosyal bilimler alanlarından katılımcılara özgü olarak ortaya çıkan ve lisans eğitimi alınacak bölümü seçmede etkili ayrı bir husus bulunmaktadır. Bu husus, katılımcıların özellikle entelektüel bir kavrayışa sahip olma veya entelektüel biri olma konusundaki arzuları şeklinde ön plana çıkmaktadır. K2, bu isteğinin daha çok lisede almış olduğu felsefe ve sosyoloji derslerinin etkisiyle somutlaştığını ifade ederken K4 ise aile ve arkadaş çevresinin temel ilgilerinin kendisi üzerindeki etkisinden bahsetmektedir.

Ya ben bizim lisede sosyoloji ve felsefe dersleri güzel geçiyordu. (...) ve ben de çok katılımcı bir öğrenciydim. Her derste konuşuyordum. Yani özellikle o derslerde ve işte böyle entelektüel ilgileri de hep öteden beri olan bir çocuk oldum ben yani ve felsefe sosyoloji derslerini alırken içten içe üniversitede de bu bölümlerden birini okumak istediğime karar verdim. Kendimi böyle entelektüel bir meslek yapmaya layık veya öyle yaparsam mutlu olacağımı düşünüyordum. Dolayısıyla sosyoloji veya felsefe okumak istediğime karar verdim (K2, Sosyoloji).

Şöyle, zaten birbirlerine temas eden bölümleri istiyordum. Sosyoloji, felsefe ya da psikoloji. Tabii bunlar arasındaki ayrımları anlayabilecek düzeyde değildim ama bunların bir entelektüel kavrayışa zemin sunabileceklerini düşünüyordum, hala da öyle düşünüyorum. (...) Onun dışında aile dostu dediğimiz 1-2 kişinin, daha bunlar ne diyelim sol görüşlü kişilerdi, onların felsefeyle bağları, sosyolojiyle veya politikayla bağları çok benim için merak uyandırıyor ve gerçekten dünyayla ilgileri güçlüydü. Onun dışında çok yakın 1-2 arkadaşım yine beni güdüleyicilerdi, tartışırdık, konuşurduk. Daha yani lise düzeyindeyken çok farklı metinler okumaya çalışırdık. Bir sürü şiir kitabı okurduk, klasik yine Türk klasikleri... Bu belki daha felsefe dışı bir zeminin daha da daralarak felsefeye bir yönelimin ortaya çıkmasıyla felsefe aslında belirginleşti hayatımda öyle söyleyebilirim (K4, Felsefe).

4.2. LİSANSÜSTÜ EĞİTİME GİRİŞ SÜRECİ

Lisansüstü eğitime başlama sürecinin nasıl geliştiği, nasıl bir plan, güdü ve beklentiyle yüksek lisans ve doktora eğitimlerine başladıkları hakkındaki sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevaplara bakıldığında, kendilerinin akademik kariyer yapma planı veya hayalinin olması başlıca motivasyon kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla

katılımcıların büyük bir çoğunluğu akademisyen olmanın ilk adımı olarak yüksek lisans eğitimine başlamaktadır. Ancak akademisyen olma hedefi bakımından onlar arasında ortak bir yön olmasına rağmen lisansüstü eğitime girişi sağlayan koşullar açısından bir farklılaşma söz konusudur. Burada hem diğerleriyle olan etkileşim süreçleri hem de bireysel arzular ve imkanlar devreye girmektedir. Katılımcıların lisansüstü eğitime giriş süreçlerinde dört husus etkili görünmektedir: (i) lisanstaki hocalarının kendilerini doğrudan veya dolaylı olarak teşvik etmesi, (ii) bireysel çaba ve ilgiler, (iii) mezuniyet sonrası olası diğer seçenekleri kendine uygun bulmama ve (iv) akademik bir kariyer hedeflemeksizin mesleki unvan elde etme amacı.

Lisans eğitimi esnasında özel olarak bir veya birkaç hocanın akademik kariyer konusunda öğrenciyi teşvik etmesi, öğrencinin ileriye yönelik kararlarını yönlendirmesinde etkili bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde doğrudan bir teşvik söz konusu olmasa da bazı hocaların ders verme ve işini yapma şekline duyulan hayranlık, katılımcıları lisansüstü eğitim almaya yöneltmektedir. Bu açıdan lisans öncesi eğitimde lise öğretmenlerinin yaklaşımına bağlı olarak belirli bir disipline yakınlık hissedilen katılımcıların tavrına benzer şekilde bir tavır ortaya çıkmaktadır.

Daha çok aslında yine hocalarımın yönlendirmesiyle olan bir karardı. Özel sektörde iş imkanının daha yüksek ihtimal olduğunu düşünüyordum. Akademik iş olanaklarının kısıtlı olduğunu da bildiğim için akademi başta düşündüğüm bir seçenek değildi. Hocalarımın yönlendirmesi ve cesaretlendirmesi ile oldu. Hocalarımın aslında özellikle etkisi var (K32, Felsefe).

Hocalarım okuldan çağırdılar beni. Birkaç tane hocamla denk geldik. Ben yüksek lisansa başlamadan önce hastanenin ARGE bölümünde ve baş hemşirelerimizin de desteklediği çalışmalar oluyordu. Uluslararası ve ulusal kongreler oluyordu. Ben onlara 1-2 kere veri toplamak için benden yardım istediler, yoğun bakımda çalışıyorum, tamam dedim. Sonra şey yaptım hani baktım mantıklı ve güzel bir şey aslında, normalde hani elimizin altında olan ve bizim bildiğimiz bir şey bir çalışmayla desteklenebilir. Literatüre kazandırma fikri hoşuma gitti. Bu birkaç tane çalışmam da ödül aldı. Ondan sonra hocalarımla denk geldim o konferanslarda ve kongrelerde (...). Hani ne kadar yıldır çalışıyorsun falan alalım seni dediler işte puanım yoktu. Tabii ALES'e girdim, dile girdim sonra oldu ve ben de o şekilde başladım (K21, Hemşirelik).

Ben işte kesinlikle yüksek lisans yapmalıyım ve akademisyen olmalıyım, yoktu aslında. Çünkü akademisyen olmanın sürecine çok hâkim değildim. Çok güzel görünüyordu. Benim hocalarım var, hocalarımı çok seviyorum ve onlar akademisyenler. Ben de onlar gibi olabilirim. Çünkü bildiğim bilgiyi paylaşmayı seviyorum. Sürekli genç bir ortamdayım, dinamik bir ortamdayım. Kendimi sürekli taze tutma şansım var, güncel tutacağım falan. Ya aslında olabilir dedim ve yola çıktım. Sonra hocamla görüştim, ben yüksek lisans yapmayı düşünüyorum hocam ne düşünüyorsunuz bu konuda dedim. O da dedi ki, sakın kaçırma başvuruları ve hemen başvur (K16, İşletme).

Ben aslında hep mühendisliğe giderken endüstride olurum işte üretimi olurum, üretimi kadın da pek yok, üretime girerim kafasındaydım ama ikinci sınıfta bizim moleküler transport diye çok temel ama içinde kuantum fiziği falan barındıran bir dersimiz vardı. O dersin hocasını ben çok sevdim. Hani onu anlayabilmeyi çok sevdim, işte gerçekten bilimin o teori kısmını görebilmeyi, öğrenebilmeyi sevdim. O hocayı çok sevince ona özendim diyebiliriz hani idolum oldu diyebiliriz. Onun gibi olmayı ve öğrencilere onun gibi vakit ayırabilmeyi istedim. Bir de gerçekten çok bilgili bir hocaydı ve bütün bilgisini paylaşırdı herkesle. Ona özendiğim için aslında akademiye seçtim (K3, Kimya Mühendisliği).

Akademik kariyere aslında şöyle, o zamanlarda akademik mi gitsem tam kararlı değildim. Ama orada da bir hocamızın çok etkisi oldu yani yine bana böyle akademik dünyaya teşvik eden hocamız oldu. Çok sevdiğim bir hocaydı, yani ben hep hocaları seve seve gitmişim, şimdi düşünüyorum da (K7, Biyomühendislik).

Alanında uzmanlaşma isteği, bilimsel üretimden ve araştırma yapmaktan keyif alma, alana dair merak duygusunun devam etmesi, lisans eğitimi boyunca proje yazımı, laboratuvar araştırmaları gibi süreçlerin içerisinde aktif yer alma ve bunu devam ettirme isteği ve ders anlatmayı, çalışmayı, araştırmayı, kendini geliştirmeyi sevme gibi nedenler ise daha çok katılımcıların kendi bireysel çaba ve ilgilerini vurguladıklarını göstermektedir.

(...) Bölümü özellikle ikinci sınıftan itibaren tanımaya başladım açıkçası sevdim, ilgi duydum. Burada hani tek beklentim, aslında ben bu alanı sevdim, evet güzel. Akademisyen olmalıyım bu alanda diye düşünmeye başladım. Çünkü belli projelerde asistanlık yaptım, TÜBİTAK projelerinde ve sosyal bilimlerde de bu tarz çalışmaların yapılabildiğini görmek beni heyecanlandırdı ve bunu da akademi yoluyla yapabileceğimi düşündüm. Bu şekilde oldu aslında (K40, Radyo, TV ve Sinema).

KPSS, memur olma isteği bende hiç yoktu yani hiç çalışmadım bile lisans bittikten sonra. Arkadaşlar çalışıyorlardı mesela ama benim hiç kafamda yoktu yani memurluk falan hep akademisyenliği düşünmüştüm. Hiç KPSS'ye girmedim bile

onun dışında özelde bir iş başvurusu falan da yapmadım. Hep akademisyenlik yani kendi ilgi alanım doğrultusunda çalışabileceğim bir iş düşündüm, ona da en uygun akademisyenlik görünüyordu (K9, İletişim Bilimleri).

Yani dediğim gibi şöyle orada aslında hani ben kendimi çocukluktan beri akademide konumlandığı için ya o yönde ilerlemenin yöntemi sonuçta yüksek lisans yapmak, doktora yapmak. Bunu artık hani lisans seviyesine geldiğimde artık biliyordum (K33, Fizik).

Katılımcıların bir kısmı ise doğrudan akademisyen olma arzusu olmaksızın, mezuniyet sonrası olası diğer seçenekleri kendine uygun bulmama, askerlik sürecini erteleme, lisansta kazanmış olduğu beceriler ile akademi dışı bir alanda iş bulma zorluğu, mezuniyet sonrası ne yapacağını bilememe, lisansta başarılı bir öğrenci olma gibi hususlar nedeniyle lisansüstü eğitimlerine başlamaktadır. Eğitim alınan alanda akademi dışında bir iş bulmanın zorluğu nedeniyle akademiye yönelme durumu, Çolak'ın (2014, s. 56) da ifade ettiği bir husustur. Onun araştırmasında ulaşılmış olduğu sonuçlara göre akademik kariyer yapmaya karar verme süreci, akademiye alternatif olabilecek istihdam alanları ile bir ilişki içindedir. Bu duruma ek olarak katılımcıların bahsetmiş olduğu tarzdaki akademi ile kurulan ilişki, başlangıçta onların alana giriş süreçlerindeki tam olarak ne yapacağını bilememe haliyle verilen kararların eldeki imkanları değerlendirmek şeklinde devam etmesine neden olmaktadır. Böylece akademik kariyer yapmanın diğer istihdam alanları ile olan ilişkisi, akademinin doğrudan kendisinin hedeflenmediği bir süreçle de bağlantılıdır.

Yani lisansüstü eğitimi almaya karar verme sebebim dediğim gibi lisansın son senelerine doğru biraz daha böyle akademiye yönelme tercihi olduğu için biraz daha lisansüstü eğitime yöneldim. Şey, dolayısıyla da olabilir. Yani biyoloji öğretmenliği veya biyoloji bölümü mezunlarının iş bulma durumunun sıkıntıya girmesi de buna etki olabilir. İş bulamama korkusu olabilir ve akademiye yönelme gereksinimi de bunu tetiklemiş olabilir (K20, Biyoloji).

Lisansüstü eğitimini zaten aslında hani belki lisansa başladığım anda düşünmüyordum ama hani lisansın sonlarına doğru düşünmeye başlamıştım. Yani ben şubatta mezun oldum lisanstan ve yüksek lisansa eylülde başladım. İşte bir dönemlik bir boşluk verdim. O sırada işte baktım hani bir askere mi gitsem yoksa hani burada çalışmaya mı başlasam diye düşünüyordum. Çalışmaya başlasam belki hani yükseği yapmayabilirdim ama hep askerlik şartı genelde erkeklere hani askerlik şartı istedikleri için askere de gitmek istemediğim için hani yükseğe

başladım. Yani akademisyenlik zaten düşünüyordum ama hani birazcık da böyle oldu (K19, Endüstri Mühendisliği).

Mühendislik ve tıp alanlarından kendileriyle mülakat yapılan katılımcılar için lisansüstü eğitime giriş süreci, mesleki unvan ve statülerini doğrudan etkilediği gerekçesiyle farklılaşmaktadır. Örneğin mühendislikte yüksek mühendis unvanı alabilme veya tıpta uzmanlık ile belli bir branşta uzman unvanı alma süreçleri akademik olmaktan çok mesleki yatırımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mühendislik özelinde yüksek lisans yaparken aynı zamanda araştırma görevlisi kadrosu almak, mühendis olarak mesleğe devam etmek yerine akademide kalarak doktora eğitimine devam etmeyi daha cazip kılıyor gibi görünmektedir. Akademik kariyer yapmaya bu şekilde karar veren katılımcılar, Elster'in ifade ettiği haliyle “amaçlanmamış sonuçlar” ile karşılaşmaktadır. Katılımcılar başlangıçta istek ve fırsatlarına bağlı olarak lisansüstü eğitime başlamaktadır. Ancak lisansüstü eğitim almanın sonucunda ortaya yeni istek ve fırsatlar çıkabilmektedir. Böylece sürece girişte hedeflenmeyen eylemler, amaçlanmamış sonuçlar şeklinde kendisini göstermektedir (Elster, 2010, s. 357).

(...) Yani akademi hani lisansın son sınıfında da vardı ama hani sonuçta başka planlar da olmalı yani tek bir akademi tek ille ben akademisyen olacağım diye bir şey hiçbir zaman söylemedim. Yani özel sektörde de farklı işler hani denk gelse belki olabilirdi. Yani illa hani akademisyen olmak gibi şeyim yoktu. Yani tek planım hiçbir zaman olmadı yani (K19, Endüstri Mühendisliği).

Tabii şöyle yani kendimi geliştirmek çok istiyordum, yüksek mühendis unvanını almak istiyordum. Aynı zamanda araştırma görevliliği sınavları için de bu durum bana yaradı yani işime yaramıştı (K1, Kimya Mühendisliği).

Katılımcılar açısından tıpta uzmanlık eğitimi de doğrudan akademik kariyer hedefi ile başlamamakla birlikte akademiye doğru evrilme ihtimalini içinde barındırmaktadır. Ancak bu katılımcıların ilk hedefleri uzmanlığını almış oldukları branşta uzman doktor unvanı ile mesleklerine devam etmektir. Pratisyen hekimliğin zor ve belirsiz çalışma koşulları, alanda net bir branşa duyulan ilgi ve belirli bir branşta uzmanlaşmış olmanın getirilerine sahip olma isteği, katılımcıları uzmanlık eğitimi almaya yönelten sebepler olarak durmaktadır.

Sonuçta bir süre acilde çalıştım ve bu koşullar altında çalışmak istemediğimi ve bir konuda uzmanlaşmak istediğimi, branşlaşmak istediğime karar verdim. Çünkü genel pratisyenlik yaptığın zaman, acilde çalıştığın zaman her türlü durum sana gelebiliyor ve biraz daha farklı bir sorumluluk sahibi olabiliyorsun, bundansa biraz daha özelleşmiş olmasını istiyorsun (K6, Çocuk Psikiyatrisi).

Yani aslında şöyle, yani uzmanlık, ben hep istiyordum zaten bizde mecburi hizmet var biliyor musun bilmiyorum ama mecburi hizmetle atandık. Sonra yani mecburi hizmette pratisyen olarak çalışıyordum. Yani daha işimi daha iyi yapabilmek aslında temel şey oydu yani. Yani pratisyen olduğunuz zaman daha temel şeyleri yapabiliyorsunuz, işimi daha iyi yapabilmek bir alanda uzmanlaşmak istedim o şekilde uzmanlığa karar verdim (K11, Psikiyatri).

4.3.TEZ KONUSU SEÇME SÜRECİ

Mülakatlar esnasında katılımcılara, tezlerinde çalışmak istedikleri konuya karar verme süreçlerinde etkili olan ve tez konularını onlar için çalışmaya değer kılan hususların neler olduklarına dair sorular yöneltilmiştir. Ek olarak, tıp alanından katılımcıların yüksek lisans gibi bir süreç yaşamamış olması ve tez konularından önce uzmanlık yapacakları alana dair bir seçim yapmaları söz konusu olduğu için onlara ayrıca uzmanlık alanını tercih etme süreçleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu başlık altında, katılımcıların tez konuları ile ilgili olarak doğrudan kişinin kendisini ifşa edebilecek ayrıntılara yer verilemeyeceği ve araştırmacının farklı bilimsel disiplinlerden tez konularının içeriğine ilişkin değerlendirme yapması mümkün olmadığı için genel hatlarıyla tez konusunun katılımcıları kendisine çeken veya katılımcılar için zorunluluk haline dönüşen yönleri ele alınmaktadır.

Tüm disiplinlerden katılımcılar için tez konusu seçiminde üç ana tavır olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki bireysel deneyim veya kişisel hayat öyküsüne bağlı olarak bir seçim yapma tavrıdır. İkinci olarak belirli bir konuyu çalışmanın, kendisine stratejik bakımından üstünlük sağlayacağı düşüncesi ile tez konusunu seçme tavrıdır. Son olarak ise akademi dışı mesleki tecrübelerine bağlı olarak, alandaki deneyimlerini akademik bilgi ile ilişkilendirme çabasıyla konu seçimi yapma tavrıdır.

Tez konusu seçiminde bireysel deneyim, ilgi, eğilim, değer veya kişisel hayat öyküsüne bağlı olarak, kendini çalışılan disiplinin belli bir alanına yakın hissetmek ve o alanda çalışmayı istemek katılımcılar arasında görülen bir eğilimdir. Bu eğilim (i) kişisel yaşantıya bağlı olarak tanıdık olanı açıklama isteği veya (ii) sahip/yakın olunan değer ve ideolojiler doğrultusunda/bağlamında belli bir konunun benimsenmiş olan değer veya ideolojinin haklılığını/doğruluğunu bilimsel olarak ispat etme arayışı şeklinde görünür olmaktadır. Bireysel deneyimin devreye girdiği noktada özellikle aile öyküsünün etkisi ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, kendi ailelerinden kaynaklı olarak edindikleri deneyimleri bilimsel alana taşıma ve kendilerine tanıdık olanı bilimsel alanda açıklama arzusuyla hareket etmektedir. Bu açıdan bilimsel bir araştırma konusu veya sorunu, bilimin kendi içindeki tartışmalardan hareketle oluşturulmaktan ziyade bireylerin sosyal yaşantılarını açıklama isteği ile bağlantılı görünmektedir.

Şöyle dil ilişkileri benim dikkatimi çeken bir konu. Annem göçmen benim, anneannem çok az Türkçe biliyordu. Yaşlandıkça da unuttu Türkçeyi. O yüzden dikkatimi çekiyordu (K18, Türk Dili ve Edebiyatı).

Ben gıdadan devam etmeyi zaten istiyordum. Sonrasında bir taraftan da ben demiştim ya babam da çiftçi, hep tarımın içindeydim. Hani çiftlikte büyüdüm, çiftçilerle büyüdüm işte ailem çiftçi vesaire, bitkisel üretim ile ilgileniyor benim ailem. Ben de bitkisel üretime devam etmek istedim. Yani hem aileme katkı olsun hem tabii ki kendimi geliştirme bilime katkı olsun diye düşünüyordum (K27, Tarım Ekonomisi ve Yayımları).

(...) Doktorada şöyle oldu. Aslında doktorada yurt dışına giden Türkiyeli göçmenlere bakıyorum, özellikle (...) bağlamında bakıyorum. Çünkü benim yine doğup büyüdüğüm semtte göç hareketliliği çok yüksek. Yani o kadar ki mahalleden çıkmanın kendisi bir başarı addediliyor. Yani göç etmenin o mahalleden çıkıp başka bir yere gitmenin kendisi mesela yurt dışına gittin ama hangi koşullarda yaşıyorsun? Bunun hiçbir önemi yok. Yeter ki gitsin mantığıyla böyle. (...)’ye giden benim ailemde de çok insan var, çok insan olmuştu. Bu bende hani şey uyandırdı. Tamam, yani bu insanları çalışayım (K41, Antropoloji).

Aile yaşantısı ile bağlantılı araştırma konusu seçimi dışında, bireysel değerler veya ideolojik konumlanmalar da katılımcıları bir konuyu bilimsel düzlemde araştırmaya itmektedir. Bu bağlamda K13, tez konusunu belirleme sürecinin arka planında sol görüşlü olmasının etkisinden bahsetmektedir. K23 ise doğrudan bir ideoloji ile

bağlantılı bir seçimden bahsetmemekle birlikte insan yararı ve zararına dair bir şey yapıyor olma ayrımını kendi bireysel değerlerinden hareketle belirlemektedir. Bu açıdan ikilemin insana faydalı tarafına alandaki sağlık ile ilgili çalışmaları dahil etmekte ve bu nedenle de alanının yalnızca kâr üretimini desteklediğini düşündüğü tarafından uzak durmayı tercih etmektedir.

Tamam o zaman konulardan da biraz bahsedeceğim. İlk tez konum (...). Hani zaten sol görüşlü bir yerden geldiğim için hani kadın erkek eşitliği noktasında kafa patlatıyordum, onunla ilgili oldu (K13, Psikoloji).

Lisans sürecinde de yani mühendislik¹⁸ şöyle bir şey yapacağınız iş ne olursa olsun ne mühendisi olursanız olun şirkete para kazandırmak üzerine hani bütün amacınız bu zaten. Orada ben biraz sıkıntı yaşamaya başladım lisans sürecinde. Çünkü böyle bir şey beni motive edemiyor bir türlü. Problem çözmeyi çok seviyorum ama çözdüğüm problemin diğer insanlara yararı olmayacak ve daha çok zararı olacaksa bir şirket para kazansın diye çok benlik bir şey değil bu. (...) Yüksek lisansta iki tez yazdım. O iki tez de sağlıkla ilgiliydi ve beni çok tatmin etti yani çünkü mühendislik, şirket tam insan zararı olan bir şeyken bilimsel çalışma yapıyorsun ve bu insanların sağlığına iyi gelen bir şey. Hani tatmini çok fazla yüksekti (...) (K23, Biyoinformatik).

Katılımcılar bireysel ilgileri ile ilgili olarak ayrıca lisans ve lisansüstü eğitim dönemlerinde almış oldukları bir dersin veya dahil oldukları bir projenin etkisinde kalarak o alanda edinmiş oldukları bilgilerini ilerletme ihtiyacı veya isteği ile önceki deneyimlerinin devamı niteliğinde de konu seçimi yapabilmektedir.

Doktorada ben bir ders almıştım. O ders bayağı ilgimi çekmişti sonra kendi ilgi alanım da zaten oraya yönelikti. O dersteki okumalar ile çok paralel yani tamamen kendi ilgi alanım yani zaten oraya gitme amaçlarımdan birisi de buydu. Burada kalsam daha alakasız, benimle ilgili olmayan şeyler çalışacaktım. Oraya gidince kendi ilgi alanıma çok daha rahat yönelebildim (K9, İletişim Bilimleri).

Aldığım derslerde yüksek lisansta aile ve kadın dersleri ağırlıklı olarak almıştım. Konuları öyle yapmıştım yani. O şeyle, o vesileyle hoşuma gitmişti. (..) danışman hocam kadın çalışıyor, ben de zaten kadın çalışmak istiyordum yani çalışmak istediğim alanla ilgili bir değişiklik yaptım yani o vesileyle ben belirledim, hoca da kabul etti (K30, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi).

¹⁸ K23'ün mühendislikle ilgili yorumu, lisans eğitiminin bilgisayar mühendisliği alanında olması ile ilgilidir. Lisansüstü eğitimi daha çok biyoloji ağırlıklı olduğu için iki alan arasında hem bir bağlantı kurmuş hem de iki alanın birleşiminde kendi değerlerine uygun bir konum oluşturmuştur.

Burada kısaca şunu söyleyebilirim, bir danışmanın etkisi var. Danışmanımın aldığı dersin çok etkisi var. Bir de kendi zihinsel sorgulamalarım. Ben bu alanda ne yapıyorum, kime ne faydam var gibi soru işaretlerinin beni bu tez konusuna ittiğini söyleyebilirim (K22, Eğitim Yönetimi).

Tezlerinde belirli bir konuyu çalışmanın kendilerine stratejik bakımından üstünlük sağlama ihtimali ile tez konusunu belirleyen katılımcılar ise aynı zamanda üniversitelerde akademik kadrosu olmayan katılımcılardır. Akademik kadro arayışları dahilinde belirli konulara yönelen katılımcılar, bu konuyu çalışmış olmakla ilerleyen süreç içerisinde kendi emeklerine/bilgilerine ihtiyaç duyulan bir konumda olmayı umut etmektedir. Bu açıdan tez konusu aynı zamanda ileriye yönelik bir yatırım olarak konumlandırılmaktadır. Stratejik olarak tez konusu seçiminin bir diğer ayağında ise YÖK veya TÜBİTAK'ın (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) burs imkanlarından faydalanabilmek amacıyla belirlenmiş olan öncelikli alanlara başvuru yapan katılımcılar bulunmaktadır. Bu katılımcılar başlangıçta çalışacakları alanı kabul ederek eğitimlerine başlasalar da tez konularının şekillenmesi noktasında belli bir serbestlik sahibidir. Ayrıca çalışılan alanın zorunluluk gibi görünen yönüne karşın katılımcılar çalışmalarını severek yürüttüklerini vurgulamaktadır. Yine de asıl amacın burs imkanından faydalanmak olduğu düşünüldüğünde stratejik bir hamle olarak değerlendirilmesi mümkündür.

(..) Yani başta bir çevre çalışmak istedim yüksek lisansta çünkü şöyle çevreyi biraz daha stratejik düşündüm. Mesela aslında çevre alanı, ben dışarıda olduğum için bir şekilde kendimi üniversiteye kabul ettirebilmek için dedim ki, böyle kısıtlı olan bir alanda uzmanlık yaparsam beni talep ederler. Tabii çevreci de neredeyse hiç yok üniversitelerde yani anca kent bilimciler işte emekliliğine yakın çevre kitabı falan yazarlar öyle olur. Yani işte ben dedim bu şekilde kendimi uzmanlaştırayım (...) (K14, Kamu Yönetimi).

Şöyle bir dipnot düşeyim, ben YÖK bursiyeriyim demiştim. YÖK bursu şöyle bir şey öncelikli alan belirliyorlar ve bu alanlarla ilgili çalışma yapan doktora öğrencilerini destekliyorlar. Yani bize önden bir kısıt geliyor. Aslında spesifik değil ama mesela bana (...) başlığı yani bu başlık altında herhangi bir şeyi uyarlayabilirim ama tabii bu da çok derya deniz. Eğer bu burs olmasaydı da yine bu konuda çalışır mıydım? Kesinlikle çalışırdım. Hatta bursun bu konudan çıkması ve böyle ilerlemesi tamamen şansımды ve çok memnunum bu durumdan (K16, İşletme).

(...) doktora geçtiğimizde doktorada şimdi 100 2000 bursiyeri olduğum için belirli bir alanda çalışmam gerekiyor. Benim alanım (...). Hal böyle olunca benim seçim alanım daralmış oldu. Yani bu alanda seçmek zorundaydım. Bu yüzden de doktora tezinde (...) ile ilgili devam etmem zorunlu oldu. Yani onu ben seçmedim ama severek yani severek devam ediyorum **(K27, Tarım Ekonomisi ve Yayımları)**.

Onda da şunu söyleyeyim, biraz danışman hocamın şeyi oldu. Burada vaat gibi bir şey diyeyim yani neden işte yani konuyu bu şekilde belirle, atanmak çok kolay olur işte seni böyle şey havada kaparlar gibi böyle tam nasıl diyeyim nokta atış böyle tam böyle bam telimden vurdu. Tabi süreç öyle olmadı o ayrı mesele (...) **(K29, Su Ürünleri Mühendisliği)**.

Doktora eğitimlerine devam eden ve eğitim süreçleri ile bağlantılı olarak sağlık, eğitim alanlarında veya özel sektörde meslek sahibi katılımcılar ise tez konularını belirleme noktasında, mesleki tecrübelerine bağlı olarak, alandaki deneyimlerini akademik bilgi ile ilişkilendirme çabasıyla konu seçimi yapmaktadır. Mesleki alanda birebir şahit oldukları sorunlara çözüm bulma amacıyla tez konusunu belirleme, bu katılımcılar arasında görülen bir eğilimdir. Ayrıca sorun çözme niyetinden bağımsız olarak çalışma alanında bilgi ve beceri bakımından daha yetkin hale gelebilmek amacıyla bir konunun derinlemesine araştırılma ihtiyacı da bulunmaktadır. Dolayısıyla özellikle bu katılımcıların kendi pratik deneyimleri ile akademik araştırma alanını ilişkilendirmesi söz konusu olmaktadır.

Yani ben lisansta daha çok muhasebe ve finans ile ilgilendim ama özel sektör satış ve pazarlamaya dönünce akademiye de böyle ilerletmeye karar verdim. Eğer direkt mesela lisanstan gelmiş olsaydım, yüksek lisans ve doktorada belki o zaman ekonomi veya finans ağırlıklı bir akademik kariyer düşünebilirdim. Ama özel sektördeki tecrübelerle istinaden o zaman ikisini birbiriyle meç edip pazarlamada ilerlemek istedim **(K25, İşletme)**.

Hem mesleğim açısından bana faydası olacak konular seçtim. Yani mesleğimde çiftliklerde gördüğüm sorunlar vardı, bazı sorunlar. Şey yapmak istedim. Yani incelemek istedim. Bir de hocamla birlikte birazcık konuştuk, kabul etti o da öyle yaptık yani **(K26, Veterinerlik)**.

Normalde aklımda hiç olan bir konu değildi ama servise bakınca ve bir süre sonra da sevince (...) çalışmayı, hoşuma gitti. Tezimi de bu alanda yapınca dedim ki, ben bunu devam ettirmeliyim. Çünkü bu alanda çalışan çok fazla diyetisyen yok. Bu alanda beslenme ile ilgili bilgileri de düzenleyip aktaracak çok kişi yok. Dolayısıyla en azından benim yaşadığım zorlukları bir kısım insan yaşamamasın diye.

Dolayısıyla biraz da o amaçlı başlamış olduğum doktora (K28, Beslenme ve Diyetetik).

Aslında yani yaptığımız meslek hani dünya bakış açımız bunları belirlemede en önemli rol ve faktör oldu. (...) matematik eğitimcisi olduğum için matematikteki gördüğümüz aksaklıkları yani işte o kavramların öğrenilmesinde yaşanan zorlukları daha böyle basite indirgemek için bazı çalışmalar yapmıştım. Bunun için mesela bilişim teknolojilerinden anlamak önemli bir şeydi. Şimdi öğretmenin karatahtada bir grafik çizmesi ile bilişim teknoloji olarak tarif ettiği bir grafik çizmesi arasında dağlar kadar fark oluyordu. Bu dikkatimi çekmişti (...) (K35, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri).

Tüm bu süreçler içerisinde konuyu belirlemede danışmanın etkisinin farklı şekillerde konumlanması mümkündür. Tez danışmanı ve öğrenci arasındaki ilişki “Akademik Sosyalleşme” başlığı altında ele alınacak olup burada yalnızca tez konusunun belirlenmesi aşamasında danışmanın rolüne değinilecektir. Tez danışmanı konuyu doğrudan öğrenciye verme şeklinde bir tavır alabildiği gibi öğrencinin önerileri üzerinden yönlendirme yaparak ortaklaşa karara varmak şeklinde de sürece dahil olabilmektedir. Tez konusu seçiminde danışman yönlendirmesi, en baskın haliyle fiziksel bilimler alanında ortaya çıkmaktadır. Fizik, matematik veya mühendislik alanlarında doktora yapan katılımcılar çoğu halde ya doğrudan danışmanın vermiş olduğu konuyu çalışmakta ya da kendilerine atanmış danışmanın çalışma alanına dahil olan bir konuyu seçmektedir.

(...) benim istediğim konular örneğin 20 tane konu başlığı belirlemiştim. Hiçbiri de danışmanımın uzmanlığıyla uyumuyordu. O yüzden danışmanımın tercihine yöneldim. Yüksek lisans bu şekilde tamamladık (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Ancak bu durumun yalnızca bu alandaki katılımcılara özgü bir durum olmadığını, görüşme yapılan diğer alanlardan az sayıda da olsa katılımcının benzer ifadeleri olduğunu söylemek gerekir. Örneğin tarih bölümünde doktora eğitimine devam eden K5 yüksek lisans tez konusu seçiminde kendisini tecrübesiz hissetmesi nedeniyle hocasının önerisini kabul etmiştir.

İlk konumu bir tane hocama sordum, dedim ben bir konu bulmam lazım ama okuyorum bu arada ama bu bir metot işidir, usul işidir. Çok da bilmiyorum. Ya

dedi şöyle birine baksan var mı, sonra tespit ettim evet doğrudan o kişinin hayatı yapılmamış. (...) diye bir adamı çalıştım (K5, Tarih).

Danışmanın tez konusu seçiminde asıl belirleyici rolde olması, bir yönüyle öğrencinin yönlendirilme ihtiyacı ile ortaya çıkmaktadır. Örneğin matematik alanında doktora yapan bir katılımcı, zaten tez konusunu mutlaka danışman hocanın vermesi gerektiğini ve bunun matematik alanı için neredeyse bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir. Fizik ve endüstri mühendisliği alanlarından katılımcılar ise doğrudan böyle bir zorunluktan bahsetmemekle birlikte danışmanlarının çalışacakları problem veya konu hakkındaki yönlendirmesinden bahsetmektedir.

(...) hoca bana işte kendi bir problem verdi. Hesapla şöyle şöyle hesaplar yapacaksın dedi. Gittim (...) 'ya başladım işte çalışmaya (K33, Fizik)

Yani bizim alanda şöyle matematik gerçekten derya deniz mesela 6-7 tane alt anabilim dalı var ve hepsi çok başka şey çalışıyor. Mesela ben oda arkadaşımınla farklı anabilim dallarındayız ama onun çalıştığı konuyu bile anlayamam. Yani bizde o kadar farklı ki. O yüzden bir öğrencinin kendi başına konu ya da problem bulması çok zor. Zaten şu an matematik anabilim dalındaki hani lisansüstü eğitimdeki en büyük problem çalışacak problem bulmak. Hani yani çözeceğiniz bir problem bulmak çok zor. Hani konuyu ve alanı geçtim. Mesela çalışmak istediğiniz alan olabilir ama oradan problem çıkarmak alanın eksikliğini görmek çok çok zor. Büyük bir tecrübe lazım. Bir de çok büyük literatür taraması lazım. Yani mümkün değil. Çünkü uygulama alanı da çok matematiğin ama teorik kısmını anlamak çok zor. Yani elinize bir makale herhangi bir matematik makalesi alıp baktığınızda onu anlamak için o alanda çalışıyor olmak lazım. Hani o konuyu sizin de çalışıyor olmanız lazım. O yüzden bir öğrencinin tek başına problem bulması mümkün değil. Yani ben hani bulmuşsa bir öğrenci gerçekten temelinde bir problem çözmüştür ki bulmuştur. Yani o yüzden benim yüksek lisans tezim, danışman hocamın doktora tezinin devamıydı. Hani doktora tezinden kalma ufak problemler vardı. Çok çok çok çok ufak. Hani böyle birkaç tane. O yüzden birazcık o problemlerin böyle sonuçların devamıydı yüksek lisans tezim (K37, Matematik).

Hani mesela ne bileyim hani doktora konusunda mesela aslında hocamın biri şöyle bir konu var işte bu konuya da bakabiliriz gibi hani beni yönlendirdi. İlla bunu yap demedi ama yönlendirince bana da mantıklı geldi. Bu şekilde oldu. Yüksek lisans da birazcık bu şekilde oldu, ben beğendim memnunum şu an memnunum yani gayet. Yani doktora da yüksek lisansla birazcık bağlantılıydı. O nedenle yaptığım yani yaptığım için o konuları seçtiğim için mutluyum yani ama yönlendirmeye oldu. Yani direkt hani ben bunu istiyorum deyip yapmadım (K19, Endüstri Mühendisliği).

Bu durumda özellikle K37'nin işaret etmiş olduğu hususlar bakımından, danışman tercihi öğrencinin bir araştırma sorunu tarif edebilmesi için ayrıca önemli hale gelmektedir ve öğrenci kendi başarı durumunun, danışmanının yetkinliği aracılığıyla belirleneceğine yönelik bir inanç taşımaktadır. Bu bakımdan öğrencinin tavrı, Coleman'ın (1994 akt. Field, 2008, s. 28) tarif ettiği gibi karşılıklı güvene ve ortak iş yaparak büyümeye dayanan sosyal sermaye arayışına benzemektedir.

Danışmanın tez konusu seçiminde asıl belirleyici rolde olduğu bir diğer durumda ise öğrencinin yönlendirilme beklentisinden bağımsız olarak çalışılacak konunun zorunluluk haline gelmesi söz konusudur. Bu durumda öğrencinin kendi ilgi alanları veya önceki tecrübeleri önemsizleşmekte ve danışman ile öğrenci arasında tek taraflı bir etki ve iletişim ortaya çıkmaktadır. K7, araştırma görevlisi olarak atandığı bölümün iç işleyiş dinamikleri nedeniyle doktora tezine dair kendi dışında gelişen ve onun için bir zorunluluk haline dönüşen süreci anlatmaktadır.

Doktorada pek öyle olmadı çünkü doktora geldiğim zaman, şöyle bir mantık vardı, araştırma görevlileri hocalara dağıtılıyordu ve o kişi hem hocanın konusunu yapıyordu hem de işte asistanlığını yapıyordu. Yani tutup benim danışman hocam biriyken başka bir konuda çalışmıyordum ve bu dağılımı da biz belirleyemiyorduk. Hocalar kendi aralarında belirliyorlardı, istemeyen bırakıyordu, başka bir hocaya gönderiyordu falan. Benim orada kısıtlı bir hoca seçimim vardı, başka bir üniversitede devam etmemi zaten istememişlerdi o yüzden o kısıtlı hoca seçiminden bana verilen hocaya gitmek zorunda kaldım, onun konularına çalışmak zorunda kaldım ve o yüzden de hiçbir zaman mutlu olamadım (K7, Biyomühendislik).

Tıp alanından kendileriyle mülakat yapılan katılımcılar daha önce de belirtildiği üzere tez konusu belirlemeden önce uzmanlık alanı tercihi yapmaktadır. Stajyerlik¹⁹, intörnlik²⁰ ve pratisyen hekimlik²¹ dönemlerinde hastanenin farklı servislerinde deneyim kazanma ve gözlem yapma fırsatı bulan tıpçılar, buradaki deneyimlerinden hareketle tercih yaptıklarında hem kendi ilgi alanlarını devam ettirebilecekleri hem de

¹⁹ Tıp fakültesi öğrencilerinin lisans eğitimlerinde gözleme dayalı eğitim süreci.

²⁰ Tıp fakültesi öğrencilerinin lisans eğitimlerinin son yılında pratik olarak hekimliğe hazırlanması süreci.

²¹ Tıp fakültesi mezunu olan ancak uzmanlık eğitimi almamış hekim.

çok ağır çalışma ve nöbet koşullarına maruz kalmayacakları bir alana yönelme eğilimindedir.

(Çocuk psikiyatrisi tercihi) *Biraz daha rahat olması nedeniyle. İşte nöbet sayılarının daha az olması, günlük bakılan hasta sayılarının biraz daha sınırlı sayıda olması, daha az riskli konularla uğraşıyor olması nedeniyle karar verdim (K6, Çocuk Psikiyatrisi).*

Aile hekimliği alanında uzmanlığımı aldım, onu seçmemin sebeplerinden biri de ya cidden bizim internlik oluyor son sınıfta işte altıncı sınıfta, bayağı her işte çalışıyoruz. Normal doktor bazen hatta sekreter, hemşire gibi falan. Bölümleri de görüyorsun. Nasıl bir işleyiş var işte zor mu kolay mı rahat mı? Hani orada böyle nöbet tutarken falan çok zorlandım gerçekten. Mesela nöbet tutuyorsun 24 saat, onun üzerine gidiyorsun bir de işte 12 saat poliklinik yapıyorsun. 36 saat hastanede uykusuzsun, gece hasta geldiyse hiç uyumamışsın. Biraz internlik döneminde karar verdim. Hani nöbetli bir bölümde cerrahi ya da zor bir bölümde aslında mesela tıp fakültesine cerrahi istediğim için girmiştim ve plastik cerrahi falan düşünüyordum hatta kadın doğum bile hani düşünebilirdim ama mesela puanım bunların çoğuna da yetiyordu. Ama yazmadım çünkü çok ağır koşullardan dolayı biraz daha rahat olmak istedim (K12, Aile Hekimliği).

Şey değil, hani ilgimi, ilgim demeyelim de böyle çok karar verdiğim en başından beri ben göğüs hastalıkları uzmanı olacağım dediğim bir durum yoktu. Hatta cerrah olmak istiyordum ben, çok uzunca bir zaman böyle dördüncü yılım filan ameliyathanelerde geçmiştir. Yani ders aralarında böyle tenefüs işte öğle aralarında filan yemek yemekten kaçıp ameliyathaneye giderdim. Kadın doğum cerrahisi olmak istiyordum aslında. Ama işte son yıl internlik yılı ve biraz da işin içine girdiğiniz ve gerçeklerle yüzleştiğiniz bir dönem, çok zordu. Yani o çalışma koşulu işte gınaşırı nöbet tutmak, hayatın çok büyük bir kısmını hastanede geçirmek ve o rutinin bir parçası olup başka bir şeye vakit ayırmamak kısmı hani bu korkuttu gözümü. İşime yabancılaşıp işi kötü yapmak işte o istediğim insan iletişimini yeterince sağlayamamak, Allah kahretsin nerden seçtim bu mesleği demem için bir düşünmem gerektiğini fark ettim. Sonra böyle bir cerrahi kafamda yavaş yavaş gerilere düşmeye başladı (K17, Göğüs Hastalıkları).

Sonuç olarak katılımcıların tez konularını belirledikleri süreçte, bireysel motivasyonlarını ne üzerinden kurguladıkları ile birlikte dışsal etkenlerin devreye girmesi de söz konusudur. Bununla beraber tez yazılan konuyu değerli kılan unsurlara bakıldığında güncel, yenilik getirici, farklı bir konu olması yani daha önceden ya çok az ya da hiç çalışılmamış bir konuda söz söylemenin literatüre katkı sağlamak açısından daha önemli olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Ayrıca konunun herkesi ilgilendiren,

gerçek hayatta ciddi bir karşılığı olan ve ülkeyi kalkındırmak açısından faydalı olması da onu değerli kılan unsurlar arasında yer almaktadır.

(...) Baktım, gerçekten de ilginç bir konu yani şu anlamda ilginç, (...) başlı başına bir magazin yani sosyolojik anlamda bir magazin, çalışılmaya değer bir tuhaflık ya da yeni bir şey, alışıldık bir şey değil. İkincisi de Türkiye'de çok fazla çalışılmamış hatta neredeyse hiç çalışılmamış. Dolayısıyla bakir de bir konu, ben bu konuda çalışırsam bunun bir değeri olur, literatüre katkı yapmış olurum, yeni şeyler daha çok keşfederim ve bir de herkesi ilgilendiren konular yani (...) **(K2, Sosyoloji)**.

Ya şöyle hani o, hâlâ da biraz öyle düşünüyorum. Böyle çok kritik bir konu olduğunu işte ülkelerin kalkınmasında veya dış ticaret politikalarının belirlenmesinde ya da sanayileşme politikalarının belirlenmesinde önemli olduğunu düşündüm. Yani böyle hayatta gerçekten ciddi bir karşılığı olan bir konu olarak düşündüm. Öyle seçtim **(K10, İktisat)**.

Tezimde (...) gibi bir çalışma yaptık. Tabii bunun literatürde çok fazla hatta hiç benim çalışmama benzeyen çalışma neredeyse yoktu, işte yurt dışı kaynaklı literatürde birkaç çalışma vardı. Onlar da hani böyle birebir tam aynı değildi. Biz böyle öncesi sonrası gibi hani insanlara yaptık ama onlar genelde işte şeydi böyle önceden girilmiş verileri inceleyen çalışmalardı **(K12, Aile Hekimliği)**.

Doktora sürecindeki hani soracak olursanız, doktora sürecinde hani alanı tanıyorsunuz. Ben ne yapabilirim ne daha popüler ne daha şey getirecek? Hani farklılık ne olabilir? Yani daha özgün alanlar ne, daha bakir alanlar hangileri işte çalıştığınız kısım ile ilgili (...) **(K35, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri)**.

4.4. DOKTORA SÜRECİ VE SONRASINA DAİR PLANLAR²²

Katılımcıların halihazırdaki mesleki pozisyonlarına bakıldığında dört ayrı grup ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak ise doktora sürecini algılama ve sonrasına dair yaptıkları planlarda değişim olduğunu söylemek mümkündür. Üniversitelerde araştırma görevlisi, öğretim görevlisi veya üniversite hastanelerinde asistan doktor olarak çalışanlar ilk grubu oluşturmaktadır. İkinci grupta akademi dışı sektörlerde çalışanlar, üçüncü grupta araştırmacı bursiyer olanlar ve son olarak herhangi bir işte çalışmayanlar bulunmaktadır.

²² Bu başlık aynı zamanda tıp eğitimi alan katılımcıların uzmanlık eğitimleri sürecini ve sonrasına dair planlarını da ima etmektedir.

Üniversitede akademisyen olarak çalışmanın veya bilimsel üretimin, kişinin kendini idame ettirebilmesini sağlayan maddi koşulları da üretmesi yani bireylerin bu yolla geçimlerini sağlayabilmesi, doktora sürecine bakışı ve doktora sonrası planların oluşumunu da yönlendirebilmesi açısından ayrı bir anlam ifade etmektedir. Bununla birlikte, doktora sürecine devam ettiği halde ancak ileriye yönelik planlarında bu süreci maddi gelir kaynağına dönüştürme umudu taşıyan bireyler de bulunmaktadır. Dolayısıyla bu iki taraf arasında sürecin yönetimi açısından bir farklılık söz konusudur.

Bir üniversitede çalışmakta olan katılımcıların büyük bir çoğunluğu akademik kariyerlerine devam etmek konusunda kararlıdır. Bununla birlikte mesleki pozisyonu ve alanı fark etmeksizin katılımcıların geneli, doktora sonrası yurt dışı eğitim veya post doktora deneyimi kazanmayı önemsemektedir.

Doktora sonrası planım şu. Bir postdoc bulup daha sonrasında Almanya'da birkaç sene geçirip daha sonrasında ilerlemek veyahut Türkiye'de eğer kalırsam da ona göre bir plan yapmak (K38, Beslenme ve Diyetetik).

Aslında şöyle doktoradan sonra, doktora sürecinde öncelikle kendimi çok iyi geliştirmek isterim alanımda. Yani her ne olursa olsun o konuda uzman birisi kesinlikle olmak istiyorum ilk olarak. Mezun olduktan sonra eee evet akademik hayat devam edecek gibi görünse de muhtemelen yurt dışı deneyimi almak istiyorum yani, kalıcı ya da geçici onu şu an göremiyorum ama ee yurtdışında kesinlikle çalışmak isterim bir süreliğine. Bunu zaman gösterecek (K1, Kimya Mühendisliği).

Katılımcıların yurt dışına eğitim amaçlı veya iş ve yerleşme amacıyla gitmeyi planlamalarındaki nedenler farklılaşmaktadır. Örneğin üniversitelerde akademik pozisyonu bulunan ancak akademi dışı seçenekleri değerlendirmeyi düşünen ve yeni seçenek arayışında olduğunu belirten katılımcılar bulunmaktadır. Türkiye'deki üniversitelerde araştırma teçhizatı temin etme ile ilgili imkanların kısıtlı olması, bilimsel araştırma yapabilmenin tek yolunun üniversitede kalmak olmadığını fark etme ve çalışma ortamından duyulan memnuniyetsizlik bu arayışın sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akademide kalmayı düşünmüyorum. (...) Ama doktora sonrasında bir postdoc pozisyonu bulup yurtdışında en azından bir Avrupa'da hani 1-2 yıl bir deneyim yaşamak istiyorum. Ondan sonra karar vereceğim gibi daha çok aslında akademide kalsam mı, kalmasam mı kısmına. Yurt dışında bilimsel anlamda aslında daha çok şey yapabiliyorsunuz. Yani ben (...) 'da kaldım ve imkanların ne kadar fazla olduğunu böyle ağızım açık kalarak izledim. Bizim alanda bir de özellikle laboratuvara girmek, analizleri yaptırabilmek, kimyasalları temin edebilmek o kadar zor ki hani. Türkiye'de kurları düşününce özellikle ve her şeyi yurt dışından getirttiğimizi düşününce zaten bir projede sağlanan miktar da çok düşük kalmış oluyor bu nedenle. Ama orada gerçekten çok projesi olan bir hocanın yanına gittiğiniz zaman bütün imkanlar ayaklarınızın altına seriliyor ve siz bunları düşünmek zorunda değilsiniz. Şu kimyasalı alsam mı acaba, deneyebilir miyim acaba, deneyemez miyim acaba gibi böyle bir tereddütte kalıp bütçenizi ona göre ayarlamak zorunda kalmıyorsunuz. Zaten bir bütçe var, siz denemek için bile olsa sipariş verebiliyorsunuz bir şeyi (K3, Kimya Mühendisliği).

Çok kararlı değilim yani devam edebilirim ama devam etmeyebilirim de. O konuda daha geniş bakıyorum. Normal özel bir AR-GE firmasında da çalışabilirim, bu yurt dışında da olabilir. Sadece bazen şunu anladım ki istediğimiz konuda çalışmak için illa akademisyen olmamıza gerek yok, illa akademide olmamıza gerek yok. Biz bunu farklı kanalları kullanarak da yapabiliriz, önemli olan benim mutlu bir şekilde çalışmam, istediğim konuda çalışmam (K7, Biyomühendislik).

Benim merakım birincisi gerçekten kendi düşünce yapıma, bakış açıma dair sosyal psikolojide bir şeyleri araştırıp doyuma ulaşmak. Biraz da yani bunu öğrencilere anlatmak, paylaşmak diyorum ama çok emin değilim artık bundan. Çünkü hani bir yalan üretiyormuşuz gibi geliyor artık. Dolayısıyla oraya dair biraz şüphem var. Keşke diyorum hani mali olarak bir başka opsiyonum olsa gerçekten sinemayla, sanatla, müzikle vesaire ve bireyin kendi oluşuyla, iç dünyasıyla ve yeri gelirse karanlık, çünkü nasıl yeri gelirse işte daha çiçekli diyecekler. Ama hani böyle bir noktadan aslında hayata devam edebilmeyi, bu anlamları akademide değil de dışarıda sanat içerisinde üretebilmiş olmayı çok daha fazla isterim. Ama şu an gözüken şey akademiden devam edeceğim bir süre (K13, Psikoloji).

Türk dili ve edebiyatı alanında doktora tez aşamasında olan K18 ise akademi dışı bir seçeneği veya çalışma alanı olmadığını düşündüğü için, çalışmış olduğu bölümde karşılaşmış olduğu olumsuz deneyimlerine rağmen akademide kalmayı bir zorunluluk ve aynı zamanda doktora sürecinin bitmesiyle birlikte daha rahat koşullara ulaşacağını düşünmesi sebebiyle bir umut kaynağı olarak görmektedir.

Ya böyle şey tez benim için bir şey ifade etmiyor bu arada hani sadece işimin parçası. O kadar hevesim gitti ki şu an sadece bir iş yapıyorum, bir maaş alıyorum ve bu maaş bir şekilde annemin babamın da cebinden çıkıyor vergilerle ödendiği için, hakkını veriyim deyip yapmaya çalışıyorum ama sıfır alana ilgi, sıfır alana

istek. İşte ikinci kez soğumam da bu yaşadıklarımın sonra oldu. Yani alana olan ilgim de artık yok. Öyle söyleyeyim, zorluyorum kendimi çalışmak için. Çok uzun süreli kararlar vermek, planlar vermek ve düşünceler vermenin pek de yerinde olmadığını gördüm. Hani şey diyorlar ya çok yaygın hani klişe ama klişelerin de çok büyük gerçek payları var. Yani hayat önüne çat diye bir şey çıkarır sen istediğin kadar konuş. O yüzden uzun ve uzak hedefler ya da planlar yapmak yerine işte önce tez, tez bittiğinde başka bir alanla bir arkadaşımınla beraber yapmayı düşündüğümüz bi araştırma var. Tez döneminde not aldığım makale konuları ile ilgili birkaç çalışma yapıp önce öz güvenimi sağlamak istiyorum (K18, Türk Dili ve Edebiyatı).

Akademi dışı sektörlerde çalışan, bursiyer araştırmacı olarak doktora eğitimine devam eden ve herhangi bir işte çalışmayan katılımcılar açısından ileriye yönelik net bir plan oluşturamama, doktora sonrası için doktor öğretim üyesi olarak kadro arayışı ve yurt dışı eğitim ve iş imkanlarını değerlendirme fikri ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte herhangi bir garantisi olmaksızın akademik eğitim süreçlerine yatırım yapıyor olmanın, akademik camiada ciddiye alınmaya başlanma süreci gibi bir karşılığı da bulunmaktadır.

Doktora sonrasında herkesin hayalidir. Bir kadro almak nasip olur mu, olmaz mı bilmiyorum ama. Ya şöyle herkes mesela şunu söylüyor, bir alternatifin olsun bir alternatifte odaklan işte bu olmazsa ne olacak? Ben onu çok fazla düşünmüyorum açıkçası. Çünkü hani bir şeyde umutlarınız, hevesleriniz ve emekleriniz var. Hani o yolu sonuna kadar denemeyi düşünüyorum. Olur ya da olmaz burası biraz nasip biraz çaba. Olmadığı takdirde ne yaparım bilmiyorum açıkçası. Ama devam etmeyi istiyorum (K36, Sosyoloji).

Yurt dışında eğitime devam etme ve uzmanlaştığı alanda mesleğini profesyonel bir şekilde yurt dışında devam ettirme planı, akademik kadrosu olmayan katılımcılar için öncelik taşımaktadır. Bu durumun bir sebebi lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini aynı bilimsel disiplin içinde tamamlamayan katılımcıların açılan akademik kadro şartlarını çoğunlukla sağlayamıyor oluşu ile ilgilidir. Dolayısıyla eğitim seviyelerini farklı disiplinlerden tamamlamış olup üniversitelerde akademik kadro arayışı olan katılımcıların önünde iki seçenek oluşmaktadır. İlki istenen koşulları sağlayabilmek adına yeniden lisans veya lisansüstü eğitim alma şeklinde iken diğeri ise almış oldukları farklı disiplinlerden eğitimlerin karşılık bulabileceği yurt dışı üniversitelerine yönelmek şeklindedir. K35, lisans eğitimi farklı bir alanda olmasına

rağmen lisansüstü eğitimlerini bilgisayar bilimleri alanında tamamladığı için bilgisayar mühendisliği bölümünde ikinci bir lisans eğitimi almaktadır. Oysa K27 ise böyle bir yoldan ilerlemek yerine şansını yurt dışı üniversitelerde aramayı tercih etmektedir.

Bu arada ikinci lisans olarak da (...) Üniversitesi bilgisayar mühendisliği ikinci sınıf öğrencisiyim. Hani üniversiteye geçişlerde şöyle bir sorun oluyor işte siz de biliyorsunuz ki akademik ilanlarda lisansı da söylüyorlar işte şuradan mezun olmak diye ben de şansımı akademi dünyasında arttırmak için biraz aslında. Bir de iş dünyasına hani belki de ileride özel işimi yaparım diye bilgisayarla ilgili onun için (K35, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri).

Ben ondan sonra şu anda doktora sonrası araştırmacı pozisyonlarına başvuru yapıyorum. Avrupa'daki bazı üniversitelere başvurudum. Amerika'da bazı başvurularım var. Hatta birkaç tane mülakata girdim. Yani bundan sonrasında yurt dışında devam etmek istiyorum diyebilirim. Bunun sebebini de biraz açacak olursam öncelikle ben lisansımı iktisat bölümünde aldığım için ve tarım ekonomisi bölümündekiler de ziraat mühendisi unvanlı oluyor. Benim ziraat mühendisi unvanım olmadığı için o bölümde devam etmem yani sonra öğretim üyesi vesaire gibi o basamakları tırmanmak biraz benim için zorlu olacak. Hatta imkansızda yakın diyebilirim (K27, Tarım Ekonomisi ve Yayım).

Akademi dışında doktora eğitim süreciyle bağlantılı mesleğine devam eden K39 ise üniversitelerde çalışmak, akademisyen olmak gibi bir hedefi olmamasına rağmen profesyonel mesleğini Türkiye'de tam performans sergileyerek sürdürmesine imkân olmadığını ve bundan dolayı yurt dışı iş imkanlarını değerlendirmeyi planladığını ifade etmektedir.

Doktora sonrası ülkenin biraz ekonomik koşullarıyla yurt dışında şekillenmeye başladı. Belki iki yüze yakın başvuru yaptım. Bunun sadece 5-6 tanesinde ancak mülakat kazanabildim. 2 tanesiyle de ciddi görüşme yaptık. Artık şu anki mevcut çalıştığım iş yerinde maaş çok kötü durumda. Sosyal haklarımız çok kötü durumda. Bu yüzden yurt dışına bir ciddi yöneliş içindeyim. Doktoramı bitirmemi bekleyen firmalar bu 2 tanesi. Hani bugün bitirebilseydim bugün gitmiş olacaktım. Biraz kariyer anlamında yurt dışını hedefliyorum çünkü ülkemizde de kariyer yönetim pek kalmadı. Yani ben doktora eğitimi yapıp da edindiğim yetenekleri veya edindiğim tecrübeyi Türkiye'deki bir firmaya aktarmakta çok zorlanıyorum. O yüzden genelde yeni mezun tercih ediyor firmalar, kendisi yetiştiriyor. Eleman elinden kaçınca yeniden yetiştiriyor ciddi böyle bir bilgi kaçağı var ama bunu umursamıyorlar. Bana da öyle yaklaştıklarını gördüm. Benim şu an sektörde 2004'te hani teknik serviste çalışmaya başlamamı düşünürsek, 18 yıllık bir piyasa geçmişim var. Çok aktif çalıştığım yıllar da oldu. Çok aktif olmayan yıllar da oldu ama hani az çok sektörün içinde oldum. Kimi zaman yazılım tarafında oldum, kimi

zaman sistem yönetim tarafında. Gittiğim firmalar, hani bu bu değişikliklere de dikkat ederek karar verdiklerinde bile benim geçmişimden çok faydalanamadılar. Akademik olarak ilerleyişimi de hem maddi olarak derecelendirip ödüllendiremiyorlar. Yani kendi içlerinde bir yeni mezunmuş gibi muamele etmeye çalışıyorlar. Ama yurt dışındaki başvurduğum firmalar çok küçük bile olsa ellerindeki deneyimin ya da bendeki deneyimin ne işe yarayacağını çok daha objektif değerlendirdiklerini gördüm. Yani bize faydası olmaz diyen bile en azından neden faydası olmayacağını çok bilinçli bir şekilde araştırmış, mülakata ondan sonra gelmiş. Hatta bak sen burada 3 sene 4 sene çalıştıktan sonra şu yerlere de gidebilirsin diye bana böyle kılavuzluk ettiklerini gördüm. Yurt içinde pek bunu bulamadım (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Bir üniversitede araştırma görevlisi olarak pozisyonu bulunmayan K41'in de yurt dışında kariyerine devam etme planı bulunmaktadır. K41 akademi dışı alanlara yönelmekten ziyade Türkiye'de akademik bir kadro bulmanın kendisi açısından zorluklarından bahsetmektedir. Ayrıca K39'un mesleki olarak kendini tatmin edici ve deneyimlerini aktarabileceği bir iş alanı bulamadığına dair şikayetine benzer biçimde, kendisi de ülkenin siyasi ortamının akademik anlamda destekleyici bir yapıda olmadığını belirtmektedir.

Var yani sanırım ben doktora bitiremeyebilirim. Planlarım biraz daha marjinal. Şöyle marjinal yani ben bir şey planlarken hep ülkedeki genel ortama çok bakıyorum. Yani mesela akademik ortam şu anda ülkenin siyaseti açısından bize nasıl bir çalışma alanı sunacak? Yani benim birçok hocam bırakıp gitmek zorunda kaldı. (...) IELTS puanımı almış olursam ve yurt dışında da bir üniversiteden kabul almış olursam ya böyle bırakıp giderim ben de yani. Böyle müthiş bir gönül bağı yok ve böyle biraz beni şey de hissettiriyor bu, motivasyonumu düşürüyor ve hani sanki burada benim doktora yapmam üniversitenin de çok umurunda değilmiş gibi hissettiriyor bana. Yani benim burada üreteceğim bilginin karşılığı var mı yok mu bilmiyorum. Yani biraz soru işaretleri var zihnimde. Hani hadi diyelim ki bitti gitmedim yurt dışına ve burada devam etti, bitirdim. Bitirdikten sonra ne olacağı çok karanlık. Yani işte bir kadro bulabilecek miyim yani ne bileyim? Bu ürettiğim akademik bilgi gerçekten akademinin de destekleyeceği, işine geleceği bir şey olacak mı? (K41, Antropoloji).

Doktora sonrasına dair planlarda katılımcıların farklı konumlarına bağlı olarak değişim söz konusu olsa da doktora yapıyor olmanın ifade ettiği anlam ve sürecin algılanışı açısından katılımcılar arasında neredeyse bir ortaklık söz konusudur. Bu ortaklık; doktora sürecinin belirsiz, zor, ciddi olması, uzmanlaşma ve bilimsel alana katkı sunma hissini getirmesi, bilimsel üretim konusunda daha istekli ve yeterli hissedilen bir süreç olması, alana dair kendi ilgi ve meraklarının peşinden gitmeyi ve onları fark edebilmeyi

sağlaması, bireysel çabanın daha fazla önem arz etmesi ve kendine ait çalışma tarzının oluşmaya başlaması bakımından bir ortaklıktır.

5. BÖLÜM

AKADEMİK SOSYALİZASYON

Bu başlık altında, katılımcıların eğitim hayatları boyunca akademik meseleler ile ilgili olarak etkileşime girmiş oldukları veya etkileşme ihtimali bulunan kişiler, kurumlar veya ortamlar hakkındaki deneyimleri paylaşılmaktadır. Bu kapsamda eğer varsa aile içinde akademik süreçlerle ilgili kişilerle etkileşme biçimleri, lisanstan itibaren eğitim alınan bölüm veya bölümlerde öğrenciyle ilişki kurma bakımından maruz kalınan tavrın öğrenciye nasıl sirayet ettiği, danışmanları veya akranları ile kurmuş oldukları ilişkiler, bilimsel etkinlikler ve çevrimiçi akademik platformlarda edindikleri deneyimleri ele alınmaktadır.

5.1. AİLE

Katılımcılara ailesinde veya yakın aile çevresinde akademik kariyer yapan birileri varsa bu kişilerin kendileri üzerinde nasıl bir etkisi olduğu sorulmuştur. Böylece katılımcıların aileleri veya yakın aile çevreleri ile kurmuş oldukları ilişkilere bağlı olarak kendilerini akademiye yönlendirme açısından bir etkileşim alanı olup olmadığını anlamak amaçlanmıştır. Ancak mülakat yapılan katılımcıların çoğunun yakın aile çevresinde akademisyen olan veya lisansüstü eğitim alan kişilerin olmadığı görülmüştür. Katılımcılar genel olarak ya ailede lisansüstü eğitim alan ilk ve tek kişi olduklarını ya da ailelerinde yalnızca lisansüstü eğitim alan akranları olduğunu ancak onlarla da akademik bir ilişki değil akrabalık ilişkisi çerçevesinde ilişki kurduklarını belirtmiştir. Bu bakımından katılımcıların geneli açısından akademik süreçlere dahil olma konusunda ailenin doğrudan yönlendirici etkisi yoktur. Aile üyeleri daha çok karar süreçlerinde destekleyici ya da akademik süreçleri anlamlandıramayan bir rolde görünmektedir. Bu bölümde doğrudan akademi içi ve onunla bağlantılı ilişki biçimleri dikkate alındığı için aile üyelerinin akademi dışı meslekleri, katılımcılar özellikle değinmediği müddetçe soru olarak yöneltilmemiştir. Ancak yine de lisans hayatına giriş süreci açısından ailede rol model olarak alınabilecek kişilerin varlığının, katılımcıları alana giriş sürecinde yönlendirmede etkili olduğu görülmektedir.

Ailelerinde veya yakın aile çevrelerinde akademiyle ilgili, onun içinde yer alan bir yakını olmayan katılımcılar, bu noktada aile yerine arkadaş çevresinin etki ve öneminden bahsetmektedir. Kendilerinden önce veya kendileriyle aynı zamanlarda akademi planları yapan kişiler olması, sürecin nasıl işlediğini anlamak ve cesaret kazanabilmek açısından etkili bir rol oynamaktadır. Arkadaş çevreleri bir anlamda kişiyi sürece dair yüreklendiren, meraklandıran bir etkiye sahiptir. Katılımcılara akran çevreleri ile olan iletişim ve etkileşim biçimleri ayrıca sorulduğundan bu başlık altında yalnızca aile yerine arkadaş çevresinin önemine değinen katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.

Yakın çevremde yok. Eşimin ablası işte o süreçte bana destek oldu, ben de yardımcı olabilirim diye yani fikir ortaya çıktıktan sonra destek oldular ama yönlendirme gibi bir şey yoktu yani aile içinde. Yönlendirme benim arkadaşlarım aracılığıyla oldu hem akademideki arkadaşlar hem de mili eğitimdekiler. Akademideki arkadaşlarım neden bu işi yapmadığımı, onların gözüyle başarılı olabileceğimi söyledikleri için akademi ile ilgili tekrar işte sınavlara girdim ve yüksek lisansı kazandım (K8, Turizm İşletmeciliği).

Şöyle, ona net cevap verebilirim. Arkadaş grubumun ciddi etkisi oldu. Ben lisans eğitimi devam ederken hani çok fazla okuyan biri değildim. O belki biraz benim pişmanlığım olabilir yani okuyordum ama daha sağlam okuyabileceğimi düşünüyorum geçmişe baktığımda fakat ben sürekli şeyleri takip ederdim. Yani böyle işte seminerler, konferanslar, akademik çalışmalar. Bunları biraz böyle takip eder dinlerdim yani hocaları. Burada benim bu kanallara yönelmemde arkadaş çevrem etkili oldu. İkincisi üniversitede 1-2 tane hocam da etkili oldu (K25, İşletme).

(...) dediğim gibi en çok etkilendiğim arkadaşlarımın ablaları üniversitede araştırma görevlisi. Hani onlar çok, onlara sordum ne yapacaksam. Napayım, ne çalışayım diye ya da kendi bölümümdeki araştırma görevlisi hocalarımdan bilgi alarak yani yaptım yoksa ailede aile, yani hiçbir şekilde aileden yardım almadım (K37, Matematik).

5.1.1. Ailede Tekim “Keşke beni anlayan olsa”

Aile çevresinde kendinden başka lisansüstü eğitim alan biri olmadığını belirten katılımcılar, bu durumun aynı zamanda diğer aile üyeleri tarafından anlaşılmasını sağlamak sonucunu doğurduğunu düşünmektedir. Lisansüstü eğitimin uzun ve belirsiz bir

süreç olması ve bir nevi öğrencilik hayatının devam etmesi, aile fertleri açısından anlamsız bir görünüm arz etmektedir.

(Aile çevresinde akademi ile ilgilenen biri) *Maalesef yok, keşke olsaydı daha iyi anlamlardı beni (K25, İşletme).*

Yok benim sülaleimde lisansüstü eğitim gören tek kişiyim. Ailemde hiç böyle bir akademik geçmiş yok. Geniş ailem genelde artık para kazanmam, evlenip ev kurmam yönünde baskı yaptılar ve bunlar beni yaralayıcı süreçler oldu. Ama kendi ailem, içinde büyüdüğüm ailem teşvik edicidir. Özellikle de annem öğretmen olduğu için akademik konuda ilerlediğimde hep destekledi (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Üniversiteye giden ailede özellikle ön lisansa gidip hani şimdi iş hayatına atılan çok insan var ama lisansüstü süreçlere devam eden hiç kimse yok. Bu da benim durumumu biraz sorunlu hale getiriyor. Çünkü ben aileme ne yaptığımı bir türlü anlatamıyorum. Yani asla kani olmuyorlar. Hani ne yaptığımı bilmiyorlar. Sürekli ders çalışıyorsun diyorlar bana (K41, Antropoloji).

Tıp alanından bir katılımcı ise ailede aynı süreçleri geçirmiş kişilerin yokluğunun kişisel gelişim konusunda kendisini yalnız hissettirmesi ve onu yönlendirebilecek birinin olmamasının yarattığı eksiklikten bahsetmektedir. Dolayısıyla ailenin moral anlamda destekçi bir pozisyonda olduğu durumda bile küçük yaşlardan itibaren rol model alınabilecek kişilerin olmaması, kariyer planlaması ya da kendini yetiştirme bakımından aile üyelerinin tecrübelerinden yararlanabilmiş olan diğerlerine oranla dezavantajlı bir konum yaratabilmektedir.

Yani yakın çevremde yok. Uzak biraz akrabalarda var ama (...) bunun hani bazen öncesinde çok daha böyle sıkıntısını çektiğimi hissedirdim. Şimdi artık daha barışığım o konuda hakikaten zorlandığım oluyordu yani. Çünkü bu ortamın içinden gelip daha geniş imkanlarda bir şekilde kendini yetiştirmiş olanlar böyle sanki daha şanslı ve önde başlıyor gibiydi. Hani onu yakalamak hakikaten zor ve uğraştırıcı da. Hâlâ mesela dil konusunda o sıkıntıyı çekiyorum. Hâlâ orada böyle bocalıyorum ama hani yine de bir şekilde götürmeye çalışıyorum ama yok ailemden (K17, Göğüs Hastalıkları).

Aile üyeleri tarafından anlaşılma kaygısının varlığı, yalnızca ailede akademisyen veya lisansüstü eğitim alan kişiler olmadığında değil tam tersine bu kişilerin var olduğu durumlarda da ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar açısından ailede kendisiyle aynı

süreçlerden geçmiş veya geçmekte olan diğer kişilerin varlığı, yaptığı şey bakımından anlaşılır olmada kolaylaştırıcı bir etki doğurmaktadır.

(...) Biraz da şimdi okulu bitirince aile bekliyor çalış, işe gir diye. Ama akademi uzun bir süreç ve bunu anlatmak zor ailelere. İşte yükseğe başlıyorsun, bir belirsizlik var, iki üç sene kadro kovalıyorsun, olmuyor. Doktorada hala işsiz olan arkadaşlarım var. Yani ailemin maddi durumu biraz iyiydi hani en azından ikisi de emekli öğretmen olduğu için benim çalışmama ihtiyaç duymuyorlardı. O yüzden ailem bana destek oluyor ama akrabalarından çok boş konuşan tipler de oluyor, işte kaç yaşına geldin hala okuyorsun diyen. Amcam o açıdan benim için iyi bir örnek. Hani o da 10 sene okudu ama sonunda bir şey oldu diye düşünüyorlar. Demek ki bu da (kendinden bahsediyor) olacak gibi bir yaklaşımları var en azından amcam o yüzden bir örnek teşkil ediyor aile içinde (K9, İletişim Bilimleri).

Akademide olmayan birine buradaki dertleri anlatmak zor çünkü şey düşünüyorlar işte mesai saatleri nispeten esnek hani evde oturuyorsun, masa başında çalışıyorsun. Ama burada olmayan anlamıyor onun ne demek olduğunu, çok zor oluyor bunu açıklamak o yüzden şanslıyım. Bir de hepimizin ailesinde, yani nasıl diyeyim. Annemin ve babamın, kardeşlerinin her birinde birer tane akademiyle uğraşan çocuk olduğu için daha iyi anlıyorlar seni (K18, Türk Dili ve Edebiyatı).

5.1.2. Ailem Destekçim

Lisans eğitimi sonrası akademik eğitime devam eden aile üyelerinin varlığı ya da yokluğu fark etmeksizin ailesini destekçi olarak konumlandıran katılımcılara göre, bu durum farklı yollarla gerçekleşebilmektedir. İlki, ailenin moral anlamda destekçi olması ve meslek edinme veya aile kurma gibi yaşa bağlı olarak beklentilerin arttığı süreçlere dair herhangi bir baskı oluşturmaması şeklindedir. Meslek edinme ile ilgi baskının varlığı ya da yokluğu özellikle herhangi bir işte çalışmayan katılımcılar ile ilgilidir.

Ailem mutlaka destek, mutlaka her daim destek olurlar. Hani yoksa belli bir yaştan sonra aman ne yapacaksın, kimse demedi bana. Gidebildiğim yere kadar bir şekilde ulaştım. Ama hani herhangi bir işte akademik bir akrabam yok. Bu anlamda onu söyleyebilirim (K28, Beslenme ve Diyetetik).

Benim ailemde öyle bir tavır yoktu. Çünkü dediğim gibi hani lisans sürecinde de tüm kararlarımı kendim vermiştim, onlar desteklemişlerdir. Lisansüstü süreç de aynı şekilde ilerledi ve hani aslında yüksek lisansa başladığımda daha kadro dediğiniz gibi herhangi bir başvuruda bulunmamıştım, bir garantisi yoktu hiçbir şey yoktu ama onu yapmak istediğim için başlamıştım ve bu konuda da hep destek

gördüm. Herhangi bir iş baskısı da yoktu üzerimde, rahattım o açıdan (K40, Radyo, TV ve Sinema).

Bir diğer destek türü ise aile ortamının katılımcıları okuma, üretme, yazma gibi konularda teşvik edebilecek ve küçük yaştan itibaren belli alışkanlıklar kazanmasını sağlayabilecek bir nevi entelektüel bir alan varlığı gösterebilmesi ile alakalıdır. Aile ile bağlantılı sosyalizasyon sürecinde bilmenin önemli addedilmesi, bireyler için akademik süreçleri daha anlamlı ve değerli kılmaktadır.

Öncelikle bir kız kardeş faktörünü söylemem lazım. Birbirimizi hala daha çok destekleyici, süreçlerimizde birbirimizi çok destekliyoruz. Onun ilgileri de beni çok yönlendirdi. Yani oturup karşılıklı dünya klasiklerini bir yaz okumuşluğumuz bile var. Onun dışında aile dostu dediğimiz 1-2 kişinin, daha bunlar ne diyelim sol görüşlü kişilerdi, onların felsefeyle bağları, sosyolojiyle veya politikayla bağları çok benim için merak uyandırıyor ve gerçekten dünyayla ilgileri güçlüydü (K4, Felsefe).

(...) benim hani bilgiyle küçüklüğümde beri kurduğum bir ilişki şekli var yani bilgi değerleri (gülüyor) lanet olsun bayağı inanmıyorum artık buna. Ama küçükken beri bilgi değerlidir gibi bir fikirle büyüdüm. Ben dolayısıyla hiçbir zaman yani akademi dışı düşünmemiştim. Bu yüzden hani abim de muhtemelen akademiye o şekilde geçti. Hani doğrudan annemin bir yönlendirmesi vesaire olmadı ama bizim zaten dünya kurgumuz hani böyle bir alanın değerli olduğuna dairdi. Dolayısıyla hani doğrudan işaretlemiş olmasalar bile muhtemelen annem babamdan da öyle aldım zaten, yani o işaretlemeyi üstü kapalı bir şekilde aldım (K13, Psikoloji).

Ailemde akademisyen yok. Akademi ile uğraşan da yok. Ama şöyle bir şey var. Çok fazla kitap okuyan, araştıran var ve çok fazla sosyal, kültürel faaliyetlere gidenler var ve dergi işleriyle uğraşanlar çok, sendika işleriyle uğraşanlar çok yani böyle bir aile. Ama o da zaten bilirsiniz İlber Ortaylı'nın dediği gibi 3 nesil okumazsa entelektüel gelişmez falan filan. Dedem çok kitap okur, araştırır, matematik zekâsı çok iyidir falan filan. Bunları içselleştirdiğimi düşünüyorum ben. Çünkü sürekli bana bir şeyleri açıkladılar. Yani küçükken sonuçta hiçbir şey bilmiyoruz. Bir şey yapıyoruz ama onun alt temelini açıklıyorlar ya da ona hani uygun şeylerle bana açıklama yapıyorlardı ve ikincisi de babam çok iyidir bu konularda. (...) Onun çok fazla şeyini biliyorum işte kitap analizlerini işte ben lisedeyken dergi çıkarıyorlardı. Belirli başka forumlara gidiyordu. Çocuk hakları, insan hakları forumlarına falan ben hep bunları gördüğüm için biraz aşınayım işte. Kongreler akademik çalışmalar ama babam bunu akademik düzeyde bir unvanla yapmıyordu. O daha yerel düzeyde sendika düzeyinde yapıyordu ve çok fazla arkadaşlarıyla hani tanıştırdı bizi, hepsinin birden farklı hani görüşlerini ben küçükken dinlerdim falan filan bunların etkisi olabileceğini düşünüyorum (K15, Kamu Yönetimi).

5.2. EĞİTİM ALINAN BÖLÜMÜN GENEL TAVRI/ATMOSFERİ

Üniversitede okunan bölüme dair ilk izlenimler, lisans eğitimi esnasında oluşmaktadır. Belli bir alanda uzmanlaşmaya yönelik adımların atıldığı lisansüstü eğitim aşamasında bu izlenimlerin devamı olarak belli bir bilimsel bakış açısının oluşmaya başlaması, ilgili disipline dair fikirlerin gelişimi, akademiye dair algının şekillenmesi gibi noktalarda referans noktaları belirginleşmeye başlamaktadır. Öğrencinin bu referans noktalarına paralel veya karşıt olabilecek şekilde tavır alması mümkündür. Çünkü bir alandaki normların varlığı, onlara uyma zorunluluğunu beraberinde getirmemektedir. Knorr-Cetina'nın (1991, s. 523)²³ ifade ettiği gibi, bireylerin onaylarına bağlı olarak normların kabul gördüğü bir alanda “karşı normlar” da ortaya çıkabilmektedir. Demirel ise (2020, s. 443), bilimsel ortamın daha iyi anlaşılabilmesi adına bilim insanlarının konum ve sosyal bağlamlarına bakma gerekliliğini hatırlatmaktadır. Bilim insanlarının bireysel hedefleri ve bilimsel üretim ile veya üniversitede bulunarak ne elde etmeyi beklediklerine bağlı olarak bilimsel ortamın nasıl bir yapıya sahip olduğunun çözümlenmesi gerekmektedir.

Bu süreçte hem kurumsal anlamda eğitim alınan bölümün yapısı hem de bireysel etkenler devreye girmektedir. Bölümdeki hocaların kendi aralarındaki ilişkileri, öğrenciye karşı yaklaşım tarzları, bilimsel bir disiplin olarak kendi alanlarını algılama ve aktarma biçimlerine bağlı olarak bir etkileşim alanı ortaya çıkmaktadır. Bu etkileşim alanı, bölüme sirayet eden hâkim bir havanın varlığı şeklinde kendini gösterebileceği gibi daha özel alanlarda veya bireysel ilişkilerde de kendini göstermektedir.

Kendileriyle mülakat yapılan katılımcıların çoğu, lisans ve lisansüstü eğitim aşamalarını farklı üniversite ve bölümlerde tamamlamışlardır. Bu bakımdan farklı eğitim aşamalarına dair yapmış oldukları her bir tarifi kendilerine nasıl etki ettiğinin izini sürmek zorlaşmaktadır. Ayrıca lisans ve lisansüstü eğitim esnasında bölüm ile kurulan ilişkilerin niteliği ve öğrencinin farkındalıkları da değişmektedir. Dolayısıyla

²³ Knorr-Cetina (1991), karşı normların varlığına Merton'un bilimin normatif yapısına ilişkin olarak sunmuş olduğu çözümlemesinden kaynaklı olarak, eleştirel bir biçimde dikkat çekmektedir.

katılımcıların eğitim aldıkları bölümlerin insan yetiştirme açısından sunmuş olduğu atmosferin doğrudan ne tarzda sonuçlara yol açmış olduğu değil, katılımcının ön plana çıkarmış olduğu yönleri dikkate alarak lisans ve lisansüstü eğitim aşamalarının mülakat yapılan katılımcılar açısından nasıl görünümler sunduğu ele alınacaktır. Ancak burada katılımcıların birden fazla etkileşim alanında farklı deneyimler kazandıklarına dikkat çekmek gerekmektedir. Bununla birlikte, lisans ve lisansüstü eğitimlerinin tamamını aynı bölüm ve üniversitede tamamlayan katılımcılar açısından kendi eğitim aldıkları kurumun olumlu özelliklerini daha çok ön plana çıkarmak şeklinde bir tavır ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu durum, ilgili bölüme duygusal anlamda bir aidiyet hissetmekten kaynaklı olarak kurumu eleştirmenin aynı zamanda kendi yeterliliğini sorgulamak anlamına gelmesi şeklinde yorumlanabilir.

5.2.1. Öğrencinin Olumlu Karşılıdığı İlişki Biçimleri

Mülakat yapılan katılımcılar, eğitim almış oldukları bölümde hocalar ile kurmuş oldukları ilişkiler bakımından birtakım tavırları ve ilişki tarzlarını olumlu olarak değerlendirmiştir. Bölümdeki hocaların derslere ve akademik etkinliklere karşı teşvik edici tavrı, öğrenciyi desteklemesi, öğrencinin akademik gelişimi adına çaba göstermesi, öğrenciyle iletişim kurmaya açık olması ve öğrenciyi dinlemesi, olumlu ilişki biçimlerine verilen örnekler arasındadır.

Çok değerli çok yetkin hocalar olduğunu düşünüyorum ve hemen hemen hepsiyle çok iyi sohbetimiz, ilişkimiz hani asistan-hoca ilişkimiz var ve zaman zaman hocaların önemli bir kısmı tez ne durumda diye konu açıp tezimi merak ediyorlar, soruyorlar. Çok iyi yapıyorsun, şuna da bak gibi fikir alışverişinde bulunuyoruz uzun uzun. Hiç vakit esirgemiyorlar veya çok centilmence ve hani arkadaşça bir şekilde tezimi destekliyorlar, duygusal olarak da veya bilgi olarak da yardımcı oluyorlar. Ben bu bölümde tez yazarken kendimi değerli hissediyorum yani değerli bir iş yaptığımı hissediyorum. Bu mesela dediğim gibi Türkiye'de çok yaygın olan bir şey değil galiba (K2, Sosyoloji).

Bize yaklaşımları şöyle, mesela çalışma hani bir tane daha yapmıştım dedim ya. Bizim hocalarda mesela bir tane çalışma, bir tane de tezdin önce bir çalışma yapmanı hani biraz daha zorunlu kılıyorlar yani böyle çalışma işte kongrelere katılma açısından çok gönüllendiriyorlar. Sonra işte hani çalışma yapmamız için destek veriyorlar, hatta konu bulma konusunda çok fazla yardımcı oluyorlar. Onun

haricinde işte çarşamba günleri mesela öğleden önce bizim makale saatimiz her hafta düzenli olarak işte asistanlara makale dağıtılıp makale saatlerimiz oluyor, bunlar da genelde İngilizce makaleler oluyor. Şey böyle hani bilimsel iyi dergilerde yayınlanmış makaleler. Onun haricinde diğer mesela bölümlerin atıyorum biyoistatistikten geçen hafta bir hoca çalışma hani araştırma nasıl yapılır diye sunum yaptı mesela diğer hocalardan da destek veriyorlar. Yani güncel kalmamız için öyle bir faydaları oldu (K12, Aile Hekimliği).

(...) Genelde hocalar arası hoca ile öğrenci arasında gözlemlediğim şey her zaman için teşvik edici tavırlar. Olumsuz herhangi bir şeyle ben karşılaşmadım ama karşılaşmamıştır kimse de diyemem (K32, Felsefe).

Ya lisanstaki hocalarımız çok iyiydi. Hani hep duyuyoruz işte hoca beni tersledi, hoca konuşmadı ya da hocalar birbiriyle kavgalı falan hiç öyle bir ortamımız yoktu. Yani hocalarımız dediğim gibi lisanstayken çok iyilerdi ama ilişkimiz tabi daha kısıtlıydı lisansüstüne göre. Bunu lisansüstüne geçince fark ettik. Ama mesela hiçbir zaman kapıdan geri çevrildiğimi, ters ya da bir arkadaşımın da dahil olmak üzere terslendiğini hiçbir şey duymadım yani ve şeyler çok fazlaydı işte projeler, ödevler. Ondan sonra makaleler şunlar, bunlar ve bunları yaparken de zevk alıyordum işte sahaya gidiyorduk. Bizi köye götürüyorlardı. Birlikte bir şeyler yapıyorduk. Yani birlikte çok fazla aktif bir şekilde zaman geçiriyorduk. Bölümü sevmemin sebeplerinden birisi de belki buydu (K36, Sosyoloji).

(...) Hem hocaların öğrencilerle iletişimi, yani gerçekten derslere katılıyorsanız, ilgi duyuyorsanız ve soruyorsanız kesinlikle karşılık bulabiliyordunuz. Hocalarla birebir iletişim şansımız vardı ve onlar zaten kendi projelerinde, çalışmalarında yönlendirip destek oluyorlardı. Bu açıdan da hani uygulama anlamında da çok geliştirici oldu benim açımdan (K40, Radyo, TV ve Sinema).

K17 ve K34 ise bölüm hocaları ile kurmuş oldukları ilişkinin kendileri açısından olumlu sonuçlarını bireysel çaba ile açıklamaktadır. Bu noktada öğrencinin hocaya ulaşmak istediği takdirde ulaşabildiği dolayısıyla doğrudan hocalar tarafından fark edilmek zor olsa bile öğrencinin alana dair ilgi ve merakının karşılık bulacağı vurgulanmaktadır.

Burada daha çok şey söyleyebilirim, hoca ilişkisi anlamında. Elbette, hani bu yüzde yüz değil ama biraz daha böyle küçük bir üniversite olmasının daha böyle kompakt bir yapısı olmasının etkisiyle kolay ulaşırdık biz. Hani biraz şeyle de alakalı tabi verdiğinizle aldığınız gibi bir şeydi. Çünkü işte derste, şimdi kapının hemen önünde oturup böyle çıkmak, ders bitse de gitsem diye bakan biriyseniz hani o iletişimi kurmak zor gerçekten. Hani çok normal, çünkü o ders yoğunluğun içinde fark etmeye de bilir. Ama böyle dersle ilgili işte sorular soran katılan biriyseniz, hani mutlaka geri olumlu dönüşler alıyorsunuz. Öyle geçti benim adıma yani hani böyle çok elbette vardır. Yine bazı hocalar işte sadece hasta bakmaya endeksli ya

da işte başka yerde çalışıp üniversitede çok az zaman geçiren ama büyük kısmı için herhalde aksini söylemek lazım (K17, Göğüs Hastalıkları).

Yani birazcık o yani üniversitede bence üniversiteye adım attıktan sonra birazcık ipler sizin elinizde oluyor ki bence öyle de olmalı zaten yani. Çünkü artık reşitsiniz. Yani kendi şeyinizi belirlemelisiniz. Benim hocalarla iletişimim de o anlamda ben istediğim için akademik bir çizgide ilerliyordu ama tabii benim istediğim akademik konular üzerinden ilerliyordu. Dolayısıyla bu benim için çok besleyici oluyordu. Yani bana git şu kaynağı oku dediklerinde ben koştur koştur, hemen gidip okuyordum işte. Ondan sonra araştırıyordum, inceliyordum, bakıyordum, sonra geliyordum. Ondan sonra onun üzerine konuşuyorduk falan filan yani. Hani lisansta da lisansüstü sürecimde de hep bu şekilde oldu (K34, Psikoloji).

Hoca-öğrenci ilişkilerinde olumlu olarak değerlendirilen bir diğer tavır ise hocaların arkadaş gibi yaklaşımı, samimi olmaları, öğrencilere kendilerini özgürce ifade etmeleri için bir alan açmaları, akademik destek dışı öğrencinin sosyal, psikolojik durumuna dair de ilgili olmaları şeklindedir.

(...) bizim üniversitede arkadaş gibiler yani birlikte yemek yersiniz, hoca gelir, oturur işte sizin sigaranızı alır, kendi sigara verir, sohbet, muhabbetler daha böyle arkadaş canlısı bir ortam var ve istediğiniz zaman bir hocaya derdinizi anlatabilirsiniz. Ev mi bulamıyorsunuz, hocanız yardım edebilir yani böyle bir sıcak samimiyet bir ortam var. Biz daha çok böyle hocalarımızdan derslerde olsun şeylerde olsun, daha rahat konuşabiliyoruz. Daha kendimizi özgür ifade edebiliyoruz. Yani otoritelerini hissetmiyoruz. Çünkü onu bize daha böyle samimi şekillerde ifade ederler. Bu açıdan yani (...) Üniversitesi atmosferi çok çok iyi (K15, Kamu Yönetimi).

(...) tüm hocalarla yani bölümdeki birçok hocayla ders alayım, almayayım, çok güzel ilişkiler kurduk. Daha yüksek lisans öğrencileriyle birlikte işte yemek, birlikte öğle yemeği yemek. Mesela bazı bölümlerde hocaları rahatsız edebilir ya da uygun görmeyebilirler. Biz gayet birlikte yemekhanede yemek yiyorduk ya da işte her gün 2 defa çay saatimiz var. Oraya lisans öğrencileri gelmiyorlar. Ama bizler ders arasında hocalarla birlikte oturup sohbet edebileceğimiz bir 15 dakika 20 dakikalık süreçte işte çay salonunda etkileşim halinde olabiliyorduk (K27, Tarım Ekonomisi ve Yayımları).

Öğrenci ve öğretmen ayrımı diye bir şey yok. Çok az sayıda öğrenci alıyorlar. Çok fazla hoca var ve hoca başına 3-4 öğrenci düşüyor, yanlış hatırlamıyorsam. Türkiye'de bu sayı yüze yakın herhalde öyle bir şey olması lazım. Ee 3-4 öğrenci düştüğü için öğrencilerle birebir çok yakın ilişkileri var. Öğrencinin psikolojik durumunu da takip ediyorlar. Çünkü eğitim hayatının normal hayatımızdan ayrı bir şey değil. Yani hani oraya okula girdiğimiz anda bütün dertlerimizi unutacağız

diye bir şey yok ve insanız. Bunu ön plana koyuyorlar ve sürekli olarak bu akıl sağlığı desteği ve kontrolü var (...) (K23, Biyoinformatik).

5.2.2. Hoca ve Öğrenci Arasında Mesafeli İlişkiler

Hoca-öğrenci ilişkisinde zayıf iletişim ve bağlar, öğrencinin bölümdeki hocalara ulaşmakta zorluk yaşaması veya aşırı resmiyet içeren iletişim sonucunda hocalardan çekinmesi şeklinde kendini göstermektedir. Hocaların çeşitli sebeplerle dersleri sürekli olarak iptal etmesi, ders yapmak konusunda isteksiz olması, öğrenciye karşı ayrımcı olduğu düşünülen tavırlarda bulunması, bölüm dışı gündeminin daha yoğun olması gibi nedenler, öğrencinin okumuş olduğu bölüm ile bağlarını gevşetmektedir.

K14 ve K30'un anlatısındaki ortak vurgu, bölümdeki hocaların bölüm dışındaki meşguliyetlerinin üniversitedeki görevlerini aksatacak ölçüde yoğun olmasıdır. Hocaların bu yoğunluğu, kamu yönetimi alanının siyasetle doğrudan olan bağlantısından dolayı siyasi danışmanlık, medyada görünür olmak gibi ek işlerin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Kamu yönetimi alanındaki akademisyenlerin uzmanlık bilgisini siyaset alanında kullanabiliyor olmaları ayrıca üniversite dışı ilişkilerinde bir yoğunluk oluşturduğu için bölümdeki öğrenciler ile zayıf bir iletişim ortaya çıktığından bahsedilmektedir. Vergin (2011, s. 56-59), bilim insanının akademi dışı alanlardaki arayışının bir sebebinin geçim derdi ama en çok itibar kaybına bağlı olarak kendilerinin daha fazla takdir toplayacağını düşündükleri alanlara yönelme isteği olduğunu belirtmektedir. Bilim insanlarının üniversitede karşılığını alamadıklarını düşündükleri tanınma durumu, başlangıçta üniversite içinde makam ve mevki edinme ve kendisine taraftar öğrenciler toplama şeklinde görünür olmakta ve ardından siyasete atılmak şeklinde sonuçlanmaktadır. Böylece “*üniversite binalarının kuytu, tozlu ve işi düşen öğrencilerden başka kimsenin uğramadığı odalarında mesleğini icra etmeye çalışan, tanınma isteği kaale alınmayan*” (s. 59) bilim insanının siyaset sınıfına yakınlığı ona aradığı ayrıcalıkları sunan bir alan açmaktadır.

Yani hoca geliyordu işte diyordu bi yayına katılmam lazım diyordu. Bir saat ders yapıyorduk. (...) ben akşam yemeğini yerken yurtta hocamı izliyordum bir de

oradan. Yani hepsi böyle bir şekilde yorumcu falan olmak suretiyle hani hükümete yakınlaşırlar. Daha çok dertleri o yöndeydi yani ben en azından onu diyebilirim. Öğrenci ilişkileri çok zayıftı (K14, Kamu Yönetimi).

(...) Üniversitesi'nde hocaların yani mesela ben lisans hayatım boyunca benim bir danışmanım vardı ben bir kere bile görmedim. Ders aldım derste de görmedim. Yani danışman onayı yaptırarak işte ben 5 sene boyunca da görmedim. Hiç görmedim kendisini yani çünkü okula gelmiyordu. Çünkü onların okul hayatları dışında işte dediğim gibi, yani birazcık işte siyasetin merkezinde olmalarından ötürü ki benim okuduğum dönemde birazcık kırılmaların yeni yaşandığı böyle çok yeni yapılanmaların ortaya çıktığı bir dönem (...). İşte bunun haricinde sendikalar var. (...) Birçok hoca aynı zamanda sendikalara danışmanlık hizmeti veriyor. Bunu yapmayanlar milletvekillerine danışmanlık hizmeti veriyor. Bunu yapmayanlar NTV'den canlı yayına çıkıyorlar işte, son dakika gelişmesi yorumlamak için veya TRT'ye radyo programına çıkıyorlar. (...) Yani işte okuldaki işlerini daha farklı yürütüyorlar ama dışarıdaki kimliklerinden de vazgeçmek istemiyorlar (K30, Kamu Yönetimi).

K40 bölümdeki hocaların, bölüm dışındaki iş yoğunluğu olmaksızın derslere gereken önemi ve hassasiyeti vermediğini düşündüğünü belirtmektedir. Aydın'a (2022, s. 100) göre bu durumun bir sebebi, akademisyenlerin eğitim öğretim faaliyetlerinden ziyade bilimsel çalışma yapma durumlarına bağlı olarak atama ve yükselme kriterlerini karşılayabiliyor olmalarıdır. Bu nedenle araştırma rolü öğretme rolünden daha değerli olarak görülebilmektedir. Katılımcılar açısından bu durum, bölümün geneline sirayet eden bir hal aldığı anda, hoca ve öğrenci arasındaki uzak iletişim dışında öğrencinin okumuş olduğu bölüm ile de arasına bir mesafe girmektedir.

İlk bulunduğum yerde çok fazla açıkçası üniversite ortamı göremedim. Yani ders anlamında söylüyorum bunu, derslerin bazılarının o hafta işlenmiyor olması beni birazcık hayal kırıklığına uğratmıştı. Daha liseden yeni çıkmış ve üniversiteye belli bir beklentiyle gitmiş biri olarak ki tamamen bilmediğim bir alanla ilgili tercih yapmış biri olarak oradaki ilişkiler tabii çok daha farklıydı. Öyle olunca çok da hoşlanmamıştım açıkçası (...) (K40, Radyo, TV ve Sinema).

K25 ise öğrenciler ve hoca arasındaki iletişimin zayıflığını, öğrenci sayısının yoğunluğu ile bağlantılı olarak açıklamaktadır.

Yani 180 kişinin içerisinde her ilgili kişiyle hocaların bizzatıhi o noktada yakın ilişki kurması biraz zor, onu biliyorum. Asistanlarla daha çok iletişim kuruyorduk (K25, İşletme).

Hoca ve öğrenciler arasındaki iletişimin belli bir mesafe içermesindeki bir diğer neden, resmi bir ilişki tipinin baskınlığı ile ilgilidir. Ancak katılımcılar resmiyet içeren ilişkiler söz konusu olduğunda, akademik eğitim anlamında bir aksaklıktan bahsetmemektedir. Dolayısıyla hoca ve öğrenci arasındaki ilişkinin yakınlık veya uzaklık üzerinden değerlendirilmesi, zorunlu olarak eğitimin kalitesi ile ilgili bir sonuç doğurmamaktadır.

O zaman tabii çok resmi bir eğitim aldık biz, resmiyet daha fazlaydı sanki. Öğretmen-öğrenci arasındaki o ilişki biraz uzaktı (K8, Turizm İşletmeciliği).

Yani birazcık bölüm başkanları da etkiliyor. Aslında tüm bölümü etkiliyorlar. (...) biraz daha böyle kurallara bağlı diyeyim. Hani katı böyle. Hani öğrencilerle çok iletişim yok, tabii yani lisans olmasının da etkisi olabilir. Yani öğrencilerle çok tabii sıkı fıkı değil (K19, Endüstri Mühendisliği).

5.2.3. Bölüm İçi Çekişmeler ve Ayrılıklar

Katılımcılar, eğitim almış oldukları bölümlerin mutlaka herhangi birinde hocalar arası ciddi çekişmelere şahit olduklarını belirtmiştir. Hocalar arası çekişmelerin sebeplerine bakıldığında ise bölümde idari yetkilere sahip olmak ile ilgili güç savaşları, siyasi görüşler, eğitim kökenleri (aynı üniversiteden mezun olma) veya çıkarlar üzerinden gruplaşma, bölümün gidişatı ile ilgili veya bilimsel konulardaki fikir ayrılıkları ve etik dışı davranışlara karşı tavır alma şeklindeki sebepler karşımıza çıkmaktadır. Köse ve Korkmaz (2019, s. 977), “Türk akademisinin, hiyerarşinin ve kuralların keskin olduğu ve başarının rekabetten beslendiği sanayi dönemi reflekslerini” gösterdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda K7’nin aşağıda sunulan değerlendirmesi, rekabetin vardığı boyutların bilimsel üretime yansımaları göstermesi bakımından önemlidir. Ona göre hocalar arası çekişme, üniversitenin bu çekişmelerden ibaret bir yapıya bürünmesini sağlamak ve öğrencinin bilimsel gelişimini etkileyecek düzeye varmaktadır.

Şimdi üç üniversite için de şunu söyleyebilirim kesinlikle hocalar arasında bir çekişme, bir huzursuzluk, birbirleriyle mutlaka bir gruplaşma ve sevmedikleri hocalara karşı inanılmaz bir nefret var ve bu her seferinde öğrencilere yansıtılıyor. (...) Karşılaştırınca tabii doktoramda daha fazla yaşadım, daha sık yaşadım. Doktorada hiçbir şey katılmadı bana, tam tersi geriye çekildim. Orası sadece hocaların kendi çekişmeleri, kendilerini daha öne çıkarmaları, kendilerini

stıyrmaları için olan bir yerdi. Özellikle de benim hocam zaten öğrencisini ezmeye yönelik davranışlar geliştiriyordu yani o sadece kendini düşünüyordu orada (K7, Biyomühendislik).

Gruplaşma her yerde var ya burada da var, orada da var. Burada hani kalabalık gruplara karşı daha az gruplaşma var ama orada biraz daha bölünmüş bir gruplaşma var evet. Ama birbirlerine karşı ilişkileri çok daha seviyeliydi buraya göre (K9, İletişim Bilimleri).

Yani bu bölümden bölüme değişiyor ya da bölümün dinamiklerine göre değişiyor. Bence bazı bölümlerde gruplaşmalar olabiliyor. Yani örneğin 3-4 hoca sınıf arkadaşı olduğu bir grup oluyor yani dördü sınıf arkadaşymış lisanstan ve sonra hepsi yüksek lisans ve sonrasında akademiye devam etmişler. Mesela onların ilişkisiyle bölüme sonradan dahil olanların ilişkisi bir olmuyor diyebilirim (K27, Tarım Ekonomisi ve Yayım).

Hoca-hoca ilişkileri biraz sıkıntılıydı açıkçası bizim burada. Yani böyle ciddi sıkıntılara neden olabilecek düzeyde klikleşmeler vardı. Tabii bu da yani birçok şeyi etkiliyor. Ama sonra gördük ki tabii bu çok genel yani her yerde olan bir şey. Ama bizdeki daha ileri boyuttaydı yani (K10, İktisat).

Ben özellikle sağlık bilimlerinde tam bir ateş çemberine düştüğümü düşünüyorum. Hocaların çekişmesi olsun bölümdeki akademik çıkarlar ve kavgalar olsun (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Katılımcılara hocalar arası rekabetin veya çekişmelerin sebepleri sorulduğunda, bilimsel temelli olmayan ayrılıklara dair bir vurgu bulunmaktadır. Bu ayrılıklar, bölüm veya üniversite içerisinde bir anlamda güç savaşları şeklinde kendisini göstermektedir. İdari görevlerin paylaşımı, kadro dağılımı ile ilgili söz sahibi olma gibi konularda hocaların arasında bir rekabet söz konusudur. Erdem vd. (2019, s. 77, 88-90) üniversitedeki rekabetin bir nedenini, üniversitenin diğer örgütlerden farklı olarak idari ve akademik personellerden oluşup bu iki gruptan ayrı ayrı yöneticilerin olduğu ikili bir yapısının olmasından kaynaklı olarak açıklamaktadır. Bununla birlikte akademisyenler açısından idari personelden farklı olarak, yönetme ve uzmanlık yetkisi ayrımı bulunmaktadır. Akademisyenlerin uzmanlıklarındaki seviyelerine bağlı olarak edinmiş oldukları yetkiler beraberinde kurum içi karar alma durumlarında da söz sahibi olmaları, kendilerine yöneticilik görevi bulunmayan diğer akademisyenlerden ayrıcalıklı bir konum bahsetmektedir fakat aynı zamanda elde edilen yöneticilik konumlarının

akademisyenlik görevlerine ek olarak yoğun bir çalışmayı gerektirmesi, akademisyenlik görevlerine ara vermeyi veya onları askıya almayı gerektirmektedir. Bu durum, danışmanlarının yönetici pozisyonlarda bulunmaktan dolayı kendilerine vakit ayıramadıklarını veya danışmanlarına ulaşamadıklarını belirten katılımcılar²⁴ açısından da doğrulanmaktadır. Ancak bu durumun bir diğer önemli sonucu, akademisyenlerin bilim insanı olmak bakımından yerine getirmesi gereken uğraşlara önemli ölçüde artan mesafesi sebebiyle kendilerinin bilimsel faaliyetlerden giderek uzaklaşmaları ve yönetsel/ıdari alanı üniversitede var olmak bakımından asıl mücadele alanı olarak görmeye başlamaları şeklindedir. Böylece üniversitedeki meslektaşlar arası ayrışmalar ve ileriye yönelik hedefler de bilimsel bir düzlemde değil üniversitenin yönetsel düzleminde gerçekleşmektedir.

Ya çok fazla şey var. Rekabet de var ama böyle şey rekabet değil. İşte o yayın yapmış, ben de 2 tane yapayım falan gibi değil. O bilmem ne idari görev almış ben de alayım. Niye? Çünkü oraya karımı getireceğim zamanla. Yani böyle böyle şeyler var. Maalesef bu konuyla ilgili çok iç açıcı şeyler söyleyemiyorum (K16, İşletme).

Aslında hani gündelik oluyor, bilimsel sorunlar çok olmuyor zaten bilim dalları farklı işte. Orada şöyle bir şey ön plana çıkıyor. Anladığımız şey yaptığımız kadarıyla, şimdi ana bilim dallarında işte kadro durumları ne bileyim, belki o bölüme o ana bilim dalına bütçe ayrılması vesaire şeyden ha bunlarla başlayıp sonra bütün sürece yayılan işte bir şey bir ayrışmazlık var. (...) Özellikle bölüm başkanlığı kavgaları olmuştu. 2 hoca görmüştüm, birbirine kavgalı bıçaklı olduklarını. Daha çok işte hani bölüm başkanı olmak, o bölümdeki şeyleri yönetmek, söz sahibi olmak konusunda çatışmalar vardı. Onların altındaki işte doçentler, doktor öğretim üyeleri ve araştırma görevlileri de gruplaşıyorlar, ister istemez birinin yanında yer alıyorlar ki almak zorunda kalıyorlar (K35, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri).

Yukarıda ifadesine yer verilen K35, bölüm içinde iki hoca arasındaki kavganın bölümün geneline sirayet eden etkisinden bahsetmektedir. Bu açıdan iki hoca arasındaki çekişme, yalnızca tarafları bağlamamakta ve bölümdeki diğerlerini de taraf olmaya zorlamaktadır.

²⁴ 5. bölümde yer alan Danışman ile İlişkiler başlığının, Zayıf Bağlar “Yokmuş Gibi” alt başlığında bu katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

Hocaların kendi aralarındaki çekişmenin bilimsel bir tabanda olması durumunda da yine bilimsel alana dair bir tartışmadan ziyade bilimsel çıktılar üzerinden bir üstünlük kurma çabası meydana çıkmaktadır. K21, kendi alanına özgü çekişmeleri öncelikli olarak kadınların sayıca fazla olması ve kadınların kendi aralarında daha rekabetçi olduğu düşüncesine bağlı olarak açıklamaktadır. Bununla birlikte akademik başarı kriterlerinden biri olarak değerlendirilen h-indeksinin, hocalar arasında bir rekabet unsuru oluşturduğuna dikkat çekmektedir.

Kadın cinsiyetin yoğunlukta olduğu bir sektör hemşirelik sektörü. O yüzden şey, taht kavgası diyeceğim de biraz abes olacak. Biraz fazla hani diğer bölümlere göre hakimiyet kurma isteği bütün hocalarda var hani ama hani bizde birazcık daha fazla olduğunu hissediyorum. Yani mesela bir hocanın işte h indeksinin yüksekliği diğer hocanın h indeksinin daha düşük olması, onlar arasında bir şey, kendini iyi görme sebebi olabiliyor. Bunu yani hem kadın cinsiyetinin rekabetçiliğine veriyorum hem de sağlık sektörünün o çok gerçekten h indeksini yükseltmenin de sağlık sektöründe ne kadar zor olduğunu düşününce ona da veriyorum. Çok karışık ama şey, çatışma var. Evet, hani bizim öğrenci olarak fark ettiğimiz bir çatışma var (K21, Hemşirelik).

K29 ise akademik başarı ile ilgili rekabet durumuna örnek olarak, bölümde kendisinin de içinde bulunduğu bir çalışma ekibinin akademik üretiminden rahatsız olan hocaların varlığından bahsetmektedir. Anlatısına göre bu rahatsızlık, kendilerinin bilimsel çalışmalarını sabote edecek ölçüye varmaktadır. Bu bakımdan bölüm içinde bir kısım kişilerin akademik başarılarıyla ön plana çıkma arzusu, diğerleri açısından rahatsızlık verici bir durum oluşturmaktadır. Böylece yalnızca idari alandaki güç dağılımı değil uzmanlık alanı bakımından da diğerlerinin kendisinden üstün olmayı sağlayabilecek tarzda çalışması, rahatsızlık verici bir unsur haline dönüşebilmektedir. K29'un anlatısına göre kendilerinin başarı durumu, başkalarının başarısızlık veya üretken olmayan hallerini görünür kıldığı için istenmeyen bir durum olarak karşılanmaktadır.

(...) biz danışman hocam, 2 tane hocamız ve üç doktora öğrencileri olarak yani biz zamanında 6 kişilik bir ekiptik. Ciddi anlamda bir ekiptik yani bu bölümdeki diğer hocalar tarafından da böyle gıpta ile bakılan bir ekipti ve sürekli bir üretim halindeydik. Yani sürekli bir akademik üretim halindeydik. Yani herkes yan gelip yatarken, okula böyle işte 11 de gelip 3'te giden, tavla oynayan hocalar vardı. Yani öyle hocalar vardı. Profesörler doçentler vardı yani. Geliyorlar çaylarını içiyorlar sonra tavla oynuyorlar. Üçte gidiyorlar böyle. Bu döngüde gelip giden insanlar vardı. Dolayısıyla özellikle bu insanlar tarafından sürekli böyle bir şey mercek

altındaydık. Yani bu da bize hep şey olarak yansıyor yani böyle arkamızdan iş çevirmeye çalışanlar oldu. Ciddi anlamda sabote etmeye çalışanlar oldu bizim laboratuvarı ve ekip olarak bizi sabote etmeye çalışanlar oldu. Yani böyle inanılmaz ya insanın aklına zarar şeyler vardı, yaşadık yani. O yüzden biraz hani bu şeyin yani akademik üretimin yoğun oluşunun yani artıları kadar eksilerini de gördük. Yani bölüm için rekabetten dolayı (K29, Su Ürünleri Mühendisliği).

Doğrudan bilimsel bir ayrılığa örnek olarak ise psikoloji bölümünden K34 ve fizik bölümünden K33'ün deneyimleri ön plana çıkmaktadır. K34, ana bilim dalları arasındaki bakış açısından kaynaklı olarak hocaların kendi çalışma alanlarının bilimsel açıdan daha öncelikli olması ile ilgili bir düşünceye sahip olduklarından bahsetmektedir.

Bence bilimsel bir tabanı da var yani çünkü işte hani orada biraz işte diyorum, psikolojinin şeyi giriyor devreye. Anormale bakmak lazım, o daha önemli aslında falan yahu halbuki hepsi önemli. (...) Klinik psikolojinin bir de çok ağır yani çok derin psikanaliz ekolü ile yetişen ve ders veren eğitim veren hocalar biraz daha böyle diğer ekollere ve diğer bakış açılara karşı biraz daha kapalıdır. Ama o galiba biraz da psikanalizin kendisiyle de bağlantılı bir şey yani o da zaten kapalı yani çok fazla. Yani onların doğasında yok zaten öyle bir şey muhtemelen öyle yetiştikleri için öyle davranıyorlar. Şey gibi işte askeri sistem gibi düşünebiliriz (K34, Psikoloji).

K33 ise fizik alanındaki teorik ve deneysel fizik arasındaki genel tartışmanın kendi bölümünde nasıl bir rekabet unsuruna dönüştüğünü anlatmaktadır. Aynı disiplinin iki ayrı alt dalı arasından birinin diğerini bilimsellik açısından yetersiz ilan etmesi ve buna bağlı olarak üretilen bilimsel çalışmaları da değersiz görmesinin yanında bu tartışmanın kişisel düzleme çekilerek devam ettirildiğinden söz etmektedir.

İşte bölüm başkanı denilen vatandaş, yani işte ben teori falan anlamam, fizik dediğin şöyle bir şey alıp incelemektir, ölçmektir diyen bir adam yani teori anlamam diyen bir tip mesela. Yani o yüzden ben mesela teorik fizikçi olarak aslında fizik yapmıyorum ona göre. (...) Bu bilim bile değil gibisinden kafasında bir şey var ama hani bilim nedir diye sorsak bu vatandaşa, bilimin kendince bir tanım bile yok onda. (...) Dünyanın her yerindeki deneysel fizikçiler teorikçilere göre tabi ki daha az teori bilirler. Ama Türkiye'deki genel kabul, teoriyi komple reddetme üzerine. Yani biz teori bilmek zorunda hiç değiliz gibi bir tavırları var ve bunun yanında da teorik fizikçiler karşısında bir tırnak içinde bir eziklik duygusu yaşıyorlar ve bu ezikliği fırsat buldukları zaman teorik fizikçileri ezerek gideriyorlar (...) Mesela profesörler falan benden daha az fizik bildiklerinin farkındalardı ve zaten hani arada muhabbet ettiğimiz falan zaman ortaya çıkıyordu. Ben onlardan daha çok fizik biliyordum, yüksek lisans öğrencisiyken

bile. Dolayısıyla onlar bu eziklikle baş edemiyorlardı ve onun acısını başka türlü mobbinglerle falan çözüyorlardı, öyle gideriyorlardı (K33, Fizik).

5.2.4. Bilimden Mahrum Kalanlar

Bölüm içerisindeki hocalar arasındaki ilişkinin niteliği, bir anlamıyla öğrencileri de etkilemektedir. Hocalar arası ilişkilerde ciddi çekişmeler olduğunda, öğrenciler özellikle bilinçli veya bilinçsiz olarak seçmiş oldukları danışmanlarının diğerleriyle kurmuş olduğu ilişkilerin bir tarafı olarak görülmektedir. Dolayısıyla öğrenci, aslında kendi dışında gelişen olaylar silsilesinden isteyerek veya istemeyerek etkilenmekte ve bu çekişmenin bir tarafında yer almak zorunda kalmaktadır. Öğrencinin danışmanı ile bağlantılı olarak almış olduğu bu dolaylı konum, kendisini diğer hocaların bilgi ve birikiminden mahrum bırakabildiği gibi aynı zamanda diğer hocaların olumsuz tavırlarına da maruz bırakmaktadır.

Bilimsel üretim sürecinde öğrencinin yaşadığı mahrumiyet durumu ile ilgili en net örnek, laboratuvar kullanımı olan bölümlerde ortaya çıkmaktadır. Hocaların belli bir laboratuvardan ve oradaki malzemelerden sorumlu olması, aynı zamanda kendilerine bunların kullanımı ile ilgili olarak bir söz söyleme alanı oluşturmaktadır. Diğerleriyle ilişkilerin kötü gittiği durumlarda bu teknik malzemelere erişim, sorumluluk sahibi hoca tarafından kısıtlanmakta ve bilimsel üretim amacıyla ortaklaşa kullanıldığında çok daha verimli sonuçlar doğurabilecek ekipmanlar, belirli bir hocanın kişisel ilişkilerine göre tavır aldığı bir mekanizmanın insafına bırakılmaktadır. Bu durum yalnızca malzeme ve ekipmanlara erişimi düzenleme hakkı olan hoca tarafından değil, o hocayla olumsuz ilişkilere sahip diğer hoca tarafından da kısıtlanmaktadır. Dolayısıyla karşılıklı olarak iş birliği ve yardımlaşma yapmaktan uzak bir tavır sergilemeyi tercih eden iki hoca arasındaki olumsuz iletişim, onlardan birinin danışmanlığında olan öğrencinin bilimsel üretim sürecini doğrudan etkilemektedir.

Biz bunu biliyorduk, yani açık açık söylüyorlardı. "Şundan referans alma" diyor mesela. Bir şekilde o hocadan da ötekenden de ders alıyorsunuz o da size bir ödev veriyor, öbürü de bir şey yapıyor. Hani hocaların kendi laboratuvarları oluyor, laboratuvarlarını kullanmada sorun oluyor. "Onun laboratuvarını kullanma,

*oradan malzeme alamazsın" gibi şeyler de deniyor. Bizde laboratuvar işleri de olduğu için laboratuvar konularında işte hocaların sorumluluk aldıkları laboratuvarlar vardır, özellikle de kendi konularına uygun cihazlar onlara verilir biraz, buna göre laboratuvarlar oluşturulur zaten. Ondan sonra da şöyle bir şey çıkmaya başlıyor işte, sevmediği hocanın laboratuvarından hiçbir şey almayacaksın işte bu yüzden lazım olan ve zaten elimizin altında olan cihazı projeye falan bir daha almak zorunda kalıyoruz. Cihazı alamadıysak da o projeyi yapmıyoruz, o işi yapmıyoruz, neden? Çünkü gidip hocanın sevmediği hocadan o cihazı alamayız. Bu tür şeyler çok oluyordu, yani bir şekilde sonuçta iletişim kurmak zorunda kalıyorsunuz ya da bir şekilde gidişat gereği tezinizde bu ortaya çıkıyor, adı geçiyor mesela o hocanın karşımızdaki hocanın direkt suratı asılıyorsa sevmediği biriye, direkt tepki ya bu oluyordu ya ben her okulda hatırlıyorum, bir şekilde karşımıza çıkıyordu. Bir de böyle zamanlarda başkasının malzemelerini kullandı, başkasının fikrini çaldı, benim fikrimi çaldı, konuları çok oluyordu. Ben mesela özellikle akademi ile ilgili bunu çok net öğrendim, bireysel takılmak çok çok daha faydalı oluyor, bu arada ben bunu (...)’da gittiğim yerde de gördüm. (...)’daki laboratuvar da ve oradaki hocalarda da aynı şey var, bazı hocalar birbirini sevmiyor ve sevmediği zaman tamamen laboratuvarlar, cihazlar, malzemeler ayrılıyor. Yine kısıtlanmış oluyorsunuz, direkt öğrenciye yansıyor (K7, **Biyomühendislik**).*

*E tabii ki yani bölümün anlaşmazlıkları benimle çok alakadar olmuyor açıkçası. Çünkü ben herkesle iyiyim. Yani hocalarımla da iyiyim. Yani hangi dalda olursa olsun hangi çalışma alanında olursa olsun tabii ki iyi oluyoruz fakat şuradan bize bir pay çıkıyor. Sonuçta hepimizin belli bir danışmanı var ve danışmanımız bir sıkıntı yaşıyorsa bir hocayla tabii ki o hoca bize karşı önyargılı oluyor. Bu durumda da tabii ki akademik çalışma düzeyi olsun farklı şeyler olsun. Bu durumda bir anlamda geri planda kalıyoruz. Şöyle bir durum oluyor. Ortak bir çalışma sonuçta modifiye çalışmalar yapmak gerekiyor. Bazı konularda ortak bir çalışma olacağı zaman tabii ki her hocanın laboratuvarı farklı olduğu için bizde ya ortak bir laboratuvar kullanmıyoruz. Her hocanın ayrı ayrı laboratuvarları var işte bu durumda mesela bizde olmayan bir cihazı ben farklı bir hocadan kullanmaya gittiğim zaman hani biraz daha sıcak bakmıyor diyebilirim. Çünkü benim hocamla sıkıntı yaşadığı için zamanında yani her biri ayrı ayrı birbirleriyle sıkıntı yaşayan hocalar, birbirlerinin cihazlarını kullanmıyor diyebiliriz yani (K20, **Biyoloji**).*

Bu noktada Max Weber’in (2019, s. 155) fabrika işçisi-asistan ve fabrika yönetimi-enstitü başkanı arasında kurmuş olduğu bağlantıyı hatırlamak mümkündür. Weber’e göre enstitü başkanı tıpkı bir patron gibi enstitünün kendisine ait olduğunu düşünmekte ve işlerin yönetimini bu bağlamda ele almaktadır. Bu açıdan asistanın belirli ekipmanlara erişimi de kendisinden daha fazla yetkili hocaları tarafından denetlenmektedir.

Ayrıca K7'nin belirtmiş olduğu “fikir çalma” hususu ve bir önceki alt başlıkta (Bölüm İçi Çekişmeler ve Ayrılıklar) K29'un belirtmiş olduğu²⁵ bilimsel üretimin, alanın diğer üyeleri tarafından bilinçli olarak sabote edilebildiğini gösteren anlatısı, bilimsel bilginin üretimi esnasında Merton'un belirtmiş olduğu normatif yapıyı sarsan örnekler olarak değerlendirilebilecektir. Merton, çalışmanın 3. bölümünde de belirtildiği üzere, bilimsel topluluğun bilimsel araştırma ve bilimsel bilginin üretimi noktasında evrenselcilik, komünalizm, tarafsızlık/çıkarsızlık ve örgütlü şüphecilik normlarını bilimsel bilginin nesnellliğini sağlayan unsurlar olarak sunmaktadır. Ancak ifadelerine yer verilen katılımcıların bahsetmiş olduğu ilişkiler, bilimsel topluluğun bu normlara uygun hareket etmediğini göstermektedir. Üstelik bu durum, sosyal bilimlere özgü bir özellik olarak değil fen bilimleri de kapsar şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan bilimsel bilginin üretildiği koşullar, bilgiyi ilk paylaşan kişi olmak ve bilginin kendi adıyla anılmasını beklemek gibi arzuların yanında başkalarının kendinden daha üstün bir başarıya ulaşma ihtimalini doğrudan veya dolaylı olarak engelleme çabasını da içinde barındırmaktadır. Mitroff (1974 akt. Mulkay, 2016, s. 349-350), bu nedenle bilimde karşıt normların varlığı tezini öne sürmektedir. Ona göre bilimsel üretim sürecinde Merton'un bahsetmiş olduğu normlarla birlikte duygusal bağımlılık, tikelcilik, gizlilik yanlılığı gibi karşıt normlar da bulunmaktadır.

Hocalar arası çekişmelerin öğrencileri doğrudan etkilediği bir diğer nokta, bir hocanın öğrencisi olma sebebiyle öğrencinin bazı hocalar tarafından olumsuz tavırlara ve kısıtlamalara maruz kalması ile ilgilidir. Burada doğrudan bir malzemeye erişim sorunu olmasa da bazı hocalardan ders alamama, diğer araştırma görevlileri ile iletişimin yasaklanması veya hoş görülmemesi, sırf belli bir hocanın danışmanlığında bulunmaktan ötürü daha yoğun ve sert eleştirilere maruz kalma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Böylece öğrencinin doğrudan kendisini ilgilendiren bir sorun yaşamamış olmasına rağmen diğerleriyle iletişimi kısıtlanmakta ve öğrenci, bilimsel verim alma ihtimali olan alanlardan doğrudan dışlanmaktadır. Bu durum Arslan'a (2011, s. 69)

²⁵ (...) Ciddi anlamda sabote etmeye çalışanlar oldu bizim laboratuvarı ve ekip olarak bizi sabote etmeye çalışanlar oldu. Yani böyle inanılmaz ya insanın aklına zarar şeyler vardı, yaşadık yani. O yüzden biraz hani bu şeyin yani akademik üretimin yoğun oluşunun yani artıları kadar eksilerini de gördük. Yani bölüm için rekabetten dolayı (K29, Su Ürünleri Mühendisliği).

göre, bilimin iktidar ve güç ile olan ilişkisini göstermektedir. Böylece bu ilişki, güç veya iktidar sahipliğinin bilgiye erişimi engellemesi veya kısıtlaması durumunda kendisini göstermektedir.

Buradaki birbirini sevmeyen hocalar çok daha bunu belli ederdi mesela çalışmayı eleştiriyormuş gibi görünüp sevmediği bir hocanın öğrencisinden bunun acısını çıkartabilir. Yani hocasını sevmiyor, ona bulaşmak için de öğrencisinin çalışmasını eleştiriyor mesela (K9, İletişim Bilimleri).

Mesela bir araştırma görevlisi arkadaş diğer araştırma görevlisine şunu diyor, yani ben seninle görüşmem diyor çünkü onun hocası öbürünün hocasıyla düşman. Aralarında aslında hiçbir sıkıntı yok ama görüştüğümüz görülürse duyulursa falan sıkıntı yaşarım. Yani bu diyaloglara şahit oldum. Yani ya da aktarıldı öyle söyleyeyim. E tabi bu da neye neden oluyor, sosyalleşmenin zayıf olmasına neden oluyor (K10, İktisat).

Maalesef evet maalesef yani ben hani kendi danışmanım için söylemeyeyim ama arkadaşlarımın vesaire de yaşadığı şeyler sadece bireysel tecrübelerim değil gözlemlediğim şeyler. Örneğin bir hoca bir hocayla tartıştıysa ya da araları bozursa kendi öğrencilerine danışman olarak kendi öğrencilerine o diğer hocanın derslerini aldirmek istemiyor. Mesela diğer hocanın verdiği seminerlere katılmasını doğru bulmuyor. Bunun gibi, yani yine selamını selam veriyorsunuz birbirinize ama çok yakın ilişki kurmasını istemiyor. Mesela bu tarz durumlara şahit oldum birçok kez (K27, Tarım Ekonomisi ve Yayım).

Danışmanım aynı zamanda bölüm başkanıydı başka bir bölümün. O bölümdeki öğrenciler o bölümdeki öğretmenler bize yaklaşımları tamamen pozitif ama diğer birimler daha mesafeli duruyordu. Ayrıca danışman hocamın geçmişte sorun yaşadığı hocalardan hiçbir zaman ders alamadık. Direkt bununla ilgili uyarı vermedi ama biz o dersi seçtiğimizde onun yerine daha faydalı olabilecek dersleri seçti ya da onun yerine iletişimi daha iyi olan başka hocaları seçti. Daha sonradan anladık. Yani mezun olmaya yakın bu ilişkileri çözüyorsunuz. O zaman anlıyorsunuz hocanız niye öteki hocayla sizin bir ortak dersinizi seçmemiş, size nasıl bir kariyer çizmiş ve siz bu kariyeri yürürken hocanın ilişkileri nasıl etkilemiş belli oluyor (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Hocalar arası çekişme, sürecin en başına dönüldüğünde danışman seçimini de etkilemektedir. Mülakat yapılan katılımcılardan K33, birlikte çalışmak istediği hoca tarafından reddedilmiştir. Reddedilmesinin gerekçesi ise çalışmak istediği hocanın eski danışmanı ile ilişkilerinin kötü olmasıdır. Böyle bir durumda danışman hoca, öğrencinin akademik kariyeri boyunca silemeyeceği bir etiket haline gelmektedir. Bu etiket, bazı

kapıları kapattığı gibi bazı kapıları açma gücüne de sahip olabilir. Ancak danışmanla birlikte çalışma süreci bitse dahi, danışman hocanın diğerleriyle olan etkileşimi öğrencisini bir şekilde etkilemeye devam etmektedir.

(...) Benim aslında yanına girmek istediğim hoca orada da beni kabul etmedi. Orada da başka şeyler, dinamikler söz konusuydu işte ilk danışmanımdan dolayı. Çalışmak istediğim hoca, onunla arası pek iyi olmayan bir hocaydı. Dolayısıyla ben (...) hocanın öğrencisi olduğum için onun tarafından kabul edilmedim. Dolayısıyla orada da kişisel ilişkilerle şu an mevcut fen fakültesi dekanı hoca, benim danışmanım gözüküyor ama (...) ile yine çalışıyorum. Yine bir baypas ettik süreci. Benim hayatım, akademiye bürokrasiyi baypas etmekle geçiyor. Sürekli nasıl baypas edilir, hemen hemen hepsini biliyorum (K33, Fizik).

K41 ise bölüm başkanı tarafından danışman hocasını değiştirmesi gerektiği konusunda baskılandığını belirtmektedir. Baskının yanında ayrıca akademik kariyerinin tehlikeye girebileceği konusunda da birtakım tehditkâr sözlere maruz kalmıştır. Dolayısıyla öğrencinin yine doğrudan kendisini ilgilendirmeyen ve kendisi dışında gelişen süreçlere taraf olmak zorunda bırakıldığı görülmektedir.

(...) Danışman hocamla bölüm başkanı hocamın arasında çok ciddi bir sorun varmış. Ben bunu bilmiyordum danışman hocamı seçtiğimde. Beni arayıp o kişiyi seçmemem gerektiğini ve bunun işte benim akademik anlamda özlük haklarımı tehlikeye düşürdüğünü, yeterlik sınavını geçemeyeceğimi, yani böyle ciddi anlamda tehditler savurdu. Yani düşünün hiçbir bağlantımız yok. Siz sadece orada doktora yapmak istiyorsunuz. Yani akademik anlamda bir pozisyon peşindesiniz. Bir şey üretmeye çalışıyorsunuz. Bir derdiniz var ama başka akademik toksik ilişkiler içine girmiş oluyorsunuz. Yani bu çok yorucu, yani böyle çok kötü şeyler yaşamış oldum. Acı deneyimlerim var böyle (K41, Antropoloji).

5.2.5. Hocalar Arası Zayıf Bağlar

Bölüm içindeki hocaların birbirleriyle iyi veya kötü geçindikleri haller dışında, birbirlerinden veya öğrencilerden tamamen habersiz oldukları durumlar da mevcuttur. Hocalar arası iletişim zayıf olduğunda doğal olarak birbirleri ile ciddi çekişmeler yaşamaları da mümkün değildir. Bunun bir sebebi, hocaların bölüm dışı iş yoğunluğunun fazla olması veya hocaların yalnızca biçimsel olarak bir bölümün üyeleri olarak görülmeleri ancak pratikte birbirlerini bağlayıcı çok fazla karar almalarının

gerekmemesi ile ilgilidir. Bir diğere sebebi ise çok fazla hocanın ve anabilim dalının olduğu bölümlerde özellikle farklı anabilim dallarında görev yapmakta olan hocaların birbirleri ile etkileşimini gerektiren çok fazla durumun olmamasıdır.

Yani şöyle burada (hocalar arası iletişimin) daha kısıtlı olduğunu düşünüyorum, mesela orada hem hoca derneği vardı hem de bir arada daha çok görürdüm onları. Burada ise sanki biraz daha herkes kendi halinde gibi hem bölümler arası o şeyden belki işte işleyiş farkından işte ancak koridorda karşılaştıklarında vesaire herhalde hem de bence tek yönlü olmaktan yani hep aynı şeyi konuşamazsınız. Bence biraz da ondan burada daha az olduğunu düşünüyorum (K17, Göğüs Hastalıkları).

Aslında ana bilim dalları arasında böyle bir farklılık gözlenebiliyor mesela. Başka üniversitelerde böyle mi bilmiyorum. Her anabilim dalı kendi içinde bir iş yerimiş gibi (K32, Felsefe).

Hocaların kendi arasındaki iletişim ya onu çok bilmiyorum. Şimdi bizdeki sıkıntı pandemi dönemine denk gelmesinden ötürü zaten hocaların da genelde işte psikiyatrist oldukları için klinik günleri de var. Dolayısıyla okula çok sık gelemiyorlar. Mesela pandemideyken evdeydik. Gene çok iletişim halinde değildik. Pandemi bitti. Biz yine okula gidiyoruz ama gene hocalar çok gelemiyorlar. Dolayısıyla hani hocaların kendi arasındaki iletişim de çok nasıl söyleyeyim? Hani çok sık sık olmuyor. Hani böyle çok beraber bir şeyler yapıyorlar mı? Bildiğim kadarıyla hayır (K34, Psikoloji).

Bölümün işleyiş tarzına bağlı olarak hocalar arası iletişimin kesintiye uğradığı haller dışında K37 farklı bir durumu vurgulamaktadır. Ona göre hocalar arası iletişimdeki kopukluğun sebebi, kendi memleketlerinde çalışıyor olmalarından kaynaklı olarak ailevi bağlarını önceleyen bir tavır sergilemeleridir.

Bence şöyle bir problem oluyor. Ben kendi memleketimde çalışmıyorum. Ama hocalar kendi memleketlerinde oldukları zaman hani aile ve akrabalarına çok ailelerine değil de böyle akrabalarına çok vakit ayırdıkları için bence bölüme çok vakit ayıramıyorlar. Hani ya da köy işleriyle çok uğraşılıyor bazı hocalar, özellikle mesela burada fındık zamanı bölümde kimseyi bulamazsınız. Hani böyle şeyler çok olabildiği için yani mesai olarak mesela bizim bu bölüm birazcık daha o konuda rahat hani hocalar dediğim gibi yazın herkes yaylaya falan gidiyor. (...) hocalar yazın zaten çok gelmiyorlar. Herkes böyle köyünde yaylasında falan oluyor (K37, Matematik).

K16 ise daha kişisel bir tavır olarak, kariyeri ile ilgili kendini geliştirme gerekliliği hissetmeyen hocaların bölüme karşı ilgisizliğinden bahsetmektedir. Ona göre

halihazırdaki durumu ile yetinen hocalar, bölümdeki işleyişe çok müdahil olmamakta ve öğrenci ile ilişkileri de önemsememektedir. Bu durum da herhangi bir hesap veya konum peşinde olmayan bilim insanının kendini bölüm içi ilişkilerden nasıl soyutladığını göstermektedir. Bu soyutlama, kendi işine daha iyi odaklanmak ve ilişkiler silsilesi içinde vakit kaybetmemek, kendini oyalamamak şeklinde bilimsel üretimi öncelemekten kaynaklı olabileceği gibi Aydın'ın (2022, s. 29) tabiriyle “geçim kapısı olarak akademisyenlik” tavrına da karşılık gelebilmektedir. Akademiyi geçim kapısı olarak gören akademisyen, bilimsel üretimin niteliği ile değil kendisine maddi bakımdan katkısı ile ilgilenmektedir.

Şöyle yani her okulda olduğu gibi tabii ki de hakikaten akademisyen olmak isteyip idealleriyle devam eden hocalar var, bir de sadece maaş alıp geçen, herhangi bir yükselme kaygısı olmayan herhangi bir zaten alçalma durumu da yok. Hani tamam burada maaş alıyoruz. (...)’da yaşıyoruz. Güzel şehir ucuz falan, bu maaşla buraya göre çok iyi falan diyen bir kesim var. O kesimin zaten böyle çok yönlendirmesi olmadı (K16, İşletme).

5.2.6. Bölümün Geleneği

Bilimsel ile geleneksel kavramları, bilimin sürekli değişmekte ve gelişmekte olan yapısından dolayı, ilk bakışta birbirleriyle çelişen kavramlar olarak görünebilir. Ancak, bilimin direkt kendisine dair veya üretilmiş olduğu ortamın dinamiklerine bağlı olarak belli bir türde daha fazla görünür hale gelmesi, belirli bir tarzının daha fazla önemsenmesi veya bazı yönlerinin sorgulanmaktan azade tutulması tavrı nedeniyle geleneksel yönlerinden bahsetmek mümkündür. Bu noktada özellikle köklü üniversitelerde eğitim almış katılımcılar, bölüme sinen bir hava veya tavırdan bahsetmektedir. Bu tavır veya hava, katılımcılar tarafından kimi hallerde aidiyet duygusunu da arttırması nedeniyle olumlu olarak değerlendirilmiştir. Ancak bazı katılımcılar ise bu tavrın sınırlayıcılığından ve baskıcı bir şekilde dayatılmasından rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Mitroff (1974 akt. Mulkay, 2016, s. 348-349) bilimsel alandaki karşıt normları ele aldığı çalışmasında, Merton’un tarafsızlık normunun karşısına duygusal bağımlılık normunu yerleştirmektedir. Onun bilim insanlarının bilimsel alandaki tavırlarını ortaya çıkarmak bakımından yapmış olduğu araştırmanın

sonuçlarına göre, bilim insanları kendilerinden önce yerleşik hale gelmiş belirli düşüncelere duygusal anlamda bağlı olmayı bir gereklilik olarak konumlandırmaktadır. Bilim insanları ve araştırmacılar böylece araştırma sürecinin karmaşık yapısı ile baş edebilme ve neye referansla kendisinin ne yapacağını bilme imkânı bulmaktadır.

K3 ve K5 bölümün veya üniversitenin kendine ait bir geleneği ve köklü bir yapısı olmasını öğrenciye vermiş olduğu aidiyet hissi bakımından olumlu karşılamaktadır. Belirli bir üniversite veya bölümden mezun olmanın öğrencinin almış olduğu eğitim tarzı veya kalitesi ile ilgili olarak ipuçları sunması ve öğrenci hakkında olumlu bir intiba oluşmasına neden olması önemli karşılanmaktadır.

(...)’ya baktığımda da lisans anlamında özellikle aidiyet duygusunu çok iyi yansıttıklarını düşünüyorum. Yani böyle bir ekol mü denir, yani hani tam anlayamadığım ama böyle oradan çıkan öğrencilerin kendilerine bir güvenleri olduğunu görüyorum mesela (K3, Kimya Mühendisliği).

Ama (...)’lı olmanın her yerde şeyini gördüm, yani mührünü gördüm. Yani bu (...)’lı, bak bu adam (...)’dan gelmiş dendi (K5, Tarih).

Bölümün belli bir geleneği olması aynı zamanda belirli bir tarzdaki tavırlar bütünün öğrenciye aktarılmasına da neden olmaktadır. K11 ve K1 böyle bir tavır aktarımının mesleki ve akademik kariyerleri boyunca kendileri için yol gösterici olmasına dair memnuniyetlerini dile getirmektedir.

(...) Üniversitesi çok köklü yani tıp fakültesi çok köklü bir fakülte yani onu hissediyorsunuz. Bence en önemli şey oydu. Yani o şeyi hissediyordum ben en azından o geleneği. Hocalarımız da bize bunu hissettiriyorlardı. Yani hoca sayısı da çok fazlaydı. Öğrenci sayısı da çok fazlaydı. Dolayısıyla hocalarla böyle çok yakın bir ilişki kuramıyoruz ama hocalarımızın akademik bakış açısını ve hekimliğe bakış açılarını, hekimlik anlayışlarını bize aktardıklarını düşünüyorum. Yani o açıdan ben (...) tıp fakültesinde okuduğum için mutluyum açıkçası. Yani en önemli şey köklü olmasıydı bence ve o bakış açıları, diğer yerlerden farklı kılan şey odur diye düşünüyorum (K11, Psikiyatri).

Yani (...)’daki ilk başladığım basamaktan aldığım tavırları diyeyim gördüğüm şeyleri kendim daha çok uyguladım daha sonrasında (K1, Kimya Mühendisliği).

K13 ve K4 açısından ise bölüme sinmiş olan net bir tavrın varlığı baskı yaratan bir unsur olarak görünmektedir. Bu açıdan bölümde kabul gören kurallar ve tavırlar, aşılması gereken sınırlar olarak değerlendirilmektedir. Bölümde ağırlıklı olarak tartışmaya kapalı olarak görülen konular olması, bu katılımcılar açısından bilimin yapısına uygun görünmemektedir. Dolayısıyla önceki gelenek ile olan ilişki, onu devam ettirmek şeklinde değil onu aşma tavrı olarak ortaya çıkmaktadır.

(...)'de çok profesyonel, çok dikti bizim hocalarımız yani öhhöh (böbürlenme gibi bir ifade) falan gibisindendi. Çok sınırlı ve hani bir şeyin olması gereken net sınırlarını gördüm orada. Hiç hoşuma gitmiyordu. Çünkü sanırım o sınırlar, aşılmaması gereken bir şeymiş gibi sürekli zihnimize veriliyordu (K13, Psikoloji).

Şöyle, ben bölümün birtakım tortuları diyebileceğim genel fikirlerle uzlaşmıyorum, o felsefe geleneği, düşünce geleneği ile uzlaşmıyorum. Yani bu belli bir yaş grubu hocaya da sinmiş bir tavır, hayret içinde kalıyorum bazen hatta bazı fikirlere, bazı metinlere nasıl yönelebildiklerine dair. Birinci tavrım bu. İkincisi, belli hoca gruplarının iç motivasyonlarını kaybettiklerini düşünüyorum. Entelektüel tavır problemi çok hissedilir durumda. Üçüncüsü, genç kuşak bir hoca grubu var ve bunlarla da oldukça iyi ve yakın çalışma ortamı buluyorum. Bu en olumlayıcı durum benim açımdan. Zaten beklentin ne diye sorarsan, beklentim zaten bu kadarı yeterli benim için yani bu bile bazen şans olabilir çünkü. İyi bir, konuşulabilir bir ortamdayım yani felsefe çevresindeyim bundan kesin söz edebilirim (K4, Felsefe).

K28 ise aynı bölümde uzun süredir birlikte çalışan hocaların bölüme sinen bir tavrın oluşumundaki etkisinden bahsetmektedir. Bununla birlikte bölümde yerleşik hale gelmiş geleneğin katı yapısının pratikten kopuk olmasına dikkat çekmektedir.

(...) Evet 40 yıldır aynı bölümde hocalar neredeyse. Hani sahadan dediğimiz, daha doğrusu klinik anlamda sadece akademik ve pratik olarak düşündüğümüzde birazcık uzak kaldıklarını söyleyebilirim. Akademik yayınları takip etmeyle ilgili bir sıkıntı olmayabilir ama bazen teorik ve pratik uygulamalar farklı oluyor ister istemez ama o konuda (...)'nın belki de başka bir bölüm bilmediğim için bilemeyeceğim kendine has bir sıkı ya da katı bir yapısı vardır o eski mezunlarda hepsinde görebiliriz bunu. Ben şimdi hastanede çalıştığım için biliyorum. Belirli bir yaş üstündeki o hekimlerimizde ya da akademisyenlerimizin bir sıkı yapısı vardır değişime. Biraz daha o tarz değişimlere engel de demiyim de biraz hafif, bir set olan ama tabii ki bu her şeyle ilgili olabilir (K28, Beslenme ve Diyetetik).

5.2.7. (Tıpta) Hiyerarşik İlişkiler

Tıpta uzmanlık veya sağlık bilimleri alanında doktora eğitimine devam eden katılımcılar ile yapılan mülakatlarda, alana özgü bir şekilde hiyerarşinin baskınlığından ve aşırı disiplinden söz edildiği görülmektedir. Bu bakımdan sağlık bilimleri alanının, askeri düzene benzer bir yapı arz ettiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Köse ve Korkmaz'ın (2019, s. 980) üniversitelerde örgüt kültürü üzerine yapmış oldukları araştırmanın sonuçları da tıp fakültesinin diğer fakültele kıyasla hiyerarşik kültür özelliklerini göstermek bakımından farklılaştığını ortaya koymaktadır. Ayrıca disiplin ve hiyerarşiye eşlik eden bir unsur olarak alandaki hocaların yüksek egolu ve kibirli tavırlarının ön plana çıkması söz konusudur.

Yani oradaki arkadaşlık ilişkileri, hoca asistan ilişkileri, bunların hepsine biz şahit oluyorduk. Yani hiyerarşinin en köklü olduğu yerlerden bir tanesinin üniversite olduğuna eminim. Birincisi askeriye, ikincisi üniversite (K26, Veterinerlik).

Yüksek lisansta tabii tıp fakültesindeki hocalarımızın kendine göre kendine özgü bir disiplin anlayışları var. Bu disiplin anlayışları bazen insanı çileden çıkarabiliyor. Yani bu olay sadece bunu bunu yapmalısın anlamında değil, biraz böyle kibir biraz böyle kendinden fazla emin olma, özgüvenlerinin fazla olması biraz sizi böyle dibe çekebiliyor. Neden? Çünkü hepsinin genel olarak düşüncesi, bir iş var yapılacak, en iyisi yapılsın. Sen orada emir eri değilsin, sen de bir insansın sonuçta ve ihtiyaçların olabiliyor ve belirli bir şekillerde hani testin dışına çıkma anlamında söylemiyorum hani yetiştiremediğiniz veya yapamadığınız bir şey olduğunda bununla ilgili geri dönüşleri çok şiddetli oluyordu. Yani bu olay hani orada biraz daha böyle askeri düzen işliyor diyebilirim. Yani bazı insanlara uygun olup beğenebilirler. Bana göre hiç değil (K33, Biyoteknoloji).

Özellikle tıp fakültelerine özgü bir husus olarak değerlendirilen hiyerarşik ilişkilerin baskınlığı ve kuşatıcılığı meselesi, görüldüğü üzere sağlık bilimleri alanından diğer katılımcılarda veya bilimsel alanları gereği tıp fakülteleri ile bağlantılı çalışmalar yürüten yaşam bilimleri alanındaki katılımcıların ifadelerinde de ortaya çıkmaktadır. Koytak (2022, s. 357) bu durumu “meslek düğümü” kavramı ile açıklamaktadır. Ona göre, meslek olarak hekimliğim eğitim sürecinden itibaren başlayan ve üyelerinin pratikteki uygulamalarını, kendi aralarındaki ve hastayla olan ilişkilerini ve rutinlerini düzenleyen unsurların, alanın dışındakilere kapalı ve alan içindkiler açısından kuşatıcı

bir yapıda olması nedeniyle hekimlerin deneyimlediği kuvvetli bir ortaklık meydana gelmektedir. Mesleki açıdan bu ortaklıklar, hekimlerin mesleklerini icra ettikleri süreçlerin dışına taşarak kendilerinin toplumsal hayatı, meslekleri ile ilişkili olarak idrak etmelerini sağlayacak ölçüde güçlüdür.

Sağlık bilimleri ve yaşam bilimlerinde daha görünür olan bu hiyerarşik ilişkilerin baskısı aynı zamanda bu ortaklığı sosyal bilimler ile karşılaştırmak açısından da imkân tanımaktadır. K33 gibi özellikle tıp veya sağlık bilimleri alanındaki eğitimlerinin dışında başka bir enstitü veya fakültede de (örneğin sosyal bilimler) deneyim kazanmış katılımcıların iki deneyimleri arasındaki farkı daha net hissettiği söylenebilir. K21'e göre kendi alanlarındaki disiplinin sebebi, insan hayatının riske atılamayacak derecede ciddi olması ile ilgilidir. Bununla birlikte yine alandaki hocalarda usta olma tavrının getirisi olarak ortaya çıkan egodan bahsedilmektedir.

Şöyle, biz bunu geçen kendi hocalarımıza tartıştık. Ben demiştim sosyolojiyi de bitirdim ve oradaki yani hocaların, öğrencilerin davranışları ile bizim hocaların, öğrencilerin davranışları arasında ciddi fark var ama bu sadece hemşirelik için değil, sağlık sektöründe hekimler işte hemşireler, eczacılar, diş hekimliği fakültesi... Hocalarda ciddi bir şey var, ego da demek istemiyorum ama şey hani usta çırak ilişkisinin verdiği ustalık şeyi var, yükselmesi biraz var maalesef. Yani bu biraz da şey var, hani siz sağlık sektöründesiniz, sizin çalıştığınız bölüm insan hayatı. Ciddi olacaksınız, bizi pürdikkat dinleyeceksiniz çünkü yani bir hatanız geçmiş olsun. Başka bir birimdeki, başka bir sektördeki bir kişinin hatası, bir insanın hayatına mal olmaz ama sizin herhangi bir şeyi yanlış uygulamanız bir kişinin hayatı demek. O yüzden biraz baskılayıcı bir eğitim tarzı var. Ya öyle olmak zorunda mı bilemiyorum hani bazen diyorum ben öyle bir hoca olabilir miydim? Belki ben de öyle olacağım çünkü eğitim aldıkça işin ciddiyetini fark ediyorsunuz. Hani bir hatada gerçekten insan hayatı, Allah korusun birisinin annesi babası gidecek, onun verdiği bir baskı maalesef bizde var. Yani stajda da var, yüksek lisansta da vardı. Şu anda doktora da var. Diğer bölümlerde bu açıdan birazcık daha rahat olduklarını düşünüyorum, yani derslerine girdiğim için. Bu kadar baskıcı olduklarını görmedim fakültelerinin, ondan kaynaklı olduğunu düşünüyorum (K21, Hemşirelik).

Sağlık bilimleri alanına özgü olarak hiyerarşinin gözlemlenebildiği somut örnek ise unvanlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. K38, bir araştırma görevlisinin hocaların çalışmaları hakkında eleştirel bir yaklaşımda bulunmasının hoş karşılanmadığını

belirtmektedir. K6 ise unvan ve deneyime bağı olarak iş yükünün dağılımı konusunda bir ayrışma olduğunu ifade etmektedir.

(...) Türk akademisine dair benim en büyük hayalim buydu. İnsanlarla beraber bir makale tartışabilmek veya bir şeyleri konuşuyor olmak. Maalesef bunu Türkiye’de yapamıyoruz. Yani çok yaygın yanlış algılanıyor ama maalesef öyle yani. [Nasıl yanlış algılanıyor?] Yani mesela sen bir araştırma görevlisi olarak nasıl benim yapmış olduğum yani bizim yürütmüş olduğumuz bir çalışmayı eleştirebilirsin veya eksik bir nokta bulabilirsin? Yani sadece şey demelisin, tebrik ediyoruz. Çok güzel bir çalışma olmuş. Buradan sonrasına gerek yok (K38, Beslenme ve Diyetetik).

Yani mesela en ufak şeyden, klinik işleyişinden mesela. Örnek veriyorum mesela cerrahi branşındasın ve onun ameliyatları onun isteğine göre şekillenirdi, ameliyat listesi, ameliyat günleri... Mesela pazartesi günü akşam saat 4’e kalan vaka, akademik olarak daha şey hocalarıdır. İşleyişte de daha yoğun olan daha fazla hasta gören branşlarda daha yeni gelen kişiler görevlendirilir (K6, Çocuk Psikiyatrisi).

5.3. DANIŞMAN İLE İLİŞKİLER

Akademi içindeki sosyalleşme ajanları arasında, özellikle lisansüstü eğitim açısından en önemli aktörlerden biri de yüksek lisans veya doktora tez danışmanlarıdır. Bu konuyu aydınlatmak adına katılımcılara danışmanlarının nasıl belirlendiği, danışmanlarından beklentileri veya aradıkları özellikler ve tezin ilerletilmesine dair nasıl bir iletişim kurdukları sorulmuştur.

Tez konusunun seçilme sürecinden savunma aşamasına kadar danışman hoca ve öğrenci arasında çeşitli ilişki biçimleri ortaya çıkabilmektedir. Bu ilişkilerin oluşumunda ise öğrencinin seçimleri kadar zorunlu durumlar da sonucu etkilemekte, öğrenciyi belli bir danışmanla çalışmaya mecbur bırakmaktadır. Bazı bölümlerde tez danışmanı seçimi, öğrencinin kendisine bırakılırken bazı bölümlerde ise hocalar arası öğrenci paylaşımında bir sıranın takip edildiği veya bölüm başkanının karar mercii olarak hareket ettiği görülmektedir.

Dediğim gibi biraz şey oldu hani denk geldi seçseydim zaten hocayı seçerdim, aynı hocayı seçerdim ama zaten asistan alma sırası ondaydı. Böyle biraz denk geldi (K17, Göğüs Hastalıkları).

Maalesef ikisini de ben yapmadım yani (...)’da hani onlar bir hocaya vermişlerdi. (...)’ye geldiğimde de benim hocamın hiç öğrencisi olmamıştı o zamana kadar. Yani açıkçası bir araştırma görevlisine de ihtiyacı vardı. Hani işlerinde yardımcı olması için o yüzden hiç bana yani sorulmadı. Konuşulmadı. Hoca diyor ki sen bu hocayla çalışacaksın artık öyle yani kesinlikle ben seçmedim (K37, Matematik).

Öğrencinin tez danışmanını kendisinin seçememesi, her zaman için olumsuz sonuçlar doğurmamaktadır. Öğrenci ve danışman arasında yaşanan sorunlar, yalnızca tercih edebilme özgürlüğü ile zorunda kalınan durumlar arasındaki farktan dolayı değil, süreç içerisinde beklentilerin uyuşmaması veya iletişim sorunları nedeniyle de ortaya çıkmaktadır. Ayrıca tez danışmanlığı görece uzun bir süreye tekabül ettiği için danışmanın veya öğrencinin hayatlarında meydana gelen büyük çaplı değişimler de taraflar arasındaki ilişkiyi etkileyebilmektedir.

5.3.1. Beklentiler ve Seçimler

Katılımcıların beyanlarından hareketle belirtmek gerekirse, danışmanlarının belirlenmesi iki şekilde gerçekleşmektedir. İlki öğrencinin tez danışmanı olmasını istediği hocayla iletişime geçmesi ve hocanın da bunu kabul etmesi şeklindedir. İkinci durumda ise öğrenci sürece dahil edilmemekte ve karar bölüm hocaları ya da yönetimi tarafından verilmekte, bir şekilde belli bir öğrenci belli bir danışmana atanmaktadır. Ancak her iki durumda da öğrencinin istek veya beklentileri varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla danışman seçimi konusunda herhangi bir söz hakkı bulunmayan katılımcılara da seçme özgürlüklerinin bulunması durumunda hangi özellikleri önceleyecekleri ve mevcut danışmanlarından beklentileri sorulmuştur. Katılımcıların bu bağlamdaki cevaplarına göre, (i) danışmanın akademik kariyerindeki başarısı, yeterliliği ve tecrübesi, (ii) danışmanın sahip olduğu sosyal ağların kapsamı, (iii) danışmanın öğrenci ile kurduğu iletişim tarzı, (iv) danışmanın çalışma ve ilgi alanları ve (v) danışmanın bilimsel veya ideolojik yaklaşımı şeklinde beş temel beklenti ortaya çıkmaktadır.

Arabacı (2018, s. 329-330), lisansüstü sosyoloji öğrencilerinin danışman seçimlerini dokuz farklı kıstasa bağlı olarak açıklamaktadır. Kendisinin bahsetmiş olduğu hususlar

yukarıdaki beş ögenin içerebileceği tarzda olması bakımından iki araştırmanın sonuçları belli bir oranda benzerlik göstermektedir. Ancak bununla birlikte farklı bilim insanlarının bilimsel bilgi anlayışlarının ele alındığı bu araştırmada hem danışman ile hem akranlar ile hem de bilimsel alandaki diğerleri ile olan ilişkilerde vurgulanan bir beklenti olarak sahip olunan sosyal ağlar, kendilerinin tabiri ile “network” arayışı ortaya çıkmaktadır.

Katılımcıların beyanlarına göre, danışmanın akademik kariyerindeki başarıları ve tecrübesi, katılımcıların bir danışmana yönelmesinde ana etken olarak durmaktadır. Bu noktada danışmanın çalışkanlığı, yayınlarının sayısı ve niteliği, alandaki yetkinliği ve tanınırlığı gibi unsurlar önemli hale gelmektedir. Öğrenci bir yandan danışmanının akademik kariyerinde edinmiş olduğu ilişki ve ağlardan faydalanmak isterken bir yandan da yayın sayısı ve niteliği gibi kriterlere bağlı olarak danışmanının ulaştığı noktaya kendisini de çekeceği ümidini taşımaktadır.

Kesinlikle önce hocanın akademik çalışmalarına bakarım. Yani son zamanlarda aktif olarak ne kadar makale çıkarmış? Aktif olarak ne kadar çalışıyor? Bir de çalıştığı alana bakardım sonuçta hocanın çalıştığı şeyi çalışıyorsunuz. Alan atıf alan bir alan mı? Güncelde ne kadar etkili? Kim başka ülkelerde çalışanlar var mı? Çünkü mesela ben bizim konumuzu başka ülkede çalışan ya da konuya yakın olsaydı belki giderdim görevlendirmeye altı ay, bir yıl ama işte böyle şeylere şimdi geriye dönsem dikkat ederim ama o zaman onu siz düşünmüyorsunuz. Yani bir kere iş bulmuşsunuz, asistan olmuşsunuz. O yüzden o an danışmandan çok hani iş bulmanıza seviniyorsunuz, kimi verseler çalışırsınız yani (gülüyor) (K37, Matematik).

Tamamen çalışma şeklini düşünürdüm. Başka bir hocaya giderdim. Uluslararası tecrübesi olan ve akademik takvimlere ve akademik literatüre daha çok hâkim olduğunu düşündüğüm hocalara yönelirdim. Yani alanından bağımsız da olsa sonuçta çalıştığımız insan grubu, hasta insan grubu. Çok farklı olduğunu düşünmüyorum ya ben başka bir hocayı tercih ederdim (K21, Hemşirelik).

Evet bir literatür iyi takip ediyor olması, kendi alanına özgü bir şeyler olması. Yani takip ettiği ilgili olduğu bir alan olması. Çünkü bu çok önemli bir bakış açısı. Daha sonrasındaki süreç, size güven vermesi, yani size bazı noktalarda güven vermesi gerekiyor. Bu süreci beraber yürütebileceğinize dair size güven vermesi gerekiyor. Doktora için bir şey demiyorum. Doktorada insanlar zaten birçoğu kendi yani her koyun kendi bacağından asılır mantığı var. Burada sen hocadan şey beklemiyorsun yani hocam bana yardım edin gibi bir şey beklemiyorsun ama burada şunu

bekliyorsun, hocanın networkünü kullanmak istiyorsun çünkü yani bizim alanımızda eğer laboratuvar çalışmayacaksan, klinik çalışmak istiyorsan doktorla iyi anlaşman lazım. Doktorla iyi anlaşman için doktoru tanıman lazım. Burada olabilecek en iyi şey, senin danışman hocanla olur. Çünkü danışman hocanın belli bir network ağı olur. Yani şöyle düşün, sen bir senedir oradasın ama danışman hocan 30 senedir orada. Her sene bir kişi tanısı, 30 yılda 30 tane kişiyi tanıyor olması lazım. Şimdi sen bunu kullanarak kendin çok daha iyi şeyler geliştirebilirsin yani ben doktora danışmanı seçecek olursam buna bakarım. Doktorasının yurtdışında olmuş olması. Yani bazı noktalarda güzel bazı noktalarda kötü ancak yüksek lisansta çalıştığım için söylüyorum, çok etik çalışıp çok düzenli, çok tertipli, çok zamanlı çalışan insanlardı. O konularda yani belki bana öyle denk gelmiştir ama. Ona da dikkat edebilirdim belki eğer seçme imkânım olsaydı (K38, Beslenme ve Diyetetik).

Şöyle şöyle, ben lisansı bölüm birincisi olarak tamamladım. Dolayısıyla bütün hocaların da gözü üstümdeydi yani. Yani o çağırmasaydı başkası çağırırdı, başka başka hocalar da benle çalışmak istiyordu ama ben kendisini tercih ettim. Çalışma alanı yani benim ilgi duyduğum alanda zaten kendisi bir profitu, o yüzden onun da şeyi çok oldu. Vizyonlu bir insan olmasının, bilimsel tanınırlığının yüksek olmasının, yurt dışlarında yani özellikle şey, yani uluslararası alanda tanınırlığının yüksek olması bunda bir pay sahibiydi yani (K29, Su Ürünleri Mühendisliği).

(...) oradaki asıl belirleyici noktalardan bir tanesi hocanın uluslararası networkü olmuştu. İngiltere'de doktorasını tamamlamış olan, şu anda da uluslararası pazarlama camiasında çok önemli bir konferansın başkanlığını yürüten bir hoca, biraz o networke dahil olmak istediğimden ve hocanın araştırmaları daha derin ve kendimi daha çok okumaya, araştırmaya sevk edebileceğini düşündüğüm için kendisine başvurmuştum ve oradan olumlu dönüş aldım açıkçası (K25, İşletme).

Katılımcıların bir kısmının daha önce de ifade etmiş olduğu haliyle, matematikte çözülecek bir sorun tarif etme veya fizikte kuramsal yaklaşımların belli bir biçimine dair araştırma sorunu tarif edebilme yetkinlikleri bakımından danışmanların etkisi gündeme gelmiştir. Bununla birlikte bu başlık altında danışmanlardan beklenti bağlamında sunulan katılımcı ifadeleri de belli bir tanıdık ağına ulaşmayı önemsemek bakımından katılımcıların sosyal sermaye arayışlarını göstermektedir. Katılımcılar, danışman hocalarının alandaki tanınırlığı veya sosyal ilişkilerini bir anlamda araçsal bir yaklaşımla kendisinden faydalanabilecek unsurlar olarak değerli görmektedir. Bu araçsallık, aslen bir güven ilişkisi kurmaktan öte daha çok çıkar ilişkisi kurmayı hedeflemenin bir göstergesi olarak görünmektedir.

Katılımcıların beklenti ve seçimleri dikkate alındığında, danışmanın öğrenci ile kurmuş olduğu iletişim tarzı ile ilgili beklentiler de söz konusudur. Öğrenciler, danışmanlarının akademik yeterlilikleri dışında ve hatta bazen bundan daha öncelikli olarak yakın ve samimi bir iletişim kurmasını, anlayışlı olmasını ve kendilerinin kararlarına değer vermesini önemsemektedir. Bu anlamda katılımcılar, danışmanlarının insan ilişkileri kurma noktasındaki tavrının, kendi istekleriyle uyuşmasını beklemektedir.

Ben şöyle aslında akademik başarılarının yanı sıra bir hocada kesinlikle daha konuşabileceğim yani örneğin bayramlarda arayabileceğim ya da önemli bir şey olduğunda yanına gidip ağlayabileceğim bazen öyle bir hocayı seçmek isterim genel olarak. Yani öyle akademik başarı benim için şöyle yani çok yayından ziyade az ve öz olması daha önemli. Böyle yani kişisel iletişimi başarılı hocaları seçmek isterim genel olarak (K1, Kimya Mühendisliği).

Yine bu (danışman seçimi) (...) hocanın kişilik özellikleriyle ilgili. Yani çok cana yakın, babacan bir insandır biraz onunla ilgili diye düşünüyorum (K11, Psikiyatri).

Anladım şimdi genellikle hocam bu işin temeli şudur, benim anladığım kadarıyla bir hocanın yaptığı yayınlar sizi çekiyor mu? Hocanın bilgi birikimi ve buna bağlı olarak sizinle iletişime geçmesi, sosyolojik taraflarını tamamen bir tarafa bırakıyorum. Sadece yaptığı yayınlar atıyorum işte h indeksi kaç, ne kadar atf almış, neler yapmış. Bu bir parametre olarak çıkıyor ilk başta gözünüze ama bence bu şey gibi. Hani yanıltıcı bir özelliği olabilir. Yani adamın 10000 tane atfı olup da sana bir günaydını hani çok gören insanlarla çalışmak bana hitap etmez açıkçası ben o tarzda bir insan değilim. Hani sadece o akademiye doyum ben. Hocam şöyle hocam böyle şeklinde, ben bunu onaylamıyorum ya ben bana göre 500 tane atfı olsun ama sana insan gibi değer versin, olay bitmiştir çünkü çalıştığın yerde mutluyun verimli olabilirsin (K31, Biyoteknoloji).

Bir çalışmak istediğim konuyla ilgili çalışmalarını var hocamızın, bu alanda yetkin uzman öncelikle bunu söyleyebilirim. İkincisi öğrenciye değer veriyor. Yani dediğim gibi ben hocamla istediğim şeyi konuşabiliyorum. Çekinmeden sorularımı yönetebiliyorum. Öğrenciyi aşağılayıcı, küçük düşürücü bir tavrı yok. Her zaman saygıyla, sevgiyle yaklaşıyor öğrencilerine. Bu asıl benim için önemli olan unsuru diyebilirim. Yani beni dinlemesi, görüşlerime değer vermesi istediğim zaman ulaşabilmem gibi unsurlar benim danışmanımı seçmemde rol oynadı (K22, Eğitim Yönetimi).

Aslında ben danışmanıma baktığımda genelde böyle şey istemiyorum böyle hani akademik olarak çok uzman olup olmadığına bakmıyorum. Ben şeye bakıyorum beni güdüleyebilir mi yoksa çalışmalarına ket mi vuracak. Çünkü bazı akademisyenler bunu yapıyor, bunu çalışmışsın ama bunun hiçbir yeri yok ya da

biz bunu yollamayalım. Sen bunu çalış bakalım falan gibisinden olduğu zaman ben bunlara dikkat ediyorum (K15, Kamu Yönetimi).

Katılımcıların beklentilerinin yoğunlaşmış olduğu bir diğer nokta, danışmanları ile aynı çalışma alanlarına ilgi duyma ya da alana dair aynı yerden bakmak ile ilgilidir. Sadece çalışma alanı söz konusu olduğunda, bir disiplinin farklı alt dallarında çalışan hocalar arasından kendi ilgisini cezbeden alandaki hocalardan birine yönelim söz konusudur. Bu noktada, öğrencinin başlangıçta hocadan etkilenecek belirli bir alanı sahiplenmesi mümkün olduğu gibi alana başka bir şekilde geliştirdiği ilgisinin onu belirli hocalara yönlendirmesi de mümkündür.

Mesela hocam şimdi Orta Asya üzerine uzman (...), ben de Orta Asya'da çalıştım. (...) yani ortak dillerimiz var. (...) üzerine çalışıyor hani (...). Ben de o alanda çalışmak istiyorum. Yani benzerlik hem kişisel olsun hem de çalışma alanları benzer olsun diye seçerken ben bunlara dikkat ettim. Kendisi de sağ olsun kırmadı, kabul etti. Tez aşamasına kadar geldik (K24, Uluslararası İlişkiler).

Sevdiğim konu olması, sevdiğim konuda çalışması önemliydi. (...) ben direkt konuyu çok seviyordum, konuyu sevdiğim için o konuda çalışan hocalarla çalışmak istedim o şekilde oldu (K7, Biyomühendislik).

Onu tercih etme sebebim, dediğim gibi her alanda farklı hocaların farklı tecrübeleri olduğu için benim tercihim de bitki alanında bir yönelim olduğu için ikincisi ise (...) alanında bir tercihi başta ve (...) alanında düşündüğün zaman 2 tane hoca vardı tercih edebileceğim. Yani hem iletişim konusunda iyi anlaştığım bir hoca hem de yani tez konusunda da bana katkı sağlayabilecek bir hoca olduğu için onu tercih ettim (K20, Biyoloji).

Bakış açısındaki benzerlik arayışı ise bireyin kendi düşüncelerini doğrulayacağını düşündüğü kişinin peşinden koşması anlamına gelmektedir. Bu tarzda bir yaklaşım aslında bireyin halihazırdaki eğilimlerini devam ettirme ve düşüncelerine onay ihtiyacı aramaktan kaynaklıdır. Dolayısıyla danışman ile girilen yol, var olan eğilimleri pekiştirme ve güçlendirme isteği doğrultusunda planlanmaktadır.

Şey, o hani biraz önce söyledim ya ana akım iktisadın dışında diye o (danışmanım) da o şekilde. Öyle olunca zaten direkt hani onunla çalışmak istedim. Onun dışında genel anlamda hayata bakışımız falan da benzerdi kafalarımız uyuşuyordu o şekilde (K10, İktisat).

Hoca sözlü tarih çalışıyordu, ben de ders aldım sözlü tarih. Sonra hoca biyografi okumayı çok seviyordu ben de biyografi okumayı çok seviyordum. Sonra baktım müşterek böyle akademik anlamda ortak bir bakışımız var, yönümüz o yönde sonra hocayla beraber devam ettik hala da hani şey yapıyorum çünkü hatırat kültürünü ben çok seviyorum (K5, Tarih).

Danışmanımın felsefeye bakış açısı, o kesinlikle çok fark yaratıyordu. Benim de birtakım o zaman bile oldukça alternatif dünya okumalarım karşılık geliyordu, en azından bir politik tavır görüyordum bu önemliydi. Saydığım o şey tavrın dışında olabildiğini yani felsefeyi tüm bölümlerin üzerinde kavrayan bakış açısından oldukça uzak olduğunu fark ettim. Bunun metinsel anlamda da çalışma konuları, yazdığı çizdiği konularda da öyle olduğunu gördüm. Bu şekilde ilerledi. Birazcık da o zaten hocamın öğrenci seçiminde de sonradan tabii yakın çalışma ortamı da bulunca fark ettiğim bir şey yani yeni öğrenci alırken diğer hocamın da, o hocam çok daha titiz hatta, belli ne diyelim, ortalama bir felsefe tarihi bakış açısına bile tahammül edemeyebilirler. Zaten hani benimle çalışmayı kabul etmiş olması, benimle tez içinde neler yaşayabileceğini hesaplamış olmasından geliyor hocamın (K4, Felsefe).

Ya, sonuçta doktora dediğimiz şey, yani bir anlamda fiziğin felsefesiyle de ilgileniyoruz ve o tartışmaları yaparken yakın görüşlerde olan insanların birbirini daha iyi besleyebileceğini düşünüyorum. Tabii ki çok farklı görüşlerde olanlarla da işte fikir paylaşımı yapmayalım ya da onlarla tırnak içinde polemik yapmayalım gibisinden bir düşüncem yok ama hani yakın görüşte olduğum bir hocayla daha kendimi rahat bir şekilde ifade edip oradan kendimi daha iyi geliştiririm. Yani ne bileyim mesela benim evreni ele alışımla yakın olabileceğim tek insan Spinozavari evren yani doğa eşittir tanrı gibisinden bir şey olabilir. Belki maksimum ulaşabileceğim bir evren algısı bu olabilir çünkü. Bu arada teorik fizikçilerin çok büyük bir kısmı zaten ateist ya da agnostik insanlar. Yani tanrıya inananları vardır belki ama çok az. Evrenin kendi kendini yaratabileceğini biliyorsanız yaratıcıya ihtiyaç duymuyorsunuz. Dolayısıyla hani öyle bir hoca, tanrıya inanan bir hoca olsaydı orada yani hesapları yaparken ya da doktora tezini yazarken teknik bir şey yaparken tabii çatışma yaşamazdık ama felsefi meselelerde çatışmaya düşerdik. Tabii ki doğayı böyle algıladığımız zaman da bunun bir politik karşılığı oluyor, sosyal hayatta ve orada da tabii ki o şeylerin yansımaları oluyor önünde sonunda (K33, Fizik).

5.3.2. İlişki Biçimleri

Tez danışmanının belirlendiği aşamadan sonra öğrenci ve tez danışmanı arasındaki ilişki, karşılıklı etkileşime bağlı olarak farklı görünüşler arz etmektedir. Bir yanda öğrencinin beklentileri ve diğer yanda ilişki içerisinde baştan sahip olduğu üstün/ayrıcalıklı konumuyla danışmanın tavır alışları arasındaki etkileşim, taraflar arası ilişkinin niteliğine yön vermektedir. Dolayısıyla yalnızca tez danışmanının ilişkideki

ayrıcalıklı konumuna bağılı olarak yön ve şekil verdiği bir ilişki biçiminden bahsetmek yerine öğrencinin kendi beklentileri çerçevesinde geliştirmiş olduğu tepkilere bağılı olarak danışmanı ile arasındaki ilişkiyi algılama biçiminden bahsedildiğini söylemek daha doğru olacaktır.

Mülakat yapılan katılımcılar, danışmanları ile kurmuş oldukları ilişkileri beş farklı şekilde tarif etmektedir. Bu ilişki biçimleri, belli ölçülerde farklılık göstermelerine rağmen birbirlerinden tamamen ayrı türler olarak düşünülmemelidir. Bu ilişki biçimleri baskın bir şekilde kendini göstermesi ve ilişkinin belli bir vurguya dayalı olarak tanımlanması bakımından önemlidir. Ancak baskın görünümün beraberinde aynı anda birden fazla ilişki biçiminin birlikte görünümü de mümkündür.

5.3.2.1. Profesyonelliğe Dayalı İlişki

Tez danışmanı ve öğrenci arasında ilişkinin profesyonel bir çerçevede ilerlediği durumlarda, danışmanın iş akışını ayrıntılı olarak yönetmesi ve öğrencisi ile resmiyete dayalı bir ilişki kurması söz konusudur. Bu resmiyet daha çok danışmanın tercihi olarak oluşmaktadır. Aynı zamanda böyle bir ilişkide, danışman bir nevi yönetici gibi öğrencisinin görev tanımını oluşturmakta ve sürece dair beklentilerini net bir biçimde ortaya koyabilmektedir. Dolayısıyla öğrenci ile kurduğu ilişkide de resmi bir iletişim ortaya çıkmaktadır.

Ya aslında şöyle çok rahat denemez. Bölümün en sert hocasıdır benim danışmanım hani böyle karşısında hâlâ çok çekinirim. Bunca zaman geçmesine rağmen yanlış yapmaktan hâlâ çok heyecanlanırım. Ama az önce söylediğim şey yani en temelden sorularıma dahi sabırla yanıt verebiliyor olması ve hani güvenmeyi hiç bırakmamış olması işte öğrenmem için süreç vermesi aynı zamanda böyle bir işlem süreci de olduğu için o öğrenmem için fırsat vermiş olması. Hani tüm bunlar diğerlerini unutturuyor biraz, yoksa hani çok daha iyi ilişkilerimin olduğu farklı hocalar da var danışman hocamdan ziyade. Hâlâ mesela mesaj yazarken bile heyecanlanırım ve otoriter bir tavır bir miktar var çünkü hani ama yine de benim kolay bir iletişimim var yani kafama bir şey takıldığında yazsam bu saatte neden yazdın demez ya da bunu bana nasıl sorarsın demez (K17, Göğüs Hastalıkları).

Hocama gelince benim hocam (...). Mesela işte çok dakiktir, çok çalışkandır. Yazdığınız her şeyi yani notu dahi okur. Hani böyle baştan savma işi yok. Çok ciddi iş yapar. Kendisiyle ilişkimiz şeydir. Disiplinli olduğu için araya bir şey koyuyor, sınır var yani onun dediklerini yapmak zorundasınız. Onun dediklerini yapmadığınız müddetçe karşısına çıkamazsınız. Eğer çıkarsanız da bu size negatif olarak geri döner. Hani biz onu tanıdığımız için sorumluluklarımızı yerine getirerek, vermiş olduğu görevler veya yapmamız gereken neyse bu süreçte yapıp gönderdiğimiz için ve açık konuştuğumuz için bir sıkıntı yok. Yani şey olarak mükemmel birisi ama sadece çok disiplinli olması, daha sıcak ilişki kurulmasını engelliyor (K24, Uluslararası İlişkiler).

K14, danışmanı ile kurmuş olduğu ilişkinin profesyonellik üzerine kurulu olması konusunda bir anlamda rahatsızlık duyarken bir anlamda da sürecin işletilebilmesi açısından daha işlevsel olduğunu ifade etmektedir. Diğer katılımcılardan farklı olarak ona göre bu resmiyetin temelinde, cinsiyet bulunmaktadır çünkü karşı cinsiyetten bir danışmanla çalışmanın seviyeyi korumaya yardımcı olduğunu düşünmektedir.

Benim yüksek lisanstaki danışmanlarım hep erkekti. Buradaki danışmanlarım hep kadındı, bir sıkıntı yaşamadım. Yani erkek ya da kadın olması noktasında bir problem olmadı. Hatta kadın olduğu zaman biraz daha şey oluyor böyle hani o seviyeyi daha iyi tutabiliyorsunuz. Erkek olunca bir yerden sonra şeye bağlanıyor. O hani daha erkek muhabbetine de bağlanabiliyor. Hocanın kişiliğine göre öyle söyleyeyim ama kadın olduğu zaman daha bilimsel olabiliyor. Yani daha o seviyeyi tutabiliyorsunuz. (...) Ben şöyle bir şeyden rahatsız olmuştum (danışman) hocamla ilgili. Pandemi zamanında ben gelmedim, hocalar da okula gelmiyordu zaten ben bir süre daha gelmedim. Telefonda daha sık görüştük. Bir seferinde şöyle bir şey dedi, üniversiteye gelebilirsiniz, sonuçta ben haftada bir saat ayırmak zorundayım dedi. Hadi 2 saat çalışmamız gerekirse yani demek ki ben bir saat bitince gidecek miyim? Bu kadar mıydık dedim ben kendi içimde hani bu muydu dedim o kadar yani çalıştık da doktora öğrencisi falan hani çok aşırı profesyonel geldi bu sözü bana yani bilmiyorum böyle bir şey mi kastetti yoksa hani siz gelseniz ben sonuçta hayır diyemem gibi bir noktada hani iyi bir şey mi demeye çalıştı onu bilmiyorum ama o sözünden rahatsız olmuştum yani bence doktorada hani hoca öğrenci ilişkisi biraz daha şey olmalı, daha yakın. Ama yani bir sıkıntı yaşamadık. Kibar bir kadın yani öyle olunca da hani ben de o şeyi tutturmak zorunda kalıyorum, seviyeyi tutturmak zorunda kalıyorum (K14, Kamu Yönetimi).

5.3.2.2. Karşılıklı Eleştirelilik ve Çatışma

Tez danışmanı ve öğrenci arasında ortaya çıkan bir diğer ilişki biçimi, taraflar arası gerilime dayanmaktadır. Gerilimin kaynağında teze dair anlaşmazlıkların yanı sıra

kişisel ihtiraslar da devreye girmektedir. Danışman tarafından tez konusunda baskılanma veya olumsuz tavırlara maruz kalma sonucunda, gerilim ortaya çıkmaktadır.

(...) danışmanım açısından söylüyorum, kendisi mükemmeliyetçi bir insan. Her şeye negatif eleştirel olarak bakar ve sürekli yaptığına değil de yapmadığın kısma odaklanır. (...) Öncelikle yani doktora sürecinde iki kez sonuca varamadık ve bağışmalı bir şekilde tartışmalar yaşadık. Bu birazcık profesyonel olmamakla alakalı oluyor bir yerden sonra. Çünkü o kadar her şeyinizi biliyorsunuz ki birbirinizin yani (gülüyor). Benim hocam öyle birisi en azından. O anlatır kendi sorununu, ben anlatırım derim böyle bir şey oldu. Tabii ki temelde her zaman öncelikli olarak doktora geliyor ama her şeyini de biliyorsun bir yerden sonra. İki yerde çözemedik ama üçüncüsünde artık ben şey dedim. Yani hatta o süreçte artık ben kendi kişisel gelişimime yöneldim, öyle söyleyeyim. İkna taktikleri kitapları falan okuyordum (gülüyor). Ne derece etkili oluyor bilmiyorum ama hani işte bu yapıcı, olumlu cümleler ya da hocanın hoşuna gitmeyeceği... Aslında benim kurduğum ve hocanın önyargıyla yaklaştığı cümleler, kelimeler vardı. Ben bunların farkına vardım ve bunları değiştirdim, kendimce (K3, Kimya Mühendisliği).

(Danışmanım ile ilişkim) Çok olumsuz. Ben çok çok kötü zamanlar geçirdim. Bağırıyordu yani öyle söyleyeyim hani çalışmayı bir kenara bıraktım, sürekli bağırın bir hocaydı. O bağırınca böyle bütün koridor inliyordu, böyle bir hocayla çalıştım. O yüzden tabii ki çalışması da çok zordu, çok az şey kattı bana bilimsellik olarak zaten. Hani karşısına alıp hiçbir zaman bak bu böyle olur, şunu şöyle çalışırsın dediği çok azdır. Ben yüksek lisanstayken gerçekten bayağı donanımlı idim yani birçok şey öğrenmiştim, benim öğrendiklerimin üstünden işte bana iş yaptırıyordu, sadece beni kullanma gibiydi. (...) Diğer öğrencilerine de yapardı ama bana ekstradan yapardı çünkü ben onun asistanıydım yani okuldan para aldığım için daha çok beni böyle bir köle modunda gördüğü için... Diğerlerine hani daha kısıtlı, burs verdiği kişilere de böyle davranırdı ama eğer hiçbir burs vermiyorsa hiçbir maddi şeyi olmuyorsa o zaman onlara birazcık daha kibar davranıyordu. Sadece tek bir kız vardı ona çok böyle bağırıp çağırıyordu ki ona bağırıldığı oldu da hani onu birazcık daha seviyordu diğerlerine göre, zaten onu da ben sevmiyordum yani (gülüyor) (K7, Biyomühendislik).

K7'nin danışmanı ile arasındaki olumsuz ilişki, yalnızca tezin ilerletilmesine dair pürüzler ortaya çıkarmamış ayrıca öğrencinin kendisini sömürülmüş hissetmesine de neden olmuştur. Ayrıca eğitim alınan bölümde asistan olarak çalışıyor olmanın öğrenci-danışman ilişkisine olumsuz yansımaları vurgulanmaktadır. Aynı bölümde hem araştırma görevlisi hem de lisansüstü öğrenci olmanın olumsuz sonuçlarına matematik bölümünden K37 de değinmektedir. K37'nin ve K7'nin ifadelerine bakıldığında Çolak'ın (2014, s. 64-65) da belirttiği gibi, bölüm içerisinde kurulan bazı ilişkilerin bu kişiler için zorunluluk haline geldiğini ve bu açıdan yapay bir nitelik arz ettiğini

göstermektedir. Çolak bu duruma bağlı olarak ortaya çıkan hakkaniyetsiz uygulamaların varlığını dolaylı olarak araştırma görevlilerin güvencesiz konumu ile açıklamaktadır. Bununla birlikte bu tarz yapay bir ilişkinin kurulmasında hocanın öğrenci karşısında sahip olduğu avantajlı konumu sürdürmek bakımından öğrencinin ise kendi eğitim ve kariyer aşamalarını güvence altına almak bakımından kendi çıkarlarını öncelemek durumunda oldukları bir ilişki biçimi ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Coleman'ın (1988 akt. Wallace ve Wolf, 2015, s. 489-490) ifade etmiş olduğu haliyle kurulan sosyal ilişkinin taraflar açısından karşılıklı çıkar sağlama durumuna imada bulunuyor gibi görünmektedir. Ancak bununla birlikte taraflardan birinin daha avantajlı bir konuma sahip olması aynı zamanda bu ilişkinin doğrudan iki tarafın da çıkarlarına yönelik gönüllü eylemlerinden değil aksine, bir taraf için zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu örnek süreç, Coleman'ın tarif ettiği gibi üretken faaliyeti itimat ve güven unsurları ile arttırmak şeklinde işlememektedir çünkü bu ilişki biçiminde karşılıklı güvenden ziyade baskı unsurları ön plana çıkmaktadır ve resmi bir örgüt olma durumu toplumsal normların uygulanması bakımından kendi başına yeterli olamamaktadır.

Eğer mesela lisansüstü öğrencisi olsaydım araştırma görevlisi olmasaydım sesimi çıkarabilirdim belki hani bir şeyler diyebilirdim ya da başka bir yerde yapıyor olsaydım hani orada da yani hocanıza karşı gelebilirsiniz. Belki bölüm başkanına karşı gelebilirsiniz ama orada araştırma görevlisi olmak birazcık aslında sizi ölüme sessiz kalmaya zorluyor. Yani sesinizi çıkaramıyorsunuz çünkü oradakiler aslında hem de iş arkadaşlarınız bir bakıma. Yani hocanız da olsa beraber iş yapıyorsunuz ya da her şeyinizi o imzalıyor. Yani bir şekilde dediğini yapmak zorundasın. İtiraz edemiyorsun o şekilde (K37, Matematik).

Danışmanın öğrenciye yönelik aşırı eleştirel ve baskıcı tavırlarının yanında bir de öğrencinin danışmanı yetersiz bulunduğu durumlar söz konusudur. Ancak bu durumda öğrencinin danışman üzerinde bir baskı kurması söz konusu değildir, daha çok belli noktalarda danışmanın da yetersizlikleri olabildiğine dair farkındalık olarak bahsi geçirmektedir.

Şeyde danışmanla ilgili olarak daha çok hani ben bazen tıkanıklıklar yaşadım orada. Hani o tıkanıklıkları aşmada belki yeterince yardımcı olamadı ama orada hani eksiklik benden geliyordu. Yani ben yapmam gereken işleri yapmadığım için yoksa danışmanım engel oldu gibi değil yani (K10, İktisat).

(...) (Danışmanım) *Sadece akademik olarak çok etkili ve yetkin bir insan değil, yani o da problem bulamıyor çalışacak yani aslında onun da akademik desteğe ihtiyacı var hani o da tek başına çok bir şey yapamıyor ve bu sefer sizde hani hoca çok iyi olmadığı için hocanız kadar iyisinizdir. Yani hocanızdan daha iyi olmanız mümkün değil. Hani ben bunda da hocayı suçlamıyorum. Çünkü dediğim gibi hani o da tıkanmış kalmış biraz problem konusunda. Öyle problemimiz o yani hocanın akademik olarak çok yetkin olmaması ama iletişim problemimiz kesinlikle yok (K37, Matematik).*

5.3.2.3. Zayıf Bağlar “Yokmuş Gibi”

Tez danışmanı ve öğrencisi arasında iletişimin neredeyse tamamen kopuk olduğu, danışmanın tez sürecine dair ilgisiz davrandığı durumlarda, taraflar arasında zayıf bağlar ortaya çıkmaktadır. İletişimin zayıflığının nedeni ise danışmanın idari işlerindeki yoğunluk, danışman ve öğrencinin tez sürecinde farklı şehirlerde olması veya danışmanın özel hayatında zamanını farklı şekilde yönetmesini gerektiren öncelikler oluşması gibi durumlardır. Benzer süreçler tez öğrencisi açısından da yaşandığında, öğrencinin tez sürecinden kopması ve teze dair ilgisinin azalması mümkündür. Ancak katılımcıların bu noktadaki vurgusu daha çok danışmandan kaynaklı olarak durmaktadır.

(...) *yüksek lisans tez danışmanımı değiştirmişt看. Yani iki tane farklı danışmanım oldu. İlk danışmanımla 10 kere falan tanışmıştım. Her iki haftada bir gidip kendimi hatırlatıyordum, hocam merhaba ben tez öğrenciniz diye. Danışmanımsınız müsaitseniz görüşelim falan diye, çok şey yapamadık yani onunla ve uyuşamayacağımızı fark edince ben danışmanımı değiştirmişt看 (K30, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi).*

Doktora tez danışmanımı ben kendim seçmedim. Bir kura usulü gibi oldu ama yardımsever bir hoca. Sadece meslek yüksek okulunda da müdürlük yaptığı için biraz yoğun işleri. O yoğun işlerinin arasında çok rahatsız etmek istemiyorum. Ayrıca uzak olması da dezavantaj, her zaman gidip gelemiyorum. Yüz yüze konuşma şansımız çok fazla olmuyor. Oraya gitsem de onun kendi işleri oluyor yani iletişimle ilgili böyle bir problemimiz var. Telefonda konuşuyoruz tabii, konuşurken de çok yardımsever yani bu konuda bir sıkıntımız yok (K8, Turizm İşletmeciliği).

Şu an danışmanım dekan olduğu için beni çok korkutuyor. Randevu bulmakta çok zorlanıyoruz. Eskiden haftada bir toplanırdık hem de bu online görüşmeler artık resmi olarak kabul edildiğinden beri tez izleme toplantıları bile online oluyor.

Şimdi ayda biri ya buluyoruz ya bulmuyoruz, bazı ayları da atlıyoruz. Bu beni bayağı endişelendiriyor. Üniversite değiştirdiği için gittiği üniversite de yeni kurulmuş küçük bir üniversite. Tüm emeğini oraya veriyor. Yani oraya birazcık daha yer edinme isteğinde onu biliyorum. Şu an onun sadece 2 öğrencisi kaldık, eski üniversitesinden. Tabiri caizse bizden de kurtulmaya çalışıyor. Sık sık söylediği yani bir an önce bitirin, ben artık doktora öğrencisi alamayabilirim. Yani size yeterince destek veremeyeceğim günler geliyor falan demişti, dediği gibi oldu. Şu an bulunduğu üniversiteye daha çok ağırlık veriyor (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Şöyle, (danışmanın) ikinci çocuğu olduktan sonra biraz zorlanmaya başladık. Aile içi sorumluluklar artınca bende şu his oluşmaya başladı. İş başından aşkın zaten aileye çok sorumluluğu var. Bir doktora öğrencisi var. Son bir yıldır bu tedirginlikle aslında daha az iletişime geçme durumu var, hocanın aile durumuyla ilgili yaşantısıyla ilgili bir durum bunlar da. Tez çalışma sürecini etkileyebiliyor. Belki bunu göz ardı etmem gerekiyordu, olması gereken odur ama bilmiyorum o kadar şey yapamıyorum (K32, Felsefe).

K33 ise çalışmak istediği alanda kendi bölümünden bir hoca bulamayınca, resmi danışmanı olarak görünen hoca ile başka bir üniversiteden gayri resmî bir danışmanla süreci yürütmek gibi bir çözüm yolu bulduklarını anlatmaktadır. Ancak kendisiyle çalışmayı kabul eden danışman hocadan hiç beklemediği şekilde ilgisiz tavırlar ile karşılaşmıştır. Bunun nedeni olarak ise kendisinin tam olarak haberdar olmadığı ve iki hoca arasında yaşanan bir anlaşmazlıktan bahsetmektedir.

(...) hoca verdi hesapları. Döndüm, hesaplara başladım. Başlangıcını yaptım oradan, işte 20 sayfalık bir not hazırladım, gönderdim hoca okusun bana geri dönüş yapsın diye. Gönderdim, bir geri dönüş olmadı. Sonra ben hesabın devamına başladım tabii zaman kaybetmeyeyim diye. O sırada geri dönüş bekliyorum. 1-2 defa maille yolladım, maillere de cevap gelmedi. Dedim, bunun tek çözümü yanına gitmek. Dönemin sonunda hemen gittim. O sırada hesaplarla uğraşıyorum ama hesabın ikinci kısmında takıldım, ilerleyemiyorum yani bayağı zorlanmaya başladım ki hem de onu gidip soracağım hocaya, benim kafamdaki plan o. Hocanın yanına gittim, kendi dersi vardı, beni ona soktu. Ben 3 saat dersi dinledim, diğer oradaki yüksek lisans ve doktora öğrencileriyle beraber. Sonra dersin sonunda ben eve gideceğim, kızımın oynayacağı dedi. O sırada da işte bana böyle şey, ayak üzeri şöyle yap, böyle yap çıkıyor, ben yaptım hesabı falan dedi. Adam hesabı yaptım, çıkıyor diyorsa çıkıyordur falan diye düşünüyorum. Bende oturdum tekrar hesapla uğraşıyorum ama onun dediği gibi çıkmıyor sonuç. Ben bununla böyle 6 ay falan cebelleştirdim gidiyorum hocaya bir şekilde ulaşmaya çabalıyorum, zorla ulaşıyorum, onda da beni başından savıyor. Sonradan anladım ki, resmi danışmanım ile yaptığı anlaşma işine gelmediği için beni başından savmış bir anlamda. Yani aslında resmi danışmanımın attığı kazığın acısı benden çıkıyor, özetle (K33, Fizik).

5.3.2.4. Uzlaşmacı ve Destekleyici İlişkiler

Katılımcıların çoğu, danışmanlarıyla uzlaşmacı ve anlayışa dayalı olarak iletişim kurmaları nedeniyle memnuniyetlerini dile getirmiştir. Danışmanları ile kurmuş oldukları ilişkide beklentileriyle de paralel olarak teşvik eden, destekleyici bir tavır ile karşılaşan katılımcılar, bu durumun kendileri açısından önemini ifade etmektedir. Öğrenci, bu ilişki biçiminde danışmanını örnek alınacak kişi (rol model) olarak konumlandırabilmekte ve danışmanın manevi anlamdaki desteğine değer atfetmektedir.

Çok şeyi arıyorum ya, bana bir görev versin işte git bunu yap gel git bunu yap gel gibi değil de gerçekten o (danışmanım) da bir şeyler yapıyor olsun. Yani genelde profesörlerde şey olur ya, ben unumu eledim eleğimi astım ya, sen git onu yap bakalım ama o da yapıldı falan. Hani benim danışmanım, öyle değil. Böyle daha böyle şey her gün böyle şunu yapalım, yeni çıkmış konferansa katılalım, şunu dinleyin, onu yapın falan filan bunu seviyorum. Yani hâlâ meslek aşkına sahip olması benim için çok önemli (K16, İşletme).

Şey gibi oldu, bir daha dünyaya gelsem yine bu danışmanı seçerim (gülüyor). Yani hakikaten şey yani hakikaten çok seviyorum yani. Şaka bir yana o her türlü yani bir kere şey hani enerjilerimiz de çok tutar birbirine. Şey, yani olmak isterim, hem akademik açıdan onun gibi olmak isterim. Yani çok yoğun okuma yapıp çok yoğun çalışan bir insan ama dediğim gibi yani bunu aktarabilen de biri yani işte yani sadece şey değil, yani her açıdan sizi düşünmeye sevk eder. Her açıdan size destek olur yani olmak isterim, şimdiki danışmanım gibi (K30, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi).

(Danışmanımı) evet, çok seviyorum. Tamam, neden seviyorum, çok anlayışlı yapamadığım yerde hani destek verdi, yardımcı oldu. Onun haricinde yanlış yaptığım yerlerde müdahalede bulundu, değiştirdi. Onun haricinde hani bilimsel bir insandı. Yeni yayınların hepsini takip edip farkında olan bir insan olduğu için de faydasını gördüm. Cesaret verici bir insan. Hani böyle modum düştüğünde işte bunda zorlanıyorum, yapamayacağım dediğimde cesaret verip, hani beni yönlendirmesi iyi oldu. Bunlar geliyor aklıma şu anda (K12, Aile Hekimliği).

Yani argümanlarımı ortaya koyduktan sonra danışmanım kabul ediyor. Gerekeçelendirmedi onu ikna ettiğimde danışmanım hayır demiyor. Burada herhangi bir sorun yaşamıyorum. Yani karşılıklı müzakere içerisinde süreci yönetebiliyoruz (K22, Eğitim Yönetimi).

5.3.2.5. Arkadaşça Danışmanlık

Bu ilişki biçiminde ön plana çıkan unsur, danışmanın ve öğrencinin resmi olarak yerine getirmesi gereken sorumlulukların ötesinde daha derin, samimi bağların ortaya çıkmasıdır. Oluşan samimiyet, danışman ve öğrencinin önceki tanışıklıklarından kaynaklı olabildiği gibi tamamen tez sürecinde de şekillenebilmektedir. Katılımcıların danışmanlarını zaten önceden başka bir yoldan tanımış oldukları durumlarda, lisansüstü eğitime giriş aşamasından itibaren bir etki ortaya çıkmaktadır. Aslında bir anlamda akademiye davet eden kişinin, kendisiyle çalışma konusunda da güvence oluşturduğu bir durum söz konusudur. Önceki arkadaşlık ilişkisi, tarafların yeni konumlarına rağmen kendisini arkadaşlık ilişkisi olarak göstermeye devam etmektedir. Ancak bu durumda olan iki katılımcı da lisansüstü eğitim alma gerekçelerinin basitçe arkadaşlarına bağlı olarak gelişmediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla önceden var olan arkadaşlık ilişkisi, bu katılımcılar açısından giriş sürecinde kolaylaştırıcı bir etken olsa da lisansüstü eğitim almanın tek nedeni olarak durmamaktadır.

(...) Bizim mesleğimiz artık eskisi gibi değil. Yani hayvancılık bitme noktasında şu an. Ben daha çok büyük baş hayvanlarla ilgileniyorum. Bitme noktasına gelince de üniversiteden benim bir hocam, asker arkadaşım daha doğrusu, teklif etti gel dedi. Yanımda yüksek lisans yap dedi. Ben de kabul ettim ve başladık. Aynı yerde yine aynı hocamın yanında da gene devam ediyorum doktora da. Yani hem benim asker arkadaşım hem de benim danışman hocam. Abi kardeş ilişkisi var aramızda (K26, Veterinerlik).

Yüksek lisanstaki danışmanım benim lisede sınıf arkadaşımdı. O yüzden bizim kendisiyle ilişkimiz daha rahat, daha iyiydi ve çok yardımcı oluyordu bana. Pazarlama alanında çalıştığım ve reklamcılık yaptığım için o da pazarlama konusunda çalışmamı önermişti ve ben de zaten istediğim bir alan olduğu için çok keyifle çalıştım. Tabii şöyle bir avantajım da var, hem sınıf arkadaşım olduğu için yaş olarak da aynıydık. Şimdiki danışmanım da yaş farkımız çok yok. O yüzden çok öğretmen-öğrenci ilişkisinden ziyade biraz daha arkadaş ilişkisi şansım oluyor, bunun avantajlı olduğunu düşünüyorum. Belki daha büyük olsaydı aramızdaki yaş farkı iletişimlerimiz açısından dezavantaj olabilirdi (K8, Turizm İşletmeciliği).

Danışman ve öğrenci arasında tez sürecinde gelişen samimi ilişki tarzında da arkadaşça bir iletişime veya aile gibi olmaya dair bir vurgu bulunmaktadır. Bu noktada önceden

herhangi bir tanışıklık veya bağlantı olmamasına rağmen yapılan paylaşımlar ve sohbetler aracılığıyla tez sürecinin dışına çıkan bir iletişim ortaya çıkarmaktadır.

*(...) yani şimdi kimi danışmanlar var hani duyuyoruz şey yapıyoruz, ulaşamıyorsunuz. Mail atıyor, maillere dönmüyor. İşte telefonla arıyor, telefonları açmıyor. Ben öyle bir süreç yaşamadım mesela şimdi atıyorum yazın hoca bir yere gelmişse arar. Yani aile gibi de görüşürüz. Hatta aslında anılarımız da var. Hani böyle kader birliği etmiş şeylerimiz var, benim annem vefat etmişti. Hocamın da annesi kanser tedavisi görüyordu. Hani ben ziyaretlere gitmişim ki hocamın annesi unutmamış onu. Şimdi hani minnet duyar yani o zor anında yanında yer almıştım hocamın da hani zaman zaman ziyaret etmişim. Yani hani biz şey diyoruz yani kendisi de ifade eder. Yani bir böyle hani danışman hoca olduktan sonra insan olmak yani bir şey olarak yani arkadaş gibi olabilmek. Yani benim en çok sevdiğim şey o, hani hoca evet saygı duyuyorum ama benim arkadaşım gibi yani arkadaşımız gibi o da öyle şey yapar ya da bize yavrum der hani yaş olarak da büyük olunca. Evlatları gibi görüyor yani öyle. Ya bu da sevindirici bir şey yani benim için **(K35, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri)**.*

*(Danışmanım) aşırı ilgili bir insandır. Yani size şunu da söylemeden geçemeyeceğim. Bazen bir abi olur bazen bir baba olur yani gerçekten o derece yani cebimdeki parayı sorar yani arabanda benzin var mı der ne bileyim işte karnın aç mı der sürekli de yani on numara bir insandır öyle söyleyeyim size, bizi kaç sefer evine davet etti yani gerek Ramazan'da gerek şeylerde falan sürekli de ilgilenir **(K31, Biyoteknoloji)**.*

5.4. AKRANLAR İLE İLİŞKİLER

Lisans ve lisansüstü eğitim hayatları boyunca akranlar ile kurulan ilişkiler, katılımcıların akademideki sosyalleşme süreçlerinin önemli bir boyutudur. Eğitim hayatı boyunca kurulan arkadaşlıklar yalnızca akademik süreçler ile bağlantılı olarak gelişmeyebilir. Bireyler ortak bir alanı paylaşıyor olmaktan ötürü karşılaşma alanlarındaki bireysel paylaşımları ile yakın bağlar kurabilmektedir. Ancak bu araştırmada bireylerin özellikle akademik paylaşımda bulunduğu akran çevresinin kimlerden oluştuğu, bu çevrenin oluşmasında ortak paylaşımı oluşturan unsurun ne olduğu sorulmuştur. Dolayısıyla akademik süreçlere olan etkisi bakımından akranlar ile kurulan ilişkiler ele alınmaktadır.

Akranlar ile kurulan ilişkilerde; birbirine akademik metin yollama ve geri dönüş alma, ortak yayın yapma veya bilimsel tartışmalar yürütme, bürokratik işleyişe dair birbirini bilgilendirme, kaynak paylaşımı, alanın belli bir yönüne dair bilgi açığını kapamak adına birbirine başvurma, kadro arayışı varsa bununla ilgili takip sürecini birlikte yürütme, aynı kurumda çalışma halinde alınan kararlar veya yapılan uygulamaları değerlendirme, bilimsel etkinlikler veya yeni çıkan yayınlardan birbirini haberdar etme gibi iletişim şekilleri ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar bu yönleriyle akran iletişimini önemsemekte ve teşvik edici bulmaktadır. Kendileriyle benzer süreçleri yaşamakta olan diğerleri ile iletişim, taraflar arasında örtük ya da somut olarak iş birliği ortamı oluşturmaktadır.

Yani bir arkadaşımın bu süreci yönetiyoruz. Örneğin, doktora ders süreçlerinde tanıştığım bir arkadaşımın ortak bir çalışma yaptık. Zaman zaman o yazdığı çalışmalarını bana gönderiyor. Son düzeltme okumasını yapıyorum. Zaman zaman ben bir şeyler yazdığımda ben ona gönderiyorum, kontrol ediyor. Yani birbirimizi bu anlamda destekliyoruz. Şu an doktora tez çalışmamda bazen dış denetime ihtiyaç duyduğumda yine onunla paylaşıyorum. Kodlamalar yaptığımda onun da kodlama yapmasını istiyorum ya da kodlamalarımı ona gösteriyorum. Onunla bu şekilde bir iş birliğimiz var açıkçası. (...) Üniversitesi'nde de yine arkadaşlarımla ortak çalışmalar yaptık. Zaman zaman yöntemsel unsurlar hakkında konuşuyoruz. Böyle bir etkileşimimiz var ama daha çok (...)’de tanıştığım arkadaşımın bu süreçleri yönetiyoruz. Yani ihtiyaç duyduğumda ilk başvurduğum kişi o oluyor danışmanımdan sonra (K22, Eğitim Yönetimi).

Akademik paylaşımları içeren akran iletişimi, belirli alanlarda ortaklık içermektedir. Aynı üniversitede ve bölümde eğitim alma veya çalışma, dönem arkadaşı olma, aynı danışman hoca ile çalışma, ortak bir alanda çalışıyor olma, benzer bakış açısı veya ideolojiye sahip olma gibi ortaklıklar üzerinden akranlar arası ilişkiler gelişmektedir. Bireylerin bu paylaşımları çoğunlukla mekânsal ortaklıktan kaynaklanmaktadır. Ancak sadece aynı mekânı paylaşmak yeterli değildir. Aynı üniversitede eğitim alan veya çalışan kişiler arasında gündelik paylaşımlar gerçekleşse de çeşitli sebeplerle kurum içi değil kişisel bağlantıların devreye girdiği durumlar söz konusudur. Bu gibi durumlarda daha çok ideolojik bir ortaklık ya da bilimsel alana dair benzer bakış açılarını paylaşan diğerleriyle iletişim halinde olmak önemli hale gelmektedir. Ayrıca kurum içi çekişmelerin yoğun olması da kurum dışı çevre edinmeye iten bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların akran çevresi çoğunlukla aynı ortak alanı deneyimledikleri kişilerden oluşmaktadır. Aynı dönemde beraber eğitim aldıkları, aynı üniversitede kendileri gibi asistan olan kişiler ile akademik paylaşımlar da söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte danışmanın tavırlarına bağlı olarak doğrudan aynı danışman hocanın öğrencisi olmanın bir etkisi de mevcuttur. Danışman hocanın öğrencilerini bir ekip olarak çalışmaya yönlendirdiği durumlarda, bu öğrenciler arasındaki akademik paylaşım da artmaktadır.

Danışmanın öğrencilerini bir araya getirerek bir ekip havası oluşturması, bu öğrencilerin özellikle bildiri sunması veya akademik yayın yapması için de teşvik edici bir alan oluşturmaktadır. Öğrenciler hem kendi aralarında ortaklaşa iş yapmak konusunda daha istekli davranmakta hem de danışmanlarının onlara sunmuş olduğu ağlardan faydalanma imkânı bulmaktadır. Bunun yanı sıra danışmandan miras alınan/öğrenilen bilimsel tavrın veya iş yapma şeklinin aktarımı da bu öğrenciler arasında sağlanmaktadır. Öğrencilerden daha deneyimli olanlar, danışmandan almış oldukları tavır veya tarzı diğerlerine aktarma konusunda yardımcı rol oynamaktadır.

Grubumuzda (danışmanın tüm öğrencileri) ben doktora başladıktan sonra gelen yüksek lisans öğrencilerine bazı şeylerin aktarılmasında mesela bir şeyler yapmışımdır kendimce. İşte hoca yönlendirmiştir, hadi şu sunumuna bir bak, tez savunması yapacak falan gibi. Onlarla toplantı yapmışlığım falan var. Hani öyle birbirimize mutlaka bir şeyler öğretiyoruz bence (K3, Kimya Mühendisliği).

Bizim danışman hocamızın 14 öğrencisi var. 8 doktora öğrencisi 6 yüksek lisans öğrencisi kendisi de var. 15 kişilik bir WhatsApp grubu var orada biz her istediğimiz her şeyi yazabiliyoruz. Yani rahatlıkla grup tartışmaları yapıyor, işte bizimle belli aralıklarla Zoom'dan toplantılar yapıyor. Yani herkes bildiği kadarıyla birbirlerine yardımcı oluyor. Yani hoca kendisi de bir ekol kurmak istiyor herhalde. Onun için de böyle bir yakın çalışma içerisinde. Hem arkadaşlar birbirini tanısun, birbirinin çalışmalarına yardımcı olsun diye ya da işte ortak makale yazsınlar, kitap bölümü yazsınlar gibi güzel bir şey var yani koordinatörlüğü var. Şimdi makale yazarlar var hocamızla, mesela yüksek lisans tezini, doktora tezini bitirenler... Hocamızın çevresi biraz geniş, hemen kitap haline getiriyorlar düzeltip yani bu etkileşimleri var ama benim şey olarak şu ana kadar bölümde vesaire bir etkim olmadı yani (K24, Uluslararası İlişkiler).

Ekipte (Danışman hocanın ekibinde) zaten 3 kişiydik, doktora aşamasında olan 3 kişiydik. Hani içindeki de en eski bendim. Dolayısıyla hani hep böyle ekibi bir arada tutmaya çalışan böyle bir tartışma olduğu zaman hep böyle derleyici, toparlayıcı böyle aynı çatı altında toplama işte görevini edinen bendim. Ama şehir

dışında da yani laboratuvar dışında da okul dışında diyeyim, yine birlikteydik. Yani böyle kahve içmeye giderdik, yemek yemeye giderdik, kendimize ait yani benim kendime ait çok fazla bir şeyim çevrem yoktu ekibin dışında. Onların da öyleydi. Çok fazla çevresi yoktu. Böyle yani bir aradaydık hep. Bu da zaten çalışmalarımıza yansımış durumda (K29, Su Ürünleri Mühendisliği).

Danışmanın kendi öğrencilerini bir araya getirdiği başka bir durum daha söz konusudur. Burada aynı danışmanla çalışan öğrencilerin bir araya gelişi ve birbirleri ile dayanışması, doğrudan danışmanın çabası ile gerçekleşmemektedir. Danışmanına ulaşmakta zorluk yaşayan K39, onun diğer öğrencileri ile akademik bir paylaşım içerisine girerek teze dair soru işaretlerine cevap bulmaya çalışmaktadır. Böylece yine aynı danışmanla çalışan öğrenciler bilgilerini ve belli bir danışmanla çalışmaktan kaynaklı deneyimlerini diğerleriyle paylaşmaktadır.

Danışmanımın bütün yüksek lisans, doktora öğrencileri, hatta bunların çoğu mezun. Onlarla görüşmeye başladım. Biz bu hocaya nasıl ulaşıyoruz? Ben bu hocadan nasıl bu işi koparırım gibi bir noktaya dönüştü. Verdikleri taktikler de tutuyor. Aynı zamanda danışmanım da bunu fark etti ve destekledi. Onlarla birlikte çalışmamı birazcık da teşvik etti. Bazen isim vererek yönlendirdiği kimseler de oldu. Şu an tamamen onun geçmiş mezunları, yani şu anki aktif akademisyenler ve şu an 2 öğrenci kaldı demiştim. Biz 2 öğrenci mezun olmak için birbirimize resmen sırtımızı yasladık, dayanışarak bitirmeye çalışıyoruz (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Katılımcıların bir kısmı ise akran çevrelerinin oluşumunda özellikle aynı bilimsel tavrı, bakış açısını veya ideolojiyi paylaşmanın önemini vurgulamaktadır. K33, lisanstan itibaren tüm eğitim aşamalarını aynı üniversitede geçirmiş, ancak doktora aşaması için farklı bir üniversitede yeniden başlamak durumunda kalmıştır. Bu geçişin ve öncesinde danışman bulma ile ilgili yaşadığı sorunların temel sebebi ise bölümde hâkim olan fizik anlayışıdır. Kendisinin bu hâkim anlayışa eleştirel yaklaşımı, tez süreçlerinde yeterli desteği görememesine ve başka üniversitelerden danışman aramak zorunda kalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu sürecin sonunda kendi eğitim aldığı bölümün genel tavrına karşı duruşu keskinleşmeye başlamıştır. Böylece akademideki akran çevresi de kendisiyle aynı fizik algısına sahip kişilerden oluşmaktadır.

Ya (...)’da çok yoktu çünkü dediğim gibi yani öğrenciler yani diğer yüksek lisans, doktora öğrencileri de benim gibi bir onlar o hep o tırnak içinde (...) ekolünü

benimsedikleri için benim gibi bir fizik algısına sahip değillerdi. Onlarla çok fazla bir şey tartışma imkânım olmuyordu. Hocalarla da olmuyordu. İşte o dönemde birkaç hoca ve arkadaş vardı. Onlarla muhabbet falan oluyor. Onun dışında çok fazla hani fizikle ilgili sohbet etmek ya da kendi alanımla ilgili sohbet etmek çok fazla imkân dahilinde değil Türkiye şartlarında (K33, Fizik).

Felsefe bölümünde doktora tez aşamasında olan K4 ise, akran çevresinin oluşmasında “ideolojik konumlanma” meselesine atıfta bulunmaktadır. İdeolojik konumlanmalara bağlı olarak gelişen ve büyüyen ilişkiler ağı, kendisi için akademik yayın yapmak açısından da kolaylaştırıcı bir mekanizma ortaya çıkarmaktadır.

Aslında bu süreç, birbirine zincir gibi bağlanıyor diyelim yani buradaki birtakım ilişkiler, onların başka ilişkileri, birtakım yayın çalışması etrafında bir araya gelmek, belli derslerde bir araya gelmek derken birtakım samimiyetler, sosyal ilişkiler gelişmiş yani tabii burada şu her zaman aşağıda çalışan bir mekanizma, Türkiye söz konusu olduğunda ideolojik konumlanmalar da çok belirleyici. Bu çerçevede ağırlıklı hoca ve en az doktora öğrencisi alanı şeyi yani. Birkaç çevre var hani bu arada onu da söyleyeyim. Lisans öğrencileri de var mesela bir yerde. Orada mesela lisans, lisansüstü, hoca, doktor böyle bir çalışma yürüttüğümüz başka bir çevre var bir de birtakım yayın, ders içi çalışmalarıyla oluşmuş bir çevremiz var. Bunlar sürekli zaten çoğalıyor, bir bakıyorum başka bir üniversiteden başka bir hocayla tanışmışım. Girip çıktığımız üniversite çok bu arada yani ders vermeler vesaire derken oralarda da birtakım çevreler geliyor. Şöyle bir avantaj aslında yani, şu an çevirmek istediğim kitabı basacağım 3-4 yayınevi ile iş yapabilirim ve Türkiye'de bu bir şans olduğu kanaatindeyim. Bu da buradaki ama kişilerin herhalde destekleriyle, onların yol açıcılığıyla özellikle o genç kuşak hocalarımın ve oralarda edindiğimiz bakış açıları ve bunların bir karşılık bulmasıyla büyüyen genişleyen bir yapı (K4, Felsefe).

Mülakat yapılan katılımcılar akademi içindeki ağlarını geliştirmek adına kurum dışı ilişkiler kurmayı da önemsemektedir. Bu ilişkiler, çeşitli sivil toplum kuruluşları veya dernekler ile bağlantılar şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra farklı alanlarda çalışmalarını yürüten kişilerin bakış açısından faydalanma veya doktora sonrası yurt dışı planlarına bağlı olarak uluslararası bağlantıları güçlendirme isteği de bu ilişkileri katılımcılar açısından önemli hale getirmektedir.

Çevremde hikayeciler var, şairler var. Onlar daha başka bakıyorlar bazı şeylere (K5, Tarih).

Vardı ama Türk değillerdi. Açıkçası internet ortamında. Biz kongreler ya da bu kitap bölümü çalışmalarında editörle ilişki böyle kuruyorsunuz mail atıyorsunuz, falan filan o süreç ilerliyor zaten. Çünkü uluslararası alanda zaten çok fazla ortak yazar ya da bilimin böyle ilerlemesi için hani etkileşimler çok fazla olduğu için ben hep o sosyal ağlardan hocalarla tanıştım işte Bangladeş, Hindistan, İskoçya ne vardı İngiltere, İrlanda bu tür ülkelerde hocalarla tanıştım ettim ya da böyle hani atıyorum akademik olarak bir kaynağa ulaşamadığımda hocalara mail atıyordum, uluslararası, onlar bana kaynaklarını yolluyordu. Böyle arada bir ilişki vardı ya da kitap bölümü şeyinde çağrılarında editörlerle konuşmam işte onlardan sonra işte kitap bölümü yayınlanması daha sonra bu ilişkinin devam etmesi farklı çalışmalara yol açması. Böyle bir şeydeydim ben, daha sonra zaten şey bu ilişkilerin sonucu şey yapmaktı, hakemlik yapmaya başlamıştım birkaç paper üzerinde (K15, Kamu Yönetimi).

K17 mesleki bir dernek aracılığıyla alandaki diğerleriyle etkileşim içerisine girerken K41 ise sivil toplum kuruluşlarından tanışmış olduğu kişiler ile akademik paylaşımını devam ettirdiğini ifade etmektedir. Her iki katılımcı da eğitim almış oldukları kurum içindeki tartışma veya rekabet ortamının bilimsel üretime ket vuran etkilerinden kaçınmak amacıyla kurum dışından ilişki kurmanın rahatlatıcı etkisinden bahsetmektedir.

Akran çevrem aslında şöyle sanırım küçük yerin sorunu, var gibi de yok gibi de. Var gibi derken evet tamam böyle beraber çalışıyoruz ama ister istemez böyle bir rekabet duygusu giriyor işin içine. Aslında aynı şey olmasa bile o duygu mutlaka giriyor, anlamadığım bir şekilde. Dolayısıyla hani bir fazlasını yapmak istediğinizde ya ona da gerek yok gibi bir şeyle karşılaşabiliyorsunuz ve hani o huzursuzluk yaratıyor. Öyle olunca sormamaya ve kendi kendine çalışmaya yöneltiyor sizi. Tam olarak bunu yaşadım aslında. Biz normalde bir arkadaşımınla daha bu işe giriştik. Hani en başta işte ikimizde çalışma yapmak istiyoruz hatta o benden daha erken başladığı için o biraz da yol açtı gibi, gayet de güzel giderken işte biraz daha fazlasını yapmayı istediğiniz zaman ve o yapmadığı zaman böyle bir aradaki fark açıldığında ister istemez bir şey oluyor. O güzel dayanışma ilişkisi bozuluyor. Böyle olunca biraz daha sizi kendi kendinize yöneltiyor ama hani burası dışında da bir şey var. (...) Derneğinde görev alıyorum. Böyle olunca hani orada da bir şey, akran çevrem var ve hani farklı yerlerde olmanın avantajı sanırım, orada çok daha dayanışma içinde çalışıyoruz. Beraber üretim işte bilimsel üretim de yapmaya çalışıyoruz ve hani bunun hakikaten inanılmaz bir faydası var. Çünkü aynı dili konuşmak az önce söylediğim şey o çok daha rahat hale geliyor (K17, Göğüs Hastalıkları).

(...) Bir de sivil örgütlerin herhalde en büyük artısı bu. Yani üniversitede bulamadığım tarzda işte danışman hocam bir şey der ya ne bileyim bölüm başkanıyla sorunları olur işte o ona laf uçurur falan diye böyle korktuğumuz insanların dışında buralardan edindiğiniz arkadaşlıklar daha gerçekçi oluyor.

Yani daha dayanışmaya yakın oluyor. Böyle arkadaşlıklar kurdum. Böyle çevrem var (K41, Antropoloji).

K27 ise aynı şekilde dernek vasıtasıyla edinmiş olduğu bir çevreden bahsederken bunu bölümdeki çarpık ilişkilerden kaçınmaktan ziyade alana dair pratik tecrübesi ve bağlantıları olan kişilerle iletişim halinde olmanın öneminden dolayı değerli bulunduğunu ifade etmektedir.

Bu arada ben (...) Derneğinde yer alıyorum. Oradan da bir iletişim şansım var aslında. Yani sadece bölümle değil, bölümün dışındaki tarım ekonomistleri ile, akademisyen olan, bakanlıkta ya da sahada çalışanlarla da iletişimdeyim, onu da bir dipnot geçeyim. Bunun yanı sıra mesela farklı bir derneğin bir kongresine katılmıştım. Uluslararası bir kongre idi, orada yabancı akademisyenlerle tanışma şansım olmuştu. Hepsi benim için çok güzel deneyimlerdi hem akademik açıdan hem de sosyalleşme açısından güzeldi (K27, Tarım Ekonomisi ve Yayım).

Bu bölümde yer verilen diğer katılımcıların ifadelerinden de görüldüğü gibi, akranlarla etkileşim sayesinde oluşan dayanışma, iş birliği, fikir ve deneyim paylaşımı oldukça önemlidir. Bununla birlikte bu ilişkilerden çeşitli sebeplerle mahrum kalan katılımcılar, bunun eksikliğini hissetmekte ve bunu gidermek amacıyla ayrı bir çaba sarf etmektedir. Bu çaba, özellikle kurum dışı bağlantılar söz konusu olduğunda daha görünür olmaktadır.

5.5. BİLİMSEL ALANLARDA DİĞERLERİYLE ETKİLEŞİMLER

Bu bölümde, genç bilim insanlarının doğrudan ya da dolaylı olarak diğer bilim insanları ile karşılaşma imkânı buldukları alanlardaki etkileşimleri ele alınmaktadır. Bu noktada kastedilen alanlar; bilimsel toplantılar (kongre, çalıştay, panel, sempozyum vb.) ve çevrim içi platformlar (Academia, Researchgate, LinkedIn vb.) şeklindedir. Katılımcıların bu bilimsel toplantılara veya platformlara bakış açısı, katılım/kullanım amaçları ve şekilleri açısından akademide sosyalleşmenin bir tarzı olarak bilimsel alanlardaki etkileşim biçimleri değerlendirilmektedir.

5.5.1. Bilimsel Etkinlikler/Toplantılar (Kongre, Çalıştay, Panel, Sempozyum vb.)

Kendileriyle mülakat yapılan katılımcılara, bilimsel toplantılara katılımlarının olup olmadığı, orada deneyimlemiş oldukları ortamları nasıl değerlendirdikleri ve bu ortamlarda diğerleriyle akademik paylaşım ve tanışıklık kurma üzerinden deneyimleri sorulmuştur. Bu sorular vasıtasıyla hem kendi alanlarında düzenlenen bilimsel etkinlikleri kendi deneyimlerine bağlı olarak nasıl değerlendirdiklerini hem de ilişki ağı geliştirmek açısından bu etkinliklerin yine kendileri açısından nasıl bir alan sunduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Doktora tez aşamasında veya doktora tezini henüz bitirmiş olan katılımcıların neredeyse tamamı, mutlaka bilimsel toplantıların herhangi bir türüne dinleyici ya da konuşmacı olarak katılım sağlamıştır. Bu etkinliklere katılma amaçları arasında bilimsel sunum yapma becerisini geliştirme ve deneyim kazanma, puan toplama, ilişki ağlarını geliştirme, bilimsel alandaki güncel gelişmelerden haberdar olma ve bilimsel bilginin paylaşımını sağlama gibi amaçlar bulunmaktadır.

Ama hani gerek kongrelerde gerek işte akademik camiada böyle ufak ufak bulunmak tabii insana şey hissettiriyor, artık benim de anlatacak bir şeylerim var. Demek ki kendimi birazcık donatabilmişim. Yani biraz bende de bir şeyler var. O kadar da şey değilim. Yani artık minik bir lisans öğrencisi değilim artık yani (K34, Psikoloji).

Tamam ben o tür çalışmalar çok yaptım ve yolladım. Yani poster çalışması yaptım, yaptığım çalışmayı sundum birkaç kongrede. Bizim literatürümüze katkısı olduğunu düşünüyorum. Literatürümüz dediğim gibi çok hızlı değişen bir literatür. Sağlık sektöründeki kongreler çok önemli ve çok güzel. Çünkü sürekli literatüre katkı sağlayan, literatürü değiştiren çalışmalar olduğu için aktif olarak takip ediyorum (K21, Hemşirelik).

Seviyorum konferanslara gitmeyi ama hani dersiniz bu gittiğiniz konferanslardan bilimsel olarak ne kadar yararlanabiliyorsunuz? Yani maalesef açıkçası ben bildiri puanı toplamak için gidiyorum. Hani gidip orada bir hocanın yaptığı problemi izleyip oradan kendine problem çıkarabilme yetisine henüz sahip değilim. Yani kendimi o konuda yeterli görmüyorum ama hem mesela başka arkadaşlarım geliyor başka üniversitelerden, onlarla orada karşılaşmış oluyoruz ya da başka

üniversitelerdeki hocalar geliyor ya da bazen mesela makalesini okuduğum hocalar gelmiş oluyor. Özellikle mesela bakıyorum bu hoca gidecekmiş, ben de gideyim dediğim konferanslar çok oldu (K37, Matematik).

Dolayısıyla biz bu tür konularda (bilimsel etkinlikler) hocam, ben, diğer arkadaşlarımız oldukça aktifiz yani hani çünkü aktif olmazsak zaten bunu gerçekleştirebileceğimizi düşünmüyorum. Yani ne kadar iyi networkünüz varsa o kadar iyi gruplardan veya etrafınızdan bilginiz olmuş oluyor (K31, Biyoteknoloji).

Kongre, sempozyum gibi etkinliklerin takibi akranlar arasında sağlanabildiği gibi danışman hocanın yönlendirmesi de öğrenciler açısından önem arz etmektedir. Danışman hocanın bu noktadaki rolü, hem öğrencilerin bilimsel faaliyetlere aktif katılımını hem de alana dair tecrübe artışını teşvik etmesi açısından, öğrencilerin gözünde destekleyici bir tavır olarak görünmektedir. Aynı zamanda, danışmanın öğrencilerini kendisinin yanında ortama dahil etmesi kendi tanışıklıklarını öğrencilerine de açması anlamına gelmektedir.

Hocam yönlendiriyordu, hocamın networkü çok genişti. O bizi zaten (...)ya götürdü, sunum yaptırdı veya derste yaptığım ödevi bu iyi olmuş diyerek bir derginin editörüne yönlendirip o yazının orada yayınlanmasında en azından network kurmama yardımcı oluyordu mesela (K9, İletişim Bilimleri).

Yani benim hocam her zaman teşvik eder hatta ilk yurt dışına çıkmam yine benim hocam sayesinde yani tez danışmanım sayesinde olmuştur. Yani genelde grupça (aynı danışmanla çalışan diğer öğrenciler) konuşup şu kongreye gidelim mi, işte zaten belli başlı birkaç kongre vardır bizim alanda böyle hani sadece o alanda hocaların geldiği, o alanda düzenlenen. Onlara gitmeyi önemser ve her zaman bizi de teşvik eder, mutlaka işte hepimizin bir bildiri yazmasını, işte sunum yapmasını ister. O grubumuzla bunu yapmışızdır. Mesela, hocanın tanıdığı hocalar oluyor, onların öğrencileri oluyor. O şekilde kongrelerde bir araya gelmişliğimiz olan farklı hocalar var (K3, Kimya Mühendisliği).

Genel olarak öyle ortamlarda (kongre vb.) hoca ve hocanın öğrencileri şeklinde geziyorsunuz eğer hoca gelip size başka bir hocayı tanıtırsa evet tanışmış olursunuz veya kendiniz de tabii gidip bir şeyler sorabilirsiniz (K7, Biyomühendislik).

Kendi alanlarında düzenlenen bilimsel toplantıları önemli ve gerekli bulan katılımcılar, bu ortamları daha çok alanda çalışan diğer kişilerle, özellikle tanınan hocalar ile ilişki geliştirme açısından bir fırsat olarak görmekte ve bilimsel bilginin paylaşımı açısından

bilimsel toplantılara bir değer atfetmektedir. Ancak bu ortamlarda kurulan tanışıklıklar çoğunlukla etkinlik süresi ile kısıtlı kalmakta ve iletişimin devamlılığı sağlanamamaktadır. Bu açıdan, tanışılan kişiler ile kalıcı bağlar oluşturmanın çok da kolay olmadığı görülmektedir. K25 bu tarz bir tanışıklıktan sonraki süreçte bağlantıyı sürdürme talebi olan tarafın somut bir çalışma teklifi ile gitmesi gerektiğini belirtmektedir. Böyle bir somut çalışma teklifi olmadığında, tanışıklık zamanla anlamını kaybetmektedir. Dolayısıyla kendi başına bilimsel alanda tanınmış bilim insanlarıyla yüz yüze karşılaşmış olmanın, bilimsel paylaşım olmadığı takdirde bir anlamı kalmamaktadır.

Son fiziki olarak katılmış olduğum kongrede bir araştırma teklifiyle gelen olmasa da orada tanışmak istediğim hocalarla gittim, tanıştım. Danışmanım da bu noktada bana yardımcı oldu. Yani totalde 3-4 isim vardı, irtibat kurmak istediğim ve onların hepsiyle görüşebilmeme şansım oldu. Araştırma görevlileriyle de tanıştım. O noktada da faydalı oldu diyebilirim. Özellikle üçüncüsü bence baya iyiydi yani. Ama tabii akademi şöyle bir şey, tanışmak bir yere kadar bir anlam ifade ediyor. Yani hocayla bir şey yapmak istediğinde dahi, olması gereken bu eleştiri olarak söylemiyorum, sana dönüp şunu söylüyor, tamam yapalım ama hani sen ne yaptın? Bir getir bakalım yaptığını ortaya bir şey koydun mu ona göre bakalım hani çalışabilir miyiz çalışamaz mıyız diye. Yoksa gidip hocam bende şöyle bir fikir var, aklımda veya ben şu alanla ilgileniyorum demek yeterli olmuyor. Ama en azından orada tanışmak istediğim 3-4 hoca ile tanıştım, şu anda beni biliyorlar. O benim için önemli. En azından bir dahaki seminere kadar ben doktora da bayağı bir yol almış belki de bitirmiş olursam hocalara bu sefer hani hocam şöyle şöyle bir şey yapabilir miyiz gibi gidebilme şansım var (K25, İşletme).

Öte yandan K17, bir kongrede tanışmış olduğu hocayı ilerleyen süreçte bir kurs için davet ettiğini ve yüz yüze ufak bir karşılaşmanın bile sonrasında o kişiye ulaşmak ve olumlu yanıt almak açısından etkili olduğunu ifade etmiştir. Ancak burada K25'in de bahsetmiş olduğu gibi somut bir çalışma teklifi üzerinden iletişim kurulduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

(...) örneğin bu daha mart ayında (...)’da bir toplantı vardı. Dernek toplantısı, aynı zamanda orada bir bilimsel etkinlikti. Orada astım dersini anlatan hocayla tanıştık. Hem kendimi tanıttım hem hocayla selamlaşıp telefon numarasını kaydettim. Şimdi astım kursu yapmak istiyoruz. Hocayı arayıp işte hocam burada tanışmıştık, numaranızı almıştık, filan gibi konuşunca kabul etti (K17, Göğüs Hastalıkları).

Kongre, panel, sempozyum, çalıştay gibi bilimsel etkinlikler hakkındaki katılımcıların görüşleri, temelde ikiye ayrılmaktadır. Bir tarafta, bilimsel bilginin paylaşımı ve yayılması adına bu bilimsel etkinliklerin kayda değer bir öneme sahip olduğunu düşünenler bulunmaktadır. Diğer tarafta ise bu etkinlikleri sahte, gösteriş üzerine kurulu ve değersiz alanlar olarak görenler vardır. Bilimsel toplantıları ciddiye alarak katılmak için başlangıçta bu etkinliklerin bilimsel bilginin üretimi ve paylaşımı açısından işlevsel alanlar olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Kendi deneyimleri ve alanda etkileşimde oldukları diğer kişilerin yorumları olumsuz olduğunda ise bu alanları amacına hizmet edemeyen alanlar olarak görme eğilimi ortaya çıkmaktadır.

Katılıyorum dinleyici olarak katıldığım da oluyor. Konuşmacı olarak katıldığım da oluyor. Çok keyif almıyorum genelde. Çünkü genelde şöyle oluyor, yani ilgimi çekmeyen konular olabiliyor. Tamam orası ayrı, ilgimi çeken konuların da bana göre çok sığ bakış açılarıyla bakılabildiğini dolayısıyla böyle benlik değil, ben oradan tartışmıyorum deyip boşuna dinlediğim zamanlar çok oluyor. Hani atıyorum ölçekle bilmem neyi yapmışlar mesela onlar zaten gözümde düşüyor ama nitel işler de oluyor. O zaman ha oradan güzel bir fikir çıkar mı diye bakıyorum. Genelde çıkmıyor. Kendimin de iyi yaptığını söylemiyorum bu arada. Ama hani nitel işlerde de şey çıkıyor yani gene basit, cevabı şöyle söylemiş ve şunu söylemiş, tamam, bu da aslında istatistiğin bir başka versiyonuna dönüyor. Çok kafa açıcı tartışmalar gelmiyor ve şöyle bir şey daha diyecektim orada ha şey hep aynı yerlerden konuşuluyor, hep politik doğrulardan konuşuluyor zaten. Hani toplumun zaten hepsinin hani ne bileyim Acun'la Ebru Gündeş'in bile çıkıp da tabii ki dediği, altının devasa bir yalan olduğu, hepimizin ama böyle konuşması gerektiği bir ahlaki kurulum içerisinde herkes aynı zırvaları söylüyor. Dolayısıyla gidiyorum sunumu yapıyorum ama keyif almıyorum işin açıkçası. (...) Oranın (kongre vb) bir yalan üretimi ve yalan paylaşımı yeri olduğunu düşünüyorum. Sadece insanlar bunu her seferinde muhteşem mekanizmayla unutmayı tercih ediyorlar. Aslında hepimiz biliyoruz bunun bir kurmaca olduğunu ama şey, bunun kurmaca olduğunu her saniye unutmam gerekiyor bunun içerisinde yaşayabilmek için. Evet orası da onun en güzel inşa edildiği yerlerden biri, kongreler falan (K13, Psikoloji)²⁶.

Yani zaten pandemiden dolayı çok uzun süredir kongre vesaire onlara katılmadım öncesinde sanırım 3 ya da 4 bilimsel toplantılara bu şekilde katılmışım açıkçası ben etkililiğini sorguluyorum. Çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Bazı kongreler

²⁶ K13'ün anlatısını destekleyecek şekilde Türk dili ve edebiyatı bölümünde doktora tez aşamasında olan K18 de bilimsel toplantılarda alanında tanınan kişilere belli kurumlardaki idari görevleri sebebiyle "ünlü" gibi davranıldığı, kendileriyle fotoğraf çektirilip sosyal mecralarda paylaşıldığını ifade etmektedir: "(...) mesela hocaların yanına gidip onlarla fotoğraf çekenleri asla anlamıyorum. Dünyanın en saçma, en mantıksız şeyi geliyor bana. Yani hani çok sevdiğim bir hocayla evet benim de öyle bir fotoğrafım var. Ama yani üniversiteden lisanstan hocamı çok uzun süre sonra görmüştüm, bir hatıra fotoğrafı olsun diye çekildim. Yani ama mesela Türk Dil Kurumu başkanına, hocam bir fotoğraf çektirelim, diyen var paylaşmak için. Bunları çok saçma buluyorum."

hariç çoğunun ticari kaygı taşıdığını düşünüyorum. Yani girdiğim sunumlarda, sunum yapacak kişiler dışında bir oturum başkanı oluyor ve birbirimizin sunumlarını dinleyip çıkıyoruz. Aslında bu ortamlar gerçekten çok etkili bir şekilde kullanılabilir, ideal olarak kullanılabilir (K22, Eğitim Yönetimi).

Benim kendimin düşünce yapısı olarak işte bu kongreler, sempozyumlar, bildiri vesaire kendimce amiyane tabirle boş işler olarak görüyorum kendimce, onun için hiçbir şeye katılmayı düşünmüyorum. Onun yerine uluslararası yayınlarda bir makale yayınlasanız 100 tane sempozyuma bedeldir diye düşünüyorum. Onlar sadece benim gözümde, yani benim şeyimde bir çevre kazanmak için işte 10 sene şeye gidersiniz. Sempozyuma yani böyle kongre tarzı yere gidersiniz. Orada birçok insanla tanışursunuz, arkadaşlık kurabilirsiniz ama akademik yayınlarda bir karşılığı olduğuna inanmadığım için böyle şeylere yani lisansta, yüksek lisans ya da doktorada hiç talebim de olmadı (K24, Uluslararası İlişkiler).

Yukarıda sunulan görüşlerin aksine yurt dışında düzenlenen kongrelerin bilimsel bilginin paylaşımı, sunumlara eleştirel yaklaşılması ve geri dönütlerin daha gerçekçi temellere dayanması açısından Türkiye'ye kıyasla daha işlevsel olduğu şeklinde bir düşünce de mevcuttur. Katılımcıların bu noktadaki vurguları illaki ortak bir çalışma yaparak tanışıklığı devam ettirme çabası üzerinden değil, yapılan sunumlara dair gerçekçi bir tartışma ortamının varlığı ile ilgilidir.

(...) birçok yerde uluslararası İngilizce sunum yaptım ve tabii ki tezimle ilgili sunumlardı önemli bir kısmı. Ben 15 dakika sunum yaptım, 15 dakikadan daha fazla insanlar yorumlarını paylaşıyorlar. Diyorlar ki, güzel bir çalışma yapıyorsunuz şuraları çok güzel, çok beğendik ve şurayı biraz daha geliştirmeyi düşünmez misiniz diye feedback veriyor, geri dönüş veriyor, geri bildirim veriyor bana mesela. Hatta bazıları yazılı olarak veriyor yani dedi ki ben şimdi diğer arkadaşlarımızın vaktini almayayım ama mailinizi paylaşırsanız ben mail atayım. Bir mail atıyor, 3 sayfa mail. Şimdi bu çok değerli bir şey, hiç tanımadığı Türkiye'den bir sosyolog, bir doktora adayı biri sunum yaptı, ama anlatıyor işte yani zaten benim konum o değil diye de düşünebilir yani ama öyle yapmıyor ve bunu bir borç olarak da yapmıyor, yarın öbür gün bana işi düşer diye de yapmıyor. Bir daha hayatımız boyunca muhtemelen birbirimizi görmeyeceğiz ama ortak bir bilgi üretiyoruz yani ortaklaşıyoruz, denetim de böyle sağlıyor. Beni eleştirirken benim şahsımı kırmak için veya olmamış git, bu tezi yazma gibi bir tavır yok, öyle bir niyeti olmadığı çok belli yani en sert eleştirileri yaparken dahi aslında daha iyisini yapmam için yaptığını biliyorum ben yani. Daha iyi yazmam için aslında o eleştiri yapıyor, aynı şeyi de ben de yapıyorum yani aynı feedbacki de o sunum yaptıktan sonra ben yapıyorum. İşte bunun bence Türkiye'de bir an evvel, yarın sabahtan falan başlaması lazım yani (K2, Sosyoloji).

Türk sınırlardan çıkmak gerekiyor bana göre. Çünkü asıl bilim uluslararası alanda yapılıyor. (...) onların sunum tarzı daha farklı Türklere. Yani soruları da yani

zaman aralığı daha fazla. Biz hemen sunuyoruz, ediyoruz. Soru gelmiyor çünkü herkes sekmeyi indiriyor falan filan başka şeylerle uğraşiyor, telefonla falan ama onlar öyle değil. Tak tak tak sana soru soruyor bunu böyle dedin ama niye dedin? Bana bi açıkla diyor adam, yani ben onları görünce dedim ki, evet, gerçekten böyle olman lazım. Bunları yapmam lazım. O hocalar olmuşlar, ben de olabilirim. Benim de orada olmam gerekiyor (K15, Kamu Yönetimi).

5.5.2. Çevrimiçi Platformlar (Academia, Researchgate, LinkedIn vb.)

Akademik sosyalizasyon başlığı altında son olarak, katılımcıların Academia, Researchgate, LinkedIn gibi çevrim içi platformları kullanım amaçları ve şekillerine yer verilmektedir. Bu platformlar, katılımcıların kendi profillerini oluşturup akademik çalışmalarını veya yeterliliklerini diğerlerine gösterebildikleri ve aynı mecrada profili olan diğer kişileri takip edebildikleri alanlar olduğu için, mülakat kapsamında örnek olarak sunulmuştur. Katılımcılara, bunlara benzer şekilde kullanmış oldukları başka platformlar varsa aynı bağlamda onlardan da bahsedebilecekleri belirtilmiştir. Araştırma kapsamında, katılımcıların hangi isimdeki çevrim içi platformu ne sıklıkla kullanmış oldukları değil, bu alanları akademide sosyalleşmenin bir boyutu olarak görüp görmedikleri ve eğer böyle görüyorlarsa bunun kendileri açısından nasıl bir sonuç doğurduğu ele alınmaktadır.

Katılımcılar, mülakat kapsamında adı geçen platformlar dışında, Google Akademik, Pubmed ve Twitter'ı benzer amaçlarla kullandıklarını belirtmiştir. Katılımcılar güncel literatürü takip etmek, kaynaklarına ulaşmak veya kendilerine soru sormak amacıyla yayının yazarları ile iletişime geçmek, kendileriyle benzer alanlarda çalışan kişilerin yeni yayınlarından haberdar olmak ve doktora sonrası iş ilanları ve post doktora başvurularını takip etmek amacıyla bu platformları kullanmaktadır. Ayrıca çevrim içi platformların sunmuş olduğu alanlar, bireysel yeterlilikleri ve akademik çalışmaları diğerleriyle paylaşmanın ve görünür olmanın bir yolu olarak değerlendirilmektedir.

Kullanıyorum, kullanıyorum. Zaten hepsinde hesabım var. Bu yüzden her yeni çalışmayı da ekliyorum oraya. Yani genelde şu oluyor. Mesela bir konferansa katılıyoruz. O konferansın oturumunda bir çalışmayı beğeniyoruz. O çalışmayı yapan kişiye ulaşmamız lazım. İşte LinkedIn profili var mı, Researchgate profili var mı falan diye oradan check edip çoğu zaman oradan yazıp ya da okul mailine

mail atıp veya okul mailini kontrol etmeyen biriye oradan mesaj atıp falan ilerleyebiliyor (K16, İşletme).

Aslında şu an mesela LinkedIn profilimi güncellemeye ve genişletmeye çalışıyorum, öyle söyleyeyim. Onun daha önemli hale geldiğini düşünüyorum son yıllarda. Özellikle işte iş arama konusunda, postdoc pozisyonlarında bile üniversitelerin yayınladığı bir alan olduğu için onu geliştirmeye çalışıyorum (K3, Kimya Mühendisliği).

(...) Yani uluslararası bağlantı kurmak istiyorum. Bana daha çok değer katıyor. Şimdi uluslararası deneyimli kişilere de ihtiyacım olduğu bir noktadayım. Tezimdeki konum, şu anki doktora tezimdeki konum beni özellikle yurt dışından bir bağlantı bulmaya zorluyor. Yurt içinde o kişiler yok. O zaman kongreler tezime çok faydalı olmuyor ama işimi geliştirmeme yardımcı oluyor. Doğal olarak LinkedIn, bu ücretsiz bağlantıları sağladığı için daha işlevsel (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Doğrudan kendi profilim var zaten kendi çalışmalarım da Researchgate'de yani ne zaman bir makalem çıksa hemen anında oraya koyarım. Ama onun dışında hani makalem olmadığı dönemlerde de ya da bir şey varsa orada bir boşluk varsa kesinlikle Researchgate'i takip ederek yayınları kim ne çıkartmış, kim ne çalışmış, kim ne yapmış? Bu anlamda bakarım yani (K29, Su Ürünleri Mühendisliği).

Katılımcıların genel olarak akademik paylaşımların gerçekleştiği çevrim içi platformları literatür tararken ve kaynaklara ulaşmaya çalışırken bir araç olarak gördükleri, dolayısıyla özellikle metinlere ulaşmak açısından bir ilişkinin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu açıdan, katılımcıların büyük bir çoğunluğu tarafından çevrim içi platformların doğrudan akademide sosyalleşmenin bir boyutu olarak algılanmadığını söylemek mümkündür. Meishar-Tal ve Pieterse (2017) tarafından yapılmış olan araştırma sonuçları da aynı şekilde, araştırmacıların bu siteleri temelde bilgiye erişmek için kullandıklarını ve çok az oranda bilimsel alandaki diğer kişiler ile iletişime geçmek amacıyla kullandıklarını göstermektedir.

Yani benim çevremde kullanan çok kimse yok. Bizim tıp fakültesinde en azından yani bize nasıl bir avantaj sağlayabilir çok bilmiyorum. Açıkçası çok sağlayabileceğini düşünmüyorum. Hani bizde her şey çok resmiyette gidiyor. Çok kullanan yok, nasıl bir avantaj sağlar onu da bilmediğim için düşünmedim bile hiç açıkçası (K11, Psikiyatri).

Ancak yine de bazı katılımcılar için çevrim içi platformların hem diğerleriyle iletişim kurma hem de kendi akademik görünümlerini diğerlerine sunma açısından sosyal ilişkilere atıfta bulunan bir yönü bulunmaktadır.

Ya bilimsel aktiviteleri, bilimsel dergileri, birbirimizle paylaşmak ve işte bazen de mesleki problemler çözümleri birbirimize aktarmak için tanıştığım Amerika'daki arkadaşlar var. Ondan sonra İspanya'da, Romanya'da var. Veteriner hekim bunlar. Yani daha çok LinkedIn diye bir program var ya oradan tanıştım, bir de Instagram üzerinden tanıştım. Yani oradan tanıştık, sohbetimiz ilerledi ve mesleki problemlerimizi birbirimize atıyoruz. Paylaşıyoruz bu şekilde (K26, Veterinerlik).

Hepsini tamamen akademik amaçlı kullanıyorum. Yani yaptığım paylaşımlar da öyle aslında. Bence LinkedIn çok akademiye uygun değil. Fakat ona rağmen nitelikli içerik üretme noktasında da LinkedIn'in değerli olduğunu düşünüyorum. En azından belli bir kesime ulaşmak için onu kullanıyorum. Twitter kullanıyorum Twitter şu noktada destek sağlıyor, özellikle son fiziki olarak katılmış olduğum konferansta tanışmış olduğum bazı hocalar bir türlü aktifse onlarla etkileşim kurma şansım da oluyor. Hatta Twitter üzerinde etkileşim kurmuş olduğum bir hocayla fiziki gidip orada tanıştım. Tweetlerimizi gösterdim, hocam bu tweeti hatırladınız mı diye. O da aa o sen miydin dedi. Twitter'ı da network için kullanıyorum. Yani ekip önemli akademide, belki o ekibe bir katkı sağlayabilir. Günceli de Twitter'dan takip edebiliyorum. Yani ben alandaki önemli dergilerin hem LinkedIn hem Twitter hesaplarını da takip ediyorum ve onların her birinin bildirimleri de açık. Yani bir şeyi kaçırdıysam, son bir yayını kaçırdıysam ya LinkedIn'den önüme düşüyor ya Twitter'dan önüme düşüyor. Malum yani çok şey okumamız lazım, zaman yok, en azından her şeyi okumamış olsak bile yayınlanan şeylerin genel konusunu oradan öğrenmek bir noktaya kadar yeterli oluyor (K25, İşletme).

6. BÖLÜM

BİLİMSEL BİLGİYE DAİR: ANLAYIŞ, ÜRETİM VE TAVIR ALIŞLAR

Bu bölümde katılımcılardan elde edilen veriler ışığında, genç bilim insanlarının bilime ve bilimsel üretim süreçlerine dair tavır alışları tartışılacaktır. Katılımcıların bu noktadaki tavır alışlarını anlayabilmek adına kendilerine ideal tipik olarak bilim insanı ve bilimsel çalışma tariflerini nasıl yaptıkları, belli bir türde bilimsel anlayışa sahip olup olmadıkları ve bu tavrı neden kaynaklı olarak benimsedikleri, kendi alanlarını tanımlama ve görme biçimlerine bağlı olarak bilimsel bilgi ile kendileri ve toplumsal alan arasında nasıl bir bağlantı kurdukları ve bilimsel alana ilişkin deneyim süreçlerine bağlı olarak kendi alanlarını nasıl tarif edip konumlandıkları sorulmuştur.

6.1. BİLİM İNSANI TARİFİ

Katılımcılar, iki temel unsurun çevresinde dolanarak bilim insanı tariflerini yapmaktadır. Bunlardan ilki bilim insanının kişisel ve ahlaki olarak sahip olması beklenen özellikler ile ilgiliyken, diğer tarafta akademik ve bilimsel yeterlilikler mevzusu gündeme gelmektedir. Böylece katılımcıların bu bağlamdaki ifadeleri kendi alanlarına özgü ve keskin sınırlar dahilinde anlatılan bir bilim insanı tarifi olmaktan uzak görünmektedir. Katılımcıların bilim insanı tarifleri, bilimsel süreçleri metodolojik olarak nasıl ilerlettiği veya ilerletmesi gerektiği hakkında değil sonuç olarak ortaya çıkması beklenen özelliklere sahip olmak ile ilgilidir.

6.1.1. Kişisel ve Ahlaki Özellikler

Bilimsel alanları fark etmeksizin katılımcılar, bilim insanı tarifi yaptıklarında en çok kişisel veya ahlaki özellikleri öne çıkarmakta, vurgulamaktadır. Katılımcıların bu tarifi yaparken işlerini kolaylaştırmak adına kendilerine göre ideal bilim insanı olarak konumlandıkları biri varsa doğrudan onu düşünerek cevap verebilecekleri belirtilmiştir. Buna cevaben onlar çoğunlukla kendi tez danışmanlarını veya bölümdeki

hocalarını örnek olarak göstermişlerdir. Bunun dışında, doğrudan tanımadıkları bir isme işaret ederek tarif yapan 6 katılımcı olmuştur. Bu bakımdan bilim insanı tarifinin daha çok doğrudan kendilerini gözleme imkânı buldukları hocaları ile bağlantılı olarak düşünmekte olduklarını söylemek mümkündür.

*Yani şu şekilde açıklayabilirim, bunu tabii bilim insanı deyince direkt şöyle bir algı oluyor kafamızda, yani sadece laboratuvarda çalışma yapmış veya hani bunun üzerine kendini geliştirmiş ve hani bununla ilgili yayınları olan olarak aklımıza bu geliyor. Fakat ya sadece bunun olduğunu düşünmüyorum ben. Tabii ki bunun yanı sıra tabii ahlaki düzeyde de veya konuşmalarıyla örnek olabilecek düzeyde bir yapısının olması gerektiğini düşünüyorum aynı zamanda. Yaptığı çalışmalarda tabii ki etiği ön planda tutan yani bilim adına çalışmalar yapmış olması gerekiyor. İkincisi bunu iyi veya hani etiğe uygun bir şekilde açıklayabiliyor olması gerekiyor. Üçüncüsü ise düzgün biri olması gerekiyor diyebilirim. Yani kısaca bu (K20, **Biyoloji**).*

*Vallahi hocam, benim için şu anki ideal hocam, yani benim danışman hocam kendisi. Benim idealim odur. Yani inşallah da ben de onun seviyesine yetişirim. Ya dört dörtlük hoca diyebilirim hem karakter olarak hem şey olarak. (Hocanın nesi acaba tam olarak yani onu ideal kılan ne sizin için?) Ya her konuda doğru bilgisi var. Her konuda doğru bilgisi var yani yanlış bilgisi yok. Onun da hocası vardı. O da çok kalender bir adamdı. İyi hocalara denk geldim diyebilirim. Her şeyiyle dört dörtlük bilgisiyle, akademik bilgisiyle, insanlık olarak bilgisiyle, tecrübesiyle, aile yaşantısıyla, her şeyiyle ya. Bana örnek yani ben de inşallah onun seviyesine yetişirim (K26, **Veterinerlik**).*

*(...) Eğer kafamdaki ideal hocaya dönecek olursak evet hani (...)’deki danışman hocam ama ona herkese biraz daha eşit davranan, birazcık daha hakkaniyetli davranan bir taraf da eklemem gerekir (K7, **Biyomühendislik**).*

Katılımcıların kendi deneyim alanlarından hareketle bir tanımlamaya girişmeleri, aynı zamanda kendi gözlemleri hakkındaki fikirlerini de açığa çıkarması açısından önemlidir. Kişisel ve ahlaki özellikler açısından kendilerinin bilim insanı tariflerine bakıldığında; dürüst, adaletli, bilimi çıkarları için kullanmayan, sözüne güvenilir, etik kuralları ihlal etmeyen, objektif, özverili, kariyerinin her aşamasında çalışkan, yalnızca unvan elde etmek için çalışmayan, bilimin ilerletilmesi için çalışan, liyakat sahibi, disiplinli, kararlı, özgüvenli bir bilim insanı tanifi ortaya çıkmaktadır. Özellikle “etik kuralları ihlal etmeyen, bilimi çıkarları için kullanmayan, unvan elde etmek için çalışmayan” şeklindeki istenmeyen bir duruma atıfta bulunularak yapılan tanımlama biçimi dikkat

çekicidir. Çünkü daha önce de belirtildiği üzere, katılımcılar bu tarifleri yaparken daha çok kendi deneyim alanları ile bağlantılı olarak bir değerlendirme yapmaktadır. Dolayısıyla olumsuzluk ifadesi kullanarak yaptıkları bu tanımlamalar, kendilerinin daha önce karşılaştığı ancak ideal halde karşılaşmak istemedikleri hususların varlığına işaret etmektedir. Bununla birlikte Mitroff (1974 akt. Mulkay, 2016, s. 349), bilim insanlarının meslektaşlarını değerlendirirken genel olarak Merton'un bahsetmiş olduğu ve yukarıda katılımcıların da bilim insanı tariflerinde atıfta buldukları bilimsel normları dikkate aldıklarını ifade etmektedir. Bu bakımdan Merton'un bilim insanı tanımı gerçekte bilim insanlarının nasıl olduklarını değil idealde nasıl olması gerektiğine yönelik bir tanım olarak görünmektedir.

(...) Akademik kariyerle yani yapılan, onların ben bir bilim insanı yani daha doğrusu böyle bir bilim insanı olma hevesiyle yaptıklarını çok düşünmüyorum. Alacakları unvanlara bakıp yani öyle çalıştıklarını düşünüyorum (K21, Hemşirelik).

Yani tabii bilimsel akademik bakış açısını takdir ettiğim hocalarım var. Yani aslında (...) hoca var bizim burada onu çok yani akademik bakış açısını takdir ediyorum yani. Akademik bir merakı çok takdir ediyorum. Yani sadece merak ettiği için böyle bir şeyleri araştıran biri. Araştırmayı da gerçekten araştırma yapmak için yapıyor yani bir şey elde etmek için değil, işte doçentliğimi alayım diye değil zaten profesör şu anda da. Doçentliğimi alayım profesörlüğü alayım diye değil, gerçekten merak ettiği için araştırma yapıyor ve günlük pratiğinde de çok kanıt dayalı uygulamalar yapıyor (K11, Psikiyatri).

Bence bilim insanı karakterinde doğru sözlülük esas olmalı. Sözüne güvenmeliyiz. Yaptıkları çalışmalara güvenmeliyiz. Davranışlarının da özellikle bu anlamda bir doğruluk içermesini bekliyorum (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Ya bilim insanı bir kere her duyduğuna inanmaz araştırır, araştırma ruhu olur. Yani her şeye neden sonuç ilişkisiyle bakar. Neden bu böyle? Soru sorar. Yani bu sorular bitmez kafasında ya bu tabii şey bilim, bilimsel olma yönüyle ilgili. Toplumsal ve ahlaksal yönlü olarak da yani ben bir bilim insanının asla yalan söylemeyeceğini düşünüyorum söylememesi gerekiyor. Çıkarları için amaçları için kullanmaması gerekiyor bilimi. Yani mesela ondan çıkar, büyük çıkar tabii ki yaşamak için tabii bilim yapacak hani para kazanacak vesaire yapacak ama bunu hani doğrudan işte büyük böyle ne bileyim dolandırıcılık yaparak çıkar şeyine dönüştüremez bilimi. Yani bilimi insanlık yararı için, toplumun huzuru, dünyanın barışı, çevresel etik değerler için kullanmalı diye düşünüyorum (K35, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri).

İfadelerine yer verilen katılımcıların anlatılarına bakıldığında, akademik çalışmaların yapıma şekilleri ve amaçları üzerinden kişisel çıkarılara ilişkin vurgu ön plana çıkmaktadır. Unvan elde etmek için veya farklı çıkarlar için bilimsel üretimde bulunmak, katılımcıların gözünde bilim insanı olmanın karşılığını vermemektedir. Bu noktada, eleştiri konusu edilen veya olumsuz bulunan şey, gerçek bilimsel ilgi ve kaygılara dayalı yapılan bilimsel üretim sürecinin bir sonucu olarak unvan elde etmek değil, bizzat unvan elde etmek için bilimsel üretimde bulunmaktır zira bu ikincisinde bilimsel üretimin kendisi bir amaç olmak yerine, çıkarılara ulaşmayı sağlayan bir araç gibi görünmektedir. Bu durum ise *The Affluent Worker* araştırmasında John H. Goldthorpe ve David Lockwood'un (1969 akt. Marshall, 1999, s. 571) çalışma ile ilgili olarak işaret etmiş oldukları üç ideal tipik durumdan birine denk düşmekte gibi görünmektedir. “*Bürokratik çalışma yönelimi*” olarak adlandırılan ideal tipik halde, çalışma hayatının merkezi meseleleri arasında statünün yükseltilmesine dair bir motivasyon bulunmaktadır. Dolayısıyla eylemlerin bir getirisi olarak sonuç elde etmek değil sonuçlar uğruna eylemek şeklindeki tavrın getirisi olarak, konumların kendisini arzu eden bilim insanı profili karşımıza çıkmaktadır.

(...) Yani 2-3 bin lira verip kolayca kitap basılabilir bir süreç ortaya çıktı yani çoğu profesör böyle profesör oluyor zaten. Bu kadarına da düşmek, o size sözünü ettiğim aslında kişisel yarılmaların ana nedeni. Siz zaten içsel motivasyonu kuramamışsınız ki yapmanız gerekeni parayla, onla bunla, networkle yaptırıyorsunuz ee o zaman orası (üniversite) sizin için bir git gel bir dedikodu çanağına, bir ayak kaydırma mekanına dönüşmesi kaçınılmaz (K4, Felsefe).

Bilimsel bilginin üretim sürecine dahil olan bu çıkarların varlığı yine de bilginin içeriğine dair nasıl bir etkinin ortaya çıktığını anlamak bakımından yeterli değildir. Yani akademisyenlerin unvan almak için bilimsel faaliyetlerde bulunuyor olması, bilimsel çıktı olarak ortaya çıkan bilginin değeri hakkında kendi başına bir şey ifade etmemektedir. Bireylerin belli bir çıkar uğruna eylemde bulunması, yapılan işin içeriğinin illaki önemsiz olduğu anlamına gelmeyebilir (Bourdieu, 2016, s.14). Nitekim salt bir merak ile bağlantılı olarak bilimsel araştırma yapmanın yine de toplumsal etki ve nedenleri olacaktır. Bourdieu (2022, s. 90) bu durumu “*menfaatsizlikten menfaati olmak*” şeklinde açıklar. Aslında bir yanda saf bir biçimde yalnızca kendini bilimsel

üretime adama diğer yanda ise sadece çıkarları odağa alarak bilim yapma gibi uç noktalarda bulunan bir tablodan bahsetmek mümkün değildir. Bunun yanı sıra Merton, saf bilim icrasına yapılan vurgunun sakıncalı sonuçlar üretebileceğinden bahsetmektedir. Ona göre böyle bir anlayış ile elde edilen bilimsel bilginin ne amaçla kullanılacağı belirsiz kaldığı için bilimin kendisine dair olumsuz bir bakış açısının oluşması mümkündür (Merton, 2016a, s. 150-151). K4, bu minvaldeki bir bakış açısının bilim insanının tavırları noktasında kendisinde bırakmış olduğu olumsuz etkiyi dile getirmektedir. Ona göre toplumsal alanda yaratacağı etkiler düşünülmezsizin bilimsel olarak bir şeyi öngörmeye dair bilim insanının duyduğu iştah, itibar edilebilir bir tavır olarak değerlendirilmemektedir.

Yani deprem olacak diye böyle ağzı salyalı depremi anlatan jeolog benim için itibar edilebilir birisi değil, etraflıca düşünemiyor yani o sadece kendi çalışmasının içselliğinin sonucunda ortaya çıkabilecek ve kendi öngörülerıyla belki de bunu doğru tahmin edebilecek ve bunu önemseyen birisi. Ama bu deprem veya işte bu jeolojik olgu ortaya çıktıktan sonra artık toplumsal, tarihsel, kültürel, bireysel bir sürü problem alanını da ortaya çıkacak. Yani burada senin bu tahmininin doğruluğu bu kadar keyiflendirmemeli seni, endişelendirmeli belki (K4, Felsefe).

Bilim insanı için menfaati yokmuş gibi görünmenin de bir menfaat kaynağı olabileceği unutulmamalıdır. Her koşulda, bilimsel bilginin kendisini ve üretimini kutsallaştıran tavrın pek de gerçekçi olmadığı görülmektedir. Bourdieu'ya (2022, s. 91) göre bilim insanının doğrudan maddi çıkar elde etme amacı olmasa da başarısının kabul görmesi, takdir edilmesi veya alanında en iyi olmak gibi arzuları bulunmaktadır.

Bu bağlamda özellikle kurumsal bir alan olarak üniversite içinde bilimsel bilgi üretimine katkıda bulunan akademisyenlerin, bilimsel faaliyet ve görevlerini sürdürmelerine bağlı olarak zaten maddi bir karşılık almaları söz konusudur. Bu maddi karşılığın varlığı tek başına saf bilimsel merak uğruna araştırma yapılıp yapılmadığını anlayabilmek bakımından bulanık bir alan yaratmaktadır. Buna rağmen sadece belirli bir çıkar uğruna eylemin gerçekleştiği bir durumda, ortaya çıkan işin niteliğini önemsememek ve böylece bilimsel etiğe aykırı bir biçimde hareket etmek ihtimaller dahilindedir. Ayrıca katılımcıların ifadelerinde ahlakiliğe dair özel bir vurgunun bulunması da bilimsel açıdan kabul görmeyen davranışların varlığı ile ilgili ipucu

vermektedir. Bölüm içindeki çatışmaların kaynağında da bilimsel ayrılıklardan ziyade idari güç elde etmek ile ilgili hususların ön plana çıktığı hatırlandığında²⁷ bir kurum olarak üniversitelerin kendi iç işleyişinde unvan ve konum elde etmenin önemli olduğu fark edilecektir.

6.1.2. Akademik ve Bilimsel Yeterlilikler

Bilim insanının ideal tipikleştirilmiş haline dair akademik ve bilimsel yeterlilikleri veya başarıları, katılımcılar tarafından üzerinde durulan bir diğer husustur. Katılımcıların bu noktadaki ifadeleri, doğrudan alana özgü olmaktan ziyade daha genele atıfta bulunmaktadır. Yabancı dil bilme, literatüre hâkim olma, alanındaki bilimsel gelişmeleri takip etme, üretken olma, bilgisini yazılı ve sözlü olarak aktarabilme, kendini geliştirmeye ve farklı görüşlere açık olma, alana dair meraklı olma, şüphecilik, neyi neden yaptığını ifade edebilme, sorgulayıcılık, düşüncelerini özgün bir biçimde sunma, sistematik çalışma, uluslararası alanlarda başarı ve bağlantılara sahip olma gibi özellikler bilim insanının sahip olması beklenen nitelikler arasında bulunmaktadır.

Bilim insanı birincisi çalışkan olmalı, ikincisi meraklı olmalı. Sorgulamalı, her şeyi doğrudan kabul etmemeli. Dayatmalara boyun eğmemeli ve bilgiyi sorgulamalı ve kendi doğrusunu yani tek doğru olmadığını da kabul etmeli ama bir yandan da bana göre doğru budur, çünkü sebebi şunlar şunlardır, diyebilmeli ama karşı görüşlere de mutlaka saygılı olması gerektiğini düşünüyorum. İyi bir bilim insanı kendisini iyi ifade etmeli, yani sayfalarca makaleler tezler işte proje çıktılarını üretmek evet yapılabilir. Ama bunu halka ya da politika yapıcılara artık muhatabı kimse aktarılamıyorsa o maalesef orada kalmış oluyor. Verilen destekler de hani boşa gidiyor demeyeyim ama maalesef amacına ulaşamamış oluyor. O yüzden iyi bir bilim insanının kendisini iyi ifade etmesi gerektiğini düşünüyorum. Bunun yanında tabii topluma örnek bir kişilik olması hani çok elzem değil ama olsa iyi olur diyebileceğim özelliklerden biri. Yani güvenilir olmalı işte dürüst olmalı, liyakatli olmalı, liyakatli davranmalı. Adam kayırmamalı, bunun gibi özellikleri de söyleyebilirim (K27, Tarım Ekonomisi ve Yayım).

Kendi alanı dışında da bilgi sahibi olma, bilim insanının sahip olması beklenen bir diğer özelliktir. Bu beklenti, bilim insanının entelektüel vasıflarına atıfta bulunmaktadır. Bu noktada hem fiziksel bilimler ve yaşam bilimleri alanından katılımcılar kendi

²⁷ Bu husus, Bölüm İçi Çekişmeler ve Ayrılıklar başlığı altında ele alınmıştır.

alanlarındaki bilim insanlarının temel sosyal bilim ve felsefe bilgisine sahip olmasını beklemekte hem de sosyal ve beşerî bilimler alanından katılımcılar, yalnızca belirli bir türde bilgi sahibi olmayı bilim insanı olmak açısından yeterli bulmamaktadır.

Entelektüelin zamandan ve tartışma bağlamından soyutlanarak net bir tanımını yapmak birtakım zorluklar içermektedir. Edward Said'e (1995, s. 27-28) göre entelektüel, yalnızca belirli bir duruma özgü olmamak kaydıyla, genel manada eleştirel bir tavra sahiptir. Ayrıca öznel değerleri ile birlikte kamuya ait bir meseleyi cisimleştirir ve inandıklarına bağlı olarak diğerlerini ikna çabasına girişir. Entelektüelin belirli bağlama özgü olarak hangi vasıfları taşıdığı veya taşıması gerektiği tartışması bu tarz bir tanımla sınırlı olmasa da²⁸ katılımcıların atıfta bulunmuş olduğu "entelektüel" tanımını zaten bu tartışma alanının dışında kalmaktadır. Katılımcılar açısından önemli olan husus, pratik anlamda eyleyen konumundan bağımsız olarak külli ve kuşatıcı bir bilgiğe sahip olmak ile ilgilidir. Böylece entelektüellik; eleştirel, muhalif veya muhafazakâr bir tutum ile bağdaştırılmamakta ve toplumsal bir meselenin öncülüğü ile ilişkilendirilmemektedir. Entelektüelin kim ve nasıl bir insan olduğu tartışmasından bağımsız olarak katılımcıların vurgusu, kendi spesifik uzmanlık alanı dışında uğraşları olan ve küresel bir düzlemde güncel olan hakkında söz söyleyebilen (Bauman, 2003, s. 8) entelektüel tasviri hakkındadır. Bu bakımdan belli bir alanın uzmanlığı ile sınırlanmış bilim insanı tarifi yerine âlim insan tarifi yapılmaktadır.

Öncelikle işte yirminci yüzyılın başına kadar yaşamış fizikçiler benim için hep rol modeldi. Çünkü o döneme kadar özellikle Alman ekolünde yetişen fizikçilerin çoğu hem gerçekten iyi fizik biliyorlardı hem de iyi felsefe biliyorlardı. Çünkü onların doktora jürileri şöyle oluyormuş, o dönem ben işte Max Planck'ın hayatında okuduğum için biliyorum. Hem fizik çalışmaları üzerinden bir savunma yapıyorlar hem de ayrıyeten bir felsefe savunması yapıyorlar. Felsefe bilgileri de ölçülüyor. Benim için onlar bir rol model olabilir. Bir de o dönemdeki insan profiline yakın gördüğüm, yakın dönemde vefat etti, Steven Weinberg. Tam bir yüksek enerji fiziği entelektüeli yani hem felsefesiyle hem o alandaki bilimsel bilgiye hakimiyetiyle hem de bunun diğer alanlarla ilişkisini kurmasıyla tam bir entelektüel benim kafamda. Onun dışında da kendi alanında çok iyi, o alanın felsefesini bilen, kendi alanında olmayan alanlarla ilgili de genel kültür düzeyinde bilgiye sahip olan birisi benim

²⁸ Batı aydınlarına dair eleştirel bir metin için bkz. Benda (2021). Entelektüelleri yükselmekte olan bir sınıf olarak değerlendiren bakış açısı için bkz. Gouldner (1993). Ayrıca entelektüellik ile ilgili muhafazakâr-yenilikçi ikilemine dair tartışmalar için bkz. Marshall (1999) ve Turner (2006).

kafamdaki ideal bilim insanı. Yani entelektüel dünyaya sadece kendi alanından değil, diğer alanların gözüyle de biraz bakabilmesi gerektiğini düşünüyorum ben (K33, Fizik).

Bence bilim genel olarak toplumsal bir şey olmalı. Merak edip bir şeyleri soruyoruz, bir şeylere cevap arıyoruz. Ama bunun bizim kişisel birikimimiz, tarihimizle alakası olduğunu bilmek zorundayız. Biyoloji dediğimiz alanda bütün çalışmalar Avrupalı beyaz erkek için yapılmış. Kadınları unutuyoruz ve bundaki bütün kârı erkek üzerinden yaptığımız için kadın zarara giriyor ya da siyah insanlara dair bilimsel görsel bile yok ve bu çok etkiliyor. Yani mesela Afrika'daki doktorlar bu konuda çok zorlanıyor. Hani bunun böyle etkileri de var. Hani bilim dediğimiz bitecek bir şey değil. Hani sosyolojiden kopuk olmamalı. Bu çok mühim bir şey ve ben bunun eksikliğini biyolojide özellikle çok fazla hissediyorum. Çok komik geliyor bana. Hani bunun bu kadar uzak olması bilgisayarı geçtim zaten hani orada hiç yok. Orada insana dair hiçbir şey yok ama biyolojide olmaması benim algılayabildiğim bir şey değil. Çünkü direkt insanla çalışıyorsun. Direkt insana dair bir şey yapıyorsun hayvan da olsa. Ve bunu o kadar dar bir açıdan o kadar at gözlüğüyle yapıyorsun ki böyle algılayamıyorum (K23, Biyoinformatik).

Bu anlamdaki beklentiler, bilim insanına bir entelektüel rolü biçmektedir. Bu bakış açısına göre, bilim insanı sadece kendi disiplinine özgü konu ve sorunların muhatabı olmamalı, bütünlüklü bir bakış açısı ve farklı ilgilere sahip olmalıdır. İfadelerine yer verilen katılımcıların anlatılarından da görüldüğü üzere, biyoloji veya fizik gibi alanlardan bilim insanlarının temel sosyal bilim ve felsefe bilgisi olması gerektiği ile ilgili bir vurgu bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sosyal olandan, toplumsallıktan kopuk bir bilimsel faaliyetin eksik kalacağı düşüncesi dikkat çekmektedir. Sosyal ve beşerî bilimler alanından bilim insanı tarifine bakıldığında da buna benzer şekilde bir anlatı söz konusudur. K25, geniş bir alana yayılan okumalar yapmayı ve günlük hayata sinen bir tavırla bilimin içselleştirilmesini entelektüel tavır ile bağdaştırmaktadır. Ayrıca K9'un ifadesinde yer alan yabancı dil bilmeye dair yapmış olduğu vurguyu, yine kendi alanı dışında da bilgi sahibi olma ile ilişkili olarak değerlendirmek mümkündür.

Evet böyle biri var ve ben hani kendisini tanımlarken herhalde birkaç kelime kullanmak durumunda kalsam ilki adanmışlık olur. Yani hoca kendisini alana adanmış yani daha doğrusu alana değil de bilime adanmış. Entelektüel bir yapısı da var, bunun da etkisi var yani ben kendimi böyle tanımlamıyorum ben çok daha dar okuyorum. Bu benim entelektüel seviyemin gelişmesine belli bir noktada ket vuruyor. Ama mesela bu zihnimde canlanan kişi çok daha entelektüel, çok daha geniş okumuş ve geniş bakış açısına sahip. Bunun da oluşması, kendisini o bilime adanmış olmakla alakalı. Gerçekten bunu hocanın hayatında görebiliyorum. Yani günlük hayata bakış açısı da aynı ana faktör ile örtüşüyor. Hocanın günlük

yaşanan olaylara günlük hayata bakış açısı da bu şekilde yani o bilim, kendi günlük yaşantısına sirayet etmiş, bunu görüyorum. Adanmış olduğunu görüyorum. Disiplinli olduğunu görüyorum. Yani kendisini eğlendirebiliyor, onu da görebiliyorum. Yani dengeli bir hayat inşa edilmiş olduğunu görüyorum. Ama diğer taraftan da işini gerektiği zaman da dikkate alarak devam ettirebiliyor olduğunu görüyorum. Bunları söyleyebilirim yani kısaca (K25, İşletme).

Direkt benim idoliüm, Mehmet Ali Kılıçbay diye bir adam var. Tam bir entelektüel, kendini tek bir alanda yetiştirmemiş, hemen her alanda böyle hayranlıkla izleyebileceğim biri. Türkiye'deki en entelektüel üç kişi deseler birinci sırada bunu sayarım mesela. Akademisyen ama aynı zamanda entelektüel ama yani öyle böyle değil, dil desen 6-7 dil falan ya da 4-5 dil biliyordur. Entelektüel olarak da çok dolu bir insan. Benim kafamdaki bilim insanı, fen bilimlerindeki bilim insanına uymaz, onlar biraz daha belli alanlarda çalışma yapıyorlar. Ama sosyal bilimlerdeki bilim insanının entelektüel olmasını beklerim. [Burada alanlara göre beklenti farklılaşıyor yani öyle mi?] Evet yani mesela Aziz Sancar bilim insanı, Nobel ödülü almış ve o da bir bilim insanı ama onun alanı farklı, sadece o alanda yoğunlaşmış. Ama sosyal bilimlerde bilim insanı dediğim zaman daha çok bir entelektüel bilgi birikimine sahip olması lazım, sadece kendi alanındaki bilgi birikimi değil (K9, İletişim Bilimleri).

K9 ayrıca bilimsel alanların farklılaşmasına bağlı olarak bilim insanı profilinin değişebileceğini ifade etmektedir. Bu noktada entelektüel bir kimlik, sosyal bilimler alanındaki bilim insanları için bir gereklilik olarak sunulmakta ancak fen bilimleri açısından böyle bir zorunluluğa işaret edilmemektedir.

Sosyal ve beşerî bilimler alanından katılımcıların bilim insanı tanımı ile ilgili olarak değindikleri bir diğer husus, ideoloji ve bilimsel alanı ayırt etme endişesi ile ilgilidir. Belli bir şeye körü körüne bağlı olmamak ile ilgili vurgu, diğer alanlardan katılımcıların tariflerinde de söz konusu olsa da bu “şey”in ne olduğunun açıklanması konusunda sosyal bilimler ve beşerî bilimlerden katılımcıların ideoloji ve inançları ön plana çıkardığı görülmektedir.

İdeal bilim insanı bence kendi ile yarışabilen olmalı. Yani kendi düşüncelerini aşması gerekiyor. Kendinin farkında olması lazım. Neyi yapabilir, neyi yapamaz? İkincisi de ideolojik düşünmemesi lazım. Tam nesnel düşünmek istiyorsa o kimliğinden o backgrounddan ayrılması lazım. (...) Üniversitesi'nden 2 hocamız var böyle esnek düşünebilen, sürekli üreten, okuyan profesör olmalarına rağmen (K15, Kamu Yönetimi).

(...) Bizim profesörlerde şöyle bir şey var, profesör olmuş her şeyi biliyor ama hiç yeni bir şey okumuyor mesela. Bu, bilimin kendi anlayışına da ters. Hani kendi alanındaki değişimleri de takip etmiyorlar. İsteddiği kadar profesör olsun, Türkiye'deki çoğu insana bilim insanı demem ben mesela. Diğer bir şey de bir ideolojiye hapsedmemek kendini. Mesela Besim Hoca vardır, entelektüelin mahallesi olmaz der. Kendini bir kanada kapatmış, diğer kanattan gelen tüm eleştirilere kendini kapamış ve sadece kendi dediklerini doğru zanneden bir insanın da sosyal bilimlerde bilim insanı olabileceğini düşünmüyorum **(K9, İletişim Bilimleri)**.

K15, bilim insanının ideolojik arka planından sıyrılarak bilim yapması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncesini nesnel üretimin ideolojiden kopukluk ile sağlanabileceği fikrine dayandırmaktadır. Dolayısıyla sosyal bilimlerde, nesnel bir bilimsel üretim sürecini sağlamak amacıyla, bilim insanlarının Weber'in (Giddens, 2010, s. 226-227) tabiriyle değer yargıları ile değil, durum yargıları ile hareket etmesi gerekmektedir. Bourdieu (2022, s. 81-82) ise aynı örneği bir biyolog üzerinden vermenin gülünçlüğüne dikkat çekmektedir. Ona göre, bir biyoloğun buluşunu ideolojik veya inanca dayalı değerlere sahip olmak ile suçlamak pek mantıklı bir durum değildir. Ancak sosyal bilimler, bunu aşma çabasına rağmen, böyle bir iddiaya maruz kalmak bakımından daha uygun bir ortam sunmaktadır. Bourdieu yine de her türden bilimsel alan için, ideolojik unsurlar taşımaları açısından değil, “*alandaki faillerin kendi aralarında kurmuş oldukları nesnel ilişkiler ve sahip oldukları konumlar*” üzerinden bir çözümleme yapmanın bilimsel alanın tahakküm ilişkileri içeren yapısını görmek açısından asıl başvurulması gereken nokta olduğunu düşünmektedir.

Bunun yanı sıra hem K9'un hem de K15'in bilimsel üretime ve araştırmaya devam etmenin unvan ile olan bağlantısından bahsetmesi dikkat çekicidir. Profesörlüğün nihai bir aşama olarak düşünülmesine bağlı olarak profesör unvanını aldıktan sonra bilimsel çalışmalarını yavaşlatan veya tamamen durduran tavrın varlığı nedeniyle profesör olmaya rağmen bilimsel üretimin devam etmesi, takdir toplayan bir unsura dönüşmektedir. Bir yandan da profesörlüğün bilimsel üretimin veya yeni arayışların son durağı olarak görülmesine karşıt bir görüş mevcuttur. Bu durum yine Weber'in (2019, s. 158-159) tabiri ile ifade etmek gerekirse bilimi hayatını kazandığı bir iş veya meslek olarak yapmak ile bir çağrı (calling, vocation) olarak yapmak arasındaki farkı

andırmaktadır. Türkçede bunu andırır bir deyiş şöyledir: “Hocanın emeklisi olmaz, rahmetlisi olur”²⁹

K13 ise bilim insanı ve inançları arasında tamamen bir kopukluk olamayacağını ancak bu inancı doğrulamak veya pekiştirmek adına yapılan çalışmanın bilimsel olmayacağını vurgulamaktadır. Ona göre bilim insanını belli bir noktaya kadar inançları yönlendirebilir ancak bilim insanı nihai olarak belli bir sonuca ulaşmayı hedefleyerek çalışmasını yönlendirmemelidir.

Bilim insanın inancı olabilir. Ama bu inanç sanırım çalıştığı konunun yöntemine iştirak etmemek zorunda gibi geliyor. Yani şey yapabilirsin, tanrıyı bilimsel olarak çalışabilirsin veya işte bizim metafizik olduğunu düşündüğümüz şeyleri ne bileyim hani paranormal dediğin şeyleri bilimsel olarak çalışabilirsin aletin edevatın varsa. Ama yani bunu ölçecek, aletin, edevatın yoksa inançlarını oraya getirmen şey olmaz, çerçeveye uygun olmaz. Yani sen inançlı biri olabilirsin, bilimde bununla ilgili bir sorun olduğunu düşünmüyorum. Çalışmaya inancını da getirmende sorun olduğunu düşünmüyorum veya yorumlarken de çünkü ister istemez aslında hani o kadar objektif olamıyoruz. Dolayısıyla oradan illaki getiriyorsundur ama temel mevzunun şu olması gerektiğini düşünüyorum bilim insanında, hedefin muğlak olmalı. Çalışmana dair soruyu istediğin gibi sorabilirsin ama ulaşmak istediğin kesin bir hedef olmamalı. Bilim insanı için temel kriter benim için bu sanırım burada işte hani kendi yargılarını oraya getirmekten bahsediyorum. Yani soruyu getirebilirsin, bütün yani merak ettiğin şey bu zaten. Dolayısıyla inancını, düşünce yapını, her şeyi oraya getirebilirsin ama ulaşman gereken bir hedef yoktur buna dair. Doğru yöntemleri çeşitli yöntemleri ve belki de hani olabilecek bütün stratejileri oraya getirip koyduğun sürece sen güzel bir bilim insanı olabilirsin (K13, Psikoloji).

İnançların veya ideolojinin bilimsel bilgi üretimi ile kesiştiği noktaların sorunsallaşması gibi bir disiplini doğrudan belli bir ideolojinin kendisi ile özdeşleştirme davranışı da aynı bağlamda incelenmeye değer bir unsurdur. Türk dili ve edebiyatı bölümünde doktora tez aşamasında olan K18, alandaki hocaların milli değerlerin vurgulanması amacıyla çalışma yapmasının yaygın bir tavır olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bakımdan kendi alanını, bu amacın gerçekleşmesi bakımından “müsait” bir alan olarak konumlandırmıştır.

²⁹ Deyiş danışman hocam tarafından hatırlatılmıştır.

Ama Türk dili ve edebiyatında şöyle bir şey vardır, bazı yani çoğu hoca toplum mühendisliği yapmaya çalışır hani dil ilişkilerini de siyaset içine karıştırarak ele alan çok kişi oluyor, Türk dili ve edebiyatı buna çok müsait bir alan yani. Ne diyeyim? Milli duyguları kuvvetli olmakla, bilimsel araştırma yapmayı birbirine karıştıran insanlar çok oluyor yani (K18, Türk Dili ve Edebiyatı).

Ayrıca kendi bilimsel üretim alanına ve bilimin kendisine ilişkin düşünmek de yine sosyal ve beşerî bilimler alanından katılımcıların bilim insanı tariflerinde yer almaktadır. K4 bilimsel üretim alanının kendisi hakkında düşünme gerekliliğinin yanı sıra diğer katılımcıların çoğunlukla bilim insanı olmanın kıstasları olarak gördükleri hususların gerçekçi olmadığına dikkat çekmektedir. Ona göre birtakım akademik yeterliliklere sahip olmak kendi başına bir anlam ifade etmemektedir. Önemli olan, bu yeterlilikleri bilimsel alanın yapısını ve işleyişini bilerek ve sorgulayarak kullanmaktır.

(...) sadece kendi alanında sıkışıp kalması değil yani şöyle söyleyeyim siz aslında bir şoförünüz ve bir yere gideceksiniz, mesela Antalya. Antalya'ya gitmek üzerine düşünmeniz lazım ama hangi yoldan gidileceğini, ne kadar benzin gideceğini düşünmeniz lazım. Yani bilim insanının önce bilimin kendisiyle ilgili, bilimin nasıl yapılacağı ile ilgili fikirlerinin olması gerekiyor. Benim düşüncem bu (K8, Turizm İşletmeciliği).

Yani çok böyle bilim, çok popüler isimler hakkında konuşamam yani yöntemlerini bilmem, ben biraz hani Adornocu şeyle, çoğu metnini okumadığım kişi hakkında da konuşmak istemem. Ben daha çok bir yöntem, bir titizlik bunları görmeye çalışıyorum. (...) Çok da yaldızlara itibar etmiyorum, yani çok dil biliyor ama o dille ne yapıyor o kişi, bütün akademisyenliği dil öğrenmeye indirgeyen bir bakış açısı vardır veya bu kadar donanım ne işe yarıyor, kendi hayatında da çalışmalarında da ortalama fikirleri sunan, yani böyle çok parlatılıp da çok beğenmediğim isimler de var bu arada. Vermeye gerek yok bu isimleri ama böyle söyleyebilirim yani çok sığ, Türkiye'de şu an öyle bir yayıncılık alanı geliştirdi ki birkaç yayınevi birkaç isimle çalışıyor ve ortalama işte felsefe tarihi yazsanız işte yaldızlı bir başlık atsanız, üç beş İngilizce tartışma ekleseniz, bunu böyle Twitter'da orası da artık karşılaşma alanı olduğundan parlatarak sunabilecek bir alkış çetesi diyorum ben buna, her yapılan işi olumlama gibi bir durum. Yani o emek, her emek yani birisi 20 sayfada neler anlatır o zaman itibar da kalmıyor. Şimdi Nature dergisine yazmak çok başka bir şey, orada yazabilmek ya bu tarz tuzaklara da düşmeden yani ben entelektüel akademisyende görmek istediğim şeylerden birisi bu yöntemsel olarak. Her yere de öyle gönül indirmemek, belli bir kaliteyi her daim kollamak, içinde bulunulan işi ve bu dönüşümleri de gözlemlemek. Üniversite nereye gidiyor, yayın işi nereye gidiyor, yayınlar içerisindeki konumlanmalar nasıl, bunların arkasında hangi finansal güç var? (K4, Felsefe).

Katılımcıların bilim insanı tariflerinde değinmiş oldukları bir diğer husus, bilimsel üretimin paylaşılabilceği sosyal bir çevreye sahip olmak ile ilgilidir. Bu özellik, doğrudan bilim insanını tanımlayan temel bir vasıf değil, yardımcı yahut tamamlayıcı bir vasıf olarak konumlandırılmıştır. Bilim insanın, üretim sürecinde yalnız başına, “*bir odaya kapanıp*” çalışmalar yapması değersiz olmamakla birlikte diğerlerinden soyutlanmış bir biçimde bilimsel faaliyet yürütüyor olmanın eleştirel karşılığı, temelde katılımcıların öğrenci olma pozisyonlarından kaynaklı olarak bir bilim insanının kendilerini yetiştirmek açısından üstlenmesi gerektiğini düşündükleri rol ile ilgilidir. Bu noktada katılımcılar, daha çok hocalık özelliklerine atıfta bulunmakta ve hocaları durumundaki bilim insanları hakkında kendilerinin faydalanabilme imkanlarına bağlı olarak bir değerlendirme sunmaktadır. Sosyal bağlantılarının ötesinde, bilim insanı tarifinde doğrudan hocalık ile ilgili olarak belirtilen diğer hususlar ise iletişim becerisi, yönlendirme kabiliyeti, öğrenciye önem verme, pedagojik becerilere sahiplik, öğrenciyi küçük düşürücü hal ve hareketlerde bulunmama şeklindedir. Bu özellikler aynı zamanda katılımcıların danışmanlarından beklentileri ile de örtüşmektedir.³⁰

Evet aslında bölümümüzde buna çok benim böyle hani olmak istediğim bilim insanı gibi olan bir hocamız var. Gerçekten kendisini çok takdir ediyorum kendisine de söylüyorum. Bence hani iyi bir bilim insanı tabii ki bilimde yani şuna çok karşıyım. Kendi başına oturup tek başına makale yapmak bilime katkı değil. Yani çok akıllı, zeki, çalışkan olabilirsiniz ama tek başınıza oturup çalışma yapmak bir sürü çalışma da yapabilirsiniz. Bilimsel ama bence insan yetiştirmek de bu konuda çok önemli ve sosyal çevre kurmak, insanlarla iletişime geçmek öğrenci yetiştirmek. Yetiştirdiğiniz öğrencileri okyanusa atmamak, hani onlara manevi olarak da hani akademik olarak tabii ki destek olacaktır ama manevi olarak da arkasında durmak yani ben bilim insanının tam bilimsel bilim insanı olmanın en önemli özelliklerinden birinin de bilim insanı yetiştirmek olduğunu düşünüyorum (K37, Matematik).

Şöyle buna en yakın (...)’deki danışman hocam, ama tabii eksiklikleri var. Tarif etmem gerekirse bir kere zaten çok bilgili, ikincisi öğrencilerine çok önem veriyor. (...) Bu açılardan hoca çok iyiydi, çok bilgiliydi dediğim gibi, bağlantıları çok genişti. Özellikle bağlantılarının geniş olması çok önemli çünkü yurt dışına gitmeme neden oldu mesela, tabii tek başına değil ama yani öğrenci yetiştirmesini biliyordu gerçekten de öğrenci yetiştirmeye zaman harcıyordu (K7, Biyomühendislik).

³⁰ Bu konu, Danışman ile İlişkiler başlığı altında ele alınmıştır.

Sonuç olarak mülakat yapılan bireylerin bilim insanı tarifleri, belirli özelliklere sahip olmanın bilim insanı olmayı karşıladığı gibi katı kurallardan oluşmamaktadır. Bunun yerine daha çok dikkat edilmesi gereken hususlar bağlamında bir tarif söz konusudur. Yalnızca K24 ve K19 sosyal hayatından tamamen vazgeçmiş ve kendini bilime adanmış birinin gerçek manada bilim insanı olmanın karşılığını verdiğini düşünmektedir. Katılımcıların bu düşüncesi, Merton'un (2016a, s. 157) saf bilim tutkusu ile hareket etmeyi benimsemiş bilim insanı tarifini hatırlatmaktadır.

Ya bir kere bilim insanı gerçekten kendisini bilime adanmış olacak, adanmış olacak. Yani işte ben hem gezeyim yiyeyim içeyim oralarda dolaşayım hem de akademiye katkı sunayım. Yok öyle bir şey. Aziz Sançar'a bakın ne diyor? Ben günde 18 saat çalışıyordum, şimdi 12 saat, ya düşünsenize günde 24 saat gün ve adam 18 saat adanmış veya mesela Tesla'nın hayatına bakabilirsiniz. Gerçekten de bugün kullanmış olduğumuz bütün yani bilimsel temellerin, bütün bilim adamları kendini işine adanmış. Yememiş, içmemiş bu işle uğramış yani tamam biz bunu yapamayabiliriz veya bunu gerçekten yapanlar vardır ama belki onlarınki çok abartılıdır. Sonuçta bir sürü bilim adamı var ama bir kişi Nobel ödülü alır orada işte Aziz Sançar gibilerdir ama bir kere adanmışlık olacak (K24, Uluslararası İlişkiler).

En ideal aslında hani ideal diye baktığımızda hani ben kendimi öyle görmüyorum ama hani ne bileyim? Hani ailesinden falan feragat edip hani çalışan kişi mesela hani daha fazla çalışabilir yani bu ne bileyim hani evlenmez, hep yani çalışır, laboratuvaradaysa hani işi laboratuvara gider. Sürekli böyle şeyler düşünür. O şekilde daha faydalı olabilir (K19, Endüstri Mühendisliği).

Bilim insanının hayatını kuşatacak biçimdeki bilim tutkusuna dikkat çeken bu katılımcılar dışında, bilimsel üretim ile ilgili olarak hakkında mutabakat olduğu düşünülen bilimsel normları uygulamanın, etik kurallara uymanın ve belli bir alana dair merak ve ilgi beslemenin bilim insanı olabilmek açısından yeterli olduğu düşüncesi hakimdir. K14, bu durumu bir adım daha ileriye götürerek bilim insanının her şeyi bilmek zorunda gibi algılanmasına veya çok zeki insanların bilim insanı olabileceği düşüncesine karşı çıkmaktadır.

Şimdi esasında baktığın zaman bu 1990larda filan bu Feyerabend'lerin o her şeyi mubah yaklaşımıyla filan da tartışılan bir şey daha öncesinde böyle bilim insanlarına karşı biraz daha şey yaklaşım var. Hani bilim insanı her şeyi bilmek zorunda, çok yetkin olmak zorunda, hayatı mükemmel düzgün olmak zorunda. Ya bence böyle değil. Her türlü şey olabilir yani ben mesela akademisyen değilim şu

anda. Ama sonuç itibariyle doktora yapıyorum. Yani böyle düşünmüyorsam kendimle de çelişeceğim biraz yani. Onun dışında, yani bence temel ayırt edici nokta biraz merak. Bence temel nokta bu. Merak olduktan sonra yani sosyal hayatında ne yaşamış, nasıl yaşamış, nasıl bir hayat yaşıyor, iyi bir insandır, kötü bir insandır falan... Sonuç itibariyle bir konu var ve bunu araştırıp yeni bir şey ortaya koyacaksın, yani bunun için çok büyük zekaya da gerek yok. Bunun için çok ya bu merak olduktan sonra vakit ayırabildikten sonra yılmadıktan sonra kararlılık yani kararlı olduktan sonra bence bir problem yok yani (K14, Kamu Yönetimi).

6.2. BİLİMSEL ÇALIŞMA TARİFİ

Katılımcılara kendi alanlarında yayınlanmış olan kitap, makale, rapor, tezler vb. söz konusu olduğunda bunlar arasında ideal tipik bir bilimsel çalışmanın örneği olarak düşündükleri herhangi bir çalışma olup olmadığı ve bu çalışmanın hangi özelliklerinden dolayı onu bu şekilde konumlandıkları sorulmuştur. Doğrudan bir çalışmayı örnek göstererek yanıt veren katılımcı olmasa da kendi alanlarında yayınlanan çalışmalarını düşünerek takdir ettikleri, bilimsel bir çalışma için olmazsa olmaz gördükleri ve dikkat edilmesi gerektiğini düşündükleri özellikleri belirtmişlerdir. Bu bağlamda verilen cevaplar bir bakıma alanlar arası ortaklıklar barındırmaktadır. Ancak bu ortak özellikler, cevapların içeriği dikkate alındığında belirli farklılıklara da işaret etmektedir. Dolayısıyla katılımcıların cevapları, içerdikleri ortak özellikler bakımından bir arada ancak içerikleri bakımından alanlar arası karşılaştırmalı bir şekilde sunulmaktadır.

6.2.1. Bilimsel Çalışmanın Pratik ile İlişkisi

Bilimsel bir çalışmanın pratik alan ile ilişkisini nasıl kurguladığı noktasında hem araştırmanın sonuçları hem de araştırmanın çıkış noktası açısından bağlantı kurmak mümkündür. Katılımcıların cevapları doğrultusunda bu bağlantı temelde iki farklı şekilde (fen bilimleri-sosyal bilimler ayrımı³¹) vurgulanmaktadır. Araştırma

³¹ Yöntem başlığı altında da belirtildiği üzere, araştırmanın örnekleme; fiziksel bilimler, sağlık bilimleri, yaşam bilimleri, sosyal bilimler ve beşerî bilimler şeklindeki sınıflandırma temel alınarak belirlenmiştir. Ancak özellikle bu alanların birbirleri ile benzerlik ve farklılıkları üzerinden karşılaştırma yapılmak istendiğinde, birbirleri ile ortaklaşan özellikler nedeniyle, bu bölümde olduğu gibi fen bilimleri ve sosyal bilimler kavramları kullanılmıştır. Burada fen bilimleri ile kastedilen fiziksel bilimler, sağlık bilimleri ve yaşam bilimleri alanından katılımcılardır. Sosyal bilimler ise sosyal bilimler ve beşerî bilimler alanından katılımcıları kapsamı amacıyla kullanılmıştır.

sonuçlarının gündelik hayatta var olan bir probleme çözüm sunucu nitelikte olması özellikle fen bilimleri alanındaki katılımcıların odak noktasındadır. Bu anlamda, insanlığın veya ülkenin yararına olacak şekilde işlevsel sonuçlar üretilmesi, bilimsel bir çalışmada bulunması beklenen bir özelliktir. Aslında bu özellik, çalışmayı bilimsel kılmak açısından kendi başına yetersiz görünmektedir çünkü bilimsel olmayan başka herhangi bir şeyin de bahsedilen faydacı katkıyı sunması mümkündür. Ancak özellikle fen bilimlerinden katılımcılar, kendi alanlarında üretilen bilimsel bilginin hizmet amaçlı kullanımını önemsemektedir. Bu durum, Wissema'nın (2009 akt. Aydın, 2022, s. 10), (i) eğitim odaklı, (ii) eğitim ve araştırma odaklı ve (iii) toplumla bütünleşen/toplumsal kalkınmayı sağlayan şeklindeki üç kuşak üniversite sınıflandırmasından üçüncü kuşak üniversitelerin amacına uygun bir tavrın katılımcılar tarafından da benimsenmiş olduğunu göstermektedir. Böylece bilimsel üretimi değerli kılan veya ona ulaşma amacını oluşturan unsur, dolaylı olarak üniversite anlayışının değişimine bağlıdır. Ancak üniversitenin bu şekildeki konumlanması da bilimsel bilginin toplumsal olarak ifade ettiği anlamların değişiminden azade değildir.

Tabii ki geliştirmeye açık olması gerekiyor, bununla ilgili güncel olabilir. Aslında bir soruna çözüm bulmalı ya da olan bir şeyi daha da geliştirmeli bence. Burada örneğin enerji kesinlikle dünyanın sıkıntısı, bir noktada sıkışmaz. Eğer bu gelişirse dünyadaki bilim insanları ile beraber belki buradan farklı enerji kaynakları kullanılabilir, gelişim yapılabilir yani tüm insanlığa bir çözüm sunulmalı ya da var olan çözümü daha da geliştirmeli, daha kolaylaştırmalı bence. İşlevsel bir çıktısı kesinlikle olmalı (K1, Kimya Mühendisliği).

Bence ideal bir bilimsel çalışmanın bir şey katması gerekiyor. Yani mesela bir şey var gerçekten sende sorun yaratan, düşündüğün bir şey ya da mesela merak ettiğin bir şey buna cevap arayabilir yani bir sorun olması gerekiyor ya da bir mesela hani bir ihtiyaca cevap verebilir tabii ki de (K6, Çocuk Psikiyatrisi).

Akademik olarak örnek veriyorum, işte kurt köpeğindeki bir geni izole ettik. Bu gen uykusuzluğa iyi geliyormuş. Tamam, çok güzel bir çalışma ama aynı zamanda ben bunu şu şekilde düşünüyorum, mesela Türkiye'nin dışa bağımlılığını bir yönde kestik ve bu kestiğimiz maddeyle de Türkiye'nin iç pazarına atıyorum, 10 milyar dolar kazandırdık. Bence benim için bilimin diğer bir görevi de bu olması lazım. Yani dışa bağımlılığımızı minimalize etmek, özgürlüğün temel tanımı yani sadece böyle özgürlük şarkılarda ya da ne bileyim belirli bir kesime hitap eden bir ideoloji değildir. Yani ya da ne bileyim yeşil parka giyip ayağınıza Converse giyip bunlarla gezip yürümek değildir. Yani özgürlük siz ne kadar bir şey üretirseniz ve buna bağlı olarak ne kadar doğru üretirseniz vardır. İşte çoğu mesela yüksek lisans

doktora tezlerine bakalım. Hani böyle heyecan vermesi gerekmiyor mu veya endüstride karşılığını bulması gerekmiyor mu hocam? (K31, Biyoteknoloji).

Sosyal bilimler alanından katılımcıların vurgusu ise bilimsel araştırmanın doğrudan pratik bir sorunu çözücü nitelikte olması gerektiği şeklinde değildir. Burada araştırmanın pratik ile olan ilgisi bakımından iki husus ön plana çıkmaktadır. İlki, bilimsel bir çalışmanın araştırmacının gerçekten dert edinmiş olduğu bir konuyu veya araştırma nesnesini çalışması ile ilgilidir. Böylece araştırmacının öznelliği, çalışmanın çıkış noktasına eşlik etmesi gereken ve araştırmayı değerli kılan bir unsur olarak düşünülmektedir.

Hı yani öncelikle dediğim gibi mesela konu çok önemli. Hani çalışılmak için çalışmak değil de gerçekten bir şeyi dert edinip yazabilmek ya da toplumsal bir değişme vardır orada, siz onu kullanırsınız ya da hani toplumun gerçeğidir onu yansıtmak istersiniz, o şekilde olmalı (K36, Sosyoloji).

Bana biraz daha işte ben işin uygulama tarafının dahil olması gerektiğini düşünüyorum. Yani bilimsel çalışmada beni vuran şey, çeken şey o oluyor. Bir hikayesi olması lazım. Yani onu yapmak istemenin bir derdi olması lazım. Ben bunu yaptım, bir tane ölçeği koydum falan olmamalı yani o benim için sossuz yemek gibi oluyor. Yani sosu tuzu olmayan ama yemek yani o da (K34, Psikoloji).

İkinci husus ise araştırma verilerinin sahadan üretilmesi ile ilgilidir. Bu noktada pratik alanla ilişki, toplumsal alan ve gündelik hayatın veri açısından zengin ve başvurulması gerekli görülmesinden kaynaklı kurulmaktadır. Sosyal bilimler alanından K41, insana dair olanı anlama kaygısı ile insanın doğrudan kendisinden elde edilen verinin öneminden bahsetmektedir.

Yani son böyle son bir çalışma var mesela bizim alanda çok böyle desteklenen, mutlaka bakılsın falan denilen böyle bir araştırma var. Mesela bu araştırmanın özelliklerine bakarsak yine az önce saydığım en çarpıcı örneği, bilimsel bilgiyi sahanın kendisinden üreten yani insanların gündelik yaşamının ne kadar değerli olduğunu gösteren, aslında verinin mesela böyle kafamızda kurguladığımız şekliyle sadece kitabi bir bilgi olmadığı ya da işte bilgisayar üzerinden ulaşılan bir şey olmadığı gayet sıradan dümdüz yaşamın kendisinde olduğunu gösteren bu çalışmalar var. Özellikle işte bu bahsettiğim çalışma bunlardan bir tanesiydi. Ve gayet bunun hani toplumun yararına ve toplumun içinden, gündeliğin kendisi içinden, yani özellikle mesela araştırmalarda antropolojik araştırmalarda saha

çalışmalarını gündelikten çıkartırlar. Bizim alanımız da zaten buna dayalıdır (K41, Antropoloji).

Sonuç olarak hem fen bilimleri hem de sosyal bilimleri alanından katılımcıların ifadelerinde pratik ile ilişki çabası gündeme gelirken bu çaba, ilkinde bırakmış olduğu etki ve ikincisinde araştırma nesnesine yaklaşım biçimi ve araştırmacının konumu ile ilgilidir. Bu bakımdan Merton'un (2016a, s. 150) da belirttiği gibi, fen bilimleri gündelik hayatta doğrudan sonuçları somut olarak da görülebilir olması bakımından toplumsal açıdan da bir meşruluk elde etmeye imkân bulmaktadır. Ancak sosyal bilimler alanında, katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, araştırmacının nasıl tasarlanacağı ile ilgili sorun, ulaşılabilecek sonucun ne olduğunun önüne geçmektedir.

6.2.2. Bilimsel Çalışmada Etiğe Dair Sorun Alanları

Bilim insanı tarifinde olduğu gibi bilimsel çalışma söz konusu olduğunda da etik problemler söz konusu olmaktadır. Bilimsel çalışmalarda etiğe dair sorunlar, daha çok araştırmacının yanlılık içeren tavrı veya tarafsızlığını koruyamaması, ticari kaygıların devreye girmesi ile verilerin manipüle edilmesi gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin ilaç sektörü ile bağlantılı olarak üretici firmanın araştırma sonuçlarını etkileyecek düzeyde sürece müdahil olması, araştırmacıları beklenen sonucu bir biçimde ortaya koymak şeklinde tavır almaya yönelmektedir. Bilimsel alanın çeşitli toplumsal mekanizmaların etkisine açık olması ve hatta bu mekanizmalar tarafından belirlenmesi durumu farklı araştırmalarda (Öğütte vd., 2019, s. 95; Oyman-Bozkurt, 2021; Aydın, 2022) da tartışıldığı üzere bilimin özerk yapısını tehlikeye düşürmektedir

(...) ilaç sektörü çalışmayı çok yönlendiren bir sektör, yani bağımsız soru sorma değil, para nereden geliyorsa çalışmayı oraya yönlendirmesi; bu benim için çok zor. Benim değerlerime çok uyan bir şey değil (K23, Biyoinformatik).

Böylece sektörle daha aktif bağlantısı nedeniyle, özellikle fen bilimleri alanında ama araştırmacı yanlılığının devreye girmesinden dolayı da yine belirli çıkarılara hizmet etme ihtimali nedeniyle sosyal bilimler alanında da bilimsel araştırmalara dair güvensizlik sorunu ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda bilimsel bilginin içeriğinin bir şekilde, belli

bir amaca yönelik olarak etkilenmesinden kaçınmak amacıyla bilimin özerkliği meselesi gündeme gelmektedir. Ancak katılımcılar bu etik sorunları aşmak için özerklik meselesini gündeme getirmek yerine fen bilimleri alanında, bu bilginin diğerlerinden nasıl ayırt edileceği ile ve sosyal bilimler alanında da bu etik sorunların nasıl aşılabileceği ile ilgilenmektedirler. Bu bakımdan Mulkey'in (2016, s. 359-362) bilim insanlarının bilimsel üretimin ancak özerk olduğu takdirde bilimsel bilginin geçerliliğinin sağlanabileceği iddiasını savunarak kendilerine dış denetimden tamamen muaf bir alan açma ve tek söz söyleme hakkını elde etme gibi hedefleri olduğu şeklindeki yaklaşımı, bu araştırmanın katılımcıları açısından geçerli durmamaktadır. Katılımcıların tavrı, daha önce de belirtildiği üzere bilimsel üretimin özerkliği ile ilgili değil daha çok bilimsel üretimin özerk olmamaktan kaynaklı hatalı sonuçlarının araştırmacılar tarafından nasıl keşfedilebileceği veya aşılabileceği ile ilgilidir.

Katılımcılar bu güven problemini aşabilmek adına, bilimsel çalışmalarda araştırma sürecinin tüm şeffaflığıyla açıklanmasını beklemektedir. Böylece aynı adımlar izlendiği takdirde aynı sonuçlara ulaşabildiğini görmek, araştırmaya dair güveni artırırken, tam tersi bir durumda verilerin bir şekilde bilimsel etik normlarına uygun olarak elde edilmediğini düşündürmektedir. Bu açıdan da belli bir amaca yönelik olarak üretilen bilimsel bilgiden nasıl kurtulunacağı sorunu yerine tekrarlanabilirlik, şeffaflık gibi ilkelerden bahsederek önceki çalışmalara ilişkin güvenin sürekli olarak tazelenmesi gerekliliği ifade edilmiştir.

Bizim iş yerinde de en çok zorlandığımız konulardan birisi, tekrarlanabilirlik mevzusu. Bu konuda makaleler veya bazı yayınlar şeffaf olmadığı için tekrarlayamıyoruz. Tekrarlayamayınca kendi ortamımızda kendi parametrelerimizle benzerini yapmaya çalışıyoruz. Bazen şans eseri birebir aynısını yapıp başardığımız da oluyor ama genel anlamda zorlanıyoruz. Ve bu zorluk bize akademide bilginin bazen sansüre uğradığını bazen kısıtlandığını, bazen ticari kaygılarla verilmediğini hissettiriyor. Bir makaleye baktığımızda zaten bir şeffaflık böyle açıklanabilirlik, tamamen olduğu gibi bilgiyi servis etme varsa eğer o makale hiçbir şeyi başaramamış bile olsa bizim açımızdan özellikle benim açımdan artı puan alıyor. Elinden gelen tüm bilgiyi paylaşmış diye mutlu oluyorum (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Yani ilaçla ilgili mesela bir çalışma ise randomize kontrollü olması çok önemli. Yani şey bir zayıflık olmaması açısından yani aslında "bias"lar önemli bence

yani. Veriler ne kadar çalışmayı yürütenin kontrolünde, verileri ne kadar manipüle edebilme şeyine sahipler? Bunlar önemli bence, çalışmanın modeline baktığım zaman eğer verileri çok değiştiremeyecek ise çalışmayı yürüten kişi, anlamlı veya anlamsız çıkması için çok değiştiremeyecek, müdahale edemeyecekse o zaman daha güvenilir geliyor bana **(K11, Psikiyatri)**.

Açıklık, net bilgi. Olabildiğince fazla bilgi ve süreci bilmem lazım. Yani ben süreci bilmediğim şeye bilimsel çalışma diyemiyorum. Çünkü çevresel faktörler birçok şeyi çok değiştirebiliyor işte diyabetik retinopati dediğim o gözdeki hastalıkla ilgili çalışmalara bakarken benim yazdığım program %70 sonuç veriyor ama benim okuduğum makalelerdeki %90'ın üzerinde sonuç veriyor ve aylarca denedim, nasıl böyle bir sonuç aldıklarını hiçbir şekilde anlayamadım. Ben 1000 tane göz üzerinden inceliyorum. Onlar 5 10 tanesi üzerinden inceliyor ve hangileri olduğunu söylemiyor. Ben bunun bilim olduğunu söyleyemem yani hani bu biraz şans gibi bir şey **(K23, Biyoinformatik)**.

Fen bilimleri alanında araştırma verilerine veya sonuçlarına dair güven sorunu, ayrıca zaten yapılmış ve ulaşılmış olduğu iddia edilen sonuçların kontrol edilmesi gibi bir süreci zorunlu hale getirmektedir. Böylece araştırmacı var olan araştırma sonuçlarını bir adım ileriye götürebilmek veya önceki sonuçları temel alarak bir araştırma yürütmek istediğinde, önceki çalışmaların ulaşılmış olduğu sonuçların güvenilirliğinden emin olmak adına aynı süreçleri tekrar etmek durumunda kalmakta ve buna bağlı olarak bir zaman kaybı yaşamaktadır.

Bilimsel çalışmanın en önemli kısmı tekrar edilebilir olması bence çünkü günümüzde makalelere baktığımızda, özellikle fen bilimleri alanında konuşabilirim bunu, tekrar edemediğiniz çalışmalar çok. Detayını vermeden hani normalde daha açık olması gerekirken bazı detayları atlayıp yazmayıp, bilerek ya da bilmeyerek, o işin tekrarlanabilirliğini etkiliyorlar. Bu sefer şey oluyor, siz yapmaya çalıştığınızda üstüne koymanız gerekirken aynı çalışma için tekrardan bir zaman harcamak zorunda kalıyorsunuz. Burada üretilmiş verilere bir güvensizlik mi söz konusu? Evet. Genel olarak, Türkiye'de de yurt dışında da. Sonuçta yapılmış ve ortaya konulmuş bir sonuç var ve siz onun üzerine bir şeyler koyup o sorunu çözmeyi hedefliyorsunuz. Ama baktığınızda o makaledeki detayları tekrarlayamadığınız için, bilmediğiniz için ya belki de yazıp sormak zorunda kalıyorsunuz. Doktora öğrencisine yazıyorsunuz, diyorsunuz ki "ya ben bunu böyle yaptım ama olmadı, sence neden?". Sonra cevap bekliyorsunuz, bazen geliyor bazen gelmiyor gibi şeyler. Bu sadece Türkiye'de değil, dünyada diyorum ya bilerek ya da bilmeyerek **(K3, Kimya Mühendisliği)**.

K3'ün verilere dair güvensizlik ve araştırmacının verileri yeniden üretme veya kontrol etme sorunu ile ilgili sosyal bilimlerden K2 de benzer bir sorunu dile

getirmektedir. Ancak onun bahsetmiş olduğu sorun daha çok Türkiye’de verilerin ilgili kurumlar tarafından tutulmuyor, önemsenmiyor veya paylaşılmıyor oluşu ile ilgilidir. Böylece araştırmacı, bir konuya dair kapsamlı bir araştırma yapmak istediğinde hali hazırda var olan verileri iletirmek, onların üzerine bir şey söylemek yerine öncelikle konunun temelini oluşturan verileri oluşturmak veya ulaştığı verilerin güvenilirliğini kontrol etmek gibi ek emek ve zaman gerektiren bir süreç yaşamak durumunda kalmaktadır.

(...) sayısını bilmeden (...) üzerine tez yazamazsınız. Yani var ama yanlış, var ama eksik, var ama belli bir tarihe kadar, var ama ayrıntılı değil, kırımlı değil yani alt klasmanları, grupları yok yani. Dolayısıyla onları yeniden icat etmek zorunda kalıyorum ve dolayısıyla birincil kaynaklara, dokümanlara, arşivlere gidiyorum falan filan. (...) Daha önce hazır olmayan verileri ben oluşturdum. İşte Excel’de çalıştım, inceledim. Tezde de koydum, tezin bir parçası haline getirdim. Bunlar hem engel yani bu verilerin hazır olmaması engel hem de bir fırsat çünkü (...) sayısının grafiğini ürettiğiniz anda o sizin ürettiğiniz bir eser haline geliyor, o sizde var sadece (...). Türkiye’de kimsede yok ve sadece bir sosyologda var, sende var yani. Onun üzerine analiz çok zenginleşiyor, çok derinleşiyor. Bir anda araştırma sorusu takla atıyor, bir anda ikinci bir derinliğe ulaşıyor araştırma. Ben bunu çok yaşadım yani daha önce çok az çalışılmış bir konu olması, verilerin hazır olmaması engel gibi görünse de bir anda ister istemez bir fırsata dönüştü ve ben tezi yazdıkça bölümleri yazdıkça hep yeni şeyler söylemek zorunda kaldım yani konuyla ilgili. Ama şimdi ben bir yandan da şeyi okudum, yurtdışı literatürünü. Orada devasa bir veri var, çok dehşet bir veri var. (...) Bu veri sayesinde oluyor, orada bir veri var yani benim az önce sorduğum sorunun çok daha ilerisinde veriler var zaten ve bu veriler hem var yani hazır yani bir yerde var hem de paylaşıyor araştırmacı sosyologla veya herkesle yani isteyen araştırmacılarla paylaşıyor. Şimdi bu yok bizde hani. Bu bir engel, bir zorluk çok temel bir zorluk. Halbuki benim araştırmam bu veri üzerine de şekillenmeyecek zaten, bu veri zaten olması lazım. Ben bunun üzerine ileri veriler üreten bir araştırmacı olmam lazım ama ben temel veriyi üretmek zorunda kalıyorum kendi başıma, el yordamıyla (K2, Sosyoloji).

Sosyal bilimler söz konusu olduğunda etik problemlerin ayrıca daha çok yanlışlık meselesi ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu yanlışlık sosyal bilimler açısından, herhangi bir çıkar uğruna, verileri kasti olarak belli bir şekilde görmek şeklinde ortaya çıkabildiği gibi araştırmacı bireyin kendi değer ve inançlarının ona sağlamış olduğu bakış açısının dışına çıkamıyor olması, bilinçli ya da bilinçsiz olarak verileri yalnızca belirli bir türde görüyor olması ile de ilgilidir. Oysa fen bilimleri söz konusu olduğunda, birçok halde araştırmacının kendi inanç ve değerlerinin veriyi belirli bir biçimde yorumlamak ile

doğrudan bir ilişkisini kurmak mümkün değildir. Aksine, pozitivist bilim idealinin ayakta tutmaya çalıştığı ve bu çerçevede O’Hear’ın (1989) bütün bir çalışmaya sinmiş bir yaklaşım olarak tekrar teyit ettiği, benzer şekilde realizmin de genel bir kabulü³² üzere, hakikat veya doğru ona bakandan ve onun inançlarından bağımsız olarak mevcuttur hükmü veya kabulü belirgin olarak işlerlik kazanabilmektedir.

Sosyal bilimler için konuştuğumda böyle teoriyi yazmış aynısını da sahada bulmuş çalışmalarını çok bilimsel olarak göremiyorum çünkü kurduğun hakikatle gerçek hayattaki hakikat her alan için farklıdır yani hakikati asla budur diye gösteremeyiz hani bir makalede okumuştum, hakikat onu yakaladığın an elinden kaçan şeydir diyor mesela. Teoride bir şey kurmuşsun, sahada bunun yüzde yüz karşılığını kesinlikle bulmaman lazım, bunu bulmuşsan zaten bilimin kendi şeyine de aykırı olduğunu düşünüyorum yani. Çünkü mutlaka bir şeyler değişmiştir, bir şeyler farklı olmuştur orada. O sahanın dönüp senin teorini de beslemesi lazım, böyle dedim ama bu çıkmadı gibi bir çalışma olması, kendine dönerek de bir öz eleştiri vermesi lazım. Eksiklikleri yanlışlıkları, burada yanlış düşünmüşüm ya da böyle bir hipotezim vardı ama tutmadı gibisinden (K9, İletişim Bilimleri).

Ya biz bunu geçen gün arkadaşlarla tartıştık aslında hani dil ve edebiyat bölümleri, İngiliz dili ve edebiyatı, Türk dili ve edebiyatı ne kadar bilim olabilir ne olabilir, öznelikten ne kadar farklı olabilir diye. Yani az önce de demiştim ya konuşurken Türk dili ve edebiyatı alanında siyasi görüşünü yazdığı şeye katmayan bir insan iyi bilim yapmış sayılabilir. Hani bulduğu verileri bir adım geriden durup daha geniş çerçeveye ele alabiliyorsa o zaman bilim yapmış sayılabilir. Hani en çok söyleyebileceğim işte şu, ya mesela şeker kelimesi Türkçedir diye pat diye ortaya atmıyorsa bilimsel bir çalışma yapmıştır. Ne yapmıştır? Şeker kelimesinin işte günümüzden geçmişe tarihi süreçlerde hangi metinlerde geçtiğine bakmıştır falan falan hani ilk hangi metinde görünüyor? O metinde görülmesinin sebebi ne? Başka dillerde var mı? Hangi dille ilişkilerdeler falan? Bunları araştırıp bir çalışma ortaya koymuşsa ancak hani bilimsel bir şeyden söz edebiliriz. Tamam diyorum ya bu alanda çok eksikiz yani gerçekten belki bunu benim kadar açık söyleyen başka biri olduğundan da emin değilim (K18, Türk Dili ve Edebiyatı).

Sosyal bilimlerde bilimsel bir çalışmanın konusunu ve araştırma nesnesini araştırmacının gerçekten dert edinmiş olması gerektiğine dair vurgu, araştırmanın sonuçları açısından bir değerlendirme yapıldığında neredeyse tam tersine dönmektedir. Tıpkı bilim insanı tarifinde bahsedildiği gibi sosyal bilimcinin inançları ve değerlerinin bilimsel bir araştırmanın hangi noktasına kadar ne şekilde bir etkide bulunacağı tartışması, böylece yeniden karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacı, K13’ün de bahsetmiş

³² Bkz. Sayer, 2017, s. 28.

olduğuna benzer biçimde, bilimsel bir çalışmayı kendi kanaatlerini veya bir teoriyi doğrulamak amacıyla yaptığında zaten aksi bir sonuç elde etmesi mümkün olmamaktadır. Ancak araştırmanın çıkış noktasında araştırmacının bir konuyu kendine dert edinerek çalışması, onun sonuçları hakkında kesin bir kanaatinin olması gibi bir zorunluluk doğurmadığı için dert edinilen konu her ne ise onu anlamak veya açıklamak bakımından bilimsel tarafsızlığı koruyabilmek böyle bir araştırmacı için yine de mümkündür. Dolayısıyla araştırmacının başlangıçtaki dahli, araştırmayı çalışmaya değer kılması açısından kıymetli görülürken bu durumun araştırmanın sonuçlarını etkilemek açısından dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğu da katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır.

6.2.3. Bilimsel Araştırmanın Metodolojik Özellikleri

Bilimsel bir araştırmanın metodolojisi, çalışmanın geneline yöntemi, sosyal kuram ve sosyal bilim felsefesi ile sirayet eden (Sayer, 2017, s. 25-26) ve felsefi anlamda bir arka plana işaret eden (Benton ve Craib, 2018, s. 14) yönler barındırdığı için ona ait özellikleri maddeler halinde sunacak net bir tablo çizmenin belirli zorlukları bulunmaktadır. Aslında bilimsel araştırmanın pratik ile ilişkisi ve etiğe dair sorun alanları ile ilgili başlıklar altında da bir yönüyle çalışmanın metodolojisi ile ilgili özellikler de sunulmuştur. Ancak burada özel olarak ele alınacak konular; araştırmanın veri toplama teknikleri, verileri, yöntemi, kavramları, eleştirelliği ve sınırlarının kendi başlarına ve kendi aralarında nasıl bir ilişki içinde oldukları ile ilgili hususlardır. Bu hususlar öncelikle fen bilimleri ardından sosyal bilimler alanından katılımcıların ifadeleri bağlamında ele alınmaktadır.

Fen bilimleri alanından katılımcılar, ideal tipik bir bilimsel çalışmayı anlatırken, araştırma verilerinin genellenebilirliği sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırılan nesnenin yapısı izin verdiği ölçüde, araştırma sonuçlarının evrensel nitelikte olması gerektiği düşünölmektedir. Katılımcılara göre genellemeyi yapabilmek adına örneklemin uygunluğu sağlanmalı ve nihai olarak uluslararası literatüre katkı sağlayacak bir çalışma ortaya çıkmalıdır.

Ya bilimsel olması için olmazsa olmazlardan birisi deneye dayalı olması, açık olması, net olması. Yani ben diyelim ki bilgisayar bilimleriyle ilgili bir şey yapacaksam intihalden uzak, hani başkalarının fikri şey varsa da işte usulüne uygun atıf vesaire olur. Diğer durumda bir şey üretmiş iseniz o ürettiğiniz şey test edilebilir, denenebilir, genellenebilir bir şey olması lazım (K35, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri).

Benim takip ettiğim ulusal bir şey var, guideline var. Her yıl ya da iki yılda bir toplanıp yenilenen bir guideline. Onların aktif olarak çalışma yaptıkları alanda, yaptıkları şey şu, uluslararası literatür takibi zaten yapıyorlar ama özellikle farklı ülkelerin literatürünü alıp onlarla çok fazla iletişime geçiyorlar. Yani dünyanın hani bildiği işte Amerika, Avrupa, Kanada'dan ya da Çin'den gelen verileri oluşturup onlarla ilgili şey rapor çıkartıyorlar. Hani o yüzden onları daha çok takip ediyorum. Bizim uluslararası tabirimizin dışında gerçekten uluslararası çalışıyorlar. Yani Türkiye'deki 100 kişiyle yaptığınız bir çalışmayı bence dünya geneline yayamazsınız (K21, Hemsirelik).

Katılımcılar, ifadelerinde aynı zamanda, etik sorunlar dışında da şeffaflık ilkesini ön plana çıkarmaktadır. Ayrıntılı, açıklayıcı, anlaşılır, araştırma sürecini ve sonuçlarını şeffaf bir biçimde aktaran, hesap verebilir bir çalışma yapmak hem sosyal bilimler hem de fen bilimleri alanından katılımcıların bahsetmiş olduğu bir durumdur. Beslenme ve diyetetik alanından K38, araştırmacının şeffaf anlatımını bir hikâye bağlamında, özgün ve orijinal bir biçimde anlatmasını ve bu anlatımın anlaşılabilirliğini önemserken benzer biçimde felsefe alanından K32 de anlatıdaki açıklık ve anlaşılır ifadelerin araştırmanın kendi içindeki tutarlılığını okuyucuya yansıtabilmesi açısından değerli bulmaktadır. Dolayısıyla her iki katılımcının ifadeleri de aslında okuyucuya veya diğer araştırmacılara hesap verebilecek, onların denetimine açık olabilecek tarzda bir bilimsel çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yani net bir şekilde, yani materyal metot kısmı çok açık ve nettir, tekrarlanabilir. Bir şekilde yazarlara ulaştığınız zaman her soruyu net bir şekilde cevaplayabilirler. Hiçbir karanlık nokta yoktur. Her şey tamamıyla şeffaftır ve bir hikâye vardır ortada. Yani bu hikâye hipotez vardır ortada ama bu hipotezin sana belli bir anlatım şekli var. Şimdi bir Nature makalesine bakarsan orada hep şeydir özellik böyle ilk önce bunu yaptık. Bu sonuçtan sonra bunu bulduk. Buradan buna geldik. Buradan buna geldik. Şöyle baktık böyle baktık gibi gibi böyle hep böyle bir kümelenir ve daha sonrasında böyle bir bütün halinde oluşur. Şunu anlarsın, son figüre baktığınız zaman ilk figürüne baktığın zaman bu adam buradan bunu çıkarmış dersin ve dersin ki işte buradan dolayı Nobel alıyorlar. Ancak benim kendi alanımdaki makalelere baktığımız zaman bazıları şeydir hep yani biz buna baktık. 10 tane kişiye bu deneyi yaptık. 30 kişiye bunu yaptık. Sonuç şu çıktı, bu

çıktı böyle böyle çıktı. Bu da bir sunuş açısıdır, bu da bir sunumudur. Ancak bilimsel olarak böyle senin burada ne özgünlük kattığın noktası birazcık sıkıntılı. Yani bilimsel bir makalenin en temel özelliği, özgün olmasıdır. Ancak sen bunun özgün olarak sunamıyorsan bunun bir anlamı yok veya sen onu iyi vurgulayamadıysan. O nedenle iyi bir makale özgün olmalıdır, anlaşılır olmalıdır. Şeffaf olmalıdır. Yazarlarına çok rahat soru sorabiliyor olman lazım. O sorulara dönüş olması lazım. Böyle düşünüyorum (K38, Beslenme ve Diyetetik).

Tamamen geçerlilik üzerine tutarlılık odaklı, metni süslü ifadelerle zorlaştırmak yerine açık sade yalın ifadeler, iletmek istediği mesajı doğrudan iletcek. Her zaman tez yazarkenki mottomuz da şuydu, sokaktan çevirip okutacağımız insanın anlayacağı bir tez olacak. Uzun cümlelere yer verilmeyecek, yani karmaşık ifadelere, çok kullanılmayan sözcüklere. Açıklık hedef, amaç açıklık ve bunu bir tutarlılık düzleminde, geçerliliğini kendimizin ortaya koyabileceği, hesabını verebildiğimiz ifadeler ve argümanlarla, adım adım argüman sonuçlara giden mantıksal bir düzlemde sunabileceğimiz. Bu benim için herhalde felsefede yapılabilecek bilimsel bir çalışma ve alınabilecek bilimsel bir tavır. Bunu da hocamdan çokça duydum. Çokça örneğini ve uygulamasını gördüm herhalde aklıma ilk o gelir (K32, Felsefe).

Bilimsel bir araştırmanın literatür ile olan bağlantısı noktasında yine tüm katılımcıların ortak vurgusu, literatüre hâkim bir çalışma tasarlanmış olması ile ilgilidir. Çalışmaya bilimsel nitelik kazandıran bir unsur olarak, var olan çalışmalarını sadece tekrar etmemesi, özgün ve orijinal olması, daha önce çalışılmamış bir konu veya yöntemi ele alması ve literatürdeki bir boşluğu doldurması beklenmektedir.

Yani şu şekilde olabilir, yani onu bilimsel yapan unsurun yani daha önce çalışılmadık bir konu olması daha çok vurgulayıcı olduğunu düşünüyorum. Çünkü çalışılan bir şeyi tekrar etmek çok da bir şey uyandıracak bir şey olmuyor. Aynı sonuçlara ulaşmak çok fazla etki oluşturmuyor veya şöyle söyleyebilirim, kullanılan bir yöntemi kullandım diyelim yani farklı yöntemlerle farklı sonuçlara ulaşmak veya aynı sonuca ulaşıyorsak bile farklı bir yöntemle denemenin daha çok bilimsel olduğunu düşünüyorum. Ya aynı yöntem yani birbirine benzer şeylerin çıkması çok da bilimsel olduğunu düşünmüyorum açıkçası (K20, Biyoloji).

Bu sonuç kısmında gerçekten yani bu çalışma bir alanda boşluk olduğu için yapılmış olması gerekiyor. Yani bir makale yazıyorsunuz ve zaten daha önce o alanda yazılmış bir makale var. Sırf makale ya da bilimsel bir çalışma yapmış olmak için olmamalı. Yani alandaki boşluğu görmeli, farklı bir noktaya değinmeli (K24, Uluslararası İlişkiler).

Literatürle kurulan ilişki bağlamında, alandaki diğer çalışmalar ile ilgili hakimiyetin, araştırmacının planlı ve sistematik bir biçimde araştırma problemini ve sınırlarını

belirlemesi açısından da bir avantaj sağladığı düşünülmektedir. K28'e göre literatürden haberdar olmadan yapılan bir araştırma, elde edilen verileri bir bakıma sahipsiz bırakarak araştırmacının araştırma bittikten sonra elindeki veriler ile ne yapacağına karar verdiği bir sürece dönüşmektedir. Bu noktada hem kendisiyle ne yapılacağı bilinmeyen ve belki de araştırma kapsamında işe yaramayacak tarzda bir veri üretimi de ortaya çıkabilmektedir.

Bir kere planlı olması, sistematik olması, neyin araştırıldığıının bilinmesi, bazen bilimsel araştırmalarda özellikle farklı sonuçlar da çıkabiliyor. Yani A'yi araştırırken B'yi de yanlışlıkla bulabilir. Böyle bu tarz yanlışlıklar da olur ama baştan dediğim gibi o yolun o sistematik yolun çizilmiş olması lazım. Bizim alanımızda biraz açıkçası ben gözlem yapınca şeyi görüyorum, işte veriyi toplayalım da içinden ne çıkarsa onu yaparız. Aslında böyle bir bilimsel araştırma olmaz bir araştırmacının sınırı zaten baştan bellidir. Ha içindeki o yüzden de ön araştırması zaten çok önemlidir. Literatür tarama kısmı vesairesi. Çünkü bu şeye benziyor işte bir balık havuzundan bütün balıkları toplayıp bir havuza atmaya, sonra da içinden işte çipuraları, levrekleri ayrı ayrı bulmaya benziyor. Bu tarz çok çalışma var hani görüyorum, çevremde yapan da var ama benim açımdan bilimsel araştırmacının en önemli kısmı, planlama kısmı. Yapması tabii ki sonrasında gelir ama planlamada da sınırların belirlenmesi, o sistematik yolun belirlenmesi benim için önemli (K28, Beslenme ve Diyetetik).

Fen bilimleri alanından katılımcılar, veri-kavram-yöntem kavramlarına dair ayrı ayrı olarak iyi, güçlü, sağlam olmalı gibi muğlak ifadeler kullanırken sosyal bilim alanından katılımcıların bu tarz kavramlar arasındaki ilişkiye dair vurgusu göze çarpmaktadır. Bu noktada “eleştirelilik, ilişkisellik, karşıtları kurgulamak” gibi kavramlar devreye girmektedir. Sosyal bilimler söz konusu olduğunda, araştırma nesnesinin toplumsal ve insani olanla bağlantısından ötürü, onunla ilgili yanlışlara düşmemek adına birtakım stratejiler geliştirme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Böylece genel söylemin peşine takılıp gitmemek için araştırmacının dikkati ve araştırma yapmaktaki niyeti devreye girmektedir. Tartışma alanlarının kendisine dair eleştirel düşünme gereği de bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Net bir örnek mutlaka vardır, var da. Ama önce şey yöntemle ilgili belki birkaç unsur burada belirleyici oluyor. Öncelikle kuvvetli kavramsal tartışmaları görmek, işte metinsel titizlik yani başka metinlerde neyin nasıl kullanıldığının farkında olabilmek gibi böyle çok ince çalışılmış metinleri görmeyi çok severim. (...) yani önüme gelen her metni okumak değil o metnin o literatürde karşılık gelebildiği

okuma stratejileriyle bir tartışmaya yönelebilmek, filozoflar arası karşılıkları kurabilmek gibi yöntemler çalışmalara destek oluyor (K4, Felsefe).

Sosyal bilimler alanındaki bilimsel bir çalışmanın tartıştığı olguya dair yeni bir düşünme perspektifi ya da nedensellik kurgusu sunabilmesi için de metodolojisi, yöntemi, veri toplama araç ve teknikleri, araştırma nesnesine yaklaşım şekli, kavramsallaştırması, verilerin geçerliliği ve güvenilirliği gibi konularda, bilimselliği sağlamak açısından bir tartışma hattı ortaya çıkmaktadır. Bu tartışma, sosyal bilimlerin kendisine özgü olmasa da kendi içinde karşılaşmış olduğu sorunlara atfen ortaya çıkmaktadır.

Bilim insanları ve bilimsel eserler ideal bir dünyada üretilmedikleri için üretildikleri dünyanın sosyal şartlarını da üzerlerinde taşırlar ve sosyal şartların getirdiği handikapları göğüslemek zorundadır. Ama o handikapları, o şartlanmaları, o belirlenimleri, bazen çok şahsi çıkarları, bazen çok siyasi yönelimleri, bazen çok sınıfsal belirlenimleri içtenlik değil de çünkü içtenlik veya dürüstlük diyemeyiz ama metodolojik bir açıklıkla ortaya koyuyorsa o zaman ideale yaklaşır. Yani değerli hale gelir bence. Ne demek istiyorum yani gerçek bir sosyolog, gerçek değil de işte yani nitelikli bir sosyoloji eserinde ne görmek isterim? Yöntem görmek isterim. Yani bu araştırmayı nasıl yaptın, bu araştırmayı yaparken hangi verileri nereden aldın, hangi verileri nasıl icat ettin, nasıl ürettin, nasıl oluşturdun, nasıl analiz ettin ve o veriler o bilgiler yani veri derken aklınız nicel verilere gitmesin yani mülakat ya da işte her türlü veri, doküman her türlü veri. O verileri işlerken bu konudaki temel kavramın ne? Hangi kavramla bize konuşuyorsun? Çünkü yani bilimsellik ya da rasyonalite dediğimiz şey, kavramsal bir dünya olması lazım yani bir soyutlama içermesi lazım. O kavramlarla düşünüyorsak eğer o kavramın da geçerli olması lazım. Yani o kavramın, kavramsız bir düşünce olmayacağı gibi düşüncesiz yani içeriksiz bir kavramın da olmaması lazım. Ben de iyice soyut konuşmaya başladım ama şunu demek istiyorum. Çok güzel bir konuyu çalıştınız, efendim neymiş kadına şiddeti çalıştınız, çok güncel bir konu, Türkiye'nin kanayan yarası. Sabahtan akşama kadar maruz kaldığımız ve kızdığımız bir konu. Eee? Yani kadına şiddeti nasıl düşüneceğimize dair ne katkı sağladı bize bu çalışma? Siyasi, mesleki veya eğitimle ilgili bir konuyu çalışalım. Bu çalışma, bizim bu olguları, sosyal olguları düşünmemizi ne kadar ilerletti? Bunu ancak bir yöntemle ve iki kavramlarla ölçebiliriz. Bu yöntem ve kavram ikilisi ne kadar birbiriyle de bakışlı, birbiriyle de ilişkiliyse bence o kadar nitelikli bir sosyoloji eseri oluyor. Ama bütün bunlar bence sosyoloji ile ilgili değil, bilimsel bilginin temeli yani bu tıp için de fen bilimleri için de böyle, yöntem ve kavram (K2, Sosyoloji).

Çerçevesi biraz dar mı oluyor ya da çok mu sıkıştırmış oluyorum bilmiyorum ama onu ölçebileceğini düşündüğün, doğru yöntemlerle ölçebilmen gerekiyor ama. Yani ben işte havaya baktım, Tanrı'yı görmedim, tanrı yok diyebilirsin ama yeterli değil. Bence daha fazla aletle bunu denemen gerekiyor. Yani tanrı var, tanrıya niye

girdim bilmiyorum kolay olsun diye oldu galiba, tanrı vardırı göstermek için de tanrı yokturu göstermek için de doğru aletleri kullanman gerektiğini düşünüyorum. Temel mevzu bu bence bir araştırmada (K13, Psikoloji).

Yani şöyle bizim alanda genelde 2 unsur çok önemli oluyor. Bir tanesi veri bir tanesi de metot. Ya çok orijinal bir veriye sahipsinizdir, kimsenin ulaşamadığı erişemediği ya da erişse bile bununla ne yapacağını bilemediği o veriyi sen öyle bir metotla ele alırsın ki ya da metodun çok orijinaldır, veri hep aynıdır ama işte hep teorilerde de öyledir ya aynı veri ama öbürü o teoriyle öbürü öbür teoriyle ispatlamış bunu. Veri ve metot ikisi bilimsel çalışmada çok önemli unsurlar. Onun dışında genel işte ya ben hangi yaraya derman olmak istiyorum? Buna derman olurken ne yapıyorum, neden öbürünü yapmıyorum bunu yapıyorum? Bunu da tabii anlatman lazım. Yoksa ben bunu yaptım diye olmaz. Sonuç olarak ne buluyorum, bu sonuçtan da başka neler çıkarabiliyorum işte eksiklerim ne kısıtlarım ne daha iyi olması için ne yapabilirim falan gibi kendini eleştirmesi lazım (K16, İşletme).

Son olarak yine sosyal bilimler alanından katılımcıların ifadelerinde ortaya çıkan bir husus ise bilimsel yöntemin katı kuralları ile ilgilidir. Sosyal bilimlerin bilim olmaktan ötürü belirli ölçütlere riayet etmesi gerektiği düşüncesinin yanında bir de bilimsel alanlar arasında ayrı bir konuma sahip olması gerektiği düşüncesi bulunmaktadır. Örneğin K9, bilim insanı tarifinde sosyal bilimci ve fen bilimci şeklinde bir ayırmadan bahsettiği gibi bilimsel çalışma noktasında da sosyal bilimi ayrı bir konuma koyar gibi görünmektedir. Bu noktada fen bilimlerinin aşılmaz, katı kurallardan oluşan yapısının sosyal bilimler için farklı bir görünüm arz etmesi gerektiğini düşünmektedir.

(...) Böyle kurcalanmamış alanlara yönelmek gerektiğini düşünüyorum bilimsel çalışmada ve öyle hani katı kurallar işte yöntem kitaplarında anlatıldığı gibi şu yöntemleri uygulamalı şeklinde değil de daha esnek olabileceğini düşünüyorum (K9, İletişim Bilimleri).

6.3. BİLİMSEL YAKLAŞIM, ANLAYIŞ, DURUŞ

Bu bölümde katılımcıların kendilerini doğrudan ya da dolaylı şekilde ifade ettikleri haliyle, bilimsel bilgi üretim sürecinde bilimsel bir yaklaşım, anlayış, duruş veya kimlik sahibi olup olmadıklarına ilişkin bir tartışma yürütülecektir. Bu tartışma, kendileriyle mülakat yapılmış olan bireylerin akademik sosyalizasyon süreçleri ve bilim insanı, bilimsel çalışma tarifleri ile bağlantılıdır çünkü bu konulara dair anlatıları, kendilerinin

bahsetmiş oldukları bilimsel anlayışı nasıl edindikleri veya edinemedikleri hakkında ipuçları sunmaktadır.

Mülakatlar esnasında katılımcılara doğrudan nasıl bir bilimsel anlayışa sahip oldukları sorulmadan önce, lisans veya lisansüstü eğitim süreçlerinde metodoloji, bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri vb. adlarla herhangi bir ders alıp almadıkları, eğer almışlarsa bu dersin içeriği ve dersi veren hocanın tavrı bakımından nelerle karşılaşmış oldukları sorulmuştur. Böylece, edinmiş oldukları bir bilimsel tavır varsa bu tavrın doğrudan ilişkili olabileceği dersler hakkında, süreci anlamayı kolaylaştırmak açısından, fikir sahibi olmak amaçlanmıştır.

Özellikle fen bilimleri alanından, metodoloji veya bilimsel yöntem ile ilgili doğrudan hiçbir ders almamış olduğunu belirten katılımcılar, tez yazım sürecinde danışmanlarından veya proje/ödev hazırladıkları dersleri veren hocalardan edinmiş oldukları bilgiler ile kendi çabaları sonucunda öğrendiklerini harmanlayarak bir araştırmanın nasıl yürütüleceği ile ilgili fikir sahibi olduklarını ifade etmiştir.

Bilimsel araştırmalarla ilgili bir dersimiz yani sadece ona ait bir dersimiz olduğunu hatırlamıyorum ama. Yani önceki çalışmam hani bir çalışma daha yürüttüm demiştim. O çalışmada öğrendiğim şeyler oldu. Hani nasıl hasta seçilir, nasıl hasta dışlanır? Bizim uyguladığımız ölçekler var onları işte uygulanması gerekli olanları öğrenmiş oldum. Hocalarımla iletişim sayesinde daha çok, hocalarımın şeyiyle oldu yani yönlendirmesiyle oldu. Daha çok hocalarımın öğrendim birebir diyebiliriz herhalde (K11, Psikiyatri).

Direkt böyle bir ders olmuyor ama derslerin içinde, özellikle laboratuvar derslerinde, zaten o yöntemleri öğreniyorsunuz. Yönteme yönelik mesela temel laboratuvar teknikleri diye bir ders var, lisanstaki öğrencilere biz veriyorduk hatta. Moleküler biyoloji teknikleri mesela böyle bir ders var, hangi cihazlar hangi deneyler için kullanılır ve ne işe yarar öğreniyorsunuz ama en temellerini de laboratuvar derslerinde öğreniyorsunuz, bu dersler lisansta ve yüksek lisansta vardı ama doktora yoktu. Doktora zaten çalışmanız kapsamında sürekli laboratuvardasınız (K7, Biyomühendislik).

Metodoloji, bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri ve benzeri isimlerdeki dersleri alan katılımcılar ise almış oldukları dersin/derslerin içeriğinin gerçek anlamıyla bir

metodoloji yani bilimsel araştırma sürecinde bilgiye erişim ve belli bir konuda belli türden çıkarımların nasıl yapılacağı ve bu bakımdan belli bir araştırmanın nasıl tasarlanabileceğine dair metodolojik yaklaşımlarla ilgili belli bir yaklaşımı veya tavrı benimsemeye yönelik olmasından ziyade literatür tarama, atıf ve alıntı stilleri, bilimsel etik kuralları, istatistiksel yöntemler gibi teknik detayların anlatıldığı bir ders içeriğiyle karşılaştıklarını ifade etmektedir.

Yani dersin içeriği genel olarak, yani makale düzeniyle ilgili nasıl yapılabileceği ve bir makaleye ulaşmak için ne gibi anahtar kelimeleri kullanılabileceğimiz ve üçüncüsü ise hangi sitelerin kullanılabileceği ve bilimsel etiği nasıl koruyabiliriz şeklindeydi, bunlar üzerine bir ders. Biraz daha teknik açıdan sınırlandırıldı diyebilirim. Yani hoca konuyu anlattı ve gerisini bize bıraktı diyebilirim. Yani şöyle yapın, böyle yapın gibisinden bir şey söylemedi. Yani biraz daha detaylarını anlatarak yani açıkçası vurgulamak istediği intihal kurallarına uymaktı (K20, Biyoloji).

Yani ikisinde de aldık. Bilimsel araştırma teknikleri ve etik galiba ismi. Yani genel olarak o söylediğim gibi ilkeleri vardı, yani onları gösteriyorlardı. Hani ilk başta ne bileyim? Hani literatürü tara sonra işte problem yöntem falan işte tanımla onu öyle adımlar olarak. Ne bileyim hani hata türleri falan. Genelde mühendislik alanında hani zaten hep mühendisler olarak bunu aldık yani. Mühendislikte araştırma nasıl yapılır? Birazcık onlardan bahsediyorlardı. Yani işte adım adım hani şöyle literatür tarayın. Ne bileyim hani probleminizi tanımlayın. Problemin çözüm yöntemlerinden hangisi uygunsa onu bulun. Bu minvalde ilerleyen bir ders (K19, Endüstri Mühendisliği).

Ayrıca yine araştırma süreci ve yöntemle dair ders almış olan katılımcılar, bu derslerin içerik bakımından zayıf veya metodolojik meselelere dair tartışma içermeyen, didaktik dersler olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bu durum, kendileriyle mülakat yapılan katılımcıların tamamının şikayetçi bir tavır içerisinde olduğu anlamına gelmemektedir. Katılımcılar, özellikle teknik detayların hocalar tarafından etraflıca sunulduğu ve içeriğinde bilimsel üretim sürecinin kendisine dair tartışmalara yer verilen derslerin kendilerinin öğrenme süreçlerine katkısını olumlu değerlendirmektedir. Her halükârda kişinin kendisinin doğrudan uygulama yapmaksızın teorik bilgiye sahip olması, katılımcılar tarafından anlamsız veya öğrenme süreci açısından yetersiz görünmektedir.

Evet, evet, bilimsel araştırma proje dersi vardı mesela o aslında hani nasıl proje hazırlanır yazılır onunla ilgili çok iyi bir eğitim dersi vardı doktora programında.

Çok da geçmesi zor bir ders, ben yani çok zorlanarak geçtiğim bir dersti. Çünkü proje hazırlıyorsunuz her hafta ve her hafta projeyi bir hocaya sunuyorsunuz. O hoca onu değerlendiriyor, revizyon veriyor öyle bir ders çok yararlı bir dersti yani. Bir de yüksek lisans yaparken de orada Bilim, Eğitim ve Etik diye bir ders almıştım. Orada da mesela o da çok iyi bir dersti. Hani yüksek lisansa yeni başlıyorsunuz, ders dönemindeyiz. Web of Science'dan nasıl makale araştırılır, nasıl yazılır? İşte intihal nedir? Bir makalede hani hakemi, editörü nasıl etkilersiniz, nasıl cümleler kurarak? Öyle bir ders almıştım. İkisi de çok verimli çok iyi derslerdi hani alan ve bu matematik derslerinin dışında bence kesinlikle böyle dersler de verilmeli öğrenciye, çok yani faydalı buluyorum öyle dersleri (K37, Matematik).

Fen bilimleri alanından katılımcıların bu derslerin içeriğinde herhangi bir tartışma yürütülmesine ilişkin beklentileri oldukça sınırlıdır. Bu açıdan belli bir türde bilimsel anlayışı benimsemek noktasında bu derslerin zaten tartışmaya açık bir alan sunamayacağını ve dersi veren hocaların da belli bir anlayışı veya yaklaşımı önceleyen bir tavırda olamayacağını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla üzerinde neredeyse mutabakata varılan bir husus olarak, derslerin içeriği noktasındaki kesinlik ve zaten kabul edilmesi gereken katı kuralların varlığı ortaya çıkmaktadır.

Fen bilimlerinde uygulanan sıkı denetim ile diğer alanlardan katılımcıların beyanlarında bunun çok belirgin olmayışı Kuhn'un (2016, s. 189-190) bilimler arası dogmatiklik farkı ile ilgili değerlendirmesini hatırlatmaktadır. Kuhn'a göre bu dogmatikliğin kaynağında öğrencilere alanlarındaki tartışmaların doğrudan okutulması yerine onlar için hazırlanan ders kitapları üzerinden bilimsel eğitimin gerçekleşmesi süreci bulunmaktadır. Böylece özellikle fen bilimlerinde bu tartışmaların aslına maruz kalınmadığı için yeni tartışma alanları yaratmak yerine var olan bilgiler pekiştirilmiş olmaktadır. Ders kitaplarının durumu ile ilgili benzer bir süreç sosyal bilimler alanı açısından da geçerli olmakla birlikte sosyal bilimler alanı, tek bir konuya yönelik farklı yaklaşımları içeren kitaplar bakımından daha zengindir. Oysa fen bilimlerindeki genel tavır, birbirinden farklı konuları tek bir yaklaşımla ele almak şeklindedir. Böylece özellikle fen bilimleri alanındaki bilim insanlarının, öğrencinin sonuç olarak bilmesi gerektiğini düşündükleri bilgi konusunda büyük oranda ortaklaştıkları söylenebilir ve bu tavır onların öğrenci yetiştirme sürecindeki eğitimlerine de yansımaktadır.

Sosyal bilimler alanından katılımcıların ise bu derslerin içeriğine dair daha eleştirel bir konumda olduklarını söylemek mümkündür. Metodoloji ve yöntem başlıklı derslerin kitabı ve teknik bilgilerin sunulması şeklinde işlenmesi, metodoloji ile ilgili tartışmalara yeterince yer verilmemesi, yalnızca teorik bir anlatı sunulması ve pratik uygulama üzerinden öğrenmeye imkân tanınmaması, sadece tek bir kaynak kitaptan dersin yürütülmesi, dersi veren hocanın da yetkin olmadığı düşünülmesi ya da ders konuları hakkında güncel olmayan, çok eskide kalmış anlatıların sunulması, dersin içeriğinde yalnızca tek bir bakış açısına tek doğruyuşçasına yer verilmesi gibi hususlar, katılımcıların yöneltmiş oldukları eleştirilerin sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, Arabacı'nın (2018, s. 357) lisansüstü sosyoloji öğrencilerinin kendi araştırma süreçlerinde nasıl ilerlediklerine ilişkin araştırmasının sonuçları da yönetime dair derslerin pratik uygulamalar şeklinde işlenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Ona göre, öğrencilerin derslerde kastedilmek istenen anlamı anlayarak kendi araştırma süreçlerinde nasıl ilerleyebileceklerini anlamalarının yolu, doğrudan uygulama yaparak öğrenmekten geçmektedir.

(...) Bu aldığım derslerdeki anlatıları çok pozitivist bulmuştum ama. Bu dersi veren hocaların da biraz pozitivist olduğunu düşünüyorum hani bilim budur böyle yapılar anlayışları var. İki farklı yerde aldım bu dersi kesinlikle ikisinde de bu dersi veren hocaların böyle bir tavrı vardı yani, benimsetmeye çalışan. Diğer alanlardaki çalışmaları biraz daha hakir gören bir tavırları da vardı mesela. Nitel çalışmalar şöyledir, nicel çalışmalar böyledir gibisinde şeylerde ben çok hani onların bana çok faydası oldu diyemem. Etik alanında hani faydası olmuştur ama kendi çalışmalarına faydalı olması açısından o dersler değil de demin dediğim kitaplar vardı ya mesela, Howard Becker'ın, onlar bana daha faydalı oldu. Bir de derslerdeki anlatılar daha pozitivist çalışmalara uygun gibi geliyor bana. Benim yaptığım çalışmalar çok böyle nicel çalışmalar olmadığından daha çok literatür analizi, anlatı analizi gibi şeyler benim ilgimi çekiyor, onların da karşılığı o kitaplarda çok fazla yok açıkçası (K9, İletişim Bilimleri).

Lisansüstü döneminde aldım. Çok etkili olduğunu söyleyemem. Hocamız yeni gelmişti ve konuları bize dağıtırdı. Bizler sunum yaptık. Yani lisansüstü eğitime başlamış öğrencilerin bu konuda sunum yapmasının ben çok doğru olduğunu düşünmüyorum. Çok etkili olmadı. Hocanın da baskın duran tavrı yoktu zaten dediğim gibi onların da süreçlere çok hâkim olduğunu düşünmüyorum. Sadece bu dersin işlenmiş olması için böyle bir süreç izlediklerini düşünüyorum (K22, Eğitim Yönetimi).

Öte yandan, bu eleştirileri haklı çıkarır bir şekilde, dersin içeriğinde özellikle zıt anlatılara birlikte yer verilmesi, farklı bilimsel yaklaşım ve yöntemlerin artıları ve eksilerinin birlikte sunulması, bilimsel bilginin tarihsel olarak tartışmalı bir biçimde ele alınması gibi hususlar ise katılımcıların almış oldukları derslerin içeriğini olumlu bulmalarının gerekçelerini oluşturmaktadır. Ancak doğrudan bu derslerden öğrenilen bir tavrın devam ettirilmesi gibi bir durum söz konusu değildir ve hatta bu derslerin katı bir içeriğe sahip olması, tersine bazı katılımcılar açısından bahsi geçen yaklaşım, anlayış veya tavrın kendisine eleştirel bir tavır almak gibi bir sonuç doğurmaktadır.

(Bilimsel araştırma, metodoloji dersleri) Vardı vardı, evet. Bu nicel veriler nitel veriler işte bu alt veriler nasıl ayrılıyor, bunlar hani nasıl araştırmalara konu olmuş? Tarihsel bir bağlamda atıyorum. Yani onların üzerinden biz birer tane araştırma şeyi seçip onların sunumunu yapıp o sunumda kullanacağımız bu araştırmanın kullanıldığı makaleleri örneklendirip aslında bu makalelerin eksik yönlerini bulmaya çalışıyorduk. Yani olmuş mu, olmamış mı? Nasıl ele alınmış? Ama hocanın benimsememizi beklediği bir şey yoktu çünkü dersi şöyle işliyordu, eksiklikleri neler, artıları neler? Hep bu 2 perspektiften biz bir yöntemi inceliyorduk (K15, Kamu Yönetimi).

Sonuç olarak katılımcılara başlangıç sorusu olarak yöneltilen bu soru, doğrudan kendilerini bilimsel bir tavır ile bağdaştırmak gibi bir sonuç doğurmasa da yöntem ve metodoloji derslerinde öğrenci bakış açısı, beklentileri ve tavırları hakkında bir arka plan sağlaması açısından önemlidir. Ancak bu bölümdeki asıl inceleme konusu, katılımcıların araştırma süreçlerinde ısrarcı olarak benimsedikleri bir yaklaşım, anlayış veya duruş olup olmadığı ile ilgilidir. Katılımcılara, kendi araştırma süreçlerini tanımlamada böyle bir yaklaşım olması durumunda, bunu benimsemelerindeki nedenler sorulmuştur. Katılımcıların cevapları, fen bilimleri ve sosyal bilimler alanlarından katılımcılar için farklılaştığından bilimsel yaklaşım sahibi olmak ile ilgili tavırlar ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmaktadır.

6.3.1. Fen Bilimlerinde Bilimsel Yaklaşım

Kendi bilimsel araştırma süreçleri açısından net tanımlamalar yapmak konusunda katılımcıların fen bilimleri ve sosyal bilimler alanından hangisine ait olduklarına bağlı

olarak verdikleri cevaplar farklılık göstermektedir. Öncelikle fen bilimleri alanından katılımcılar için araştırma süreçlerinde benimsedikleri yaklaşıma dair sorunun anlamsız geldiğini ifade etmek gerekmektedir. Bu duruma benzer bir sonuç, Öğütte vd. tarafından (2019, s. 55) biyologlar ile yapılmış olan araştırmada da karşımıza çıkmaktadır. Tıpkı bu araştırmanın katılımcılarında olduğu gibi biyologlar da evrim teorisi ile ilgili yaklaşım farklılıklarını dahil etmediğimiz takdirde, biyoloji alanında farklılaşan anlayışlara imada bulunan soruları anlamsız bulmuştur.

[Araştırma sürecinde sizin benimsediğiniz bilimsel bir yaklaşım, duruş olup olmadığını ve bu duruşu benimsemenin ideolojik ya da bilimsel sebepleri olup olmadığını sormak istiyorum.] *Şöyle araştırmaya yaklaşım yani biz genelde zaten hani yeni çıkan yayınların hepsini okuruz yani o şekilde. Burada araştırmaya yaklaşım derken anlayamadım hani ideolojik bir şekilde yani hiçbir şey yok yani düşünceyle ilgili ya da ne bileyim düşünce ayrımı yapmadan tüm yayınları okuruz yani (K1, Kimya Mühendisliği).*

Bu alandan katılımcılar, çoğunlukla soruya bir anlam veremediklerini belirterek kendi alanlarında zaten yapılması gerekenler ile ilgili netlik olduğu gerekçesiyle kendilerinin böyle bir seçim yapamayacaklarını ifade etmişlerdir. Aslında bilimsel üretim sürecinin zaten belirli bir süreci olduğunu düşündükleri için bilimsel yaklaşım, anlayış, duruş gibi tanımlamalar kendilerine bilim ile bağdaşmayan tanımlamalar olarak görünmüş ve herhangi bir karşılık bulmamıştır. Bu bakımdan Arabacı'nın (2018, s. 359) sosyoloji öğrencileri hakkında yapmış olduğu araştırma sonuçlarında tarif ettiği bir durum olarak *"neyi niçin yaptığını bilmemekle birlikte danışman hocanın ve ders kitaplarının yardımıyla bir şekilde biçimsel uygunluğu sağlayarak ilerleyen"* öğrenci tavrına denk düşer biçimde bir tavır ortaya çıkmaktadır. Özellikle fen bilimleri alanından katılımcıların almış oldukları lisans ve lisansüstü eğitim müfredatlarında da doğrudan metodoloji ve araştırma yöntemleri gibi derslere yer verilmediği ve araştırma sürecinin teknik olarak işleyişi bakımından kendi çabaları veya danışman hocalarının desteği ile hareket ettikleri hatırlandığında, teknik uygulamalar bakımından neyin nasıl yapılacağı bilindiği ancak bilimsel üretimin normal bilim sürecine benzer şekilde işlediği bir durum ortaya çıkmaktadır.

Mesleki olarak herkesin bir tarzı oluyor zaten. Yani ister istemez oluşuyor tarz, gördüğümüz hocalarımızdan, derslerimizden gördüğümüz görüşme şeyleri teknikleri ile bir tarzımız oluyor. Ama hani akademik olarak çok öyle bir şeyim olduğunu düşünmüyorum yani (K11, Psikiyatri).

Yok öyle bir şey yok, hepsi aynı kapıya çıkmalı. Ama bazen mesela hesaplamalı böyle işte bir sürü denklemlerden çıkarım yaparak böyle bir şey öne sürenler vardı. Yeni bir şey öne sürüyormuş gibi böyle şeyler var. Ama baktığında aslında işte yaptığı temeldeki bir kabulün yanlış olduğunu görebiliyorsunuz. Öyle yorumlar çıkabiliyor. O yüzden fen bilimleri alanına çok da yansiyabilen bir şey değil bu hani farklılık değil. Şeyde farklılık olabiliyor, bazen terimlerde farklı kullanımlar olabiliyor ama öyle şu yaklaşımla yaptım, bu yaklaşımla yaptım gibi bir şey söz konusu değil (K3, Kimya Mühendisliği).

Çok yani hücre çalıştığım için çok o kadar böyle deli gibi bir bilimsel kimliğe çok fazla giremiyorum tabii ki. Ama işte başka kişilerle ortak yapmak, destek olmak diğer insanlardan destek almaktan çekinmemek. Süreci dokümanite ederken açık olmak, yani yaptığım şeyleri paylaşmaktan çekinmiyorum. Hani şeyim yok ya biri benden önce yaparsa gibi bir kaygım yok. İyi mi kötü mü bilmiyorum ama benim doğrum bu. Bilgi alışverişi, ortaklaşmaktan çekinmiyorum, bunu söyleyebilirim (K23, Biyoinformatik).

Kendi araştırma süreçleri ile ilgili olarak bir tanımlama yapan fen bilimleri alanından katılımcılar ise kendi kişisel tavırları ve araştırmada dikkat ettikleri hususlar bağlamında cevaplar vermiştir. Araştırma sürecinde şüpheli, detaycı, mükemmeliyetçi, pimpirikli, paylaşımcı olmak şeklindeki tanımlamaları, bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu tarzdaki bir tanımlama biçimi, ideolojik veya bilimsel gerekçelerle açıklanabilecek bir bilimsel yaklaşım ifade etmekten uzaktır. Ancak yine de aynı katılımcılar açısından sorunun karşılık bulmadığını göstermesi bakımından anlamlıdır.

Aslında duruş kelimesi biraz daha iyi olabilir ya da bakış açısı. Şüphelilik bayağı bir yer etti. Yani herhangi bir makale geldiğinde de bu doğru da olabilir, yanlış da olabilir, spekülasyon de olabilir, geliştirici de olabilir gözüyle bakıyorum. Yani böyle tam bir felsefi tanımla bakıldığında septik deniyor ama mühendislikte şüphe her zaman bunun gerçek olmayacağı yönünde değildir de acaba başka nasıl, hangi yöntemle başka icra edilebilir şüphesi de olabiliyor bazen. Bu kişi işte güneş ışığıyla yapmış ama biz bunu lazerle, yapay bir ışıkla nasıl yaparız gibi bir şüphe, yöntemsel bir şüpheli yaklaşım biraz yerleşti (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Çok detaycıyım, aşırı detaycıyım. Yani bir çalışmaya başlarken ya da bir işte bir proje yazarken herhangi bir bilimsel faaliyette bulunurken hiç fark etmez. Her şeyin en ince detayına kadar önce ben ikna olmak zorundayım. Ben ikna olursam

yazarım. Benim de ikna olmam, o kadar kolay bir şey değil, çok zordur kendi kendimi ikna etmem. Bunun da altyapısında hep şu gelir. Örnek veriyorum, bir makale yazıyorum ve bunu bir dergiye göndereceğim. Yani ben buraya ne yazarsam o dergideki hakemler bunu en az eleştirir, bu doğrultuda bakarım. O yüzden çok detaycıyım. Bunun da meyvelerini çok yedim açıkçası yani. Beni tanımlayacak bu var diyebilirim (K29, Su Ürünleri Mühendisliği).

Fen bilimleri alanından katılımcıların araştırmacıdan kaynaklı soruyu eksik veya yanlış anlama ihtimallerine bağlı olarak kendi alanlarında tartışmalı olan bir konu, yöntem hakkında bilimsel tartışmanın bir tarafı olmak ve buna bağlı olarak bir tavır geliştirmek gibi bir durumda kalıp kalmadıkları da sorulmuştur. Ancak bu ek açıklama beraberinde gelen cevaplar da ya aynı minvalde olmaya devam etmiş ya da bilimsel disiplinin alt dallarından birinde çalışıyor olmak şeklinde verilmiştir. Yalnızca fizik alanından K33, net bir biçimde alanındaki deneysel ve teorik fizik ile ilgili tartışma alanından bahsederek kendisini teorik fizikçi olarak tanımladığını ve bunun hem ideolojik hem de bilimsel gerekçeleri olduğunu belirtmektedir.

Tabii teorik fizikçiyim ya da matematiksel fizikçiyim, ikisi de kullanılır. İdeolojik olarak şöyle bir gerekçem vardı, tabii bu gençliğimde olan bir şey. Sermayeye en az iletişim etkileşim kuracağım alan buydu fiziğin içerisinde yani para etmeyen şeyler çalışacağımı düşündüm aslında. Halbuki öyle olmuyormuş, tam tersi oluyormuş. Onu süreç bana gösterdi. O çocuksu naiflik, gündelik hayatın pratiğiyle bir anlamda öyle büyüdük, o şekilde büyüdüm diyebilirim. Tercih ederken böyle bir motivasyonum vardı, ideolojik bir gerekçem vardı. Onun dışında da şöyle bir şey, yani bilimsel olarak benim en çok merak ettiğim şey. Bu bütün hani teorik fizikçilerin tırnak içinde gönlünde yatan aslandır. Hani bugün herhangi bir teorik yüksek enerjisi fizikçisine sana tek bir alanında tek bir şey yapma imkânı veriyoruz ve ne yapmak istersin deseler herkes şunu söyler, genel göreliliği kuantize edeceğim. Ya genel görelilik kuantum teorisini yazmayı isterdim. Bu her teorik yüksek enerji fizikçinin gönlünde yatan aslandır. Yani tabii ki bunu yapmak çok zor. Ya bunu yapan insan ya da insanlar muhtemelen hani insanlık tarihi boyunca anlatılacak insanlar, isimleri hiçbir zaman unutulmayacak insanlar. O yüzden hani onu ben yapamam biliyorum ama hani o yönde bir şeyler yapıyor olmak tabii ki motivasyon yani çünkü şu anda teorik fiziğin içinde bulunduğu durumda tek aşılamayan problem bu neredeyse yani diğer problemler ayrıntı düzeyinde ama bu temel bir problem (K33, Fizik).

6.3.2. Sosyal Bilimlerde Bilimsel Yaklaşım

Bilimsel yaklaşım, sosyal bilimler alanındaki katılımcılar açısından fen bilimleri alanındaki katılımcılara kıyasla daha fazla karşılık bulan ve hakkında veri elde edilebilen bir konu olmuştur. Sosyal bilimler alanından bilimsel bir yaklaşımı benimsemek ve bunun gerekçeleri ile ilgili olarak soruyu anlamlandıramayan bir katılımcı bulunmamaktadır. Ancak bilimsel yaklaşımların varlığının karşılık bulması, sosyal bilimler alanından tüm katılımcıların benimsemiş olduğunu belirttikleri bir yaklaşım olduğu anlamına gelmemektedir. Tam tersine, katılımcıların bir kısmı doğrudan bir yaklaşımı benimseyerek hareket etmenin sosyal bilimler açısından bilimsellikten uzaklaşmak gibi bir etki barındırdığını ve kendilerinin benimsedikleri herhangi bir yaklaşım olmadığını ifade etmektedir.

Sosyal bilimler alanından herhangi bir bilimsel yaklaşımı benimsemek gibi bir tavırlarının olmadığını ve aynı zamanda bu durumdan uzak durmaya çalıştıklarını belirten katılımcılar, bilimsel dahi olsa belli bir yaklaşımı benimsemenin bilimsel açıdan hakikati ortaya çıkarma veya ona yaklaşma bakımından sorunlu yapısına dikkat çekmektedir. Örneğin K2, bilimsel bir yaklaşımı benimsemenin sonuçlarını ve nedenlerini ele alırken aynı zamanda bu durumun literatür ve kuram arasındaki kavram karışıklığı ile olan ilgisine dikkat çekmektedir. Ona göre merak edilen bir konunun araştırılmasında, kuramsal bir yaklaşımı temel alarak ve onun doğruluğunu veya yanlışlığını ortaya çıkarmak üzerinden değil, araştırma nesnesinin kendi gerçekliğine odaklanarak hareket etmek gerekmektedir.

Yani şucu, bucu olmak bence şey bir şey yani insanın kendine yapacağı bir kötülük. Niye insan şucu bucu olur? Kendine güvenmediği için, kendi yaptığı işe güvenmediği için, kendi yaptığı bir iş olmadığı için de olabilir bu arada. Çalışmayan insanlar şucu, bucu olur bence. (...) Kuram veya teori dediğimiz şey, önden nasıl seçebiliriz ki? Yani şunu demek istiyorum, ben Marksist bir şekilde bu konuya gireceğim diyen birinin o konudan Marksist çıkacağı kesin zaten. Bu biraz dinle ilişkimiz gibi yani kutsal kitabı okurken, ben inkâr etmek istiyorum dersem inkâr ederek kapatırım kitabı. İstersen bir dakika oku, istersen günlerce oku sonunda inkâr ederek çıkarısın. Ama burada hani rasyonel bir işlem yapıyorduk hani yeni bir şey keşfediyorduk? Hani insan aklının gereği olarak hesabı verilebilir, sınanabilir, denetlenebilir bir bilgi ürettiyorduk? Yani o kuramdan

başlamak ne kadar doğru hiç emin değilim yani fakat bu, şu demek değil. Kuramla bence şeyi karıştırıyoruz, literatürü karıştırıyoruz. Literatür dediğimiz şey nasıl, o onu dedi, bu bunu dedi değilse kuram da ben Marksistim, ben Weberciyim, ben Bourdieucuyum değil aslında. Literatür ya da kuramla olan ilişkimiz bence ben bu konuya bir gireceğim, böyle bir meselem var, bir problematiğim var, ben bunu merak ediyorum, ben şunu keşfetmek istiyorum (...) Bunun bir teorisi yok ki zaten, bunun bir literatürü olabilir (...) Ama merak ettiğimiz şey teorinin ne kadar doğru olduğu olmaması lazım. Merak ettiğimiz şey, sosyal dünyanın gerçekliğinin kendisi olması lazım. Sosyal dünyanın kendisi nasıl bir gerçeklik, ne yaşıyor orada, burada ne oluyor, burada hangi yapılar hangi failer hangi etkileşimler hangi süreçler yaşıyor ve o süreçleri hangi şartlar biçimlendiriyor? Bu soruyu sorduğumuz zaman teori ikinci plana düşüyor. Daha doğrusu nesnenin kendisine dalmış oluyoruz (K2, Sosyoloji).

K15 ise bilimsel bir anlayışı benimseyerek araştırma sürecini ilerletmediğini belirtmekle birlikte değişken bir duruşun varlığından söz etmektedir. Ancak bu keyfi bir değişkenlik olmaktan ziyade araştırma nesnesinin veya konusunun ele alınış biçimi açısından uygunluk ile bağlantılı bir değişkenliktir.

Açıkçası duruş sürekli değişiyor bende ya yani şöyle bir şey var, tek bir duruşum yok. Yani ben hani soruyu ortaya atıyorum, o soruyu nasıl ele alabileceğimizi araştırıyorum. Tabii ki bu benim geçmiş zihinsel araştırmalarımın da farklılaşabilir. Çünkü ben o süreçte öğreniyorum. Gerçekten öğreniyorum ama ben bunu böyle düşünmüştüm ama bu değilmiş diyebilirim. Yani duruşum o konuda yok (K15, Kamu Yönetimi).

Hem K2'nin hem de K15'in ifadelerinden görüldüğü üzere bilimsel bir yaklaşımı benimsemenin kendisi doğrudan sorunsallaştırılmamaktadır. Burada sorun, yalnızca belirli bir yaklaşımı benimseyip onun peşinden giderek, onu doğrulamak amacıyla bir araştırma süreci yürütmek ile ilgilidir.

Sosyal bilimler alanından katılımcılar söz konusu olduğunda, kendilerinin araştırma süreçlerinde doğrudan benimsemiş oldukları bir yaklaşım olduğunu belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Ayrıca bu katılımcılar, fen bilimlerinden katılımcılara kıyasla daha net ve sık bir biçimde bir yaklaşımı benimseme tavrını göstermektedir. Örneğin K10, kendisini Marksist iktisatçı olarak tanımlamakta ve bu durumun gerekçesi olarak, kendi çalışma alanında belirli tarzdaki sorgulamaları yapabilmek için bu durumun zorunlu olduğunu ifade etmektedir.

Ben Marksist bir iktisatçıyım, onu diyorsanız. Şey lafi var ya hepimiz aynı gemideyiz. Hani bunun büyük bir yalan olduğunu bilerek analize başlanmalıdır. Bu şekilde yapılmayan hiçbir analiz bana bilimsel gelmiyor. Hani bakıyorum baktığımda kocaman sınıflar görüyorum toplum içerisinde. (...) İşte mesela fiyatlar nasıl oluşur meselesi. Böyle biraz mesela emek-değer teorisi üzerinden tümüyle açıklayıp oradan işte mesela değer transferi sektörler arasında var mı? Yani zaten farklı sektörler arasında değer transferi var mı yok mu sorusunu sorabilmek için, bu tarz bir bakışa sahip olmak lazım yani. Neoklasik iktisattan baktığınızda zaten böyle bir sorun yoktur ortada. Yani böyle bir soru kimsenin aklına gelmez. Hani şeyde çok yapmaz yani orada ya piyasaya bırakın işte yine geliyorsa gelişir, hangi sektörün gelişmesi gerekiyorsa o geliyordur der. Öyle olunca zaten hani bu alan komple işin dışında kalıyor yani biraz bu emek-değer teorisi burada bir zorunluluk daha doğrusu şöyle bu teoriye sahip olduğunuzda bu tür bir soruyu sorabilirsiniz, işte iki sektör arasında böyle bir anlamlı ayırım var mıdır? Hani bir buradan sorabilirsiniz, belki bir de şuradan da sorabilirsiniz bir ülke kalkınmak istiyorsa böyle bir sektör seçimi yapabilir mi, yapacaksa hangi kriterlere göre nasıl yapabilir? Bu kaygıyla da bu soruyu sorabilirsiniz. Ama bu soruyu sorduğunuz zaman da gene işte bence emek değer teorisini kullanmanız gerekir (K10, İktisat).

Tarih alanından K5'in de aynı şekilde Marksist bir tarih anlayışına vurgusu bulunmaktadır. Ancak onun vurgusu, kendi araştırma sürecini tanımlamak bakımından değil, tarih alanında var olduğunu düşündüğü eleştirel yaklaşım eksikliğinin giderilmesi adına Marksist tarih anlayışı ile meselelere bakılması gerektiği ile ilgilidir. Bu açıdan tarih alanındaki her şeyi belli bir bakış açısıyla görmekten ziyade eleştirelilik ile Marksizm arasında kurmuş olduğu ve önemli kabul ettiği bir bağlantıdan söz etmektedir. Dolayısıyla bu ifadesini kendisinin benimsemiş olduğu bilimsel yaklaşım olarak değerlendirmek uygun görünmemektedir.

(...) Kur'an-ı Kerim herkese inmiş ama içindekini herkes yapmıyor, metodoloji de böyle bir şey. Ben her zaman şunu söylüyorum, tarih bölümlerine Marksist tarih anlayışı verilmeli, dersi konulmalı. Niye? Eleştirel, diyalektik yok bizde yani bunu artık hocalar da dillendirmeye başladı. Ben kendim de bu hataya düşüyorum, ben öyle çok büyük, kallavi bir adam değilim ama hatamı görünce üzülüyorum (K5, Tarih).

Kendi araştırma sürecini doğrudan bilimsel bir yaklaşım veya anlayış ile açıklayan bir diğer katılımcı olan K41, tıpkı K10'un Marksizm için yapmış olduğu değerlendirme gibi feminizmi bir gereklilik olarak gördüğünü ifade etmektedir. K41'in anlatısı, bilimsel üretimin çıktılarının pratikle olan ilişkisine dair bakış açısıyla ilgili de bir ipucu sunmaktadır. Ona göre bilimsel bilgi, yalnızca toplumsal ilişkileri anlama, betimleme,

yorumlama noktasında değil bir değişime öncü olmak bakımından işlevsel hale gelmektedir.

(...) Feminist etnografya, feminizmin kendisi sadece bir yöntem değil. Yani sadece ya aynı zamanda politik olmasından da kaynaklı değişimin savunucusu, var olan sorunlara gayet eleştirel yaklaşıyor. Mesela antropolojik araştırmalarda daha çok bu yorumsal etnografi, yorumcu etnografi işte çok benimsenmiş ama ya sadece gidip yorumlamak bence bir araştırmayı araştırma kılmaz. Benim yaptığım araştırmanın sonucunda bu insanların hayatında da bir şeyler değişmeli. Yani mesela ya şey diyorum hep karşıdaki insanın buna ihtiyacı var mı? Varsa bu neyi değiştirecek? Yani onun hayatında ona zarar vermeyecek şekilde bir hayatına dokunması gerekiyor. Ama işte ben şimdi gidip sadece var olanı yorumlayıp yazarsam ben bunu gördüm gibi olur, yani gittim, gezdim, gördüm gibi olur. Ama işte feminist etnografinin ben burada çok kapı açtığını düşünüyorum. Yani zaten değişimi önceler ya hani genel mottosu da budur zaten. Yani ben iletişim köprüsü kurmaya çalışıyorum. Aynı zamanda tahakküm alanlarını da görelim zaten feminizm bunu söylüyor. Ben de bunu amaçlıyorum. Yani kişisel olarak da kendime yakın hissettiğim yöntem bence bu (K41, Antropoloji).

K41'in anlatısı, bilimsel üretim sürecinin değişime öncü olma vasfını gündeme getirmekle birlikte araştırmacının toplumsal hayatta bireylere doğrudan bir müdahalesini de gerektirmektedir. Bu bağlamda yalnızca var olan duruma dair bir açıklama getirmenin ötesinde araştırmacının kendi öznelliğine bağlı olarak toplumsal hayatta değişmesi gerektiğini öngördüğü noktalara ilişkin aktif eyleme geçmesi gereken bir durum ortaya çıkmaktadır. Böylece kendisi açısından, bilim insanının üretmiş olduğu bilimsel bilginin pratik faydası olarak toplumsal hayattaki somut dönüşümler gündeme gelmektedir.

K41 ve K10'un kendi araştırma süreçlerinde benimsemiş oldukları bilimsel yaklaşımı gerekçelendirme sebeplerine bakıldığında aslında önceden getirilen bir tavrın bilimsel alan içerisinde anlamlı görünen, bilimsel üretimin kendisi ile bağdaşacak ortak noktaları üzerinden ilerlediği görülmektedir. Önceden net bir biçimde bir ideoloji ile bağlantı kurulmadığı bir durumda ise eğitim alınan bölümün varsa geleneğini takip etmek ya da onu reddetmek üzerinden bir bilimsel anlayışın gelişimi mümkündür. Örneğin, K13 daha önce yer verilen ifadelerinde olduğu gibi önceki öğretilerin, benimsenen ideolojilerin akademide geçirdiği süre boyunca nasıl yıkıldığını sürekli olarak vurgulamıştır. K13'ün durumu, reddetme üzerine bir örnek teşkil ederken K34 ise

ifadelerinde kendisinin önceden benimsemiş olduğu herhangi bir yaklaşım olmadığını belirtmekte ve farkında olmadan eğitim aldığı bölümlerin ve hocaların takip ettiği ekolden ilerlemiş olduğunu ve bunu kabul edip devam ettirdiğini ifade etmektedir. Ancak burada bilimsel bir yaklaşımı benimsemek veya reddetmek ile ilgili olarak sunulan mekanizma, araştırma kapsamında ele alınan yönler ile sınırlı kalmakta olup katılımcıların etkilenmiş oldukları tüm etkenleri kapsamamakta ve bu nedenle bir takım nedensel öğeleri dikkatten kaçırma ihtimalini barındırmaktadır.

Aslında üçünde de (lisans, yüksek lisans ve doktora) bilişsel psikoloji ağırlıklıydı. (...) ekolü biraz daha şeydir işte daha böyle bilişsel nöro-fizik yani. Psikiyatrist olmadık, psikolojide de kalamadık böyle ama biz bayağı derinlemesine beyni biliyoruz diyen hocaların olduğu bir gruptaydım ben. Bana bu çok iyi geldi. Bu arada ben hiç şey yapmadım yani reddetmedim bu görüşü. Yüksek lisansta (...) hoca (yüksek lisans danışmanı) da ilginç bir şekilde bilişsel gelişim üzerine zaten çalışan bir insandı. Üst üste binmiş oldu yine. (...) hocayla (doktora danışmanı) beraber çalışırken de bana öğrettiği yani terapilerde uyguladığımız ekol bilişsel davranışçı terapi aslında zaten. Biz baştan teoriyi öğrendik. Onun terapideki sahadaki halini de bana (...) hoca (doktora danışmanı) öğretti ve onunla beraber aldığım diğer eğitimler öğretti. Dolayısıyla hep böyle aslında baktığımızda bilişsel temada ilerlemişim. O böyle üst üste binmesi şimdi siz söyleyin aslında fark ettim, denk gelmiş gene ama güzel olmuş yani (K34, Psikoloji).

Kendi araştırma sürecini doğrudan deneysel materyalizm ile bağdaştıran K32 ise bu durumu bilimsel geçerliliği sağlamak ile gerekçelendirmektedir. Bu yaklaşımı felsefenin ilgilenmiş olduğu alt disiplini olan mantık ve matematik felsefesi, hem kendisinin liseden getirmiş olduğu matematiğe dair özel ilgisi, hem de kendi hocasının etkisi bağlamında düşünülmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında, K32'nin tavrı, felsefenin daha çok somut olarak denetlenebilir yönlerine dair bir dayanak arayışı olarak görülebilir. Bu durum, bilimsel bilginin liseden gelen kanaatler vasıtasıyla kazandığı anlamın kolay kolay sarsılmadığını göstermektedir.

Deneysel materyalizm diyebiliriz doğrudan. Doğrudan idealizmden çok uzak, deneye ve gözleme dayalı İngiliz felsefe geleneğini takip eden Kant çalışan biri olarak da bunu söylemek biraz sızlatıyor ama evet, özellikle de fizik nesne ontolojisi bakımından doğrudan evet. [Tamam, peki bu seçiminizde yani bilimsel nedenler mi etkili? Almış olduğunuz eğitimin tarzı mı, kendi kişisel bilgileriniz mi? İdeolojik bir sebep mi?] Filozofların ve hocamın etkisi olabilir ama filozofları okuduğum zaman da ortaya bilimsel etkide, hepsinden biraz biraz olabilir. Ortaya koyduğumuz argümanların geçerliliğini sorgulama noktasında idealizm bize ne

sunuyor diye soruyorum aslında. Ne şekilde, bunu nasıl sorgulayabilirsiniz denetleyebilirsiniz? Denetimi veren ölçüt ne? Bu ölçütü materyalizmde çok rahat bulabiliyorken somut bir biçimde, Aristotelesçi bir çizgiye dayanarak herhalde buraları hep savunuyorum ama dayanabileceğim somut tikel dayanaklarım olsun istiyorum (K32, Felsefe).

Son olarak sosyal bilimler alanındaki katılımcıların yoğun bir biçimde nitel yöntemlere ve yorumlayıcı yaklaşımlara ayrıcalıklı bir konum bahşetmesi dikkat çekmektedir. Doğrudan bilimsel yaklaşım ile ilgili olan soru kapsamında olmasa dahi nitel yöntemleri, nicel yöntemlere kıyasla daha değerli ve sosyal bilimlerde araştırmanın bir biçimi olarak daha doğru bir yol olarak gösterme eğilimi, katılımcıların ifadelerinde ortaya çıkmaktadır. Aynı eğilim, Özbay vd. (2022) tarafından nicel, nitel ve karma yöntemler ile ilgili olarak sosyologların metodolojik eğilimlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmış olan araştırmada da ortaya çıkmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre karma ve nicel yöntemlere olan ilgi, nicel yöntemlere kıyasla belirgin bir biçimde fazladır.

Nitel çalışmaları ve yöntemi önemseyen bu tavrın katılımcılar açısından çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Örneğin nicel araştırma tasarımına uygun olarak anket ve ölçek tekniği ile yapılan çalışmaların verilerinin sınırlı bir çerçevede kalması, katılımcıların düşüncelerini yansıtmak bakımından yetersiz veya sığ kalması ve araştırmacıdan kaynaklı olarak manipüle edilmeye, çarpıtılmaya daha açık bir yanı olduğu vurgulanmaktadır.

Söylediğim gibi nitel çalışmaları desteklerim çünkü nicel çalışma yaptığımda onun çok verimli olmadığını gördüm. Anket çalışmasında özellikle anketin nasıl doldurulduğunu, anketin analizi yapıldığı zaman ne kadar manipüle edilebildiğini, anket doldurulurken de anket sorusu hazırlanırken de nasıl manipüle edilebileceğini gördüğüm için nitel çalışmanın daha verimli olduğunu düşünüyorum. O yüzden nicel çalışmalara karşı bir duruşum olduğunu söyleyebilirim (K8, Turizm İşletmeciliği).

Ya şöyle sanki hermenötik diyebilir miyiz diye düşünüyorum yani. Yani şöyle ben de daha çok yani işte şu ana kadar ya literatür taraması ya da yeni işte bir çalışmamızda da nitel görüşme kullanmaya işte çalıştık. Yani birazcık artık şey oluyor, nicel veri analizi sosyal bilimlerde bence yani ya karma olması gerekiyor çünkü anketi veriyorsunuz, dolduruyor. Yani hani o bilginin şeyinden artık emin

olamıyorsunuz. Hem güvenilirliğinden emin olamıyorsunuz hem de ortaya bir soru işareti çıkıyor. Yani benim açımdan içime sinmeyen bir nokta oluyor yani sadece o şeyi veriyi doldurmak, o işte anket formunun doldurulması hani illa böyle bir derinlemesine illa bir yani onun üzerine böyle işte senin yaptığın gibi. Yani ama bir sohbet yani onun üzerine. Ne düşünüyorsunuz yani o sorunun üzerine biraz daha işte hani konuşabilir miyiz gibi. Ya karma yöntem ya da işte hani nitel analiz bence (K30, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi).

İşletme alanında doktora tez aşamasında olan K25, nitel araştırma tekniklerini sosyal dinamiklerin ortaya çıkarılması bakımından katkı sağlayıcı bulduğunu belirtmekle birlikte nicel-nitel ikiliği üzerinden bir tartışma yürütmenin fazla iddialı olduğunu düşünmektedir. Bunun yerine, araştırmacı olarak kazandığı deneyimlere bağlı olarak ilerleyen süreçte daha dengeli bir anlayış kazanabileceğini ifade etmektedir. Bu açıdan araştırma teknikleri ile ilgili şu anki düşüncelerinin nihai bir aşamada olmadığını ve değişmeye açık bir yön barındırdığını söylemek mümkündür.

(...) ben hem nitel çalışıyorum hem nicel çalışıyorum. Nitel çalışma beni işte o pozitif bakış açısına muhalif olarak yetiştiriyorken, nicel çalışma hâlâ pozitif bakış açısının önemini koruduğunu bana gösteriyor. Böyle arada bir denge oluşturmaya çalışıyorum ama kendi kişisel olarak bir araştırmacı olarak bakış açım ne? Ben evet, çok fazla böyle şeyi sevmiyorum açıkçası. Hani pozitif bakış açısının ortaya koymuş olduğu gibi, yani bir şeyi yanlışladık ve tamam o zaman amacımıza ulaştık. Ben böyle bir bakış açısına sahip değilim daha çok yani işte o kalitatif tarafta uygulayabileceğimiz, işte sosyal dinamiklerin bir araştırmacının ve araştırmanın nitelikli gelişmesine katkı sağlayabileceğini, belki işte constructivism olarak adlandırabileceğimiz bakış açısına biraz daha yakın olduğunu düşünüyorum. Ama bence bu söylemler çok iddialı. Bilimsel bakış açıları birbirlerinden net bir şekilde ayrılacak şeyler değil. Araştırmacı, kendi uygunluk seviyesini arttırdıkça farklı bakış açılarına kapılabilir, harmanlayabilir de. Bir taraftan da bu şüpheyi taşıyorum (K25, İşletme).

K25'e benzer bir şekilde K22 de nicel ve nitel araştırma teknikleri arasında daha dengeli bir konumda olduğunu belirtmektedir. Ancak yine de nitel araştırmalarda araştırmacının sürece dahil olmak bakımından daha avantajlı olması durumunu gündeme getirmektedir. K22'ye göre nitel araştırma tekniğinde verilerin üretilmesi veya yorumlanması aşamaları, araştırmacının doğrudan dahline daha fazla imkân tanımaktadır.

Ben şu an tezimde de yorumsamacı paradigmayı benimsedim. Nitel bir yaklaşımla tezimi yürütüyorum. Nitel bana açıkçası çok daha cazip geliyor. Fakat bu şu anlama da gelmiyor. Niceli bir tarafa koyalım, nicel çalışma yapmıyorum ya da yapmayacağım anlamına gelmiyor. Daha önceden ölçek kullanarak çalışmada yaptım fakat dediğim gibi nitele daha fazla yakınlığım olduğunu söyleyebilirim. Açıkçası verilerin içine girmek bu araştırma sürecinin içerisinde olmak beni mutlu ediyor. Çünkü kendimi de araştırma sürecine dahil edebiliyorum. Nicelde bunlar biraz daha teknik olarak ilerliyor. Yani daha çok istatistiki verileri kullanıyorsunuz, programa yaptırıyorsunuz. Tabii ki bunun bir tartışma yorumlama kısmı var ama ben verileri analiz ederken de işin içinde olmaktan mutluyum. Bu nedenle nitel bana çok daha güzel geliyor, bunu söyleyebilirim (K22, Eğitim Yönetimi).

Nitel çalışmalar ile ilgili olarak K36'nın tavrı ise çalışma deneyiminin daha çok nitel araştırma tekniklerini içermesinden kaynaklanmaktadır. Daha önceki çalışmalarında nitel araştırma tekniklerini kullanmış olduğunu belirten K36, tecrübelerinin yoğunlaşmış olduğu bir alan olarak nitel araştırmaları öncelediğini ifade etmektedir.

Yani nitel araştırmalara biraz daha fazla eğilimim var. Bu da sanırım daha fazla nitel çalışmamdan dolayı, öyle olduğu için. Hani niceli çok fazla kullanmadım, bundan dolayı nicel çalışmalarım yok. Ama hani bu şey diye değil yani işte o pozitivist, ben daha çok yorumsamacı bakıyorum şeklinde değil de biraz daha onu çalıştığım için onunla daha tecrübeli olduğum için onu çalışmak sanki daha kolay geliyor (K36, Sosyoloji).

K18 ise lisans ve lisansüstü eğitim aşamalarını tamamlamış olduğu Türk Dili ve Edebiyatı alanı için yönteme dair net bir öğretinin olmadığını, araştırma sürecinin eğitimi kapsamında yer almadığını belirtmesinin yanında eğer bir yöntemden bahsedilecekse en uygun yöntemin nitel yöntemler olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan diğer katılımcıların nitel araştırma teknikleri veya tasarımı ile ilgili vurgusundan farklı olarak alandaki yöntemsel bir açığa cevap aramak ile ilgili bir tavır söz konusudur. Bir yandan kendi alanlarındaki bilimselliğin nasıl sağlandığı ile ilgili şüphelerinden bahsederken bir yandan da olsa olsa nitel araştırma teknikleri uygun olur düşüncesi, nitel araştırma tekniklerinde bilimselliğin sağlanması ile ilgili bir açık olabileceği ve bu açıktan faydalanabilecek alanlar olduğu imasını düşündürmektedir.

Mesela nitel araştırma, nicel araştırma nedir? Karma desen nedir işte bunlar bizim alanda kullandığımız şeyler değil ama Türk dili ve edebiyatı alanında yapılan çalışmalar nitel çalışmalara daha uygun yani 10 tane kitabı alıp bir sayısal

değer ortaya koymuyoruz da bir kitabı alıp onun incığına cıncığına bakıyoruz. Öyle söyleyebilirim yöntem olarak (K18, Türk Dili ve Edebiyatı).

Sonuç olarak sosyal bilimler alanından katılımcıların bilimsel yaklaşımlara dair bakış açısı çok katmanlı bir yapı arz etmektedir. Katılımcıların geneli bilimsel yaklaşımların varlığını yadsımamakla birlikte tavırlarındaki mesafe farklılık göstermektedir. Bir yandan bilimsel bir yaklaşımı benimsemek, ona sıkı sıkıya bağlanmak bilimselliğe aykırı olarak görülürken bir yandan da bilimsel üretim sürecinde belirli soruları sorabilmek için o soruları sorabilmeyi sağlayacak bilimsel bir yaklaşımı temel almak gerektiği düşüncesi hakimdir. Bunun yanı sıra sosyal bilimciler arasında, değerinin ayrıca vurgulanması bakımından, nitel yöntemler ön plana çıkmaktadır.

6.4. BİLİMSELLİĞE VE AKADEMİYE DAİR GERİLİM, ÇATIŞMA VE KIRILMA ALANLARI

Bilim insanlarının bilimsel alanları ile ilgili bilgi ve birikiminin yanı sıra insan olmaktan kaynaklı olarak sosyal hayata dair dini, ideolojik, siyasi vb. kanaatleri de söz konusudur. Bu kanaatlerin bilimsel alanla ilişkisi bakımından; bilimsel alandan ayrıksı veya çelişik, onunla ilişkili veya tamamen bilimsel alanla iç içe geçmiş bir görünüm arz etmesi mümkündür. Dolayısıyla bireysel kanaatler ile bilimsel alan bilgisi arasında doğrudan birinin diğeri belirlediği bir ilişki tipinden ziyade karşılıklı bir etkileşim alanı ortaya çıkmaktadır.

Bilimsel bilgi alanı ile bireysel kanaatler arasındaki ilişki, temelde çatışma veya uyuma dayalı olarak gelişmektedir. Ancak çatışmaya dayalı olarak gelişen gerilimin çözülme biçimi ve sonuç olarak bir şekilde uyumun ortaya çıkması farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Bilimsel bilgi ile bireysel kanaatlerin birbirini pekiştirmesi, birinin diğerdinden üstün tutulmasına veya tamamen ayrı alanlar olarak değerlendirilmesine bağlı olarak gerilim oluşmaması ve ikisi arasında çelişki yaratmayacak bir denge arayışı şeklinde katılımcıların ifadelerinde kendisini göstermektedir. Ancak burada bilimsel alanın belli bir türüne özgü olarak net bir tavrı sahiplenmekten bahsetmek mümkün değildir. Yalnızca fen bilimleri alanından katılımcıların bilimsel bilgi ile bireysel kanaat

arasında gerilime sebebiyet verebilecek bir alan oluşması fikrini anlamsız bulmaya daha eğilimli olması dikkat çekmektedir. Bu alandan katılımcıların bir kısmı bilimsel alanı ve toplumsal, bireysel olanı tamamen ayrı bir alan olarak görme eğilimi taşıdıkları için ikisi arasında gerilim oluşturabilecek bir kesişim noktası olmadığını düşünmektedir.

Yok yani matematik ve kendi hayatımda yani hiç. Yani şöyle söyleyeyim zaten dediğim gibi matematik gündelik hayatta çok karşımıza çıkan çalıştığımız şeyler olmadığı için öyle bir şey yaşamadım yani (K37, Matematik).

Çok olmadı açıkçası ya, yani beni etkileyecek düzeyde bir gerilim olmadı açıkçası. Yıllar geçtikçe insan değişiyor yani ya çok belirgin bir şey hissetmedim açıkçası ben. Yani bilimsel bilgiyle hani yetiştiğimiz ortam arasında çok bir gerilim hissetmedim (K11, Psikiyatri).

Yani kendi açımdan olmadı. Yani alan bu biraz şey biraz çok spesifik bir konu ama yani ideolojik yani kendi yapımla çalışma alanım arasında böyle bir çatışma ortamı olmadı (K29, Su Ürünleri Mühendisliği).

Bilimsel bilgi ile ideolojik, dini ve siyasi kanaatleri aynı şekilde ayrı bir alan olarak konumlandıran sosyal bilimler alanından katılımcılar ise bu konumlandırmayı ikisini birbirleriyle alakasız olarak gördükleri için değil, özellikle bireysel kanaatlerin bilimsel alanı etkileme amacıyla kullanılmasının önüne geçmek adına yapmaktadır. Bu konu sosyal bilimler alanında bilimsel yaklaşım başlığı altında ayrıntılı olarak ele alındığından burada sadece kendisine işaret edilmekle yetinilecektir.

Bilimsel alan ile bireysel alan arasında herhangi bir şekilde etkileşimden bahseden diğer katılımcılar için tek bir ilişki tipinden bahsetmek mümkün değildir. İkisi arasında gerilim hissedildiği bir durum için bunu aşmanın farklı yolları bulunmaktadır. Örneğin, bireysel kanaatlerden vazgeçmenin kolay olmadığı bir durumda bilimsel bilgiyi kendi kanaatleriyle çelişmeyecek şekilde yorumlamak şeklinde bir tavır ortaya çıkabilmektedir. Böylece hem bilimsel bilgidен hem de bireysel kanaatten vazgeçmeden, ikisi arasında gerilime sebebiyet oluşturmayacak şekilde bir davranma biçimi ortaya çıkmaktadır.

Yani şu şekilde söyleyeyim sorguladığım zaman bana hangisi mantıklı geliyorsa o yönde devam ediyorum ve böyle bir çelişki olmadı bugüne kadar. Çünkü yani her

*şeyi diğeriyle destekleyebildim. Bilimsel alandaki yaptığım çalışmalarla destekleyebildim. Yani herhangi bir çelişki durumu yaşamadım. Bunu şuradan örnek verebilirim. Mesela evrim, evrim muhabbetine girdiğimiz zaman hani biraz daha dini açıdan yaklaştığımızda doğru olmadığını söyleyen hocalarımız var. Fakat ben bunun yanlış olarak yorumlandığını düşünmekteyim. Ben biraz yani evrim dediğimiz zaman tamamen maymundan geldik anlayışı yanlış bir anlayış çünkü. Yani bir gelişim var mı? Evet var. Bilime göre gelişimin de olduğunu görüyoruz. Fakat bu maymundan geldik anlamında bir gelişim değil. Sonuçta soy ağaçlarına baktığımız zaman belli bir alanda çakışma görüyoruz. Bütün canlılarda veya bitkilerde araştırdığımız zaman, hayvanlarda araştırdığımız zaman da belli bir atadan geldiğini görüyorum. Tabii ki biz bunu evrim olarak söylüyoruz. Dinle de çok fazla çakıştığını düşünmüyorum ben. Yani maymundan geldik olarak değil de herhangi bir gelişme olarak vurgularsak yani herhangi bir sıkıntı yaşayabileceğimizi düşünmüyorum. Tabi bunu farklı yöne çekmek isteyenler oluyor. Evet, farklı yöne çekildiği zaman evet biraz daha inkâr etme durumuna çekmek isteyenler oluyor. Yani ben böyle olduğunu düşünmüyorum açıkçası (K20, **Biyoloji**).*

Bireysel kanaatler ile bilimsel bilginin doğrudan çatışmasını gösteren en somut alanlardan biri dini kanaatler ile ilgilidir. Bilimsel açıklamaların tanrının varlığına alan bırakmadığı ya da tanrı inancını anlamsız kıldığı bir noktada, bilimsel bilginin kendisini yumuşatarak veya gerilime izin vermeyecek şekilde yorumlamanın mümkün olduğu gibi bilimsel bilgiyi tatmin edici ve tek başına yeterli görmekten ötürü dini bilgiyi tamamen reddetmek de mümkündür. Burada bilimsel açıklamanın kendi başına yeterli olduğuna dair kabullenme, dini olana yer bırakmayacak ölçüde kendini göstermektedir. Aşağıda ifadelerine yer verilen K33, kendi içinde yaşadığı bir gerilimden ziyade bilimsel alanın her şeyi açıklayabilme gücüne dair inancı sebebiyle tanrı inancına yer kalmadığını anlatmaktadır.

Yani insanlarla yaşadığım pratik bir çatışma diyebilirim belki bunu. Hani bunun direkt ideolojik ya da dini bir çatışması belki var mıdır? Hani dolaylı olarak belki ideolojik çatışması vardır. Fizikçi olmak demek şöyle bir şey, hayatın içerisine baktığımız zaman herhangi bir aletin herhangi bir makinenin nasıl çalıştığına dair çok rahat bir fikrim var. Hani ve bunu bir şekilde anlamlandırıyorum. Birçok insan için işte tamam, bunu yapan tasarlayan bir mühendis vardır ve onun arkasında nasıl bir plan çalışma mantığı olduğunu bilmez düşünmez bile belki de ya da düşünse bile bir açıklama getiremez ve onun için bilinmez bir alan olarak kalır ama benim için böyle bir şey yoktu hiçbir zaman yani ben herhangi bir şeyin gündelik hayatta kullandığımız bir aletin bir makinenin nasıl çalıştığını 3 aşağı 5 yukarı biliyorum. Dolayısıyla çevremdeki insanların tabii ki bu dinsel inançlarıyla ilgili de yani tabii ki hepsiyle değil de çatışma yaşadığım durumlar oluyor. Yani sonuçta ya bana şu soru geliyor mesela, tamam mı? Yani bir şeye inanmadan nasıl yaşıyorsun? Ben de aynı soruyu tersten soruyorum, bu durumda sen bir şeye

inanarak nasıl yaşıyorsun? Senin hayatındaki birçok şeyi açıklayan, seni bu anlamda rahatlatan şey o inanış oluyor. Sen anlayamadığın şeyleri işte Allah'ın hikmeti deyip ona yoruyorsun ama benim için öyle bir süreç yok. Ben hani her şeyin bilinebilir, anlaşılabilir belli bir düzeyde anlaşılabilir olduğunu düşünüyorum. Yani bugün bilemesek bile yarın bileceğimiz yarın anlayabileceğimizi düşünerek öyle ilerliyorum. Hayatta bu şekilde var olabiliyorum. Yani işte bizim anlayamayacağımız şeyler yapan bir üst özneye ihtiyacım yok benim hayatımda diyorum. Bu şekilde bir açıklama oluyor ama tabii herkese de bunu açıklayamıyorsun bazen işte bu durumlarda teslim oluyorum yani (K33, Fizik).

Bilimsel alan ile dini kanaatler arasında ortaya çıkan çatışmanın bilimsel olandan yana olmak sonucunu doğurmadığı durumlar da mevcuttur. Burada, dini bilginin bilimsel alandan beklenene ters düşmesi ve dini kanaatin daha ağır basması sebebiyle bireysel olarak bir tavır alış söz konusudur. Hemşirelik alanında doktora tez aşamasında olan K21, bu duruma örnek teşkil edebilecek şekilde yaşadığı gerilimi anlatmaktadır. Kendisinin yaşadığı çatışmaya karşı almış olduğu tavır, bilimi tamamen reddetmek şeklinde olmasa da bilimsel alanda kalmaya devam ederek kendisi için gerilim yaratan durumdan kendini uzak tutmaya çalışmak şeklindedir. Ancak bir yandan da mesleki olarak tavırlarının gelişiminde yine de bu dini kanaatler, eylemlerini destekleyen ya da desteklemeyen bir biçimde dayanak oluşturmaya devam etmektedir.

Mesela biliyorsunuz 2 yıldır Covid var ve Covid salgını, Ramazan ayını da kapsayan bir salgını ve Ramazan döneminde BioNTech aşuları geldi. Diyanet, aşının orucu bozmayacağına dair fetva verdi ama mesela benim aldığım öğrendiğim dini bilgi bununla çatışan bir bilgiydi. Bir sağlıkçı olarak aşının olması gerektiğini düşünüyorum. Ama dini bilgim de bana oruçluyken aşı olunmayacağını söylüyor. Mesela ben kendi aşı yapma sürecimi iftardan sonraya ya da Ramazan'dan sonraya aldım. Mesela beni etkiliyor, o açıdan etkilemişti ama bu sadece Ramazan ayına denk geldi ve benim ibadetimi kısıtlayacağına inandığım içindi. Mesela şey hani bizim yapay kalplerimiz domuzdan geliyor, bazıları. Onu kabul etmeyen hasta grubuyla da çalıştık. Hani onlara hep şeyleri söyledik aslında hani tedavi amaçlı olan bu tür şeyler haram değildir. Bunun dini kanıtları, ayetleri ya da hadisleri vardır diye ya da işte daha çok hani sağlık sektöründe gördüğümüz işte hani kadına muayene olma, erkeğe muayene olma gibi şeylerle denk geliyoruz. Hani onları yok etmeye çalıştık, Müslümanlıkta belirtilen haram helal dışına çıkıyorsun işte serum nerede yapıldı falan diye. Onlara denk geliyorum ama ben aktif olarak işin içinde olduğum için bunları arkada bırakıyorum. Ona yapacak bir şeyim yok (K21, Hemşirelik).

Dini alandaki kanaatler, bilimsel bilgi ile yalnızca çatışma ve bu çatışmanın çözümlenmesi şeklinde değil doğrudan ikisinin birbirini doğrulaması ve pekiştirmesi şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir. Veterinerlik alanından K26 bilimsel alan ile dini kanaatleri arasında bir çatışma yaşamadığını ve tam tersine bilimsel bilginin kendi kanaatlerini daha da güçlendirdiğini ve doğruladığını ifade etmektedir.

Ya açıkçası. Şimdi yani din olarak biz muhafazakâr bir aile değiliz ama tabii dini inançlarımız da var bizim yani. Biz şimdi Alevi kökenliyiz yani biz Aleviyiz, tabii Allah'a da inanır, inancımız vardır. Muhammed'e Ali'ye, hepsine inancımız vardır. O yüzden benim için bir sıkıntı olmadı ve daha çok Allah'a inancım arttı ben kendi fakültemi okuduğum süre boyunca. [Nasıl yani? Bunu biraz daha açmanızı rica etsem?] Şimdi tabii ki Allah'ın varlığına canlıları inceledikçe daha çok inancım artıyor. Yani bir canlının var oluşunu incelediğimizde, yüce Rabbimizin o canlıya nasıl bir hayat verdiğini, nasıl bir yaşam verdiğini daha iyi anlayıp Allah'a olan inancımızı daha pekiştiriyor daha doğrusu (K26, Veterinerlik).

Dini kanaatlerin dışında bireysel kanaatlerin bilimsel alanla ilişki sonucunda kırılması, değişmesi ya da güçlenmesi de mümkündür. K1, her şeyin bilimsel olarak açıklanabileceğine dair inancını bilimsel alanın işleyişini gördükçe pekiştirdiğini ifade etmektedir. Böylece bilimin sarsılmaz ve her şeyi açıklayabilecek olduğu düşüncesi, bilimin kendisi ile güçlenmektedir. Ancak bir yandan da bireysel bir kanaatin kırılmasına örnek olarak K9, lisansta aldığı bir dersin etkisiyle savunduğu görüşlerinin sarsıldığını ifade etmektedir. Bu açıdan da bilimsel alanla kurulan ilişki, bireysel bir kanaatin değişmesine sebep olmaktadır.

Ben bilime çok inanırım her şeyde, çok kaderci bir yaklaşımım da yok mesela hani bu benim başıma geldi neden, çünkü bilim vardır, onun sürecinde ilerlediğimize inandığım için ben de böyle bir çelişme hiç olmadı. Yani bilim ne diyorsa ben hep ona inandım. Bu şekilde (K1, Kimya Mühendisliği).

Lisans hayatımda daha liberaldim mesela. Sosyalist arkadaşlarım falan da vardı, onlarla tartışıyordum ve kendimi çok da haklı zannediyordum o zamanlar. Son sınıfta bir ders almıştım yurttaşlık bilgisi diye o benim kırılma dersimdi ve benim savunduğum şeylerin tarihsel temelini bana anlatınca orada açıkçası hani liberal anlatıda bahsedilen şeylerin büyük bir yalan olduğunu gördüm. Bu benim için bir kırılmaydı. Sonrasında daha eleştirel anlatılara yoğunlaşmaya başladım zaten (K9, İletişim Bilimleri).

Bir diğerk tavrı alış biçimi, bireysel kanaatlerin bilimsel bilgi ya da akademik alanda edinilen deneyimler sonucunda değişimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Burada bahsi edilen, bireyin eğitimini aldığı ve bilim insanı olma amacıyla ilerlediği yolda karşılaştığı bilgilerin kendi kanaatlerinde değişiklik yaratabilmesi ile ilgilidir. Bu kanaatler yalnızca dini, siyasi veya ideolojik olmayıp aynı zamanda bilimsel bilgi anlayışı veya akademinin kendisinin nasıl bir alan olduğu ile ilgili ön değerlendirmeleri de içermektedir. Örneęin katılımcıların bir kısmı bilime dair duydukları güvenin akademik alandaki ilişkileri ve işleyişi gördükten sonra nasıl sarsıldığını anlatmaktadır. Bu bakımdan akademik alanın daha dışında bir konumda iken sırf bilimsel bir kayęı ile çalışılan, sadece akademik başarının önemsendiği bir ortamın aslında var olmadığını görmek, katılımcılar ačiusından hayal kırıklığı yaratmakta ve kendi kanaatlerini sarsmaktadır.

Örneğin bilimsel anlamda çocukluktan gelen bilime duyduğum güven, bilimin içine girdikten sonra akademinin içindeki o curcuna ve birbirlerini kötöleyen, birbirlerinin çıkarlarının peşinde böyle garip bir akademik camia oluşmuş son yıllarda. O beni bilimsel anlamda soğuttu. (...) şu an danışmanımın da üniversite değiştirmesine neden olan şey, üniversitedeki mobbing, özellikle de yöneticilerin mobbingi. Aynı mobbing biz öğrencilere de yapılıyor. Çoğu öğrenciyi sindirdiler, birçok araştırma görevlisi istifa etti, bir kısmını da attılar. Yani böyle bir gergin ortam olduğu için kendi kafamızdaki bilim tanımıyla akademinin içindeki bilim tanımı bazen çelişiyor ve soğumaya neden oluyor (K39, Bilgisayar Mühendisliği).

Yani şöyle oldu, sanki dönüp dolaşıp aynı noktaya geliyorum. Bu benim yarammuş herhalde ya. Hep şeyi düşünürdüm. şimdi nasıl bir akademisyen olmak gerek falan filan konuştuk ya işte bence şöyle bence böyle falan. Eğer bir akademisyen öyle olması gerekiyorsa bir akademinin de öyle olması lazım. Yani bir akademideki en önemli kriter başarıdır bence. Bu başarıyı da işte yayın sayısına göre, atıf sayısına göre, h-indeksine göre ıvır zıvır falan bir sürü kriter koyabilirsin. Ama şunu fark ettim. Maalesef böyle bir liyakat yok. Yani liyakat yok aslında direkt yani işte ben bunu yapayım, çok çalışayım, çok güzel yayınlar çıkarayım çok güzel şeyler yapayım, o zaman mükafatlandırılırım. Hayır, mükafatlandırılmıyor. Sistemde bir şeylerden birilerinden mükâfat beklememiz yanlış. Çünkü herkes için kriterler aynı değil. Benim için kriterler farklı. Senin için kriterler farklı. Dolayısıyla işte bu da seni biraz umutsuzluğa sürükleyebiliyor (K16, İşletme).

Akademideki ilişkilerin beklendiği gibi ilerlememesinin dışında, bilimsel bilginin aslında her şeyi çözen yüce bir bilgi olduğu düşüncesi de akademik alana girişle birlikte değişen bir diğerk kanaattir. Bu durum, bilimsel alandaki bilginin değişebilen bir bilgi

olduğunu fark etmek ile ilgilidir. Bilimsel bilginin değişebilmesi, sunmuş olduğu çözüm yollarının tek geçerli yol olmadığını ve zaman içerisinde yanlışlanabildiğini fark ettirmektedir. K7, kendi kişisel hayatında da çok katı düşüncelere sahip olmadığını belirtmekle birlikte bilimsel alanda hakikat gibi sunulan bilgilerin bile değişebildiğini görmenin, kendisini hiçbir konu hakkında kesin kanaatlere varmamak gerektiği çıkarımına ulaştırdığını ifade etmektedir. Bu açıdan bilimsel alanın içinde olmak, zorunlu olarak bilimsel bilgiye her şeyin üzerinde bir değer atfetmek gibi bir sonuç doğurmamaktadır.

Ya zaten aslında günlük yaşamda ben öyle çok inanılmaz katı ilkeleri olan bir insan değilim. Dolayısıyla her şeyin, düşüncelerin, kuralların her zaman değişebileceğini düşünürüm. Bunu da en iyi tıp alanından görebiliyoruz yani seneler önce çok fazla emzirmeyin, mama verin çocuklara diye tavsiye verdiklerini ama şu anda da mamalar kesinlikle çok zararlı dedikleri bir dönemden geçtik yani. Böyle bir alandan bahsediyoruz yani o yüzden bilim sürekli değişiyor, sürekli bir şeyler öğreniyoruz ve bilmediğimizi bile bilmediğimiz daha bir sürü şey var. O yüzden ben günlük yaşantımda da zaten eskiden de çok fazla öyle katı değildim. Sadece şunu söyleyebilirim ki şunu birazcık daha iyi anladım, hakikaten her şey sürekli değişiyor, hiçbir konuda çok katı olmamak gerekiyor. Her şeyin her an değişebileceğini çok iyi bir şekilde kavramak gerekiyor. O yüzden hiçbir şeye fanatikçe yaklaşmamak gerekiyor. Benim bütün eğitim hayatım boyunca kendime kattığım en büyük bakış açısı bu, fanatizm her zaman zararlıdır ve her zaman bir şeyleri görmemizi engeller. Bu, dinin de fanatizmi olabilir bilimselliğin de fanatizmi olabilir (K7, Biyomühendislik).

Aynı şekilde Psikoloji alanından K34 de bilimsel alandaki değişmelerin varlığına işaret ederek bilimsel bilgiyi kural gibi kabul etmenin sakıncalı yönüne dikkat çekmektedir. Ona göre de bilimsel bilgi, insanın dışında, ayrı ve ulaşılamaz bir alanda durmamaktadır ve tam da bu nedenle yani insani bir üretim alanı olarak kendisinden şüphe edilmesi normal olmalıdır.

Yani aldığım eğitimler açısından böyle kırılmalar oldu ve kendi kendime bak demek ki 55 yaşına da gelsem hâlâ o bilginin farklı bir yöne evrilmeye ihtimali var dedim çünkü bunu yapan, insan. Onu oluşturan meydana getiren, insan. İnsanın kendi zaten değişen bir şey. Dolayısıyla demek ki o bilgi de öyle. Hani kanun kural gibi böyle kalmayacak, değişecek. Dolayısıyla sen hep günceli takip et neyin ne olduğunu bil ona göre hareket et yani hani aslında ondan sonra galiba bir sürü patır patır kırılmalarım oldu herhalde diyebilirim. Yani hani böyle değil böyleymiş falan dediğim çok an oldu yani (K34, Psikoloji).

Bilimsel bilginin her yaraya derman olabilecek kadar üstün olmadığı fikri, en yoğun biçimde sağlık bilimleri alanında ortaya çıkmaktadır. Bu durumun en temel sebebi, sağlık bilimleri alanında üretilen bilimsel bilginin pratik anlamda doğrudan toplumsal karşılığının daha yoğun fark edilmesi ile ilgilidir. Örneğin mühendislik alanında üretilen bilginin toplumsal alanda fark edilmesi ve bilinmesi daha kısıtlı iken tıbbi bilginin doğrudan insan sağlığını etkileme durumundan dolayı karşılığı daha net hissedilmektedir. Ancak tıbbi bilginin zaman içerisinde uğradığı değişimler, her şeyi çözme kapasitesinin olmaması ve teorik anlamda öğrenilen bilgilerin pratikte her zaman işlemediğini görmek, sağlık bilimleri alanından katılımcılar için bilimsel bilginin üstünlüğü, genellenebilirliği ve kesinlik içerdiği fikrini sekteye uğratmaktadır.

Sağlık bilimleri alanından üç ayrı katılımcı, bu durumu kendi deneyimlerine bağlı olarak açıklamaktadır. K17 bu durumu bir hastalığın tedavisinin zaman içerisindeki değişkenliğinden dolayı bilimsel bilginin kesinliğinin belli bir zaman dilimi ile kısıtlı olduğu ve tıp alanında üretilen bilimsel bilginin belirli sınırlılıklar içerdiği şeklinde ifade etmektedir. Bu açıdan Öğütü vd. (2019, s. 64) tarafından biyologlar ile yapılmış olan araştırma sonucunda ulaşılmış olduğu gibi bilimsel bilginin evrensel olduğu ve olması gerektiği fikri ile birlikte zaman ve mekâna bağımlı olduğu düşüncesi de kabul görmektedir.

Yani bu an için net kesin sonuçmuş gibi gördüğümüz her şey değişiyor gerçekten. Hani özellikle işte o da öğrendiğim şeylerden bir tanesi zaten. Hani şöyle düşünürdüm, hep tıp her şeyi yapabilir hani böyle bir elimizde değnekle her şey değişebilir gibi düşünüyordum. Öyle değilmiş onu hani anladım ve sınırlılıkları olan bir branş gerçekten. Hani bizim müdahale alanımız da o kadar da böyle sonsuz değil, birincisi bu. İkincisi, bilgiler de son derece değişken yani çünkü bir şekilde çağın algısından da etkileniliyor ve atıyorum mesela bir konu çok popüler şimdi, işte Koah ve D vitaminin etkisi. Herkes bunu tartışıyor, bunu çalışıyor. Dolayısıyla bununla ilgili bir bilginiz var. Başka bir şey bilmiyorsunuz ama, çalışılmamış henüz. Sonra ilerleyen zamanlarda birkaç kişi buna ön ayak oluyor ve o alan aslında D vitamininden ziyade şu da etkiliymiş oluyor ve bir anda o söylediğimiz bilgi değişmeye başlıyor. Herkes D vitamini kullanırken atıyorum, B vitaminine kayıyor. Dolayısıyla kesinlik zamansal bir şey bence ve değişiyor (K17, Göğüs Hastalıkları).

K12 ve K28 ise tıbbın insan ile doğrudan ilişkisi bağlamında teorik bilgi ile pratik alandaki karşılaşmaların her zaman birbirine uyumlu bir şekilde ilerlemediğini ifade etmektedir. Hasta ile karşılaşmalarında her zaman kitabi bilgiye uygun hareket etmenin mümkün olmadığını dile getiren katılımcılar, hastanın bireysel, sosyal veya kültürel özelliklerine bağlı olarak pratikteki uygulamanın farklılaşabildiğini belirtmektedir. Ayrıca bilimsel bilginin kesinlik içeren yapısı, pratik alandaki karşılaşmalarda sarsılabilmekte ve katılımcıların bağlama uygun çözümler üretmesine neden olmaktadır. Ancak bu durumda da yine bilimsel bilginin doğrudan reddi gibi bir tavır söz konusu değildir. Sadece bilimsel bilginin kesinliği, pratik alanda daha esnek bir hal almak durumunda kalmaktadır. Böylece teorideki bilimsel bilginin pratikteki uygulanışı, uygulayandan tamamen bağımsız gerçekleşmemektedir. Teorik bilginin uygulayıcısı, bu örneklerde de olduğu gibi, yalnızca sınırları belli bir süreci hiç müdahale etmeden uygulayan konumda değildir. Tıp alanı özelinde hastalığın belirlenmesi noktasında belli bir prosedür olsa da doktorun hastalığı ve tedavi şeklini değerlendirmesi kendi bakış açısını sürece dahil etmesini gerektirmektedir.

Böyle eğitimlerimizde işte şeyler olabiliyor. Net şöyle ise böyledir ama hani tıpta her zaman gündelik hayatımızda onu kullanamıyoruz. Çünkü her hasta farklı, yaşı farklı, psikolojik şeyi farklı, genetiği farklı. O yüzden kesin net tavır olmuyor, hastaya göre karar vermek gerekiyor. O yüzden de farklı yaklaşımlar sunabiliyoruz. Yani uygulamada farklı olabiliyor her şey. Hani böyle tam olarak öğrendiğimiz gibi olmuyor. Mesela işte boğaz ağrısında antibiyotik verilmeli mi, verilmemeli mi? İşte 5 puan var işte diyor ki, 1-2 puanda işte antibiyotik verme, 3-4 ise kendin belirle işte 5 ise kesin antibiyotik ver gibi işte şeyler oluyor. Onları biraz da hastaya göre karar veriyorsunuz. Sosyo ekonomik seviyesi düşükse mesela o hastaya işte normalde vermeyeceksin, 3-4 puan geldi hekim kararına göre çoğu hastada işte antibiyotik kullanmaya karar verebiliyorsun. Bu hastalık daha ilerleyebilir ya da çocuksa işte ailesi müdahalede bulunamayabilir ateşi yükselebilir, daha kötüleşebilir. Yani tam olarak böyle anlatılanı uygulama şansınız olmayabiliyor gerçek hayatta (K12, Aile Hekimliği).

Çalışma hayatında özellikle klinik alanda çalışmaya başlayınca bakış açısı değişiyor. Yani bilimsel bilgiye tabii ki saygı bir yandan devam ediyor ama bazen o teorik bilgi ve pratik bilgi birbirini tutmayabiliyor En basitinden bu çalışma alanımla ilgili örnek verebilirim. Şimdi kanser tedavisi, beslenmeyi direkt etkileyen bir süreçtir işte iştahsızlık yapabilir, bulantı yapabilir, kusma yapabilir. Dolayısıyla yemek yemeyi çok zorlayan bir şey. Yetişkinlerde ikna biraz daha kolay olabilir. Ama çocuklarla çalışınca işte 3 yaşındaki çocuğa hani aa yemen lazım demek çok kolay olmuyor. Çünkü gün boyu su bile içmeyen hastaya da aa yemen lazım, yedirelim gibi bir zorlamaya giremiyorum. Bir de sağlıksız yiyeceklere

çocuklar biraz daha meyilli olabiliyorlar. Örnek veriyorum, hastanede verdiğimiz yemeği beğenmiyorsa dışarıdan işte bir hamburger gelebiliyor. Normalde sağlıklı olarak görüyor olabiliriz ama benim için ekmek arası köftedir. Alana çıkmadan önce teorik bilgilerimle şey diye düşünüyordum, patates kızartması, kızartma yiyor filan ya da çikolata ya da işte zararlı gazlı içecek. Ama şimdi biliyorum ki hani o patates kızartmasından ya da cipsten ya bir tane yiyorlar ya yemiyorlar ya da işte çikolatadan bir parça ısırıyor ısırıyor. Ondan dolayı da işte pratiği uygulamayı öğreniyorsunuz, öğrendim ben (K28, Beslenme ve Diyetetik).

Sağlık bilimlerinde bilimsel bilginin yapısına ilişkin olarak yaşanan düşünce değişimi, sosyal bilimlerde özellikle tarih bilgisi örnek verilerek anlatılmaktadır. Bilimsel bilginin kesinliğine ilişkin kanaatin nasıl oluştuğu ve kırıldığını gösterebilmek açısından üniversite eğitimi öncesindeki eğitim süreçlerinde bilginin aktarılış biçimi, katılımcılar açısından önemli hale gelmektedir. Lisede veya daha öncesindeki eğitimde sunulan bilgi, katılımcılar tarafından hem ideolojik hem de tek taraflı bir bilgi olarak değerlendirilmektedir.

Gerilimi daha erken hani yüksek lisansın başlarında falan hissetmiştim. Daha da geriye gideyim, lisansta aldığım bazı siyasi tarih derslerinde falan en basitinden MEB'de anlatılan gibi bir tarihimiz olmadığını çok açık bir şekilde görmüştüm. O açıdan bir sorgulama olmuştu. Şu an pek bir gerilim yaşamıyorum çünkü bana zerk edilen düşüncelerin çoğunu kırmış vaziyetteyim (K9, İletişim Bilimleri).

Yani mesela şunu söyleyebilirim işte lisans l'de mesela hani o üniversite hazırlık sürecinde yoğun bir tarih bilgisine maruz kalıyorsunuz ama sosyolojiye başladığım zaman şunu fark ettim, oradaki öğrendiğimiz aslında biraz daha ulus devlet inşa sürecindeki tarih yazımı mesela bu beni çok şok etmişti o dönemde. O dönemde bir türlü mesela hocanın söylediği şeylere böyle tam gönülden ya, evet, tamam, bu bilgi böyleymiş diyemiyordum. Hani şey diyordum ya nasıl yanlış yazarlar? Hani onun bir ideoloji olduğunu biraz geç fark ettim yani (K36, Sosyoloji).

Katılımcıların bilimsel bilginin kendisine dair fikirlerinin değişip dönüşmesine neden olan bir diğer etken ise kendilerinin diğer bilimsel alanlarla etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Mülakat esnasında, eğitim aşamaları sorulan katılımcılara aynı zamanda uzmanlık alanları dışında eğitim aldıkları başka bir bölüm olup olmadığı da sorulmuştur. Özellikle asıl uzmanlık alanları ve doktora eğitimleri, fen bilimleri alanından olan ancak sosyal bilimlerle eğitim yoluyla ya da başka bir şekilde temas eden katılımcıların bilimsel bilgi anlayışında bir farklılık söz konusudur. Bu durumun

en net hali bilimsel olanın sosyal olanı da içerdiği veya içermesi gerektiği ile ilgili düşüncelerinde ortaya çıkmaktadır.

Uzmanlık alanı sağlık bilimlerinde olup sosyal bilimlerle teması olan katılımcıların çalışma konularında ve bir konuyu ele alış biçiminde bu temasın etkisi belli olmaktadır. Kendi alanları dışında her ikisi de sosyoloji eğitimi alan katılımcılardan K17 tıbbi bakışı açısından insanın sosyal yönünü unutmamak gerektiğini ve bilimsel disiplinler arası bilgi alışverişini vurgulamaktadır. K21 ise tez konusu belirlerken sosyal faktörleri dahil etmek istemesindeki nedenin sosyoloji eğitimi ile olan bağlantısına dikkat çekmektedir. Katılımcıların aşağıda yer verilen ifadeleri dışında, diğer sorulara vermiş oldukları cevaplar da bu anlatıyı destekler niteliktedir.

Yani ben hastaların sosyodemografik özellikleri ile ilgili birkaç şey çalışmak istiyorum. Ama benim ikinci bir lisansım var, sosyoloji de okudum ben. Sosyolojiden gelen bir şey muhtemelen bu. Böyle sosyal hayatlarının ya da şey sosyal varlıklarının ne kadar etkilediklerini çok araştırıyorum, yine onun gibi bir konu olacak gibi düşünüyorum ama bilmiyorum (K21, Hemşirelik).

Yani ben tıbbın böyle insandan ve toplumdaki bağımsız düşünülmesinin büyük bir hata olduğunu düşünüyorum. Bana kalırsa o işin teknisyenlik kısmı, insanı bir bütün olarak değerlendirerek toplumsal koşulları içinde değerlendirmek lazım. Bilimin disiplinleşmesi yani bir yandan iyi, evet disiplinler arasındaki sınırın belirginleşmesi, üretimin artması ve derinleşmesi açısından ama bir yandan da bence birbirinden koparıyor ve bizi belli kalıpların içine hapsediyor gibi. Örneğin tıp camiası içinde hani tıp bilgisi dışında bir bilgi için harcadığı vakti gerçekten kaybettiği vakit olarak değerlendiren çok arkadaşım var. Böyle olmadığını düşünüyorum. Birbirini beslediğini düşünüyorum. O nedenle teorik kısmını ve bir akademi kültürünün de içine girebilmek adına elimden geldiğince işte açık öğretimden sosyoloji okuyorum (K17, Göğüs Hastalıkları).

6.5. BİLİMSEL ALAN TARİFİ, STATÜSÜ VE KONUMU

Bu bölümde katılımcıların içinde buldukları, çalışmalarını gerçekleştirdikleri bilimsel alanın bilim camiası ve toplum nazarındaki bilimsel konumunu, statüsünü, itibarını nasıl değerlendirdikleri ve bu değerlendirmelerin gerekçeleri incelenecektir. Ancak bu incelemenin katılımcıların ifadelerine bağlı olarak bilimsel alanlar arası hiyerarşik bir konumlandırmaya ulaşmak gibi bir amacı bulunmamaktadır. Aksine, katılımcıların

ifadeleri, bilimsel alanlara statü bahsetmek amacıyla değil kendi alanlarının statüsünü hangi ölçütlere/kıstaslara atıfla belirlediklerini görebilmek amacıyla değerlendirilmektedir.

Bilimsel alanda kendi disiplinin iyi bir itibar ve statüye sahip olduğunu düşünen katılımcılar, bu durumu alanlarında üretilen bilimsel bilginin toplumsal alanda görünür bir karşılığının ve söz söyleme hakkının olması ile açıklamaktadır. Bu bakımdan bilimsel çıktılarının pratik alanda karşılık bulabilmesi ve toplumsal fayda sağlaması önemli hale gelmektedir.

Çok havalı buluyorum ben ya bölümüm diye söylemiyorum ama bence çok havalı bir bölümümüz var. Çünkü şöyle bir şey oluyor, akademinin içinden ya da dışından olsun. Bir ortamda bulunduğu anda işte ne iş yapıyorsun? Finans deyince herkes ilgileniyor çünkü herkesin parayla işi var. Ne alalım altın çıkar mı? O yüzden bence çok havalı, danışılan biri olmak tatmin edici (K16, İşletme).

Şimdi çok fazla itibarı var. Covid sayesinde çok fazla. Yani maşallah oldu, böyle bir garip oldu. Yani her şey öncesinde de kıymetliydi, güzeldi ama kendi halinde kendi çabasıyla, moleküler biyoloji her zaman insanların ilgisini çeken bir şeydi ama bu kadar şey değildi. Şimdi itibarı çok yüksek oldu (K23, Biyoinformatik).

Benim görüşüm, oldukça değerli çünkü belki tıp alanı çok değerli çünkü neden insanla ilgileniyor çok önemli, onlar olmasa insan yaşayamaz. Ama şöyle de bir durum var, biz mesela enerji, enerji gereksinimini karşılamaya çalışıyoruz. Kimya mühendisliği alanı olmasa o enerji üretilemez ya da daha sürdürülebilir olmaz. Mesela ya da ilaç üretilemez, kimya mühendisliğinin en büyük alanlarından. Olmasa da olur diyeceğim bir alan değil. Oldukça kıymetli olduğunu düşünüyorum yani gıdadan tekstile, ilaçtan enerjiye bence iyi bir konumda (K1, Kimya Mühendisliği).

Bilimsel bir alanda üretilen bilginin çıktıları ve amacı, alan dışı kişiler tarafından bilinmediğinde veya somut bir biçimde pratik faydası tarif edilemediğinde ise alanın hak ettiği kadar az değer gördüğüne dair bir kanı ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan disiplinin üyelerinin, çalışmalarını yürüttükleri alanın var olan halinden daha fazla değer görmesi gerektiğine ilişkin bir beklentisi bulunmaktadır. Özellikle “hak ettiği değeri görememe” minvalindeki ifadeler fen bilimleri alanından katılımcılar daha fazla

başvurmaktadır. Beklenen değerin ortaya çıkamıyor oluşu ise yapısal nedenlere bağlanmaktadır.

*(...) yani bizim gibi özellikle çalışan ekipler sürekli yani sonuçta doğanın içindeyiz, deniz de bir doğadır. Tatlı su da bir doğadır. Doğanın içinde sürekli bir şeyler oluyor. Yani istilacılar oluyor, istilacı türler oluyor. Mesela işte su kirliliği oluyor. Gerek bölgesel, yerel gerek daha genel açıdan ve iklim krizi bunların yarattığı hep böyle belli başlı faktörler var. Bu alanı aslında canlı tutan zaten belli başlı faktörler var. O yüzden bizim bölümün aslında hak ettiği yerde asla ve asla olmadığını düşünüyorum. Yani uygulanan yanlış politikalar yüzünden **(K29, Su Ürünleri Mühendisliği)**.*

*Yani biraz Türkiye açısından düşündüğümüz zaman çok fazla itibar gösterilen bir alan olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Yani yurt dışında tabii ki yani belgesellerde izlediğimiz zaman veya çeşitli çalışmalarını izlediğimiz zaman her konuda bir biyoloğun çalıştığını görmek mesela hani National Geographic belgeselini izliyoruz, bakıyoruz ki çalışanların yüzde doksanı neredeyse biyolog. Fakat Türkiye'de böyle bir durum yok. Yani önu biraz daha kesiliyor diyebilirim Türkiye açısından düşündüğümüz zaman. Yani bilimsel olarak düşündüğümüz zaman yine aynı şey geçerli. Yani yurt dışında daha fazla önem verildiğini fakat Türkiye'de bu önemin biraz daha az dile getirildiğini görmekteyiz **(K20, Biyoloji)**.*

Aynı konu bağlamında sosyal bilimler alanından katılımcıların vurgusu ise daha çok kendi bilimsel alanlarına ait çıktılar, alanın içeriği, alandan neler beklenebileceği veya bu alanlarda elde edilen bilimsel bilginin ne işe yarayacağı konusunda toplumsal düzlemde bilgi sahibi olunmaması ile ilgilidir. Bu durum yine bilimsel alanların toplumsal alandaki statüsünün, doğrudan işe yarar pratik bilgi üretip üretmediği ve bunun toplum tarafından takdir edilebilecek somut bir bilgi olup olmadığı ile ölçüldüğünün bir göstergesidir.

Türkiye'de gizemli bir itibarı var, insanlar sosyologdan çok beklenti içerisinde. Sosyolog hocam ne diyorsunuz bu konuları bir çözsünüz, sizin yorumunuz çok önemli falan gibi bir common sense bir tavır var yani. Bu gizemden dolayı aslında sosyoloğun ne diyeceğini bilmiyor yani sosyoloğun nasıl bir bilgi ile geleceğini bilmiyor ama önemsemek istiyor. İktisatçının nasıl davranacağını biliyor, psikoloğun nasıl davranacağını biliyor veya siyaset bilimcinin ne diyeceğini biliyor ama sosyoloğun ne diyeceğini bilmiyoruz. Bizim bir dezavantajımız var o da insanların günlük hayatlarında aşırı kullanışlı bilgi üretmememiz. Mesela iktisatçılar böyle bir bilgi üretiyorlar, iktisatçı çıkıyor diyor ki dolar şöyle bir şey, dolar şu yüzden arttı efendim yıl sonu enflasyonu şu kadar bekliyoruz. Bu çok kullanışlı bir bilgi. Tamam o zaman ben ev almayayım, tasarruf edeyim, yumurta

almayayım, yemek yemeyeyim diyor. Yani çok o anlık bir ihtiyacımıza tekabül ediyor (...) (K2, Sosyoloji).

Antropoloji bölümünden K41, kendi disiplinin gözden düşüşünü yine işe yarar bilgi üretiminden kopukluğu ile açıklamaktadır. Ancak kendisinin burada bahsetmiş olduğu işe yararlık, belli bir grubun amaçlarına hizmet etmek ile ilgili olduğu için diğerlerinden farklı bir anlam barındırmaktadır.

(...) Yani dünyadaki antropoloji de çok iyiye gitmiyor ama şöyle Türkiye'deki antropolojinin konumu oldukça kötü. Çünkü değişimin, özgürlüğün simgelediği bazı durumlarda artık antropolojinin esamesi okunmuyor. (...) Antropoloji bugün gayet değişti ama işte siyasi anlamda bir şeye hizmet etmiyor bu durumda. İşte atıyorum üstün Türk ırkına hizmet etmiyor yani. Ve bundan dolayı da gözden düşmüş oldu. Yani Türkiye'deki konumu çok kötü, onu söyleyebilirim (K41, Antropoloji).

Bilimsel alanlara hak ettiği değerin biçilip biçilmediği konusunda bazı katılımcılar ise kendi alanlarının hak ettiğinden fazla değer görmesi durumuna dikkat çekmektedir. Bu durum tıp, iktisat ve fizik alanlarında ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre, kendi alanlarında çalışma yapan bilim insanlarının bir kısmı kendi alanını yücelterek diğer bilimsel alanların üstünde görebilmektedir. Bu hiyerarşik konumlandırma, “ne kadar bilim yapıldığı” ile ilgili bir tartışmadan kaynaklanmaktadır. Bilimselliğin ölçütü ise yine işe yarar bilgi üretimi ile bağlantılıdır.

Fizik ve iktisat alanından katılımcılar, kendi alanlarının hak ettiğinden fazla değer gördüğü düşüncesini paylaşmakla birlikte bu durumun nedenlerini açıklama noktasında hem ortaklaşmakta hem de farklılaşmaktadır. Öncelikle her iki katılımcı da kendi alanlarının alan dışı kişiler için karmaşık görünen yapısının alanlarına itibar bahsettiğini düşünmektedir. Böylece alandaki üretime alanın uzmanları olmayan kişilerin kolaylıkla müdahale edemiyor oluşu, bilimsel alanın itibarını olumlu etkilemektedir.

Fizik ve iktisat alanından katılımcılar, alanın içinden veya dışından kişiler tarafından kendi alanlarının diğer bilimsel disiplinler ile karşılaştırıldığını ifade etmektedir. Fizik alanından K33, farklı bilim dallarından bireylerin “asıl bilimi yapıyor olmak” vasfını

fizik alanına yakıştırdığını belirtmektedir. Bununla birlikte K10 da iktisat alanında çalışan bilim insanlarının matematiksel bir tabana dayandırarak açıklama yaptıkları için, diğer sosyal bilimlere kıyasla kendilerinin bilimsellik vasfını daha yüksek gördüğünü ifade etmektedir. Sayer'e (2017, s. 224-225) göre sosyal bilimler alanında araştırma nesnesine bağlı olarak en sayısal alanın iktisat olmasına rağmen bu durum, onun bilimsel olarak daha üstün olduğu açıklamasını sunmak için yeterli değildir. İktisadın araştırma nesnesinin sayısal olmakla birlikte verili olması, alandaki pratik sonuçların tarafsızlığı ile ilgili tartışmaya açık bir alan sunmaktadır. K10 da iktisat alanının diğer sosyal bilimlere kıyasla üstte olduğu şeklindeki hiyerarşik konumlandırmaya Sayer'in açıklamasına benzer bir biçimde karşı çıkmaktadır. Ona göre, iktisat alanında çözümlenmemiş çok fazla problem olması ve insanların bu durumu hiç sorgulamıyor oluşundan kaynaklı olarak alana hak ettiğinden fazla bir bilimsellik değeri atfedilmektedir. K33'e göre ise diğerleri tarafından atfedilen bilimsel üstünlüğü kabul etmemenin sebebi, fiziğin teorik kısmında her zaman pratikte işe yarayan ve gerçek evrene dair açıklama sunma çabasının eksikliği ile ilgilidir.

Yani şöyle aslında iktisat, iktisatçılar dışında çok anlaşılabilir bir şey değil. Bir de iktisatçılar da bu iş mümkün merteye anlaşılmasını diye karmaşıktırarak anlatıyorlar. Böyle olunca hak ettiğinden fazla değer alabiliyor yani. Kimse şu soruyu sormuyor, ya kardeşim, bu iktisatçılar bu meseleleri niye çözemiyor hâlâ? Hadi diyelim ki Türkiye'dekiler kötü, siyasiler kötü bilmem ne, onu da kabul ettik. ABD dünyanın en büyük ekonomisi ve 2008'de çok büyük bir kriz yaşadı. Ee bu adamlar niye o zaman bu krizi çözemiyorlar, çözemediler? Yani bunu pek sormuyor insanlar, onun yerine genelde ya işte biz anlamıyoruz, vardır bir sebebi falan diye bakılıyor genelde. (...) Şöyle söyleyeyim, iktisatçıların bir kısmı da diğer sosyal bilimlere şey diye bakıyor. Bunlar üfürüyorlar, yani bilim yapmıyor falan bilimi biz yapıyoruz falan diyen de vardı yani, daha çok işte rakamlara dayandırmıyorlar falan yani böyle hani bilim olsa sayılar olur falan gibi. Adam bunu inanarak söylüyor. O açıdan düşündüğümüzde bence iktisat olması gerektiğinden fazla bir değer bile görüyor diyebilirim yani (K10, İktisat).

Yani şu an Türkiye özelinde konuşursak insanlar çok fazla fizik bilmedikleri için işte bizim çok büyük işler yaptığımızı aslında çok zor işlerle uğraştığımızı, onların kafalarının basmayacağını falan düşünüyorlar. O yüzden de hani böyle bir itibar veriyorlar. (...) Bazen diğer alanlardan arkadaşlarla oturup konuştuğumuzda "Ya işte asıl bilimi siz yapıyorsunuz, bizim yaptığımız bilim falan değil" gibi söyleniyor. Halbuki bana sorarsan asıl ben çok bilim yapmadığımı düşünüyorum. Çünkü benim yani şu anda yazdığım 4 makale de 2+1 uzay zamanlarda çalışıyor. Gerçek evren 3+1 uzay zamanda. Yani ben hiç olmayan bir evrenin makalesini yazdığım için aslında bilim yapan bir insan değilim. Ben tamamen fantezi

dünyasında çalışıyorum. Ha tabii şöyle bir şey orada bulduğumuz hesap yöntemleri diğer yerlerde kullanılıyor. Ama hani benim ürettiğim şeyin aslında bilimsel bir yanı yok, işin özünde direkt evreni anlayan, evreni açıklayan bir şey yok (K33, Fizik).

Kendi disiplinlerinin hak ettiğinden fazla değer gördüğünü düşünen katılımcıların bu değerlendirmesi hem alanlarına hem de alanın üyelerine yönelik eleştirel bir tavır barındırmaktadır. Örneğin K17, hekimliğin toplumsal olarak her şeyi bilen insan olarak konumlandırılmasını yerinde bulmamakta ve tıp alanının aslında böyle bir insan tipini yetiştirmediğini ifade etmektedir. Tıp doktoru olmanın sanki entelektüelliği beraberinde getirdiği gibi bir düşüncenin hem alandaki çalışanlar tarafından hem de toplumsal olarak kabul görmesine karşılık K17, tek ve sınırlı bilimsel alanda uzmanlaşmanın ve sadece o alana yoğunlaşmanın entelektüellikten uzak bir tavır olduğunu düşünmektedir.

Yani şöyle öncesine göre belki biraz daha aşağı doğru inmiş olsa da hâlen böyle bir algı var. Hani çalışkan, üretken filan gibi bir alan algısı ama bana kalırsa gereksiz bir kibir var bu konuda. Yani ben şöyle, birinin sırf böyle doktor olduğu için entelektüel olmadığına inananlardım. O konuda çuvaldızı batırmak gerektiğine inananlardım çünkü bence bu iş bir bütün hani tıp fakültesine çok çalıştınız diye işte birkaç gece geceleyin ders çalıştınız işte kütüphaneden çıkmadınız diye entelektüel olmazsınız. Hani farklı farklı alanlardan da beslenmek gerekir. Hani böyle bir genel statüde yukarı koyma şeyi var algısı ve hissiyatı. Ama hani bu herkese uyuyor mu? Bence büyük bir kısmına uymuyor. Çünkü dediğim gibi yani çok tek düze, çok böyle tek taraflı bir kendini sürekli hani bir yere bırakan, bırakın hani şeyi tıp dışındaki bir alanda okuma yapmayı tıbbın içinde bile sadece kendi alanıyla uğraşan çok fazla hekim var. O nedenle hani bu statünün burada olması gerektiğini düşünenlerden değilim (K17, Göğüs Hastalıkları).

Sunar'ın (2020, s. 44) Türkiye'de meslek itibarı ile ilgili çalışması da toplumsal düzlemde hekimliğin en itibarlı meslek olduğu algısını doğrulamaktadır. Hekimlik ile birlikte itibarı yüksek diğer meslekleri ortaklaştıran hususların ise “ileri düzeyde eğitim gerektiren, yüksek otoriteye sahip, devletle ilintili ve yüksek kazanç düzeyine sahip” meslekler olduğu ifade edilmektedir. Özellikle hekimliği itibar bakımından ona benzeyen veya onunla benzer koşulları taşıyan mesleklerden ayrılarak ön plana çıkaran unsurlardan birinin ise onun toplum nazarındaki otoritesini arttıran bir etken olarak üniformalı meslek gruplarından biri olması şeklinde açıklanmaktadır.

Yukarıda fizik ve iktisat alanlarının dışarıdan kişiler için karmaşık görünen yapısının o alanlara itibar bahşettiği düşüncesinin tersine, alan dışı kişilerin kendi deneyimlerinden doğru rahatlıkla yorum yapabildiği veya uzman olmadan da bir şekilde söz sahibi olabildiği alanlarda itibar kaybından bahsedilmektedir. Katılımcılar arasında böyle bir itibar kaybı, en net biçimde psikoloji ve beslenme ve diyetetik alanlarında gözlemlenmektedir.

Şöyle işin içinde beslenme olunca aslında herkesin kenarından bir fikri olduğu bir alan dolayısıyla bu kenarından fikri olanlar biraz daha sistematik bilgiye ulaşabildiklerinde yorum yapabildikleri ya da bu konuda araştırma yapabildikleri bir alan açıkçası. O yüzden de işte dışarıda işte televizyonda, internette bu kadar çok bilgi var, bilgi kirliliği var. Çünkü herkesin dediğim gibi bir fikri var. O yüzden de biraz bu açıdan zor bir alan bence. Yani, çünkü herkesin konuşabileceği de bir konusu var bu konuda. Ama gerçekten bilimsel açıdan bakıldığında da bu konunun hani uzmanlarına bırakılması gereken bir alan diye düşünüyorum (K28, Beslenme ve Diyetetik).

K34 ise aynı durumun daha farklı bir versiyonuna dikkat çekmektedir. Psikoloji söz konusu olduğunda, mesleğin icra edilmesine ilişkin yasal bir boşluk olması ve kısa süreli eğitimlerle sertifika karşılığı verilen unvanların varlığı, alanın uzmanlaşmış üyeleri için rahatsızlık verici bir durum yaratmaktadır. Psikoloji alanında üniversite eğitimi olmaksızın psikolojiyle bağlantılı konularda hizmet verenlerin sayısındaki ve görünürlüğündeki artış, psikolojiye dair algının bu hizmeti verenlerin icraatlarından hareketle gelişmesine/geliştirilmesine sebebiyet vermektedir. Böylece toplumsal alanda popüler olan bu bireylerin aktarımı aynı zamanda alandaki bilginin yanlış ve eksik kullanımına neden olarak psikoloji bilimi için gerçekte var olandan uzak bir algı oluşturmaktadır.

Ay çok kötü, çok kötü berbat yerlerdeyiz çünkü bir kere meslek yaşamız yok. Ona zaten hiç değinmeyeceğim. Bir meslek yaşamız olmadığı için herkes psikolog. Sokakta Mehmet Efendi de psikolog, lisans, yüksek lisans doktorasını psikolojiden bitirmiş insan da psikolog. Alakasız insanlar bir araya geliyor, işte birkaç farklı eğitimini alıyor. Böyle işte sertifika eğitimleri falan filan aile danışmanlığı, ben de psikologum diyor. Yani çok kötü, o anlamda inanılmaz kötü ve bu bizim bölümü biraz itibarsızlaştırıyor. Halbuki ben bunu yaparken beynimi patlatıyorum. Yani gerçekten bunu yapan insanlar hakikaten, yani bütün o işlerin, işin nasıl yapılacağına dair tüm prosedürleri layığıyla takip etmeye çalışan insanlar çok yoruluyorlar. Ama işte insanlar bunu hem çok kolaymış gibi hem de yaşam koçu

mesela Allah'im ya rabbim yani nereden çıktı bunlar bilmiyoruz. Bu arada yani sözleri de çok geçiyor çünkü psikolojinin bir teorisinin bir kısmını böyle çekiyor. Ondan sonra diyor ki işte ben bunu buldum. Yahu bu zaten bulunmuştu. Sen niye kendin bulmuş gibi sahipleniyorsun. Öyle bir şey de var, intihal de var yani. (...)
(K34, Psikoloji).

Psikoloji alanı ile ilgili K34'ün dış etkenlere bağlı olarak değerlendirmesinin yanında K13 ise psikolojinin bilimselliğinin alanın kendi üyeleri tarafından kısıtlanması veya buna mahal verecek türde davranışlarının ortaya çıkması bağlamında ele almaktadır. Buradaki amaç, iki ayrı katılımcının ifadelerine bağlı olarak psikoloji bilimi hakkında genel bir çıkarım yapmak değildir. Ancak bilimsel bir alanın statüsüne ve bilimsel itibarına ilişkin bu iki bakış açısı, birbirlerini tamamlayabilecek öğeler barındırdığı için anlamlıdır.

(...) Yani bilimin objektifliği kaybetmesi ve bunun iyi niyetli daha doğrusu olması gereken, iyi bir şeymiş gibi gösterilmesi bana çok tuhaf geliyor. Psikoloji de tam olarak bunu yapıyor aslında. Çok daha politik bir cevap olacak ama şimdi inanılmaz sosyal bir hayat içerisindeyiz, devletin altındayız vesaire tamam ve antidepresan kullanmayan insan yok neredeyse. Demek ki bir sorun var. Demek ki bütün sistemde bir sorun var ve psikologlar ne yapıyor? Bireyleri sisteme entegre edecek şekilde işte terapiler yapmaya çalışıyorlar falan. Bu insanın iyiliği için mi sorusunu geçtim, hani burada neyi yaşatmaya çalışıyor psikoloji? Devleti yaşatmaya çalışıyor veya eşiti sistemi yaşatmaya çalışıyor. Ama bireyin iyiliğini gözetmiyor, bireyin iyiliğini gözetmek zorunda da değil ama sistemin de iyiliğini gözetmek zorunda değil. Daha doğrusu gözetmemek zorunda ama onu gözetiyor. Dolayısıyla gönül rahatlığıyla artık şey diyorum. Herkes çok iyi niyetli de olsa bak klinik psikologları geçtim artık onlar zaten toplum mühendisliğinin en böyle şey noktalarında, yani fark etmeden bence kötü bir şey yapıyorlar. Bunun dışında belirli değer yapılarını insanın iyiliğini, tüm canlıların birlikte olmasını öğütleyen işte hani alt yapılar da farklı bir yere düşmüyor çünkü yani yine bir sistematiği savunmaya başlıyorsun veya tam tersi de geçerli. Yani psikoloji de belirli görüşleri savunuyor. Belli görüşleri şöyle savunabilirsin, bir olayı açıklayabilirsin ve bu böyle açıklanır dersin, ayrı bir şey. Bu böyle olmalıdır dersin, buraya ulaşılmalı dersin o ayrı bir şey. Buraya ulaşım olmalı diyorsan eğer, bilim içerisinde senin yerin olmamalı ve psikoloji artık bunu yapıyor. Psikoloji bize ahlakı, fark ettirmeden iyi olanı, kimin iyisi sorusunu göz ardı edip bunu sunuyor. Sanki bütün dünyanın iyiliği için böyle bir değer yapısı varmış gibi. Bu basamağı temel kabul edip bunun üzerinden yürüyor. Dolayısıyla ben hani psikolojinin böyle adı bir yerde olduğunu düşünüyorum (K13, Psikoloji).

K13'ün anlatısı, tıpkı kendi alanlarının hak ettiğinden fazla değer gördüğünü düşünen diğer katılımcılarda olduğu gibi kendine dönük bir eleştirelilik içermektedir. Bir yanda alanın kendi iç işleyişinin belli bir değer uğruna işleyen yapısı ve diğer yanda uzman

olmayan kişilerin söz söyleme hakkı edindikleri bir ortam oluştuğu düşüncesi birlikte değerlendirildiğinde, bilimsellikten uzaklaşmaya mahal veren bu tablonun alanın kendi dinamikleri ile bağlantısı ortaya çıkmaktadır. Anlı'ya (2013, s. 80) göre, sosyal bilimlerin toplumsal düzlemde iyi veya ideal bir hayat tasarımı işine girişmesi, onun bir değer türüne dönüşmesini ifade etmektedir. Aynı şekilde Skinner (1997, s. 25), sosyal bilimlerin kendisini görelilikten kurtarmak amacıyla teorik bilginin geçerliğine geri dönüşün bir biçiminin hayatın nasıl daha iyi yaşanabileceği hakkında normatif ifadeler içeren geleneksel bir anlayışla ortaya çıktığını ifade etmektedir. K13 ve K34'ün ifadelerinden yola çıkarak ulaşılan tablo da alan dışı kişilerin kendilerini kolayca alan uzmanıymış gibi takdim edebilmesini mümkün hale getirenin, alanın değerlerle bilim arasına net bir sınır koymayan veya koyamayan bir tavrından kaynaklı olabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle K13 ve K34'ün anlatıları karşıt durumlara örnek teşkil etmekten ziyade, bir olgunun açıklanmasına dair birbirini tamamlayıcı nitelikte görünmektedir.

Bilimsel bir disiplini statüsü düşük gösteren bir diğer neden olarak, kendine özgü yöntem veya araştırma nesnesinin bulunmaması gösterilmektedir. Bilimsel bir alanın kendine ait araştırma konuları ve yöntemleri olması, diğer disiplinlere ihtiyaç duymaksızın kendine ait özerk bir alan oluşturmaktadır. Burada diğer disiplinlerle olan bağlantı, bilimsel bilginin gelişimi adına aslında önemsenmektedir. Ancak bilimsel alanlar arası alışverişte, bir alanın bilimsel dayanaklarını oluşturmak adına diğer disiplinlere ihtiyaç duyması da kendi söz söyleme alanını diğer disiplinlere bağımlı hale getirmektedir.

(...) Kamu yönetiminin itibarını düşüren tek şey yani böyle kendine has değildir. Yani kendimize özgü tekniklerimiz yok. Mesela sosyolojinin tekniklerini kullanıyoruz biz veri toplarken yani. Ya sosyolojiyi kamu yönetiminden çıkar bir şey yapılamaz, bir bilgi elde edilemez yani Birçok şeyle ilişki içerisinde onun da verilerini onun da nasıl diyeyim metodolojisini kullanmanız gerekiyor. Kamu yönetiminin kendine özgü bir disiplin olmasını engelleyen bir şey bu, bir de kamu yönetiminin alt başlıklarına baktığımız zaman da çok alakasız yönetim bilimi, çevre bilimi, sosyoloji, hukuk... Yani bir toplama bir şey var böyle sanki o biraz düşürüyor şeyi (K14, Kamu Yönetimi).

Son olarak bir disiplinin alt dallarının ana disiplinin himayesi altında görülmesi gibi bir durum söz konusudur. Bu bakımdan tarihsel olarak sonradan ortaya çıkan uzmanlık alanları kendi rüştünü ispat etmek gibi bir çabaya girişmektedir. Bilimsel alanın üyeleri bu çabayı hem kurumsal düzlemdeki beklentileri hem de söz söyleme yetkisi açısından kendi uzmanlık nesnesini vurgulayarak göstermektedir.

Yani bizim alan zaten aslında çok izole bir alan yani yıllarca ziraat mühendisliğinin bir bölümü olarak anıldı, öyle de konumlandırıldı. Bu böyle olmamalı. Yani bir kere çok farklı, ziraattan çok farklı. Yani deniz ve tatlı su bizim işimiz. Yani bizim çalışma alanlarımız bizim bölgemiz oralar. Yani bunun bir kere şeyden ziraat ve onun bölümlerinden kesinlikle izole olması lazım. Bizi ayıran en büyük özellik zaten deniz ve tatlı su. Deniz zaten kendi başına bir şey. Kesinlikle ziraattan ayrılması, farklı adlarının olması lazımdı. Maalesef bu hataya hâlâ yıllardır düşüyoruz yani (K29, Su Ürünleri Mühendisliği).

Bunun dışında K7, disiplinler arası bir biçimde çalışma yürüten alanlar arasında hangisinin hangi konuda daha fazla yetkili olduğu ile ilgili bir karmaşa olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca sağlık bilimleri ile bağlantılı olarak çalışmaların yürütüldüğü disiplinlerde son kararın ya da en büyük yetkinin doktorlarda olması ile ilgili bir rahatsızlık söz konusudur. Bu rahatsızlık, diğer disiplinlerden katılımcıların belirli alanlarda tıp doktorlarından daha yetkin olduklarını düşünmesi ile ilgilidir. Doğrudan kendilerinin spesifik ve daha dar bir alanda uzmanlaşmalarına rağmen tıbbın ve tıpçıların sözünün daha geçerli olması, diğer alanların üyeleri açısından yanlış ve haksız bir değerlendirme olarak görülmektedir. Sunar (2020, s. 49) bu katılımcıların rahatsızlığının kaynağını doğrular bir biçimde, sağlık sektörünün güç, itibar ve kazanç bakımından güçlü bir hiyerarşik yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir. Ona göre sağlık sektörünün hiyerarşik ilişkilerinde en çok söz söyleme hakkı ise hekimlere aittir. Sağlıkla ilintili diğer meslek grupları böylece hekimliğin devamı, yan veya tamamlayıcı unsurları olarak görülmektedir.

Tabii ki itibarlı bir bölüm ama yani sonradan ortaya çıkmış bir alan olduğu için çok interdisipliner olduğu için işinin ehli olduğunu düşünen çok fazla kesim oluyor. Kimyacılar, kimya tarafında işin ehli olduklarını düşünüyorlar. Tıpçılar tıp alanında işinin ehli olduklarını düşünüyorlar, biz birazcık daha ortada kalıyoruz mesela imza yetkimiz olmuyor tıbbi konularda. Aslında kök hücre laboratuvarları direkt bizim işimiz ama doktorlar bizim işimiz diyorlar. Yani onlar bizim kadar

detaylı bilmiyorlar belki moleküler altyapıyı. Onlar da belki işin moleküler kısmını görüyorlardır ama bizim kadar detaylı değil. Dolayısıyla sonradan ortaya çıkmış ara bir form olduğu için hem kimya mühendisliği hem elektrik elektronik, bazen biyoinformatik gibi hepsinin bileşimi olduğu için çok arada da kalabiliyorsunuz, bilim çevreleri açısından da (K7, Biyomühendislik).

Evet, yani çok iyi bir durumda olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bunun nedeni de şu, yani çok izole bir ortamda yaşıyoruz. Bir de tabii Türkiye’de sağlık sistemi, doktorlar özelinde yani doktor oriente bir sistem olduğu için de maalesef ilk başta doktorla iyi geçinmen lazım. Bu nedenle de beslenme açısından da zorlanıyorsunuz. Yani biz çok güzel randomize kontrollü de denemeler yapabiliriz. Çok güzel şeyler yapabiliriz ama doktorla anlaşamadığınız zaman yapamıyorsunuz. Böyle bir durumdayız yani maalesef (K38, Beslenme ve Diyetetik).

Şimdi veterinerlik fakültesi aslında tıp fakültesinden de üstün bir fakülte. Yani ben tıp fakültesini kötülemek istemiyorum ama. Şimdi tıp fakültesinde bir bedeni inceleyebiliyor bir beden, insan bedeni. Biz ise sayısı belli olmayan kadar hayvan bedeni inceliyoruz. Sonuçta bunların da hepsinin yaşam biçimi farklı, kemik yapısı, anatomisi farklı, cinsel gelişimleri farklı. Her şeyleri farklı yani zamanında İsmet İnönü’nün bir sözü vardır, “Tıp hekimliği, veteriner hekimliğinin yanında okyanustaki bir deniz gibidir”. Bu yüzden bize çok haksızlık ediliyor. Yani bizi Tarım Bakanlığı’na bağlamışlar. Ne ileriye ne geriye gidebiliyoruz. Aslında bizim bağlı olmamızın yeri, Sağlık Bakanlığı. Bir Covid süreci geçirdik hepimiz. Aşırı bulan bir veteriner hekim profesörü. Bir tıp profesörü, tıp tıp okuyan bir profesör bunu bulamadı. Niye bulamadı biliyor musunuz? Çünkü onlar biyoloji dersi görmüyorlar, biz görüyoruz. Covid de bir virüstü. O yüzden bize çok haksızlık ediliyor (K26, Veterinerlik).

Böylelikle, daha önce “(Tıpta) Hiyerarşik İlişkiler” başlığı altında da değinildiği gibi tıp alanı kendi içerisinde yerleşik hale gelmiş olan norm, kural, değer veya eğilimleri diğer alanlarla olan ilişkisinde de onlara yansıtmaktadır. Bu bakımdan kendi alanlarının başlı başına bilim dalı olarak kabul görmesini isteyen bilimsel alanların katılımcıları, tıbbın üstünlüğüne karşı çıkmakta ve onun etkisinden kurtulmayı arzulamaktadır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bilim insanları, çalışma alanlarına ilişkin bilgi üretimi süreçlerini belirli unsurlara dayandırarak bilimsellik vasfını sağlamak adına çaba sarf etmektedir. Bu çalışma da bilimselliği sağladığı iddia edilen koşulların, genç bilim insanları tarafından nasıl benimsendiği meselesi ile ilgilidir. Bu kapsamda doktora tez aşamasında olan veya doktora tezini bitireli en çok bir sene geçmiş olan genç bilim insanlarının bilimsel bilginin anlamını ve üretim sürecini, eğitim aşamasında almış oldukları dersler ve kurmuş oldukları ilişkiler bakımından nasıl kavradıkları ile birlikte kendilerinin bu kavrayışı somut olarak nasıl ifade ettikleri ve uyguladıklarını iddia ettikleri anlayış ve tavırları ele alınmıştır. Bu bakımdan kendilerinden mülakat tekniği ile veri elde edilen katılımcıların bilimsel bilgi anlayışları ve bilimsel bilginin üretim sürecine karşı tavır alışları, temelde üç konu bağlamında değerlendirilmektedir: (i) kendilerinin bilimsel alanlarıyla ilişki kurmalarını sağlayan karar alma süreçlerinin geçmişe yönelik değerlendirmesi, (ii) bilimsel üretimi sağlamak amacıyla akademi içinde kurdukları sosyal ilişkilerinin yapısı/niteliği ve (iii) kendilerinin ve başkalarının bilimsel üretim süreçlerini değerlendirme biçimleri. Dolayısıyla bu çalışmanın durduğu nokta, bilim insanları topluluğunun davranışlarının incelenmesi suretiyle bilim sosyolojisi yapmaya daha yakın olmakla birlikte üretilen bilimsel bilginin içeriği de katılımcıların kendi bakış açılarına bağlı olarak analize dahil edilmektedir. Böylece bu araştırma, doğrudan bilimsel bilginin içeriği ve ilerletilme biçimleri açısından değil fakat bilimsel üretimi gerçekleştiren aktörlerin kendi değerlendirmelerine bağlı bir yorumlama sürecine imkân tanımaktadır.

Bilgili'ye (2014) göre, Türkiye'de bilim sosyolojisi çalışmaları temelde 3 farklı boyutta ilerlemektedir: (i) bilim ve din çatışması bağlamında, (ii) Batı'nın bilimde üstün olduğu anlayışına eleştirel yaklaşmak amacıyla ve (iii) izafiyetçiliğin etkisiyle düşman olarak konumlandırılan pozitivizm ile hesaplaşmak için. Bu çalışmada, bu boyutlardan en yakın olarak üçüncü boyut ile ilişki kurulmaktadır. Ancak bu çalışmanın pozitivizmle hesaplaşmak gibi bir amacı bulunmamakta, yalnızca modern bilimin temelinde yer

aldığı düşünölen pozitivist düşünöenin bilimsel alanlar üzerindeki etkisi yer yer sorgulanmaktadır.

Bu araştırmanın bulgularının sunulduğu ilk bölümde, genç bilim insanların akademiye giriş süreçlerine ve planlarına ilişkin betimleyici bir analiz yapmaya odaklanılmıştır. Katılımcıların lisans eğitimi alacakları bölümü tercihleri, çoğunlukla lise eğitiminde vermiş oldukları kararlar ve yapısal olarak mevcut olan şartlar (eğitim sistemi, üniversiteye giriş sınavının şekli, önceki yıllara ait üniversite tercihleri) doğrultusunda belirlenmektedir. Ancak bu kararlar çoğunlukla bilinçsiz gerçekleşmektedir ve ilgili bölümü seçmeye ilişkin net bir gerekçe bulunmamaktadır. Bu açıdan herhangi bir ilgi veya merak barındırmaksızın girilen bir bölümden mezun olmanın ardından, onun hakkında bilimsel bilgi üretmeye kadar varacak bir ilgi geliştirebilmek doğrusu dikkat çekicidir. Bilim insanı veya akademisyen olma süreci bu açıdan, aslında ilgiden ziyade mesleki bir tercih ve mevcut şartların değerlendirilmesi şeklinde işlemektedir. Bununla birlikte, çocukluktan veya lise çağlarından gelen ilgi ve merak, çevredeki bireylerden dolaylı veya doğrudan etkilenecek ilgili alan konusunda ön bilgi sahibi olarak onun peşinden gitme ve kendi yaşamının ilerleyen evrelerinde kendisini belirli bir meslek alanının vadettiği biçimde görme arzusu, alana giriş sürecinden itibaren bir kararlılığın olduğunu göstermektedir.

Bilimsel alanlara giriş ve lisansüstü eğitim olarak bilim insanı olma çabasının bireylerin kararlılıkları açısından muğlak yapısı, doktora süreçlerine ve doktora sonrası planlarına da yansımaktadır. Katılımcılar açısından doktora süreci hem belirsizlik ve çeşitli zorluklar içermekte hem de kendilerini uzman olarak konumlandırmaya başladıkları ciddi bir sürece atıfta bulunmaktadır. Ayrıca bilimsel üretim aracılığıyla kendini idame ettirmenin koşulları sağlanamadığında kendi başına bilime tutunmanın da bir anlamı kalmamaktadır. Aynı şekilde bilimsel üretimin bireylerin maddi olarak geçinebilmesinin bir biçimi olması da onların bilimsel alandaki üretimini veya varlığını devam ettirmektedir. Bu durumu, katılımcıların yurt dışı ve yurt içi üniversitelerde istihdam edilebilmeye yönelik arayışlarında görmek mümkündür. Dolayısıyla başlangıçta, günümüz şartlarında bilim insanı olmanın aynı zamanda çoğunlukla üniversitelerde

bilimsel üretim aracılığıyla kendini idame ettirmenin bir yolu olarak görüldüğünü belirtmek gerekmektedir.

Bilimsel bilgi ve üniversite arasındaki bu bağ, üniversitenin bilimsel bilginin üretimi noktasında nasıl bir akademik sosyalizasyon alanı sunduğunu görmeyi gerektirmektedir. Bu çalışmada da doktora seviyesinde araştırmalarını yürüten genç bilim insanları üzerinden onların bilimsel bilgiye ve bilimsel üretime karşı tavırlarını anlama çabası bulunmaktadır. Kendilerinin üniversite ile olan ilişkisi, daha çok lisans eğitiminden doktora eğitimine kadar olan eğitim hayatlarını içerdiği için, üniversite içinde ve dışında kurdukları sosyal ilişkiler ele alınmıştır. Aynı zamanda bilimsel üretimin bu ilişkilerle nasıl bir bağı olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Katılımcıların tez konularını seçme süreçleri, bireysel tercihlerine veya özellikle danışmandan kaynaklı birtakım zorunluluklara bağlı olarak gelişmektedir. Bu noktada da devreye kendilerinin bireysel deneyimleri ve kişisel hayat öyküleri ile birlikte olmayı arzuladıkları konuma erişmek adına stratejik eylemleri ve akademi dışı mesleki tecrübeleri dahil olmaktadır. Bilimsel bir araştırma konusunun bu etkenler dahilinde belirleniyor oluşu, bilimin kendi içindeki tartışma alanlarına ek olarak sosyal ve bireysel etkenlerin sürece dahil olduğunu göstermektedir. Böylece sonraki bilimsel tartışmaların veya çalışma alanlarının gidişatının yalnızca bilim içi tartışmalara bağlı olarak ortaya çıkmadığı da gözlemlenebilmektedir.

Genç bilim insanları, lisans ve lisansüstü eğitimlerini aldıkları bölümlerin tavrını tarif ederken dört temel değerlendirmede bulunmuştur. Bunlar: (i) akademik olarak teşvik edici ve iletişim kurmaya açık bölümler için olumlu, (ii) eğitimin aksamasına yol açan hoca davranışları bakımından mesafeli ve uzak, (iii) bölüm içinde hocalar arası bilimsel olmayan çekişmeler ve ayrılıkların yoğunluğuna ve öğrenciye yansımaya bağlı olarak çatışmacı ve kaotik, (iv) bölümün süregelen geleneğinin ve ilişkiler yapısının durumuna göre sınırlayıcı veya mesleki kimliği güçlendirici. Tüm bu değerlendirmeler doğrultusunda akademi, öğrencilerin olumlu olarak tabir ettikleri ilişkileri içermesi ile birlikte özellikle çıkar çatışmalarının, güç elde etme savaşlarının, bilim dışı hesaplaşmaların ve bunlar uğruna öğrencilerin bilimsel üretimin belli bir alanından

mahrum kalabildiği durumların yoğun olarak gözlemlenebildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir ortamda öğrencilerin tavrı, kurdukları sosyal ilişkiler vasıtasıyla kendilerinin bilimsel alandaki konumlarını güçlendirme ve güvence arayışı şeklinde olabilmektedir. Katılımcıların kimi zaman “network” kimi zaman ise “sosyal bağlantı” olarak tanımladıkları arayışları; danışmanları, akranları ve bilimsel alandaki diğerleriyle olan ilişkilerinin kendilerini bir yere ulaştırmasına dair beklentilerinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bu ilişkiler, onların bilimsel anlamda daha nitelikli olmalarını sağlayacak ve bilimsel veya ideolojik açıdan net bir konumları olması durumunda, çoğu halde ve imkânlar dahilinde bu konumu pekiştirecek şekilde kurulmaktadır.

Bilimsel alanda tanınma ve onaylanma arzusu hem genç bilim insanlarının ifadelerinde hem de onların hocaları konumunda olan kişileri tariflerinde ortaya çıkmaktadır. Genç bilim insanları bu arzularını, kurmakta oldukları ilişkilerin niteliğine bağlı olarak elde ettikleri bilimsel başarılar ile gerçekleştirmeyi umut etmektedir. Onların tarifleri doğrultusunda hocalarının bu arzusu ise bilimsel ilgilerinin giderek köreldiği veya bilimsel alanda onları tatmin edebilecek bir varlık elde edemedikleri bir sürecin ardından, bilimsel üretimden ziyade unvan elde etmeye odaklanmak ve üniversite içinde veya dışında yetki sahibi olabilecekleri konumlar elde etmeyi önemsemek şeklinde kendisini göstermektedir.

Genç bilim insanları hem bilimsel üretimin sosyal ilişkilerin etkisinden bağımsız bir ortamda gerçekleşmemesinin hem de kendi alanlarının bilimsel bilgi üretmek bakımından sağladığı çerçevenin etkileri dahilinde, bilimsel bilgiye dair anlayış, üretim ve tavır alış biçimleri ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan beşerî bilimleri de kapsayacak şekilde sosyal bilimler ve onun karşısında birbirine yakın özellikler sergilemeleri bakımından sağlık bilimleri, yaşam bilimleri ve fiziksel bilimler üzerinden bir karşılaştırma yapmak mümkün hale gelmektedir. Ancak bu ikili karşılaştırma ile birlikte bu grupların kendi aralarında da farklılaşmalar mevcuttur.

Genç bilim insanlarının bilim insanı ve bilimsel çalışma tariflerine bağlı olarak tüm bilimsel alanlar için ortak bir biçimde, en çok etik sorunları bertaraf etmeye ilişkin vurguları bulunmaktadır. Bu bakımdan katılımcıların neredeyse tamamı, ideal bilim insanını ve bilimsel çalışmayı Merton'un bilimsel ilkelerine uygun bir şekilde tasavvur etmektedir. Bununla birlikte etiğe dair sorun alanlarının sosyal bilimler ve fen bilimleri açısından farklılaştığı noktalar da söz konusudur. Fen bilimlerinde ticari kaygılarla ve şeffaf olmayan bilimsel bilgi üretiminin etik açıdan sorunlu yapısına dikkat çekilirken sosyal bilimlerde en temel etik sorun olarak, araştırmacının araştırma nesnesine nasıl yaklaştığı meselesi gündeme gelmektedir. Sosyal bilimlerde bu durumun sorun haline gelmesi, araştırma nesnesine yaklaşmak açısından farklı yaklaşımların olması ve buna bağlı olarak araştırmayı yapanın kim olduğunun önemli hale gelmesi ile ilgilidir. Oysa fen bilimleri açısından böyle bir problem gündeme gelmemektedir.

Bilim insanı ve bilimsel çalışmada beklenen bir diğer temel unsur, bilimin kendisine ilişkin düşünme sürecinin gerekliliğini vurgulamak şeklindedir. Ancak bu husus, özel olarak sosyal bilimler alanından katılımcıların dikkat çekmiş olduğu bir husustur. Fen bilimleri alanından katılımcılar ise veri, kavram, yöntem gibi unsurları gündeme getirirken yalnızca onların “iyi, sağlam, güçlü” olması gerektiği şeklinde muğlak ifadeler kullanmaktadır. Ancak iyilik, sağlamlık veya güçlülük durumunun nasıl sağlanabileceği ile ilgili bir tartışma söz konusu değildir. Böyle bir tartışma alanının olmaması ise katılımcıların bilimsel yaklaşımlarını anlayabilmek adına sorulan sorular aracılığıyla daha net bir biçimde ortaya çıkmıştır.

Öncelikle fen bilimleri alanında eğitim veren çoğu bölümün müfredatı kapsamında, bilimsel alana ilişkin sorgulayıcı bir tavır barındıran veya bir araştırmacının nasıl tasarlanabileceği konusunu tartışmaya açan metodoloji dersleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, sosyal bilimler alanında bu isimle ve amaçla dersler olmasına rağmen onların da her zaman için bu nitelikleri sağlayabildiği muammadır. Ancak fen bilimleri alanında çalışmalarını yürüten genç bilim insanlarının sosyal bilimlerdeki genel anlayıştan farklı olarak bilimin tek bir türde yapılabilecek olduğuna dair yaygın bir inançları bulunmaktadır. Bu bağlamda, bilimsel yaklaşım, anlayış veya duruş gibi

ifadelerin kendisi, direkt olarak bilim ile bağdaşmayan ifadeler olarak değerlendirilmektedir. Bunun aksine sosyal bilimler alanından katılımcılar ise her durumda sadece tek bir bilimsel yaklaşımla hareket etmenin bilimsellikten uzak bir tavır olduğunu düşünmektedir.

Sosyal bilimlerde bilimsel yaklaşımların varlığı ile ilgili fen bilimlerinde olduğu gibi bir tavrın olmamasından kaynaklı olarak, bu alandaki bilim insanları kendilerini tanımlarken kullandıkları bilimsel yaklaşımlara sahip olabilmektedir. Böyle bir tarif, fen bilimleri açısından yalnızca çalışma alanı ile sınırlı kalmaktadır. Kendini belli bir yaklaşımı benimsemek açısından doğrudan veya dolaylı olarak takdim eden sosyal bilimler alanından katılımcılar ise bilimsel alandan bağımsız olarak geliştirmiş oldukları bir duruşun, değer ve ideolojinin bilimsel alandaki en yakın karşılığını bularak en uygun bilimsel üretim sürecinin o olduğu şeklinde bir kanaat oluşturabilmektedir.

Fen bilimleri alanından katılımcılar için ise bireysel kanaatlerin bilimsel alan ile herhangi bir biçimde ilişki kurması mümkün görünmemektedir. Kendilerine bilimsel alan ile bireysel kanaatleri arasında bir gerilim veya çatışma hissedip hissetmedikleri sorulduğunda da katılımcıların çoğunluğu, bu ikisinin birbirinden tamamen ayrı olduğu gerekçesiyle böyle bir gerilim oluşamayacağını ifade etmişlerdir. Ancak bu soru, tüm bilimsel alanlardan katılımcılara yöneltilmiş olup en çok gerilim veya çatışma örneği de yine fen bilimleri alanındaki katılımcıların ifadelerinde ortaya çıkmıştır.

Fen bilimleri alanından katılımcılar için çatışma veya gerilimin nedeni, en çok dini bilgi ile bilimsel bilginin uyuşmadığı noktalara ilişkindir. Böyle bir durumda, bilimsel alanda üretilen bilginin yanlış olduğu gibi bir kanaate varılmasa da bireylerin eylemlerinin ve düşüncelerinin bilimsel olana tam bir uyum içinde gelişmemesinden kaynaklı olarak bilimsel bilgiyi sorgulayıcı bir tavır ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında bilimsel olarak sunulan açıklamaların zaman içerisindeki değişimi de bilimsel bilgiyi her şeyin üstünde konumlandıran anlayışa karşı bir duruş getirmektedir. Ayrıca özellikle sağlık bilimleri alanında teorik olarak öğretilen bilginin pratikte her zaman karşılık bulamıyor olduğuna ilişkin deneyimler nedeniyle yine bilimsel bilginin kendi başına üstün olduğu düşüncesi,

katılımcılar açısından tehlikeye düşmekte ve insani ilişkilere dair bilgiyi sağlık bilimleri alanına dahil etmenin önemi ortaya çıkmaktadır.

Son olarak bilimsel alanın toplumsal alan ile ilişkisi, bilimlerin itibarı noktasında karşımıza çıkmaktadır. Genç bilim insanları, alanları fark etmeksizin, bilimsel bir disiplinin toplumsal olarak itibar kazanmasını, onun toplumsal fayda ve işe yarar bilgi üretme becerisine bağlı olarak açıklamaktadır. Ancak bu faydanın takdir edilmesi ise onun toplum nazarında anlaşılabilir olmasına bağlıdır. Katılımcıların büyük bir kısmı, kendi ürettikleri bilginin toplumsal açıdan hak ettiği değeri görmediğini çünkü insanların bu bilgiyi kimin ürettiği ile ilgilenmediğini veya bu bilgiyi nasıl kullandığının farkında olmadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte kendi alanlarının bilimsel camia içerisinde hak ettiği değere kavuşamadığını düşünen katılımcılar ise bu durumu, kendilerine özgü araştırma nesnelere veya yöntemlerinin olmaması, bir disiplinin alt dalı olarak konumlanmanın bir sonucu ve uzman olmayanların da rahatlıkla görüş sunabildikleri bir alanda çalışmanın etkisi ile açıklamaktadır. Böylelikle bilimsel bilginin ama daha çok bilimsel üretim sürecinin sosyal olgular ile olan bağlantısı, genç bilim insanları örneği üzerinden muhtelif biçimlerde karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak Merton'un bahsetmiş olduğu gibi bilimsel normların varlığını benimseyen ve her zaman buna uygun olarak hareket eden bir akademik camiadan bahsetmek mümkün değildir. Günümüzde bilimsel bilgi üretiminin büyük oranda sağlayıcısı olan üniversiteler aynı zamanda çıkar çatışmalarının, güç elde etme savaşlarının ve bilim dışı hesaplaşmaların yoğun olarak gözlemlenebildiği bir alandır. Bilimsel bilginin üretim sürecinin böyle bir arka plan içeriyor oluşunun bilimsel bilginin doğrudan içeriğini nasıl etkilediğini söylemek bu çalışma açısından mümkün değildir. Ancak yönlendirmelere açık konumdaki genç bilim insanlarının hangi şartlar ve koşullara bağlı olarak bilimsel alana ilişkin beklentilerini, stratejilerini, konumlarını ve ilişkilerini belirlediğini görmek mümkündür. Burada özellikle eğitim alınan bölüm ve tez danışmanı gibi unsurların bilim anlayışının oluşmasındaki etkisi önemli hale gelmektedir ve aynı zamanda bilimsel alanın kuşatıcı etkisi, bilimsel üretimin ne olduğu ve olması gerektiğini genç bilim insanlarına sürekli hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akşit, B. (2004). Bilgi toplumu ve üniversiteler. C. C. Aktan (Ed.), Nasıl bir üniversite? içinde (s. 121-158). Değişim Yayınları.
- Arabacı, H. K. (2018). Lisansüstü tez araştırmalarında sosyoloji öğrencilerinin bilimle yüzleşme ve araştırma süreci pratikleri. [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Arslan, H. (1992). Epistemik cemaat. Paradigma Yayınevi.
- Arslan, H. (2011/1999). Bilim, bilimsel bilgi ve iktidar. *Doğu Batı*, 2(7), 64-89.
- Aydın, İ. (2022). Akademik etik. PEGEM Akademi.
- Bachelard, G. (2013). Bilimsel zihnin oluşumu (A. Tümertekin, Çev.). İthaki Yayınları.
- Barnes, B. (2016). Bilim ve ideoloji (E. Işıklar, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğütte (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 315-346). Doğu Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). Yasa koyucular ile yorumcular modernite, postmodernite ve entelektüeller üzerine (K. Atakay, Çev.). Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). Hermenötik ve sosyal bilimler (H. Oruç, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Benda, J. (2021). Aydınların ihaneti (C. Soydemir, Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Ben-David, J. (2011). Bilim insanının toplumdaki rolü (M. Dosay Gökdoğan ve C. Çoşkun, Çev.). Epos Yayınları.

- Benton, T. ve Craib, I. (2018). Sosyal bilim felsefesi toplumsal düşüncenin felsefi temelleri (Ü. Tatlıcan ve B. Binay, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Bernal, J. D. (2009). Tarihte bilim 1 (T. Ok, Çev.). Evrensel Basım Yayın.
- Bernal, J. D. (2011). Bilimin toplumsal işlevi (T. Ok, Çev.). Evrensel Basım Yayın.
- Bilgili, A. (2014). Türkiye’de bilim sosyolojisi tartışmaları üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Sosyoloji Dergisi*, 3(29), 239-258.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusosyoloji/issue/561/5562>
- Bourdieu, P. (2016). Akademik aklın eleştirisi Pascalca düşünme çabaları (P. B. Yalım, Çev.). Metis Yayınları.
- Bourdieu, P. (2022). Bilimin toplumsal kullanımları bilimsel alanın klinik bir sosyolojisi için (L. Ünsaldı, Çev.). Heretik Yayınları.
- Bruce, S. ve Yearley, S. (2006). The Sage Dictionary of Sociology. SAGE Publications.
<https://sk.sagepub.com/reference/the-sage-dictionary-of-sociology>
- Collins, H. M. (2016/1983). Bilimsel bilgi sosyolojisi: çağdaş bilim üzerine incelemeler (B. Balkız, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğüt (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 30-56). Doğu Batı Yayınları.
- Crane, D. (2016/1969). Sosyal sınıf kökeni ve akademik başarı: iki tabakalaşma sisteminin akademik kariyer üzerindeki etkisi (V. S. Öğüt, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğüt (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 235-256). Doğu Batı Yayınları.

- Çolak, E. (2014). İş güvencesizliği ve Türk üniversite sisteminde araştırma görevlilerinin belirsizlikle mücadele stratejileri. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Danermark, B., Ekström, M., Jakobsen, L. ve Karlsson, J. Ch. (2018). Toplumu açıklamak sosyal bilimlerde eleştirel realizm, (Ü. Tatlıcan, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Delanty, G. ve Strydom, P. (2003). Philosophies of social science: The classic and contemporary readings. Open University Press.
- Demirel, B. Y. (2020). Bilimsel bilginin üretim sürecinde bilim insanı ve ihtilafların rolü üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 438-451. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/55225/715043>
- Durkheim, E. (1994). Sosyolojik metodun kuralları (E. AYTEKİN, Çev.). Sosyal Yayınlar.
- Eğribel, E. (2007). Günümüz bilim tartışmaları ve XIX. yüzyıl bilimi. E. Eğribel ve U. Özcan (Ed.), *Bilim Sosyolojisi: Bilim Tarihi ve Yöntem* içinde (s. 279-491). KİTABEVİ.
- Erdem, R., Eroymak, S. ve Kaya, R. (2019). Akademisyenlik ikliminden yöneticilik mücadelesine. R. Erdem (Ed.), *Akademide Arka Sokaklar Türkiye'deki Üniversitelerin İnfomal Yüzü* içinde (s. 57-94). Nobel.
- Elster, J. (2010). Sosyal davranışı açıklamak (O. Sevimli ve M. Ö. Karaduman, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Field, J. (2008). Sosyal sermaye (B. Bilgen ve B. Şen, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Giddens, A. (2010). Kapitalizm ve modern sosyal teori, (Ü. Tatlıcan, Çev.). İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (2012). Toplumsallaşma, yaşam akışı ve yaşlanma (H. Özel, Çev.) C. Güzel (Ed.), *Sosyoloji*, içinde (s. 198-242). Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2013). Sosyoloji: kısa fakat eleştirel bir giriş (Ü. Yıldız Battal, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A. (2020). Siyaset, sosyoloji ve toplumsal teori (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2016). Sosyolojide temel kavramlar (2. baskı), (A. Esgin, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Gieryn, T. F. (1983). Boundary-work and the demarcation of science from non-science: strains and interests in professional ideologies of scientists. *American Sociological Review*, 48(6), 781–795. <https://doi.org/10.2307/2095325>
- Go´mez-Morales, Y. J. (2007). Science/Non-science and boundary work. G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* içinde (p. 4087-4090). Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeoss042.pub2>
- González, J. C. (2006). Academic socialization experiences of Latina doctoral students: A qualitative understanding of support systems that aid and challenges that hinder the process. *Journal of Hispanic Higher Education*, 5(4), 347–365. <https://doi.org/10.1177/1538192706291141>
- Gonzalez-Brambila, C. N. (2014). Social capital in academia. *Scientometrics*, 101, 1609-1625. <https://doi.org/10.1007/s11192-014-1424-2>

Gouldner, A. W. (1993). Entelektüelin geleceği (A. Özden, Çev.). Eti Kitapları.

Gulbenkian Komisyonu (2018). Sosyal bilimleri açın (Ş. Tekeli, Çev.). Metis Yayınları.

Halfpenny, P. (2016/1991). Rasyonalite ve bilimsel bilginin sosyolojisi (D. Hattatoğlu, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğütle (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 57-62). Doğu Batı Yayınları.

Hansson, S. O., (2021) Science and pseudo-science. E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall Edition) içinde, (online dictionary).
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/pseudo-science/>

Hekman, S. (1999). Bilgi sosyolojisi ve hermeneutik (1. Basım), (H. Arslan ve B. Balkız, Çev.). Paradigma Yayınları.

Kim, K. M. (2018). Academic socialization of doctoral students through feedback networks: a qualitative understanding of the graduate feedback landscape. *Teaching in Higher Education*, 23(8), 963-980.
<https://doi.org/10.1080/13562517.2018.1449741>

Knorr-Cetina, K. (1991). Merton's sociology of science: the first and the last sociology of science? *Contemporary Sociology*, 20(4), 522-526.
<https://doi.org/10.2307/2071782>

Koytak, M. E. (2022). Mesleğin dönüşümü: hekimler ve avukatlar. [Doktora Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Köse, M. F. ve Korkmaz, M. (2019). Üniversitelerde örgüt kültürü üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *GEFAD* 39(2), 963-987. <https://doi.org/10.17152/gefad.496039>
- Kuhn, T. (2016/1963). Bilimsel araştırmada dogmanın işlevi (B. Yıldırım, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğütle (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 186-208). Doğu Batı Yayınları.
- Kuhn, T. (2019). Bilimsel devrimlerin yapısı (N. Kuyaş, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Lakatos, I. (2014). Bilimsel araştırma programlarının metodolojisi (D. Uygun, Çev.). ALFA.
- Leicht, K. T. ve Fennel, M. L. (2008). Institutionalism and the professions. R. Greenwood, C. Oliver, R. Suddaby ve K. Sahlin (Ed.), *Organizational Institutionalism* içinde (s. 431-449). SAGE Publications.
- Mahner, M. (2007). Demarcating science from non-science. *General Philosophy of Science*, 515–575. <https://doi.org/10.1016/B978-044451548-3/50011-2>
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji sözlüğü, (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Merton, R. K. (2016a/1938). Bilim ve toplumsal düzen (Ü. Tatlıcan, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğütle (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 142-156). Doğu Batı Yayınları.
- Merton, R. K. (2016b/1942). Bilimin normatif yapısı (K. İnal, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğütle (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 157-170). Doğu Batı Yayınları.

- Milojević, S. (2020). Practical method to reclassify Web of Science articles into unique subject categories and broad disciplines. *Quantitative Science Studies*, 1(1), 183–206. https://doi.org/10.1162/qss_a_00014
- Moses, J. W. ve Knutsen, T. L. (2012). Ways of knowing competing methodologies in social and political research (2. baskı). Palgrave Macmillan.
- Mulkay, M. (2016/1976). Bilimde normlar ve ideoloji (B. Kuryel, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğütte (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 346-368). Doğu Batı Yayınları.
- Mulkay, M. (2023). Bilim ve bilgi sosyolojisi, (A. Öncel ve E. Açık Turğuter, Çev.). Fol.
- O’Hear, A. (1989). An introduction to the philosophy of science. Oxford University Press.
- Oyman-Bozkurt N. (2021). Bilimsel yayınların niteliği ve nitelik sorunlarına ilişkin akademisyen görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(1), 128-137. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/higheredusci/issue/62177/882971>
- Öğütte, V. S. (2019). Kurumların sosyal gerçekliği. Phoenix Yayınevi.
- Öğütte, V. S. ve Balkız, B. (2016). Bilim sosyolojisi üzerine bazı tespitler ve gündem önerileri. B. Balkız ve V. S. Öğütte (Ed.), *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 13-30). Doğu Batı Yayınları.
- Öğütte, V. S., Açık-Turğuter, E. ve Banguoğlu, T. (2019). Biyoloji biliminden toplumsal dünyaya bakmak bir bilim sosyolojisi çalışması. Doğu Batı Yayınları.

- Özby, Ö. (Ed.), (2022). Metodolojik eğilimler, yeterlilikler, araştırma pratikleri: Türkiye sosyologları örneği. Nobel Yayın Dağıtım.
- Perri 6 ve Bellamy, C. (2012). Principles of methodology: research design in social science. SAGE Publications.
- Rabinow, P. ve Sullivan, W. (2008). Toplum bilimlerinde yorumcu yaklaşım, (T. Parla, Çev.). Deniz Yayınları.
- Reichenbach, H. (1993). Bilimsel felsefenin doğuşu (2. Basım), (C. Yıldırım, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2015). Çağdaş sosyoloji kuramları ve klasik kökleri, (I. Ertuna Howison, Çev.). De Ki Basım Yayın.
- Said, E. (1995). Entelektüel: Sürgün, marjinal, yabancı (T. Birkan, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Saldaña, J. (2022). Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı (A. Tüfekci ve S. N. Şad, Çev.). PEGEM Akademi.
- Sayer, A. (2017). Sosyal bilimde yöntem: Realist bir yaklaşım (S. Gürses, Çev.). Küre Yayınları.
- Shapin, S. (2021). Bilimsel devrim (A. Yurdaçalış, Çev.). Vadi Yayınları.
- Skinner, Q. (1997). Teorinin dönüşü (A. Demirhan, Çev.), *Çağdaş Temel Kuramlar* içinde (s. 9-32). Vadi Yayınları.

- Sönmez, A. (2018). Sosyolojik düşüncede kuramlaştırmanın doğası ve klasiklerin konumu. LYKEION Yayınları.
- Sunar, L. (2020). Türkiye’de mesleki itibar: Dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. *Journal of Economy Culture and Society, Supp(1)*, 29-59. <https://doi.org/10.26650/JECS2020-0053>
- Meishar-Tal, H. ve Pieterse, E. (2017). Why do academics use academic social networking sites? *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 18(1), 1-22. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v18i1.2643>
- Turner, B. S. (2006). The cambridge dictionary of sociology. Cambridge University of Press.
- Turner, C. S. V. ve Thompson, J. R. (1993). Socializing women doctoral students: Minority and majority experiences. *The Review of Higher Education*, 16(3), 355-370. <https://doi.org/10.1353/rhe.1993.0017>
- Vergin, N. (2011/1999). Bilim camiası ve tanınma isteği. *Doğu Batı Dergisi*, 2(7), 43-61.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2015). Çağdaş sosyoloji kuramları (L. Elburuz ve M. R. Ayas, Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Watson, T. J. (2008). Sociology, work and industry (5. Baskı). Routledge.
- Weber, M. (2019). Meslek olarak bilim (T. Parla, Çev.). H. H. Gerth ve C. Wright Mills (Haz.), *Sosyoloji Yazıları* içinde (s. 153-179). Metis Yayınları.

Woolgar, S. (2016/1981). Toplumsal bilim incelemelerinde çıkarlar ve açıklama (E. Göker, Çev.). B. Balkız ve V. S. Öğütle (Ed.) *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri* içinde (s. 369-398). Doğu Batı Yayınları.

Yıldırım, C. (1991). Bilim felsefesi. Remzi Kitabevi.

Yıldırım, C. (1997). Bilimsel düşünme yöntemi. Bilgi Yayınevi.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA   Tarih: 06/07/2023   Tez Başlığı: Genç Bilim İnsanlarının Bilimsel Bilgi Anlayışları ve Bilimsel Bilginin Üretim Sürecine Karşı Tavrı Alışları   Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 237 sayfalık kısmına ilişkin, 06/07/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %1'dir.   Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.   Gereğini saygılarımla arz ederim.   06/07/2023   Tarih ve İmza   Adı Soyadı: Buket Bereketli   Öğrenci No: N19132123   Anabilim Dalı: Sosyoloji   Programı: Sosyoloji-Yüksek Lisans
<u>DANIŞMAN ONAYI</u>   UYGUNDUR.   Doç. Dr. Abdulkerim Sönmez

EK 2. ETİK KURUL İZİNİ

Tarih: 05/02/2022
Sayı: E-35853172-300-00002018302
00002018302

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00002018302
Konu : Buket BEREKETLİ Hk. (Etik Komisyon İzni)

5.02.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 13.01.2022 tarihli ve E-12908312-300-00001972857 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Buket BEREKETLİ'nin Doç. Dr. Abdulkerim SÖNMEZ** danışmanlığında hazırladığı "**Genç Bilim İnsanlarının Bilimsel Bilgi Anlayışları ve Bilimsel Bilginin Üretim Sürecine Karşı Tavrı Alışları**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Ocak 2022** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 8A6F1F60-D65A-4CAC-B6E7-4DCDDBA97466

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Memur

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992

Telefon: .

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 3. MÜLAKAT CETVELİ

GENÇ BİLİM İNSANLARININ BİLİMSEL BİLGİ ANLAYIŞLARI VE BİLİMSEL BİLGİNİN ÜRETİM SÜRECİNE KARŞI TAVIR ALIŞLARI Yüksek Lisans Tezi Mülakat Cetveli

Mülakat Numarası:
Mülakat Tarihi:
Mülakat Yeri:
Mülakatın Başlama Saati:
Mülakatın Bitiş Saati:

Bölüm 1: Katılımcının Sosyo-demografik Durumu

- 1.1. Yaşı-Doğum Tarihi:
- 1.2. Cinsiyeti:
- 1.3. Lisans eğitimini aldığı üniversite ve bölüm:
- 1.4. Yüksek lisans eğitimini aldığı üniversite ve anabilim dalı:
- 1.5. Doktora eğitimini aldığı/almakta olduğu üniversite ve anabilim dalı:
- 1.6. Akademik eğitiminde hangi aşamada olduğu/Hali hazırda bulunduğu aşama (doktora tez aşaması, doktorasını henüz bitirmiş):
- 1.7. Çalışıyorsa yapmakta olduğu işi ya da mesleği:
- 1.8. Medeni durumu:
- 1.9. Gelir ve refah durumunu nasıl tanımladığı:

Bölüm 2: Lisans ve Lisansüstü Eğitime Giriş ve Eğitim Süreci, Planlar

- 2.1. Lisans eğitimi alacağı bölümü seçerken karar verme sürecinin nasıl geliştiği, kimlere danışıldığı, kendi ilgileri, bölümü seçme amacı, hangi etkenlerin nasıl bir etkide bulunduğu:
- 2.2. Eğitim alınan üniversitenin hangi özelliklerinin, o üniversiteyi tercih etme sebeplerini oluşturduğu, hangi özelliklerinin karar verme sürecini zorlaştırdığı/kolaylaştırdığı:
- 2.3. Lisansüstü eğitime başlama sürecinin nasıl geliştiği, karar verme süreci, ne amaçla başlandığı, başlamadan önce beklentileri, planları:
- 2.4. Doktora sonrası planları, akademik olarak geleceğine dair zihninde nasıl bir tahayyül gerçekleştiği, varsa planları, beklentileri, öngörülere:

2.5. Yüksek lisans ve doktora tezinde çalışılan konuya karar verme sürecinin nasıl ilerlediği, kendi akademik ilgileri dışında danışman hocanın görüşleri veya herhangi bir akademik çalışmanın açmış olduğu ufuk gibi etkili faktörlerin olup olmadığı, çalışılmak istenen asıl konunun çalışılıp çalışılmadığı:

2.6. Yüksek lisans ve doktora tezinin ilgili alana nasıl bir katkıda bulunduğu/bulunacağına dair fikir ve beklentileri, tez kapsamında ortaya konulan bilgiler ile onları ortaya koyma amacı arasındaki bağlantı hakkında neler düşünüldüğü, amaçlanan ile ulaşılan arasında nasıl bir ilişki kurduğı:

2.7. Lisans ve lisansüstü eğitim boyunca ve tez yazım sürecinde karşılaşılan engeller, zorluklar, dezavantaj yaratan durumların ne olduğu, bu durumların nasıl üstesinden gelindiği veya gelinemediği:

Bölüm 3: Akademik Sosyalleşme Süreçleri

3.1. Ailesinde ve yakın aile çevresinde akademik kariyer yapan birilerinin olup olmadığı ve eğer varsa onların kendi akademik ilerleme süreçlerini etkileme ve yönlendirme biçimlerinin, kendisi üzerindeki etkilerinin neler oldukları:

3.2. Gerek hocaların kendi aralarındaki gerekse hocaların öğrencilerle olan ilişkileri dikkate alındığında, eğitim almış olduğu yerlerde (lisans, yüksek lisans, doktora), insan yetiştirme bakımından nasıl bir atmosferi tecrübe ettiği, varsa genel gözlem olarak bu süreçteki ilişkilerden kendisi için ne tür dersler çıkardığı:

3.3. Lisans üstü çalışmalarında danışman seçiminde dikkat ettiği hususların neler olduğu, (çalışacağı konu ya da ideolojik özellikler gibi) hangisinin daha etkili bir unsur olarak danışman seçiminde belirleyici olduğu, danışman hocanın hangi özelliklerinin kararı kolaylaştırdığı veya zorlaştırdığı (Danışman seçimini öğrenci yapmıyorsa “eğer seçim yapma özgürlüğü olsaydı nasıl bir danışmanla neden çalışmak isterdi”):

3.4. Doktora tez danışmanı ile kurulan ilişki tarzı, irtibat şekli, karşılıklı olarak beklentiler ve anlaşmazlıklar, anlaşmazlıkların çözülme tarzı, hangi konularda danışıldığı:

3.5. Tezi veya diğer çalışmalarını ile ilgili olarak danışman hoca dışında akran grubundaki kişilerden yorum alıp almadığı, yorum ve paylaşım varsa çalışmanın hangi yönlerine dair, hangi ortamda, ne sıklıkta, hangi şekillerde nasıl bir paylaşım yapıldığı:

3.6. Akran grubu ile yapılan paylaşımlar sonrasında alınan tavsiye ve yorumların dikkate alınıp alınmadığı, çalışmaya nasıl bir katkı sağladığı:

3.7. Kendi alanında yapılan kongre, çalıştay, seminer gibi etkinlikler hakkında ne düşündüğü, katılım sağlayıp sağlamadığı, aynı alanda çalıştığı insanlarla tanışma hikayesinin olup olmadığı, varsa hikâyenin bilimsel çalışmalara etkisi bakımından nasıl ilerlediği:

3.8. Ortak alanlarda çalıştığını fark ederek özel olarak tanışma talebinde bulunduğu veya onunla çalışma talebinde bulunan birinin olup olmadığı, olduysa iletişimin ne

şekilde devam ettiği, birbirlerine karşı nasıl bir tavır geliştirdikleri, bilimsel çalışmalarına bu tanışıklığın bir etkisinin olup olmadığı:

3.9. Bilimsel bir çalışmada kişilerin ortak veya yalnız bir çalışma yürüttüklerinde nasıl sonuçlarla karşılaştıkları, aldıkları sonuçlarda bireyselliğin ya da ortak çalışmanın nasıl bir etkide bulunduğu:

Bölüm 4: Bilimi, Bilimsel Bilgiyi Algılama Biçimi ve Bilimsel Tavır Alışlar

4.1. Kendi alanında, tanıdığı ideal tipik bilim insanını tarif eden bir şahsiyet, bir kişi olup olmadığı, kendi çevresinden ya da okuduklarından hareketle o kişinin kim olduğu, bu kişinin hangi yönleri ile bilim insanı olmanın karşılığını verdiği, bilimsel çalışmalarındaki hangi yönünü, özelliklerini bilim insanı olmanın karşılığı olarak görüp kabul ettiği:

4.2. Kendi alanında yayınlanmış olan kitap, makale, rapor, tezler vb. söz konusu olduğunda bunlar arasında ideal tipik bir bilimsel çalışmanın örneği olarak düşündüğü herhangi bir çalışma olup olmadığı, bu çalışmanın hangi yönüyle/yönleriyle ideal tipik bir çalışmayı oluşturduğu, bilimsel olarak hangi özelliğinden dolayı onu ideal tipik bir çalışma örneği olarak konumlandığı:

4.3. Lisans veya lisansüstü eğitim boyunca metodoloji ve bilimsel yöneme dair alınan dersler ve içerikleri, bu derslerin akademik gelişim ve bilim anlayışına dair nasıl bir katkıda bulunduğu, hocaların metodolojiyi nasıl takdim ettiği, derslerde hocalarının ısrarla benimsemeleri yönünde gayret gösterdiği bir metodolojik tavır alışın olup olmadığı, varsa bu tavrın nasıl bir tavır olduğu veya isminin ne olduğu:

4.4. Tezinde veya akademik çalışmalarında literatür taraması yaparken ne tarzda kaynakları ne sebeple tezine dahil ettiği/dahil etmediği, çalışmanın argümanını destekleyen/desteklemeyen çalışmalar ile karşılaştığında bu çalışmalar ile ne yapıldığı, çalışmaya nasıl dahil edildiği/edilmediği:

4.5. Araştırma sürecinde ısrarcı olarak benimsediği bir yaklaşım, anlayış, duruş olup olmadığı varsa bu yaklaşımı benimsemenin ideolojik ya da bilimsel nedenleri olup olmadığı:

4.6. Bilimsel çalışmalarını gerçekleştirdiği alana dair bilimsel bilgiler ile kendisinin diğer dini, siyasi, ideolojik kanaatleri arasında bir gerilim hissedip hissetmediği, kendi kanaatleri ile akademide benimsemesi beklenen görüşler, yaklaşımlar arasında çelişkiler olup olmadığı:

4.7. Lisans ve lisansüstü eğitiminde ders dönemi boyunca hocaların, derslerin veya okunulan metinlerin etkisi ile bilimsel alana dair fikirlerinde herhangi bir kırılma, değişim, dönüşüm gerçekleşip gerçekleşmediği, aklına gelen böyle bir örnek olup olmadığı:

4.8. Tezini yazmakta olduğu, uzmanlaştığı alanı dahil edebileceği ya da en çok ona yakın bulunduğu bir bilimsel alanın (yaşam bilimleri, sağlık bilimleri, fizik bilimleri,

sosyal bilimler, beşerî bilimler) olup olmadığı varsa hangi sebeplerle o alana dahil ettiği:

4.9. Tezini yazmakta olduğu, uzmanlaştığı alana en uzak duran alanın/alanların ne olduğu, o alanı kendi dahil olduğu alandan ayıran belirleyici özellikler varsa bu özelliklerin neler olduğu:

4.10. İçinde bulunduğu, çalışmalarını gerçekleştirdiği bilimsel alanın bilim camiası içindeki bilimsel konumunu, statüsünü, itibarını nasıl değerlendirdiği:

4.11. Bilimsel bir araştırma yaparken uymanın gerekli veya zorunlu olduğunu ve kendi alanında da herkes tarafından geçerli olduğunu düşündüğü kurallar, yöntemler var mı, varsa bunların pratik olarak uygulanabilmesi noktasında ne kadar gerçekçi olduğuna dair düşünceleri ve deneyimleri:

4.12. Akademik çalışmalar sonucunda üretilen bilimsel bilginin toplumsal olarak nasıl bir karşılık bulduğu veya bulması gerektiği, toplumsal olarak dönüşüm, değişim yaratıp yaratmadığı, bilimsel bilginin toplum ile olan bağlantısının nasıl kurgulandığı: